

**T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI**

**575 NUMARALI EVKAF DEFTERİNE GÖRE
KARAHİSAR-I SAHİB SANCAĞI'NDA VAKIFLAR**

**HAZIRLAYAN
GAMZE ÖZDEMİR**

**DANIŞMAN
Prof. Dr. SADULLAH GÜLTEN**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ORDU 2020

ÖĞRENCİ BEYAN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak savunduğum “575 Numaralı Evkaf Defterine Göre Karahisâr-ı Sâhib Sancağı’nda Vakıflar” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmadan yazdığımı ve yararlandığım kaynakların “Kaynakça” bölümünde gösterilenlerden farklı olmadığını, belirtilen kaynaklara atıf yapılarak yararlandığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

20 /08/ 2020

GAMZE ÖZDEMİR

17530300017

ÖNSÖZ

Selçuklu veziri Sahib Ata'dan hareketle Karahisâr-ı Sâhib adını alan bölge, ilk Türk akınlarıyla birlikte ele geçirilmiştir. 1390 tarihinde Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti altına girmiştir. Bölgeye hâkim olan Osmanlı Devleti, fethettiği diğer yerlerde olduğu gibi buranın da sosyal ve ekonomik yönden envanterini hazırlamaya başlamıştır. Bunlardan biri olan TD. 575 numaralı evkaf defteri Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın tek vakıf defteridir. Defterde bölgedeki vakıflar hakkında detaylı bilgiler haizdir. Bölgeyle ilgili çalışmalar sırasında kullanılmış olan evkaf defteri doğrudan bir değerlendirmeye tabi tutulmamıştır. Bu yüzden Selçuklu, Beylikler ve Osmanlılar döneminde kurulan vakıflara dair bilgilerimiz kısıtlı kalmıştır. Bundan dolayı bölgede faaliyet gösteren vakıfların gün yüzüne çıkartılması için tez konusu olarak bölgeye ait bu evkaf defteri seçilmiştir.

Vakıflar, Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın çatısı altında incelenmiştir. Çalışmamız giriş ve sonuç kısımları hariç iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında tezimizin ana kaynağı olan TD. 575 numaralı evkaf defteri detaylı şekilde incelenmiştir. Sonrasında bölgeyle ilgili konumuzla alakalı araştırmalara değinilmiştir. Kaynak ve araştırmalarla birlikte Karahisâr-ı Sâhib'in tarihi ve idari yapısından bahsedilmiştir. Birinci bölümde vakıf müessesesinin tarihi gelişimi hakkında bilgi verilmiştir. Vakıf sisteminden, Osmanlı Devleti'nde vakfın öneminden, Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nda bulunan vakıfların kurucuları, bunların kuruluş amaçları, gelir, giderleri ve vakfın görevlileri ele alınmıştır. İkinci bölümde vakıflar kuruluş amaçları göre defterdeki nahiye sıralamasıyla sınıflandırılmıştır. Sonuç kısmında ise tezde elde edilen bulgular toplu olarak değerlendirilmiştir. Tezde karışıklığa sebebiyet vermemek için metin içerisinde miladi takvim kullanılmıştır. Yüksek Lisans çalışmaya başladığım andan itibaren beni destekleyen ve benden yardımlarını esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Sadullah Gülten'e sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca çalışmam boyunca desteğinden dolayı Emine Sönmez'e, maddi ve manevi her daim yanımda olan aileme ve tezim sırasında beni motive eden arkadaşlarıma da teşekkür ediyorum.

Gamze ÖZDEMİR

ORDU

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
GİRİŞ	1
TD. 575 Numaralı Evkaf Defteri	1
Araştırmalar	3
Karahisâr-ı Sâhib'in Tarihi ve İdâri Yapısı.....	4
BİRİNCİ BÖLÜM	8
1. VAKIF MÜESSESESİNİN TARİHİ GELİŞİMİ	8
1. 1. Vakıf Sistemi.....	8
1. 2. Osmanlı Devleti'nde Vakıf Müessesesi	15
1. 3. Karahisâr-ı Sâhib Vakıflarının Özellikleri	20
1. 3. 1. Vakıf Kurucuları	20
1. 3. 2. Vakıf Gelirleri	24
1. 3. 3. Vakıf Giderleri	27
1. 3. 4. Vakfın Görevlileri	29
İKİNCİ BÖLÜM.....	34
1. KAZALARA VE KURULUŞ AMAÇLARINA GÖRE KARAHİSÂR-I SÂHİB SANCAĞI'NDAKİ VAKIF ESERLERİ.....	34
1. 1. MERKEZDE BULUNAN VAKIFLAR	35
1. 1. 1. Dini Amaçlı Kurulan Müesseseler	35
1. 1. 2. Eğitim Amaçlı Kurulan Müesseseler	47
1. 1. 3. Ticari ve İmar Amaçlı Kurulan Müesseseler.....	63
1. 1. 4. Şahıs Vakıfları	67
1. 2. ŞEHRABAD NAHİYESİNDEKİ VAKIFLAR.....	72

1. 2. 1. Dini Vakıflar.....	72
1. 2. 2. Eğitim Vakıfları.....	73
1. 2. 3. Şahıs Vakıfları.....	76
1. 3. KAYIRHİSÂR NAHİYESİNDEKİ VAKIFLAR.....	77
1. 3. 1. Dini Vakıflar.....	77
1. 3. 2. Eğitim Vakıfları.....	78
1. 4. ULU SİNCANLI NAHİYESİNDEKİ VAKIFLAR	86
1. 4. 1. Dini Vakıflar.....	86
1. 4. 2. Eğitim Vakıfları.....	88
1.5. KIÇI SİNCANLI NAHİYESİNDEKİ VAKIFLAR	94
1. 5. 1. Dini Vakıflar	94
1.6. ŞUHUD NAHİYESİNDEKİ VAKIFLAR	95
1. 6. 1. Dini Vakıflar.....	95
1. 6. 2. Eğitim Vakıfları.....	99
1. 6. 3. Ticari ve İmar Vakıfları.....	104
1. 6. 4. Şahıs Vakıfları.....	105
1. 7. SANDIKLI NAHİYESİNDEKİ VAKIFLAR	106
1. 7. 1. Dini Vakıflar.....	106
1. 7. 2. Eğitim Vakıfları.....	114
1. 7. 3. Ticari ve İmar Vakıfları.....	128
1. 7. 4. Şahıs Vakıfları.....	129
1. 8. ÇOLA NAHİYESİNDEKİ VAKIFLAR	131
1. 8. 1. Dini Vakıflar.....	131
1. 8. 2. Eğitim Vakıfları.....	131
1. 9. BOLVADİN NAHİYESİNDEKİ VAKIFLAR	133
1. 9. 1. Dini Vakıflar.....	133

1. 9. 2. Eğitim Vakıfları.....	136
1. 10. BARÇINLI NAHİYESİNDEKİ VAKIFLAR	141
1. 10. 1. Dini Vakıflar.....	141
1. 10. 2. Eğitim Vakıfları.....	142
1. 10. 3. Ticari ve İmar Vakıfları.....	152
1. 11. OYNAŞ NAHİYESİNDEKİ VAKIFLAR	154
1. 11. 1. Eğitim Vakıfları.....	154
1. 12. SANCAK DIŞINA VAKFEDİLEN VAKIF KÖYLERİ.....	158
1. 12. 1. Eğitim Vakıfları.....	158
DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	160
KAYNAKÇA.....	165
EK	169
ÖZGEÇMİŞ	170

ÖZET

575 NUMARALI EVKAF DEFTERİNE GÖRE KARAHİSÂR-I SÂHİB SANCAĞI'NDA VAKIFLAR

Hayatın her alanında karşımıza çıkan vakıflar, hayırseverlik çatısı altında yapılan sosyal, ekonomik, dini, eğitim, sağlık, ulaşım, şehircilik, belediyeçilik, bayındırlık ve kültürel faaliyetler vakıf kurumlarının arasında sayılmaktadır. Vakıf müessesesi insanlara yardım, toplumda kardeşliği ve karşılıklı saygıyı geliştirmektedir. Vakıf kurucularının yaptığı hayratlar topluma sağladığı ücretsiz hizmetlerle birlikte, halkın geçim kaynağı haline de gelmiştir. Anadolu eyaletine bağlı Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nda bulunan vakıflar buna örnektir. Bu tez de Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın 1575 tarihli TD. 575 numaralı evkaf defterinden hareketle bölgedeki vakıfları incelenmiştir. Bu doğrultuda bölgede 246 vakıf tespit edilmiş olup bunların 87'si dini, 112'si eğitim, 22'si imar, 25'i şahıs vakıfları kategorisindedir. Sancak dışında olan 2 medreseye de gelirler vakfedilmiştir. Bu vakıfların devamlılığını sağlamak için vakıflara gelir olarak hububat, dükkân, çiftlik, mezra, vakıf köyleri ve nakit para vakfedilmiştir. Karahisâr'da en fazla vakıf müessesesi eski yerleşim yeri olan Sandıklı kazasında olup en az ise Çola kazasında bulunmaktadır. Vakıfların kurucuları çoğunlukla devlet adamları ve tarikat mensuplarıdır. Evkaf defterinde vakfın toplumdaki yerinden, şehirleşmeye sağladığı faydadan, vakfın çeşitlerinden, vakfın görevlilerinden, vakfın gelir giderlerinden, vakfiyelerin içeriğinden, vakıf arazisinden ve vakfın bozulmaya giden süreçten bahsedilmektedir.

Anahtar Sözcükler: Vakıf sistemi, vakıf görevlileri, vakıf çeşitleri, Karahisâr-ı Sâhib Vakıfları, Osmanlı Devleti

ABSTRACT

FOUNDATIONS IN THE SANCAK OF KARAHİSAR-I SAHİB ACCORDİNG TO THE FOUNDATIONS BOOK NO 575

Foundations, which we encounter in all areas of life, social, economic, religious, education, health, transportation, urbanism, municipality, public works and cultural activities are among the foundation institutions. The foundation establishment fosters helping people, brotherhood and mutual respect in society. Charities made by the founders of the foundation have become a source of livelihood for the people, together with the free services they provide to the society. The foundations located in the Karahisâr-ı Sâhib Sanjak of the Anatolian province are an example. This thesis is the 1575 TD of the Karahisâr-ı Sâhib Sanjak. The foundations in the region were examined based on the foundations book number 575. Accordingly, 246 foundations have been identified in the region, 87 of them are in the category of religious, 112 of them for education, 22 of them for development, and 25 of them are in the category of private foundations. Income to 2 madrasahs outside of Sancak are also dedicated. In order to ensure the continuity of these foundations, grain, shops, farms, hamlets, foundation villages and cash were donated to foundations as income. In Karahisâr, the highest number of foundation establishments are in Sandıklı district, which is the old settlement, and the least in Çola district. The founders of foundations are mostly statesmen and sect members. In the foundations book, the place of the foundation in the society, the benefit it provides to urbanization, the types of the foundation, the officials of the foundation, the income expenses of the foundation, the content of the endowments, the foundation land and the process of the foundation's corruption are mentioned.

Key words: Foundation system, foundation officers, types of foundations, Karahisar-ı Sahib foundations, Ottoman Empire

KISALTMALAR

C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
Haz.	: Hazırlayan
İSAV.	: İslami İlimler Araştırma Vakfı
KKA.	: Kuyûd-ı Kadim Arşivi
M.Ö.	: Milattan Önce
MEB.	: Millî Eğitim Bakanlığı
nr.	: Numara
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
s.a.v.	: Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
TATAV.	: Tarih ve Tabiat Vakfı
TD.	: Tahrir Defteri
TDV.	: Türkiye Diyanet Vakfı
TTK.	: Türk Tarih Kurumu
v.	: Varak
vb.	: Ve Benzeri
VGM.	: Vakıflar Genel Müdürlüğü
Yay.	: Yayınlar

GİRİŞ

TD. 575 Numaralı Evkaf Defteri

Arşiv kaynakları, tarihimize ışık tutması yönünden büyük öneme sahiptir. Bunların başında ise tahrir defterleri gelmektedir. Osmanlı Devleti'nde ele geçirilen yerlerde, vergilendirilen nüfusun yanında arazinin kullanımı ve gelirlerin tespiti amacıyla defterler düzenlenmiştir. Tahrir olarak bilinen bu uygulamanın sonuçları tahrir defterlerine kaydedilmiştir. Tahrir defterleri, padişah değişikliği, tahrirden sonra 25-30 sene geçmesi ve doğal afetlerin olmasıyla yeniden tutulmaktadır. Böylelikle zirai düzendeki ve nüfus yapısındaki değişimler gözlemlenmektedir. Tahrir defteri mufassal, icmâl ve evkaf defterleri olarak üçe ayrılmıştır¹.

Arşivlerimizde bulunan mufassal ve icmal defterleri bazen evkaf defteriyle birlikte tutulduğu da görülmektedir. Bu defterler devletin idari yapısıyla birlikte, sosyal, askeri ve iktisadi yapısını incelememizi sağlamıştır. Böylelikle devletin hâkimiyetindeki araziler kayıt altına alınmıştır². Karahisâr-ı Sâhib, Selçuklu Devleti, Anadolu beylikleri ve Osmanlı Devleti gibi çoğu devletlerin hakimiyeti ve etkisi altında kalmıştır. Bu devletlerden Osmanlı Devleti, Karahisâr'ı fethettiğinde de burada tahrir sistemini uygulamıştır. Böylelikle Karahisâr'ın toprakları da resmi kayıtlara geçirilerek tescillenmiştir³. İncelemiş olduğumuz evkaf defteri bunlardan biri olup Karahisâr-ı Sâhib bölgesindeki hayır kurumları hakkında ayrıntılı bilgi içermektedir.

“Defter-i Mufassal-ı Evkâf-ı Liva-i Karahisâr-ı Sâhib” adındaki ana kaynak Kuyûd-ı Kadime Arşivi olarak da bilinen Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Arşivi'nde muhafaza edilmektedir⁴. Karahisâr-ı Sâhib'e ait evkaf defterinin kâtibi Piri b. Sinan olup defterin başlangıcında tuğrası olan II. Selim'in beratıyla hazırlanmaya başlanmıştır. Kuyûd-ı Kadime Arşivi'ndeki TD. 575 numaralı Karahisâr-ı Sâhib'e ait evkaf defteri hicri 983 miladi 1575 tarihlerinde siyakat yazı

¹ M. Zahit Yıldırım, *Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın İdarî, Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1720-1750)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Ankara, 2003, s. 3.

² Adnan Torun, “Osmanlı Dönemi Vakıf Araştırmalarında Kuyud-ı Kadime Arşivi'nin Rolü ve Önemi”, *Balkanlarda Osmanlı Vakıfları ve Eserleri Uluslararası Sempozyumu*, İstanbul-Edirne, 9-10-11 Mayıs 2012, s. 306.

³ Üçler Bulduk, *XVI. Asırda Karahisar-ı Sahib (Afyonkarahisar) Sancağı*, TTK Yay., Ankara, 2013, s. XXX.

⁴ KKA TD. nr. 575, v. 2b.

çeşidiyle yazılmıştır. Fakat hicri 980'den sonra yazılarak Şaban ayında hicri 983 yılında defterhaneye teslim edilmiştir. Bundan dolayı bazı araştırmalar da miladi 1572 tarihi de baz alınmaktadır⁵.

Evkaf defterinde 106 varak bulunmakta, defterin 33a-32b, 72a-71b, 73a-72b, 74a-73b, 84a-83b, 88a-87b, 99a-98b varakları boştur. Deftere sonradan dâhil edilen ekler de bulunmaktadır. Evkaf defterinde bazı vakıf gelirlerinin hesaplanmasında rakamsal hatalar yapılmıştır. Yıpranmış, mürekkep bulaşmasından dolayı silinmiş veya okuyamadığımız yerler (?) işaretiyle belirtilmiştir. İsimleri belli olmayan veya gelirleri belirtilmemiş olan diğer vakıfların içinde geçen kervansaray, hamam, han ve çeşme gibi eserler bulunmaktadır. Kullanmış olduğumuz ana kaynakta defter-i köhne, defter-i atik gibi başka defterlerin varlığına dair atıflarda bulunulmuştur. Fakat Karahisâr'a ait tek evkaf defteri olduğundan bundan önce tutulan eski defterler arşivde mevcut değildir. Evkaf defteri tek olması yönünden büyük öneme sahip olup bölgenin tarihine ışık tutmaktadır.

Evkaf defteri şehir merkezinden başlayarak Şehrabad, Kayırhisâr, Ulu Sincanlı, Kiçi Sincanlı, Şuhud, Sandıklı, Çola, Bolvadin, Barçanlı ve Oynaş nahiyelerinde vakıf müesseselerinin gelir, giderleri ve emlaki kaydedilmiştir. Evkaf defterinde 1'i Mevlevihane, 2'si külliye, 18'i camii, 69'u mescit, 9'u medrese, 2'si muallimhane, 100'i zaviye, 1'i bedesten, 2'si han, 12'si hamam, 3'ü çeşme, 2'si derbend, 25'i şahıs vakıfları bulunmaktadır. Vakıf kurumlarıyla birlikte nahiyelerdeki neferler de bu yapılarla birlikte verilmiştir. Bölge de toplam 246 tane vakıf ve 4.797 nefer kaydedilmiştir. Karahisâr-ı Sâhib Sancağı dışında Kütahya ve Bursa'da bulunan 2 medreseye de gelirler vakfedilmiştir⁶.

Bölgede kurulan vakıflar isimlerini kurucularından, kurulduğu mahalleden bazen de vakfın ismiyle mahalle anıldığını görülmektedir. Evkaf defterinde vakıf müesseseleriyle birlikte bu kurumların sürekliliği için tahsis edilen vakıf köyleri, hububat, dükkân, çiftlik, zemin, mezra, nakit para vb. gelir ve giderleri kaydedilmiştir. Çoğunlukla vakıf köyleri, çiftlikler, mezralar zaviyelere veya vakfın tasarrufu köy imamlarına vakfedilmiştir. Bazı vakıf köylerinin ve çiftliklerinin hangi zaviyeye tahsis edildiği belirtilmemiştir. Karahisâr'daki vakıflar Fatih Sultan

⁵ Bulduk, 2013, s. XXX.

⁶ TD. 575 Karahisâr-ı Sâhib Evkâf Defteri (983\1575).

Mehmet döneminde artan yolsuzluklardan dolayı timara çevrilmiştir Bu kurumlar II. Bayezid döneminde halkın baskısıyla yeniden vakfa dönüştürülmüştür. Bölgedeki vakıflara çoğunlukla devlet adamları, tarikat mensupları, varlıklı aileler ve halk tarafından hayra öncülük edilmiştir⁷.

Araştırmalar

Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın vakıf müesseseleri ilgili çalışmalar vardır. Üçler Bulduk'un "XVI. Asırda Karahisâr-ı Sâhib (Afyonkarahisar) Sancağı" adlı eseri bulunmaktadır. Bu eser bölgedeki vakıflarla ilgili ayrıntılı çalışmasıyla bizleri aydınlatmıştır. H. Mustafa Eravcı'nın "Osmanlı Dönemi Afyonkarahisar Kazası Tekke ve Zaviyeleri" adlı çalışması evkaf defterinde geçen zaviyeleri karşılaştırmamızı ve teyit etmemizi sağlamıştır. Yüksek Lisans ve Doktora tezlerinde de vakıflara sıklıkla değinilmiştir. 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu defterinde bölgeye ait emlak, vakıfların özeti ve Karahisâr'da bulunan yer adları verilmiştir⁸.

Karahisâr-ı Sâhib bölgesinin tarihi hakkında da çalışmalar bulunmaktadır. Ancak bu tarz ve vakıf kurumlarıyla ilgili çalışmaların sayısı oldukça azdır. Bölgeyle ilgili çalışmalar, Naci Şahin'in "XIX. Yüzyılda Karahisâr-ı Sâhib Sancağı" adlı eseridir. Bu eserde Karahisâr-ı Sâhib bölgesinin sosyal ekonomik ve kültürel yapısı incelenmiştir. Yine Naci Şahin'in "Batı Anadolu'da Tarihi Bir Kent Afyonkarahisar'da Gündelik Yaşam" adlı eserinde ise 568 numaralı şer'iyye siciline göre Afyonkarahisar'ın toplumsal yapısına değinilmiştir. Afyonkarahisar müzesinde 40 yıldan fazla müdürlük yapmış olan Süleyman Gönçer, şer'iyye sicillerini incelemiştir. Çalışmasının sonucu olarak "Afyon İli Tarihi" adlı 2 ciltlik eser ortaya koymuştur. Bu eserlerde bölgeyle ilgili detaylı bilgiler verilmiştir.

Yusuf İlgaz'ın "Afyonkarahisar'da Mevlevilik" adlı eserinde Karahisâr'ın dini hayatına değinilmiştir. Afyon Kocatepe Üniversitesi'nin yayınladığı "Afyonkarahisar Kütüğü" ve Muzaffer Uyan'ın hazırladığı "Anılarda Afyonkarahisar" adlı eserlerinde Afyon'la ilgili geniş bilgileri ihtiva etmektedir. Edip Ali Bakı'nın Taşpınar dergisinde bölgeye ait şer'iyye sicillerine dayalı derlemeleri bulunmaktadır. Mustafa Karazeybek, "Osmanlı Taşra Teşkilâtında

⁷ TD. 575 Karahisâr-ı Sâhib Evkâf Defteri (983/1575).

⁸ TD. 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), Ankara, 1993.

Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın İdârî Yapısı” adlı makalesinde kaza ve nahiyeleri inceleyerek idari çıkarımlar bulunulmuştur. Yine Özer Küpeli'nin yazmış olduğu makaleler şehrin yapısı ve tarihi hakkında bilgi aktarılmıştır.

Karahisâr-ı Sâhib'in Tarihi ve İdârî Yapısı

Karahisâr-ı Sâhib, İç Batı Anadolu bölgesinde bulunmaktadır. Bölgenin coğrafi açıdan sınırları çok fazla belirgin olmayıp güneyinde Toroslar, doğu sınırında Sakarya Ovası bulunmaktadır. Bölge karasal iklime sahip olup çoğunlukla dağlıktır. Fakat yer yer tarıma elverişli ovalar ve hayvancılığa yatkın yüksek platolar bulunmaktadır. Çoğunlukla tahıl ve küçükbaş hayvancılık yapılmaktadır⁹. Bölge üzerinde Bursa'dan Şam'a giden ticaret yollarının geçmesi hem ticari hem de kültürel yönden şehri olumlu yönden etkilemiştir. Karahisâr-ı Sâhib bölgesi günümüze kadar Hitit, Frig, Grek, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı gibi pek çok devletlere beşiklik etmiştir¹⁰.

Karahisâr-ı Sâhib, farklı medeniyetler yaşadığından dönem dönem değişik isimlerle anılmıştır. Bölge antik dönemde “Apema/Aperemea” olarak, Selçuklu döneminde Karahisâr-ı Sâhib olarak anılmıştır. Karahisâr-ı Sâhib isminin belirlenmesinde bazı görüşler mevcuttur. Karahisâr ismini şehrin ortasında bulunan siyah kayalık ve hisardan almaktadır. Şehir, Selçuklu Devleti için önemli bir yere sahiptir. Selçuklu veziri olan Sahib Ata Fahreddin Ali ve oğullarına bölge mukataa olarak verilmiştir. Sahib Ata Fahreddin Ali ve evlatları dışarıya karşı şehrin hazinesini ve kalesinin korudukları için bölge “Karahisâr-ı Sâhib” olarak anılmıştır¹¹.

Bölge Osmanlı Devleti'ne geçtiğinde ise ilk dönemlerinde “Karahisâr-ı Devle” veya “Karahisâr” olarak geçmiştir. Kanuni Sultan Süleyman döneminde Karahisâr-ı Sâhib olarak anılmaya başlanmıştır. Daha sonra bölgede haşhaş üretimi yapıldığından dolayı şehrin isminin başına “Afyon” getirilmiştir. Böylelikle 1634 yılından günümüze kadar Afyonkarahisar olarak anılmaktadır¹².

⁹ Bulduk, 2013, s. 2-3.

¹⁰ Gürsoy Şahin, “XVII. Yüzyılın Sonlarında Afyonkarahisâr Sancağının İdarî ve Fizikî Yapısı (554 Numaralı Afyon Şer'iyye Sicili'ne Göre)”, *Türk İncelemeleri Dergisi*, C. XVII, S. 2, Aralık 2002, s. 40-44.

¹¹ Naci Şahin, *Batı Anadolu'da Tarihi Bir Kent Afyonkarahisar'da Gündelik Yaşam (568 Numaralı Şer'iyye Siciline Göre)*, Afyonkarahisar Belediyesi Yay., Afyonkarahisar, 2008, s. 21.

¹² Şahin, 2002, s. 40-55.

Tezimizin ana kaynağını oluşturan 575 numaralı evkaf defterinde Merkez, Şehrabad, Kayırhisâr, Ulu Sincanlı, Kiçi Sincanlı, Şuhud, Sandıklı, Çola, Bolvadin, Barçınlı ve Oynaş olmak üzere 11 adet kaza bulunmaktadır. Afyonkarahisar'ın günümüzde ise Merkez, Başmakçı, Bayat, Bolvadin, Çay, Çobanlar, Dazkırı, Dinar, Emirdağ, Evciler, Hocalar, İhsaniye, İscehisar, Kızılören, Sandıklı, Sinan Paşa (Sincanlı), Şuhud, Sultandağı olmak üzere 18 tane ilçesi bulunmaktadır. Evkaf defterdeki kazaları karşılaştırdığımızda en fazla vakıf Sandıklı kazasında en az ise Çola kazasında bulunmaktadır. Bölgede bulunan vakıfların gelirlerinin tamamı vakfedilirken Kışlacık ve Susuz köylerinin gelirleri ikiye ayrılmıştır. Yani yarısı vakfa yarısı timara verilerek malikâne divani sistemi uygulanmıştır¹³.

Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın mahallelerinin isimleri genellikle mescit, zaviye ve vakıf kurucularından gelmektedir. Karahisâr-ı Sâhib coğrafi konum açısından kavşak noktası olduğundan stratejik açıdan büyük öneme sahiptir. Bölgenin kalesi de askeri üst olarak kullanılmıştır. Şehirde çok sayı da camii, mescit, medrese, han hamam gibi halkın ihtiyaçlarını karşılayan müesseseler bulunmaktadır. Karahisâr'daki neferleri göz önünde bulundurduğumuzda Türklerin yanı sıra Hristiyan ve Yahudiler de bulunmaktadır. Bu milletler kendi mahallelerinde yaşayıp ayırım yapılmaksızın vakıf müesseselerinden yararlanmışlardır¹⁴.

Karahisâr-ı Sâhib, Türklerin himayesindeki tarihsel süreci 1071 tarihinde Malazgirt Savaşı ile Anadolu'ya Türk akınları başlamıştır. Türklerin bu ilerleyişi Selçuklu Sultanı Kılıçarslan'ın ölümüyle kısa süreli bir dağılma yaşanmıştır. Bunu fırsat bilen Bizanslılar, Türklere karşı saldırıya geçmişlerdir. Karahisâr-ı Sâhib, sınır bölgesi olduğundan dolayı Selçuklu ve Bizans'ın mücadelelerine tanıklık etmiştir. Bunlardan en önemlisi 1176 tarihinde Anadolu Selçuklu ile yapılan Miryokefalon Savaşı'dır. II. Kılıçarslan, Bizanslıları yenerek Anadolu'nun birliğini sağlamıştır. Böylelikle Karahisâr ve çevresi tamamen Selçuklu Devleti'nin hâkimiyetine kalmıştır. Karahisâr-ı Sâhib tamamıyla Türkleşerek Selçuklu uç vilayetlerinden biri haline gelmiştir. 1243'de Köseadağ Savaşı ile Anadolu Selçuklu Devleti'nin Moğolların tahakkümüne girmesi ve siyasi otoritenin bozulmasıyla

¹³ KKA TD, nr. 575, v. 4a, 17a.

¹⁴ Şahin, 2002, s. 40-55.

birlikte Sahib Ataoğlu dönemi daha sonra Germiyanogulları Beyliği ortaya çıkmıştır. Daha sonra Vezir Münüddin Pervane bir ara iktidar sahibi olmuştur.

Selçuklu Devleti'nin en önemli veziri Sâhib Fahreddin Ali veya Sahib Ata'ya Kütahya, Akşehir, Beyşehir ve Sandıklı'yı ikta olarak verilmiştir. Sahib Ata oğullarını uç vilayetlerin emirliğine tayin etmiştir. Böylelikle Karahisâr'da Vezir Fahreddin Ali'nin evlatları ve torunları hüküm sürerek Sâhib Ataoğulları Beyliği kurulmuştur. Uzun süreli mücadelelerin ardından Sâhib Ataoğulları'nın son hükümdarı olan Nusreddin Ahmet, I. Yakup Bey'e damat olarak Germiyanogulları'na sığınıp onlara tabi bir beylik haline gelmişlerdir. 1341 yılında Karahisâr-ı Sâhib, Germiyanogulları Beyliği'nin egemenliğine girmiştir. Germiyanogulları haricinde Hamit Beyliği, Karamanogulları ve Eşrefogulları bölgenin yakınlarında kısa süreli hâkimiyet kurmuşlardır. 14. yüzyılda Osmanlı Devleti, Germiyanogulları ve Karamanogulları Beyliklerinin arasında kalmıştır.

Germiyanogullarından Süleyman Şah'ın kızı Devlet Hatun I. Murat'ın oğlu Bayezid ile evlendirilmiştir. Osmanlı Devleti'ne Simav, Eğrigöz, Tavşanlı, Kütahya ve çevresindeki birkaç kale çeyiz olarak verilmiştir. I. Murat ise Isparta, Yalvaç, Seydişehir, Beyşehir ve Akşehir'i Hamitogulları'ndan satın almıştır. 1387'de Süleyman Şah'ın ölümüyle yerine oğlu II. Yakup Çelebi geçmiştir. Osmanlı Devleti'nde ise 1389'da I. Kosova Savaşı'nda I. Murat'ın şehit edilmesiyle yerine oğlu Yıldırım Bayezid geçmiştir. Yıldırım Bayezid, II. Yakup Çelebi'yi tutuklatarak Germiyanogullarının toprakları Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine girmiştir. Fakat 1402'de Ankara Savaşı'nda Yıldırım'ın Timur'a yenilmesiyle beylikler tekrardan ortaya çıkmıştır. Sonraki dönemde Sultan II. Murat döneminde Germiyanogulları ile iyi ilişkiler kurulmuştur. 1428 tarihinde Germiyanoglu II. Yakup Çelebi vefat ettiğinde erkek evladı olmadığından dolayı himayesindeki beyliği II. Murat'a vasiyet etmiştir¹⁵.

Osmanlı Devleti, Karahisâr-ı Sâhib'i hâkimiyeti altına alarak stratejik öneme sahip olan kalesini üs olarak kullanmıştır. Böylelikle Karamanogulları Beyliği'ne sınır olan Osmanlı, Karahisâr'ın kalesi sayesinde Konya, Beyşehir, Akşehir fethetmiştir. Pek çok sefer sırasında askeri üs olarak kullanılan kale, II. Bayezid ve Cem Sultan'ın taht kavgası mücadelesinde de karşımıza çıkmaktadır.

¹⁵ Özer Küpeli, "Selçuklu ve Beylikler Döneminde Afyonkarahisar", *Afyonkarahisar Kütüğü*, C. 1, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon, 2001, s. 125-130.

Karamanoğulları, gittikçe genişleyen bu güce karşılık veremeyeceklerini anlayınca barış istemişlerdir. Osmanlı Devleti ile Karamanoğulları arasında kısa süreli barış ortamı sağlanmış fakat suistimaller artınca mücadeleler tekrar başlamıştır. Daha sonra Fatih Sultan Mehmet, Karamanoğulları Beyliği'ne son vererek Anadolu Beylerbeyliği'ne dâhil etmiştir¹⁶.

Karahisâr-ı Sâhib, Osmanlı Devleti'nin himayesine geçtiğinde Anadolu eyaletine bağlı bir sancak haline gelmiştir. 1839 tarihinde ise Hüdavendigâr eyaletine bağlanmıştır¹⁷. Tarihin her safhasında önemli rol oynayan Afyonkarahisar 20. yüzyıla gelindiğinde askeri olaylara sahne olmuştur. 16 Nisan 1919 tarihinde Fransızlar, 21 Mayıs 1919 tarihinde İtalyan Birliği, 1920 ve 1921 tarihlerinde de Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir. Kurtuluş Savaşı'nın önemli cephelerinden olan Büyük Taarruz, Afyonkarahisar'da meydana gelerek 27 Ağustos 1922 tarihinde Yunanlıların işgalinden kurtarılarak savaş dönemi başarıyla sonlandırılmıştır¹⁸.

¹⁶ Özer Küpeli, "Osmanlılar Döneminde Afyonkarahisar", *Afyonkarahisar Kütüğü*, C. 1, *Afyon Kocatepe Üniversitesi*, Afyon, 2001, s. 133-134.

¹⁷ Mustafa Karazeybek, "Osmanlı Taşra Teşkilâtında Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın İdârî Yapısı", *Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 2, S. 1, Afyonkarahisar, Nisan 2002, s. 104.

¹⁸ Alparslan Ay, *Afyonkarahisar İlinde Coğrafi Faktörlerin Örgün Eğitime Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2009, s. 34.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. VAKIF MÜESSESESİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

1. 1. Vakıf Sistemi

Vakıf, 7. yüzyıl ve 19. yüzyılda İslam medeniyeti ve Türk dünyasını derinden etkilemiştir. Selçuklu ve Osmanlı Devleti de dâhil olmak üzere içtimaî, iktisadî ve kültürel durumları da içinde barındıran hukukî ve dini bir müessesedir¹⁹. Vakıf kavramını anlamak için vakıf kelimesinin kökenine indiğimizde kökeni Arapça olup “v-k-f” den gelmektedir. Terim anlamı olarak “durdurma, alıkoyma, bir malı veya mülkü satılmamak kaydıyla bir hayır işine bağışlama, bırakma” kelimelerine tekabül eder²⁰. Vakıf sisteminde “vâkıf”, hayır yapan bir mülkü vakfeden kişi demektir. Vakfedilen mala “mevkûf ve vakıf” ya da yararlanılan şey demektir. Vakıftan yararlananlara veya bu yolda yapılacak şeylere ise “mevkûfun aleyh, meşrutun leh, masârufu’l-vakf” denilmektedir²¹.

Vakfın, İslam hukukundaki manası ise hayır kurumu niteliği taşıyan ve ihtiyaç sahipleri için önem arz eden dini ve sosyal bir müessesedir. Kişinin sahibi olduğu mal varlığını Allah yoluna ebedi olarak terk etmesidir. Vakıf kuracak kişilerde belli özellikler aranmaktadır. İyi, merhametli, özgür, akli başında olması ve tahsis edeceği mal üzerinde hak sahibi olması gerekmektedir²². Özgür olmayan kişinin kurmuş olduğu vakıf sahih olmaz çünkü vakıf hukukuna göre hür olmayan kişinin malları aynı zamanda efendisinin malı sayılmaktadır. Bu yüzden özgür olmayan kişinin vakıf kurması için efendisinden izin alması gerekmektedir²³.

Hukukî anlamda ise vakıf kişinin Allah’ın rızasını kazanıp ona daha yakın olmak için bazen aleni bazen de gizli bir şekilde menkul veya gayr-ı menkul mülkü bir hayır kurumuna tahsis etmesidir. İnsanları vakıf yapmaya sevk eden en önemli unsur dindir. İslam hukukçularından İmam-ı Azam Ebu Hanife’ye göre vakıf kişinin sahip olduğu mülkün gelirlerini ödünç verme, yardıma muhtaç kişilerin dini

¹⁹ Bahaeddin Yediyıldız, “Türk Kültür Sistemi İçinde Vakfın Yeri”, *Vakıf Dergisi*, S. XX, VGM Yay., Ankara, 1988, s. 404.

²⁰ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitapevi, Ankara, 2015, s. 1321.

²¹ Nazif Öztürk, “İslâm ve Türk Kültüründe Vakıflar”, *Vakıflar Dergisi*, S. XXIX, VGM Yay., Ankara, 2005, s. 16.

²² Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, MEB Yay., İstanbul, 1983, s. 577.

²³ Hasan Yüksel, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında Vakıfların Rolü (1585-1683)*, Dilek Matbaası, Sivas, 1998, s.46.

ve sosyal olarak ihtiyaçlarının giderilmesi olarak yorumlanmıştır. Vakfedilen malın mülkiyeti vakıf sahibinde kaldığından mülk sahibi öldüğünde bu hak vâkıfın varislerine geçerdi. Bu köklü vakıf müessesesinde sayı sınırlaması yoktur²⁴.

Vakıf müessesesinde; camii, mescit, medrese, mektep, dârülkur'ân, dârülhadis, hankah, türbe, tekke ve zaviye gibi dini ve eğitim hizmetlerinin yanı sıra bu yapıların işleyişlerini sağlayacak ekonomik kurumlar; kervansaray, bedesten ve çarşılar bulunmaktadır. Toplumun yararına olan sosyal kurumlar ise darüşşifa, imaret, misafirhane, kütüphane, hamam, değirmen, yol, köprü, sebil, çeşme gibi bayındırlık ve kültürel yapılar devletlerin sürekliliğini sağlayan önemli unsurlardır. Böylelikle İslam devletleri vakıf yoluyla toplumun iktisadî ihtiyaçları ve sosyal hizmet görevlerini yerine getirmiştir²⁵.

Maddi ve manevi olarak hayatın her alanında önemli rol oynayan vakıf müessesesi Müslüman topluluklar için hayır, yardımlaşma anlamına gelmektedir. Vakıf müessesesi Kur'an-ı Kerim ile hadislerde "hayr" ve "sadaka-i cariyeye" olarak zikredilmektedir. Kur'an-ı Kerim'de; "Onların yaptıkları hiçbir hayr karşılıksız bırakılmayacaktır. Allah, takva sahiplerini çok iyi bilir"²⁶. "Mallarında, muhtaç ve yoksullar için bir hak vardır"²⁷. "Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiye eremezsiniz"²⁸. "Ey müminler! Siz hayr işlerinde yarışın"²⁹ gibi ayet-i kerimelerde hayır işlerinin öneminden bahsedilmiştir. Bu dünyanın ebedi hayata geçiş kapısı olduğuna inanan Müslümanlar, hayır yaparak ahiretine fayda sağlayacaklarını düşündüklerinde mallarının bir kısmını veya tamamını vakfetmişlerdir³⁰.

Hz. Muhammed'e göre: "İnsanoğlu öldüğü zaman bütün amelinin sevabı da sona erer. řu üç şey bundan müstesnadır: Sadaka-i cariyeye, istifade edilen ilim, kendisine dua eden hayırlı evlat" bu üç madde amel defteri kapatmaz, öldükten sonra da sevapları devam ettirmektedir. Müslümanlar yapılan her hayrın sadaka

²⁴ Bahaeddin Yediyıldız, *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, TTK Yay., Ankara, 2003, s. 8-9.

²⁵ Halil İnalçık, *Osmanlı ve Modern Türkiye*, Timaş Yay., İstanbul, 2013, s.155.

²⁶ Hayrettin Karaman, Ali Özek, İbrahim Kâfi Dönmez, Mustafa Çağrıçı, Sadrettin Gümüş, Ali Turgut (Haz.), *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 2014, Âl-i İmrân, 3/115.

²⁷ *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Zâriyât, 51/19.

²⁸ *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Âl-i İmrân, 3/92.

²⁹ *Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meâli*, Bakara, 2/148.

³⁰ İmam Nevevi, *Riyâzû's Sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, M. Yaşar Kandemir, İsmail Lütü Çakan, Raşit Küçük (Çev.), Erkam Yay, İstanbul, 2006, s. 170-172.

olduğunu sadaka verildikçe malının çoğalacağına inanırlar. Dünya malına rağbet etmeyerek kendilerine yetecek kadarını alıp geri kalan malını ihtiyaç sahiplerine dağıtarak hayra öncülük ederler. Böylelikle kişi Allah'ın rızasını kazanarak bir nevi ibadetini yapmış olmaktadır³¹. Vakıf, İslamiyet'in gerekleri ile örtüşerek yardımlaşma ve dayanışmayı sağlamaktadır. Bundan dolayı her çeşit vakıf kurumları buna örnektir³².

İslamiyet'i kabul eden Türk devletlerinden Büyük Selçuklu Devleti, Fatımilerin Şiiliğine tepki olarak Sünnilik siyasetini gütmüş ve Sünniliği yaymak için birçok medreseler kurmuşlardır. Selçuklu dönemindeki vezirler imar ve iskân faaliyetlerinde bulunarak camii, mescit, bimâristan, değirmen, medrese, mektep, imaret, hamam gibi kurumlar halkın ihtiyaçlarının giderilmesine öncülük edilmiştir³³. Büyük Selçuklu Devleti'nin varisi niteliğinde olan Hârezmşahlar, Eyyubiler, Memlûkler ve Mısır-Suriye gibi sülaleler de nispeten aynı şekilde bu gibi kurumların sürekliliğini sağlamışlardır³⁴.

Vakıflar, başlangıçta ferdi ihtiyaçları karşılamak için meydana gelmiş olsa da sonradan sivil toplum kuruluşu haline dönüşmüştür. Vakıf müessesesi, şehrin mimari ve içtimai yapısını birlikte toplumdaki fertlerin birbiriyle maddi manevi yardımlaşma duygusunu ortaya çıkarmıştır. Devletler ve dinler ise toplumu buna teşvik etmişlerdir. Türkler, Müslüman olmadan önce bu gibi faaliyetleri töre ile kurumsallaştırmıştır. Böylelikle Türkler 1071 tarihinde Anadolu'ya gelmeden önce de vakıf kültürüne sahip oldukları bilinmektedir. İslamiyet'le birlikte yardımlaşma faaliyetleri daha da artarak Anadolu'da müsait bir hal alarak yaygınlaşmıştır³⁵.

Selçuklular kamu hizmeti olarak vakıflar kurarken, Anadolu'ya yerleştiklerinde daha çok imar faaliyetlerinde bulunmuşlardır. 8. yüzyıla geldiğinde vakıf müessesesine verilen önem artarak kurumsallaşmıştır. Öncelikleri eğitim ve sağlık üzerine vakıflar kuran Anadolu Selçuklu Devleti, tarım

³¹ İmam Nevevi, 2006, s. 170-172.

³² İsmet Binark, *Vakıf Medeniyeti İslâmiyet'te ve Türkler'de Vakıf ve Yabancı Gözü ile Osmanlı Vakıfları*, Zâhir Yay., İstanbul, 2015, s. 26.

³³ Zehra Odabaşı, *Selçuklu Devleti'nde Mühtedi Vakıfları: Celâleddin Karatay Vakıfları Örneği*, (Basılmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2012, s. 24.

³⁴ Fuat Köprülü, "Vakıf Müessesesinin Hukukî Mahiyeti ve Tarihî Tekâmülü", *Vakıflar Dergisi*, S. II, Ankara, 1942, s. 14.

³⁵ İsmet Kayaoğlu, "Selçuklu Vakıflarına Genel Bir Bakış", *Vakıf Haftası Dergisi*, S. II, VGM Yay., Ankara, 3-9 Aralık 1985, s. 22.

ve ticareti ön plana çıkararak kazançlarını da artırmışlardır. Böylelikle Anadolu'yu tamamen sahiplenerek daha geniş çaplı vakıflar kurmaya başlamışlardır³⁶.

14. yüzyılın başlarında Anadolu Selçuklu Devleti'nin Anadolu beylikleri ortaya çıkmıştır. Beylikler, teşkilatlanma faaliyetlerinde ve sosyal, ekonomik yapılanmalarında Anadolu Selçuklu Devleti'ni örnek almışlardır. Vakıf yapma geleneğini devam ettirerek yenilerini eklemiştir. Fakat beylikler tarafından inşa edilen vakıf kurumlarının çok az bir kısmı günümüze ulaşmıştır. Anadolu beylikleri genel olarak camii, mescit, zaviye ve türbe gibi binalar inşa ederek dini hizmetlere öncelik vermişlerdir³⁷.

Vakıflar; mülkiyet, hizmet, idari ve kira türüne göre çeşitlere ayrılmaktadır. Bu vakıf çeşitleri kendi aralarında da tasnif edilmektedir. Mülkiyete göre vakıflar ikiye ayrılır. Sahih vakıf, kişinin sahip olduğu taşınabilir veya taşınamaz mülklere dir. İrsadî vakıflar, mülkiyet akarının devlete kalmasıdır. İrsadî vakıflar, temlikname veya mülkname denilen padişahın izin verdiği yetkiyle vakıflaştırılır. İrsadî vakıflar kendi arasında ikiye ayrılır. Bunlardan irsad-î sahih vakıflar yani devlete ait bir gelirin masrafları devlete ait olan hayır kurumuna verilmesidir. Diğerleri ise irsad-î gayri yine devlete ait olan gelirin masrafları devlete ait olmayan hayır kurumuna verilmesidir³⁸.

Hizmet edeceği alanlara göre hayrî, zürrî ve avarız diye ayrılmaktadır. Hayri vakıflar, vicdani sorumluluk hissiyle yapılan göz önünde olan vakıflardır. Çoğunlukla bahsettiklerimiz bu kategoriye girer. Ailelerin yararlandığı zürrî, ailevi veya evlatlık vakıfları olarak geçmektedir. Bu vakıflar hayır amacıyla aile fertlerinin mülkünü siyasi ve hukuki anlamda gelebilecek sıkıntılardan korumak için geliştirilmiştir. Vakfın gelirini aile içinde tutmak evlatlık vakıflarını kendi soyunda kalması şartıyla kuşaktan kuşağa aktarılmıştır. Buradan gelen gelirler kız erkek ayrımı yapmadan eşit şekilde bölünmektedir. Kişi mirasının bütünlüğünü bozmamak için yakın akrabalarına çoğunlukla da evlatlarına vakfederek bir nevi

³⁶ Kayaoğlu, 1985, s. 22.

³⁷ Hasan Yüksel, "Anadolu Beyliklerinde Vakıflar", *Vakıflar Dergisi*, S. XXX, VGM Yay., Ankara, 2007, s. 37-45.

³⁸ Mustafa Alkan, Adana'nın *Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Adana Sancağı Vakıflarının Analizi TÜSOKTAR Veri Tabanına Dayalı Bir Araştırma*, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004, s. 57-59.

sigortalatmış olmaktadır. Bu usulle birlikte miras daima üretim altında olup gittikçe yaygınlaşmıştır³⁹.

Ailevi vakıf kuranların birçok nedeni vardır. Bunlar; vakıf kuran devlet görevlileri mülklerini maaşları karşılığı elde etmeleri siyasi nitelikli servet sayılmıştır. Bundan dolayı kişi müsadereyi verdiği endişe ile malını güvence altına almak için vakıf kurmuştur. Böylelikle vakıfların dokunulmazlığı sayesinde memurlar servetini devletten korumuştur. Dini bir emir sayılan miras, bazı ataerkil Türk ve İslam topluluklarında kadını mirastan mahrum bırakmak için ya da kadın ve erkeğin mirastan aynı payı almaması için ailevi vakıflar tesis edilmiştir. Bazıları ise borç karşılığı hacizden servetini korumak için böyle bir yola başvurmuştur.

Böylelikle vakıf kurucuları evlatlarına, akrabalarına refah bir hayat ve iş imkânı sağlamıştır. Vakıf kurucuları, vakfın görevlilerini de aile bireylerinden seçmektedir. Vakfın gelirini evlatlarına ya da akrabalarına günlük, aylık ve yıllık nakdi gelir sağlanmaktadır. Bazısı ise Müslüman olan fakir, dul ve yetimlere düzenli gelir tahsis etmektedir⁴⁰. Vakıf kurucuları, vakfın görevlilerini akrabalarından seçmeye öncelik verseler de belirli nitelikler aramışlardır. Vakfın mallarına bakmakla yükümlü olan kişilerin ehil sahibi, adil, kâmil, dürüst ve iyi ahlaklı olmalarına dikkat edilmiştir. Eğer aileden ve akrabadan bu özelliklere sahip biri yok ise hâkimin oyu ile ahaliden belirtilen bu özelliklere sahip kişiler görevlendirilmiştir. Böylelikle vakıfların devamlılığı ve ebediliği sağlanmış olurdu⁴¹.

Vakıf kurucusunun evladına bıraktığı vakıfların bir iki kuşak yararlandıktan sonra kamu hizmetine devşirildiği de bilinmektedir. Yani hem hayrî hem de zürri özellikleri taşıyan vakıflar da bulunmaktadır. Kişi vefat ettiğinde vakfın vakfiyesinde evlatlarına veya akrabalarına bıraktığını belirtmiştir. Vakfın, vakıf senedi hazırlanırken genel olarak “veledime vakfettim”, “evladımın evladının evladı yararlı olsun” ve “vakfımın gallesinin neslen ba de neslin vakfettim” gibi ifadeler geçmektedir. Böylelikle vakfının gelirini bir nesilden diğerine vakfettiğini

³⁹ Mustafa Alkan, “Osmanlı Vakıf Sisteminde Bozulma Üzerine Bazı Düşünceler”, *Türk Dünya Araştırmaları Vakfı*, S. 166, İstanbul, Şubat, 2007, s. 74.

⁴⁰ Hasan Yüksel, “Türk Toplumunda Vakıf Aile İlişkisi”, *Türkler*, C. X, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 855-861.

⁴¹ Yüksel, 1998, s. 70.

belirtiğinden torunları da bu vakıftan yararlanmışlardır. Vakfın gelirini üst kuşak varken alt kuşağa verilmemektedir⁴².

Avarız vakıfları, beklenmeyen durumlarda ortaya çıkan durumlar için kurulmuştur. Avarız vakfı daha çok ihtiyaç sahipleri için kurulmuştur. Bu vakıf kendi içinde mal türlerine göre ayrılmıştır. Bunlar; akarat, menkulün, iktâ diye ayrılmaktadır. Vakfın akarları olan arazi, tarla, bahçe, bina, dükkân, ev gibi düzenli gelir getiren kurumlardır. Menkulün vakfı, para, elbise, binek hayvanı gibi değerleri kapsar. İktâ vakfı, yöneticinin halka veya devlet görevlilerini mülk sahibi yaparak araziyi vakıflaştırmasıdır. İdarelerine göre vakıflar evkaf-ı kadime, mazbut, gayr-i mazbut diye ayrılmaktadır. Evkaf-ı kadime, Osmanlı Devleti'nin kendinden önce Selçuklu gibi Müslüman devletlerden veya beyliklerden devir aldığı vakıflardır. Mazbut vakıfları, doğrudan padişah tarafından idare edilen vakıflardır. Bu vakıf türü kendi içinde idaresine el konan, mütevellisi olmayan ve selatin vakıfları diye ayrılmaktadır. Gayr-i mazbut vakıflar, mülhak ve kural dışı vakıfları kapsamaktadır

Kiraya verilmesine göre vakıflar, icâre-i vahideli, mukataalı, icâreteynli diye ayrılmaktadır. İcâre-i vahideli vakıflar, geçici olarak kiraya verilen vakıflardır. Mukataalı vakıflar, arazinin vakıf olup üzerinde bulunan şeylere kiraya verilmesidir. İcâreteynli vakıflar, peşin ve ertelenmiş kiralara kapsayan uzun süreliğine kiraya verilen vakıflardır⁴³. Vakıf müessesesi asırlardan beri değerinden pek fazla bir şey kaybetmeyen sivil, demokratik bir kurum olup milletler için dayanışmanın ve yardımlaşmanın en güzel örneğidir. Kendi kendine işleyen sosyal bir hareketle birlikte öz yönetimselliği bulundurmaktadır. Çoğunlukla toplumun ihtiyaçlarına yönelik çalışmalara öncelik verilmiştir⁴⁴.

Bir de vakıf müessesesi için büyük öneme sahip olan vakfın kurucusu tarafından düzenlenen vakıf hakkında bilgi veren resmî tescil belgesine vakfiye veya vakıfname denir. Vakfiyeler, vakfolunan malın ne amaçla ve ne şekilde kullanılacağını gösteren vakfın kuruluş tarihiyle birlikte senet maiyetindedir. Ayrıca vakfiyeler dönemin sosyal ve ekonomik yapılarıyla birlikte medeniyetlerini

⁴² Hüseyin Altaş, "Vakıflarda Evladiye ve Aile Vakıfları", *Vakıf Medeniyeti Sempozyumu Kitabı*, Ankara, 12-13 Mayıs 2003, VGM Yay., s. 99-102.

⁴³ Mustafa Güler, "Osmanlı Devleti'nde Vakıflar ve Vakıf Müessesesi", Tufan Gündüz (Ed.), *Osmanlı Teşkilat Tarihi El Kitabı*, 3. Baskı, Grafiker Yay., Ankara, 2014, s. 328-329.

⁴⁴ Osman Gazi Özgüdenli, "Vakfiye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. XLII, TDV Yay., İstanbul, 2012, s. 465-466.

de günümüze aktarmıştır. Vakfiyeler, başlangıcında sözlü olarak yapılmış olsa da sonradan ortaya çıkan sorunlar yüzünden vakfın şartlarının sürekliliğini sağlamak adına yazıya dökülmüştür. Böylelikle vakfiyeler, kadılar tarafından tescil edilen hukuki vesikalar haline gelmiştir. Bu vesikaların bir nüshası mütevelliyeye veya diğer hak sahibine verilirdi.

Vakıfnameler veya vakfiyeler; vakfın şartları, hukuki dayanağı, vakfın nasıl idare edileceği, ne gibi harcamalar yapılacağı, harcamaları ne ile karşılanacağı, kaç kişi çalıştırılacağı, ne kadar maaş alacağı ve vakıftan kimlere ne şekilde fayda sağlayacağı şeklinde ayrıntılı bilgi veren belgelerdir. Bunun yanı sıra vakfiyeler, sosyal tarih, ekonomi ve kültürel tarih araştırmaları için de büyük öneme sahip olan değerli kaynaklardır. Bilhassa kervansaray, darüşşifa, hangar, mescit ve medreselere ait vakfiyeler mimari, tıp, sanat ve eğitim tarih araştırmaları için diğer kaynaklarda değinilmeyen bilgiler içermektedir. Bu belgeler de insanların hayatlarına dair bilgiye ulaştığımız köylü, sanat ve ticaret erbaplarının gündelik yaşantıları ile ilgili ayrıntılı bilgiler de barındırmaktadır⁴⁵.

Osmanlı Devleti'nde kurulmuş olan vakıfların vakfiyeleri resmi olarak kaydedilerek Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde korunmaktadır. Vakıf arşivlerinde yer alan bilgiye göre vakıf sayısı 39.770 olarak bilinmektedir⁴⁶. Bu vakfiyelerin 50 küsuru Selçuklu Devleti'nden kaldığı tahmin edilmektedir. Fakat yörelere ve asırlara göre belirli rakamlar ortaya konulmuş olsa da toplamları kesin olmayan tahmini rakamlardır. Yani verilen vakıf sayıları ilerleyen dönemlerde değişebilir. Bir vakfın kurulması için önce insanlara hangi alanda hizmet edeceği fikri tasarlanarak binalar inşa edilirdi. Sonra vakfın devamlılığını sağlamak için gelir kaynakları belirlenmektedir. Son olarak da nerede kullanılacağı ve nasıl yönetileceği ilgili vakfiyeler hazırlanarak mahkeme onayına sunulmaktadır. Uygun bulunduğu vakfiyeyi mahkemelerde tutulan şer'iyye kütük defterine bir kopyası yazılarak orijinal nüsha vakfın kurucusuna verilmekteydi⁴⁷.

Vakfiyeler, kadınların yazdığı vakfın gelirini, mütevellisini, koşulunu ve sürekliliğini belirten belgelerdir. Vakfiyelerin içeriğinde çoğunlukla; resmi kayıt ya

⁴⁵ Özgüdenli, 2012, s. 465-466.

⁴⁶ Hüseyin Çınar, "Osmanlı Toplumunda Vakıf Kuran Kadınlar", *Tarihte Ankara Uluslar Arası Sempozyumu Bildiriler*, Ankara, 2012, s. 290.

⁴⁷ Nazif Öztürk, "Osmanlı Döneminde Vakıflar", Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek, Salim Koca (Ed.), *Türkler*, C. X, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 799.

da onay ibaresi vakıf kurmanın önemini belirten edebî bir dille Allah'a hamd ve Resulüne övgüyle vakfa davet, vakıf kuracak kişiye dair ayrıntılar, vakfedilecek her türlü değerlerin tarifî ve tasvirî, vakfın şartları, vakfın mütevellisi ilgili bilgiler içermektedir. Vakfın tarihi ve belgenin değeri için vakfiyenin yazıldığı ortamdaki kişilerin bir kısmının isimleri şahit olarak yazılırdı⁴⁸. Ayrıca vakıftan cayma durumunda duruşma ile hâkim kararı da bulunurdu. Vakıf, amacına hizmet etmiyorsa devlet ancak o zaman el koyarak başka bir hususa tahsis edebilirdi. Vakfa yönelik olumsuz tasarrufu ve vakfiye şartlarının değiştirilmesini engellemek için padişah dahi olsa beddua zikredilmiştir⁴⁹.

1. 2. Osmanlı Devleti'nde Vakıf Müessesesi

Vakıf medeniyeti olarak bilenen Osmanlı Devleti, Selçuklu Devleti'nden miras kalan vakıf kurumlarını daha da ileri boyuta taşıyarak dikkatleri üzerine toplamıştır. Osmanlı Devleti, taşınmaz servetinin büyük bir kısmını vakıflar sayesinde icra etmiştir. Vakıflar adeta devletin yaşam alanı haline gelmiştir. Vakıflar; eğitim, sosyal güvenlik, din, restorasyon, sağlık, ulaşım, bayındırlık, şehircilik gibi geniş hizmetleri ihtiva eden hayır amaçlı kurumlardır. Osmanlı döneminde fethedilecek ülkelere önce dervişler gönderilmektedir. Daha sonra bölgeye zaviyeler inşa edilip oradaki insanlarla kaynaşarak fetih için zemin hazırlanırdı. Fetih gerçekleştiğinde İslam mimarisine uygun imarlar yapılarak İslamiyet'i kabul edenler için fiziki ve sosyal alt yapı hazırlanmış olurdu⁵⁰.

Selçuklu Devleti gibi Osmanlı Devleti de kozmopolit bir yapıya sahip olup ayırım yapılmaksızın adil devlet olma yolunda ilerlemişlerdir. Toplumun huzurlu ve mutlu yaşatmak için vakıf aracı olarak görülmektedir. Vakıf sisteminde en büyük sorumluluk padişahlara düşmektedir. Çünkü padişahlar, halkın can ve mal güvenliğini sağlayarak topluma yararlı faaliyetlerde bulunmakla yükümlüdür. Ayrıca Yavuz Sultan Selim'den sonra Allah'ın yeryüzündeki halifesi sayıldıklarından sorumlulukları daha da ağırdır. Böylelikle padişahların kendilerini gösterecekleri en geniş ve önemli alanlardan birisi vakıf müesseseleridir⁵¹.

⁴⁸ Hasan Yüksel, "Vakfiye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. XLII, TDV Yay., İstanbul, 2012, s. 469.

⁴⁹ İnalçık, 2013, s. 156-157.

⁵⁰ Nazif Öztürk, *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, TDV Yay., Ankara, 1995, s. 19-21.

⁵¹ Nilgün Çevrimli, "Vakfiyelere Göre Vakıf, Bani, Bina Unvan ve Sıfatları", *Sanat Tarihi Dergisi*, C. XXVI, S. II, İzmir, Ekim 2017, s. 193-219.

Evrensel bir müessese olan vakıf, insanî boyutu ağır basmakta olup hayatımızın her alanında karşımıza çıkmaktadır. Genelde bu kuruma padişahlarla birlikte öncülük edenler; şehzadeler, sultanlar, diğer hanedan mensupları, devlet adamları, alt rütbedeki memurlar, tarikat mensupları ve durumu iyi olan kişiler vakıflar kurmuşlardır. Osmanlı Devleti zamanında kurulan ilk medrese Orhan Bey tarafından inşa edilerek zengin gelirler vakfedilmiştir. Orhan Bey'in bu hareketi Osmanlı beyleri tarafından örnek alınmıştır⁵². Durumları iyi olan kişilerin vakıf icra etmesi ayıp olarak karşılanırdı. Bundan dolayı kişiler kendi imkânları doğrultusunda vakıf kurmuşlardır⁵³.

1546 tarihinde hanedan dışındaki kişiler 2.517 tane vakıf kurmuşlardır. Daha sonra bu vakıflara 1.600 tane daha eklenmiştir⁵⁴. Osmanlı Devleti'nde inşa edilen diğer camiler, hastaneler, imarethaneler, külliyeler vb. devlet bütçesine dokunulmadan yaptırılarak topluma örnek olunmuştur. Böylelikle çoğu yerde vakıf inşa etmek için toplum hayır yapmakta yarışır hale gelmiştir⁵⁵.

Vakfın, Osmanlı Devleti'nin şehir hayatındaki rolü de büyüktür. Fatih Sultan Mehmet İstanbul'u harap bir şekilde alarak vakıf sayesinde şehri külliye ve imaretlerle yeniden inşa etmiştir. Sultan Mehmet, 1459 tarihinde vezirlerine camii, medrese, imaret gibi külliyeler inşa etmeleri için emir vermiştir. Külliyelerin etrafına mahalleler kurularak şehir imar edilmiştir⁵⁶. Toplumun hizmetine sunulan vakıfların sürekliliğini sağlamak adına bakım ve onarım için özel bir fon kurulmuştur⁵⁷. Sivil toplum kuruluşu olan vakıflar, devlet ve toplumun birbirlerine yaklaşmasını sağlamıştır. Vakfın bütçesi devletin bütçesinden bağımsız olsa bile ihtiyaç halinde özellikle büyük altyapı yatırımlarında devlet vakfa destek olmuştur⁵⁸.

İnsanlığın yararına olan dil, din, cinsiyet ve ırk farkı gözetmeksizin toplumun ihtiyaçlarını gideren sürekliliği ve hukuki sağlamlığı olan hizmet

⁵² Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Kardelen Kitapevi, Isparta, 1999, s. 228.

⁵³ H. Hüsnü Koyunoğlu, "Osmanlı'dan Günümüze Vakıfların Sivil Toplumla Katkısı", *Vakıf ve Sivil Toplum*, Fahameddin Başar (Haz.), VGM Yay., Ankara, 2017, s. 98-103.

⁵⁴ Halil İnalçık, *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, Ruşen Sezer (Çev.), Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2016, s. 150.

⁵⁵ Ünal, 1999, s. 228.

⁵⁶ İnalçık, 2013, s. 156.

⁵⁷ Fatma Şensoy, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Vakıfların Ekonomik Boyutları", *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları*, S. X, Ocak 2016, s. 54.

⁵⁸ Bahaeddin Yediyıldız, "Vakıflar ve Sivil Toplum Üzerine Bazı Düşünceler", *Vakıf ve Sivil Toplum*, Fahameddin Başar (Haz.), VGM Yay., Ankara, 2017, s. 21.

sektörüdür. Osmanlı Devleti'nin görevi tebaanın can ve mal güvenliğini sağlayarak inanç özgürlüğüyle birlikte kendilerini geliştirme fırsatı sunmuştur. Bunların dışında kalan eğitim, sosyal yardım, kültür, sağlık ve bayındırlık ülkenin refah düzeyini gösteren hizmetleri sivil toplum kuruluşlarına bırakılmıştır⁵⁹. Kamu hizmetlerini de yerine getiren vakıflar dindar ve hayırseverlik duygusuyla medrese, hastane, camii, suyolları, misafirhane, köprü, yol ve hayrat gibi yapıların bakımları için han, kervansaray, dükkân, hamam, mezbaha, aşevi, değirmen ve boyahane gibi kurumları oluşturmuşlardır. Bu kurumlar vakfa önemli gelir getirmektedir⁶⁰.

Osmanlı Devleti'nde vakıf sistemi geniş toprakları ihtiva etmektedir. Vakıf müessesesi, yardımlaşma ve dayanışma üzerine inşa edilmiştir. Kutsal topraklar olan Haremeyn hizmetinde de bulunmuşlardır. 1517 tarihinde Yıldırım Bayezid, bölgenin hilafet ve Hicaz'ın hamilik vazifesini üstlenmiştir. Bölgenin siyasi olarak hamisi, manevi olarak ise hizmetkârı olan Osmanlı Devleti, demir yolu, elektrik tesisatı gibi öncelikleri bu bölgeye tanımıştır⁶¹.

İbn-i Battûta, vakıfların hizmet alanları hakkında bilgi vermiştir. Vakıflar, hacca gitmek isteyip gidemeyenleri hacca gönderme, kimsesiz çocukları sünnet ettirme, esirleri özgürlüğüne kavuşturma, vahşi hayvanlara ve kuşlara yiyecek temin etme, sokakları düzenleyerek kaldırımlar yapılmıştır. Diğer hizmetleri ise, fakir aile kızlarının çeyizlerini düzmek, çocuklara eğitim yardımı, su ve meşrubat dağıtımı, seyyahlara yiyecek giyecek ve kalacak yer temin edilerek ülkelerine dönmelerini sağlamak gibi faaliyetlerinden bahsedilmiştir. Bu gibi ihtiyaçlar bölgeden bölgeye farklılıklar göstermiştir⁶².

Osmanlı Devleti'nde sosyal yapıyı incelediğimizde insanlar arasında sıkı bir dayanışma vardır. İhtiyaç sahiplerini yardım ve himaye altına almak için her mahalleye avarız vakfı kurulmuştur. Avarız vakfının gelirleri mahalledeki durumu iyi olan kişilerin vakfettikleriyle sağlanmaktadır. Sosyal ve dayanışma kurumu olduğundan yardımlaşmak için borç veya kredi verilmekteydi. Avarız vakıfları durumu iyi olmayanları evlendirme, cenaze kaldırma, borçluların borçlarını ödeme,

⁵⁹ Nazif Öztürk, "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sosyal Yardımlaşma Kurumları", *Vakıf Medeniyeti Sempozyumu Kitabı*, VGM Yay., Ankara, 12-13 Mayıs 2003, s. 56-58.

⁶⁰ İnalçık, 2016, s. 148.

⁶¹ Mustafa Güler, *Osmanlı Devlet'inde Haremeyn Vakıfları (XVI.-XVII. Yüzyıllar)*, TATAV Yay., İstanbul, 2002, s. 236.

⁶² Bahaeddin Yediyıldız, "Vakıf", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. XLII, TDV Yay., İstanbul, 2012, s. 480.

memlekete geri gelme veya göç, suyuolları, camii, mescit, medrese gibi onarımlar aydınlanma veya ısıtma gibi ihtiyaçlar üzerine hizmet etmektedir. Çoğu mahallelerde avarız vakfı bulunmaktadır. Avarız vakıfları olmayan yerlerde durumu iyi olan kişiler fakir fukaraya yardımcı olmaktadır⁶³.

Bilinen vakıflar dışında sokak, konak, lağım, iskele, deniz feneri, mahzen, kabristan, basmahâne, bezirhâne, boyahâne, bozahâne, buzhâne, debbağhâne, misafirhâne, mumhâne, şadırvan, saat kulesi, şekerhâne, sebilhâne, sabunhâne, tabakhâne, yağhâne, salhâne, hallaçhâne, çeşme, kütüphâne, köprü, limanlar, su yolu, hisar, burç, çarşı, pazar, bedesten vb. binlerce hayrat saymak mümkündür⁶⁴. Bunlarla birlikte dini olarak da Allah'ın sevgisini kazanmak ve O'na yaklaşma arzusuyla ibadet adına; Kur'an-ı Kerim hatmi, salavat ve kelime-i tevhid getirme, hadis, fıkıh, tefsir ilimlerinin tedrisi, mübarek gecelerde aşure, helva ve kandil yakılması, kurban kesilmesi gibi hizmetler de bulunmaktadır⁶⁵.

Vakfın gelir kaynakları, küçük büyük fark etmeksizin çeşitli alanlarda iktisadi hayat üzerinde rolü fazladır. Bu gelir kaynakları bağ, bahçe, hububat, çiftlik, köy ve mezra tarımsal kaynaklardır. Hâne, mahzen, ambar, değirmen, han, hamam işletmelerdir. Baruthâne, Basmahâne, bezirhâne, boyahâne, bozahâne, buzhâne, debbağhâne, sabunhâne, kiremithâne, hallaçhâne ve yağhâne gibi kurumlar imalathanelerdir. Bunların yanı sıra vakfın nakit para geliri de bulunmaktadır. Birçok alanda geliri olan vakıflar toplamı hesaplanırsa dahi hata payı bulunmaktadır. Çünkü gelir kaynaklarında zaman içerisinde eklenenler ve kaybolanlar olmuştur. Mali darlıklar, maaş ayarlamaları, kadro artırımları buna örnektir⁶⁶.

Fatih Sultan Mehmet 1476-1481 yıllarında uyguladığı savaşıçı politika, toprak sistemiyle birlikte vakıf müessesesini de etkilemiştir. Vergilerin artırılması ve para taşışçileri gibi çok sıkı mali denetimlerle birlikte önceden devlet elinden çıkmış olan emlak ve evkaf arazilerini yeniden devlet denetimine alarak miri araziye çevirmiştir⁶⁷. Vakıf müessesesi altında miri toprakların çoğu vakıf

⁶³ Mehmet Ali Ünal, *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2017, s. 53.

⁶⁴ Ünal, 1999, s. 232.

⁶⁵ İbrahim Sarıçam, Seyfettin Erşahin, *İslâm Medeniyeti Tarihi*, TDV. Yay., Ankara, 2018, s. 288.

⁶⁶ Kayhan Orbay, "Vakıfların Bazı Arşiv Kaynakları (Vakfiyeler, Şerriyye Sicilleri, Mühimmeler, Tahrir Defterleri ve Vakıf Muhasebe Defterleri)", *Vakıflar Dergisi*, S. XXIX, VGM Yay., Ankara, 2005, s. 33.

⁶⁷ İnalçık, 2016, s. 35.

sahiplerinin ellerindedir. Fatih Sultan Mehmet bu duruma el koyarak derviş zaviye vakıflarını kaldırıp timara çevirmiştir. Timara çevirmesinin asıl nedeni ise zaviyelerde olumsuz düşüncelerin yayılmasıdır⁶⁸.

Vakıfların gelirlerinin hazineye aktarılmasıyla birlikte yaklaşık 2.500 tımarlı sipahinin timarı ellerinden alınarak iltizam sistemine aktarılmıştır⁶⁹. Osmanlı Devleti'nde toprağın önce mülk daha sonra vakıf haline çevrilmesi bu durum askeri ve zirai hayatı olumsuz etkilemiştir. Vakıf müessesesinde alım satım esnasında vakfın bedelini düşük gösterilerek usulsüz yollara başvurulmuştur. Kanun ve yönetmenlikle alınan tedbirlere rağmen yolsuzluğun ve rüşvetin ardı arkası kesilmemiştir. Alınan kararlar yeni yolsuzluklara zemin hazırlamıştır⁷⁰.

20.000'e yakın amacına hizmet etmeyen vakıf ve emlak devlet kontrolüne almak adına timara çevrilmiştir. Bu durum aileler, ulema ve şeyhlerin hoşlarına gitmese de araziler sipahilere timar sistemi olarak dağıtılmıştır. Bayezid'in hükümdarlığı dönemine gelindiğinde çeşitli yönlerden çok fazla tepki geldiğinden dayanamayıp babasının politikasından vazgeçerek emlak ve vakıf arazilerinin çoğunu eski hallerine geri çevirmiştir⁷¹.

Vakıfların zirve yaşandığı dönemlerde pek çok zorluklar ortaya çıkmıştır. Sosyal bir kuruluş olması nedeniyle hayatın her alanında bulunan vakıfların denetimi elbette hiç kolay olmamıştır. İç ve dış güvenliği dışında şehircilik, belediyecilik, iktisadi, sağlık, din, eğitim, sosyal yardım ve bayındırlık gibi alanlara, mülk sahiplerinin kurduğu vakıflar sayesinde yürütülmektedir. Bu gibi hizmetler vergiden muaf olduklarından devletin elinde bulunan verimli topraklar vakıflara geçmektedir. Özel mülkiyetlerin çoğu evlatlık vakıflarına dönüştürülmüştür. Vergiden muaf olmaları devletin ekonomisini de olumsuz yönde etkilenmiştir⁷².

Sosyal hayatta ve toplum üzerinde önemli etkisi olan vakıflar, Osmanlı Devleti'nin yıkılışına giden süreçten etkilenmiştir. Büyük toprak kayıpları ve ekonomik sıkıntılar vakıf kurumunu yakından etkilemiştir⁷³. Osmanlı Devleti'nin

⁶⁸ Halil İncılık, *Osmanlı Tarihinde İslamiyet ve Devlet*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2018, s. 98.

⁶⁹ Ünal, 2017, s. 213.

⁷⁰ Öztürk, 1995, s. 276-280.

⁷¹ İncılık, 2016, s. 35.

⁷² Alkan, 2007, s. 67-74.

⁷³ Yediyıldız, 2003, s. 176-203.

modernleşmesiyle birlikte vakıf kurumunu denetlemek, suistimallere ve yolsuzlukları engellemek adına idari olarak düzenlemeler yapılmıştır. Merkeziyetçi bir yapı sağlanması ve büyük sermayeler aktarıldığı için yenileşme faaliyetiyle vakfa müdahale edilmiştir. Sultan II. Mahmut döneminde 1826'da batı tarzı Evkaf-ı Hümayun Nezareti kurularak vakıfları tek elden idare edilmesi için merkezileştirilmiştir. Padişah Mekke-Medine vakıfları dışında kalan diğer bütün vakıfları Evkaf Nezareti'ne bağlayarak mütevellileri görevlendirmiştir⁷⁴.

Vakıfların sayısının artmasıyla görevlilerinin de sayısı artmıştır. Görevlilerin doğru dürüst işlerini yapmamaları, yolsuzluklara başvurmaları ve vakfın gelirinin çoğunun bu görevlilere verilmesi vakıflarda bozulmaların daha çok artmasına neden olmuştur⁷⁵. Bununla birlikte vakfın idaresi devlete geçtiğinden dolayı vakıfların geliri önce evkaf hazinesinde toplanmıştır. Daha sonra bu gelir merkezi hazineye aktarılmıştır. Vakıflar merkezileştirince tamiri ve inşası devletin sorumluluğuna kalmıştır. Fakat bu süreç uzadığı için harap olan vakıfların gelirlerine devlet tarafından el konularak vakıf müessesesi âtil bırakılmıştır⁷⁶. Evkaf Nezareti, vakıflar için zaman zaman düzenlemeler yapmış olsa da çok fazla sonuç vermemiştir⁷⁷.

1. 3. Karahisâr-ı Sâhib Vakıflarının Özellikleri

1. 3. 1. Vakıf Kurucuları

Vakfın kurucuları hakkında bilgilere unvan ve lakapları sayesinde ulaşabilmekteyiz. Vakıf kurucuları çoğunlukla askeri sınıfa dâhil olan kişiler olup mütesellim, paşazade, alemdar, kethüda, subaşı unvanlarıyla anılmaktadır. Karahisâr'ın vakıf defterinde geçen askeri unvanlar; ağa "Hacı Mehmet Ağa"⁷⁸, bey "Arslan Bey, Hisar Şâh Bey"⁷⁹, çelebi "Yakup Çelebi, Hızır Çelebi, Mehmet Çelebi"⁸⁰ ve çavuş "Mehmet Çavuş, Kara Çavuş"⁸¹ vb. unvanlar bulunmaktadır. İlmiye ve tarikat mensuplarının unvanları; müderris, kadı, kâtip, imam, müezzin, fakih, hafız, hatip, halife ve sofi geçmektedir. Defterde geçen tarikat unvanları;

⁷⁴ İlber Ortaylı, *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yay., İstanbul, 2015, s. 162-163.

⁷⁵ Mehmet İpşirli, "Cihet", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. VII, TDV Yay., İstanbul, 1992, s. 548.

⁷⁶ Gündüz, 2014, s. 339-340.

⁷⁷ İpşirli, 1992, s. 548.

⁷⁸ KKA TD, nr. 575, v. 20a-b.

⁷⁹ KKA TD, nr. 575, v. 10a, 36b.

⁸⁰ KKA TD, nr. 575, v. 6b.

⁸¹ KKA TD, nr. 575, v. 13a, 21a.

“Derviş Ali, Derviş Hamza, Derviş Ahmet⁸²”, şeyh “Şeyh İsmail, Şeyh İlyas, Şeyh Yakup⁸³”, dede “İmâd Dede, Toklu Dede, Ali Dede⁸⁴”, pir “Pir Mehmet, Pir Hasan, Pir Ali⁸⁵” gibi unvanlar geçmektedir. Esnaf ve zanaatkâr sınıfının unvan ve lakapları ise demirci ustası, terzi, berber, çerçi “Çerçi Turgut⁸⁶”, neccar, kandilci, uncu ve şekerçi olarak anılmaktadır⁸⁷.

Vakıf kurucularında sıklıkla geçmekte olan efendi, molla ve ağa ulema sınıfının hangi meslek gruplarına ait olduğu bilinmemektedir. Defterde geçen “Cemal Efendi, İvaz Efendi, Abdürrahim Efendi vb.⁸⁸” ulema sınıfına örnektir. Bu unvanlardaki kişiler toplumda saygın bir yere sahip olup vakıf kurucuları olarak karşımıza çıkmaktadır. Vakıf kurucularının içinde Osmanlı Devleti’nde vergiden muaf olan Sâdât yani Hz. Muhammed soyundan gelen seyitler bulunmaktadır. Bu kişiler yaptıkları işlere göre unvanlarıyla da anılmaktadırlar⁸⁹. Vakıflar aracılığıyla kadınlar da toplum hayatında söz sahibi olmuşlardır. Kadınlar, vakfın kurucusu, yöneticisi, vakıftan borç alan veya vakıftan borç alana kefil olarak karşımıza çıkmaktadır. Karahisâr-ı Sâhib’in evkaf defterinde geçen çoğu kadın ismi bunlara örnektir⁹⁰. Bunlar; Gül Şerife Hatun, Tuti Hatun, Hummar Ana, Ayşe Hatun, Refiye Hatun vb. isimler olup çoğunlukla hatun unvanıyla anılmışlardır⁹¹.

Karahisâr-ı Sâhib’deki vakıflarda ahi ve şeyh unvanları vakıf kurucularının en fazla kullandıkları unvanlar arasındadır. Ahi, kardeş anlamına gelmekte olup Ahilik ise Anadolu’da kurulup Ahi Evran’la gelişmiştir. Şehrin gelişmesine büyük katkı sağlayan esnaf ve zanaatkârların bulunduğu ahi teşkilatlanmasıdır. Bu birlik fütüvvet ahlakıyla esnaf ve zanaatkârların menfaatlerini koruyarak toplum için de huzuru sağlamaya çalışmışlardır. Meslek öğretene bu teşkilat kalfa, çırak, usta sıralamasıyla kendilerini yetiştirmişlerdir. Ahilik teşkilatına mensup kişiler tekke ve zaviyelerde eğitim almışlardır⁹².

⁸² KKA TD, nr. 575, v. 14b, 40a.

⁸³ KKA TD, nr. 575, v. 7a, 10b, 15b, 44a, 58b.

⁸⁴ KKA TD, nr. 575, v. 13b, 19a, 80b.

⁸⁵ KKA TD, nr. 575, v. 19b, 26b, 29a.

⁸⁶ KKA TD, nr. 575, v. 18a.

⁸⁷ Mustafa Alkan, *Adana Vakıfları İnsan Vakıf ve Şehir*, TTK Yay., Ankara, 2014, s. 74-75.

⁸⁸ KKA TD, nr. 575, v. 7a, 9b, 15b,

⁸⁹ Alkan, 2014, s. 74-75.

⁹⁰ Koyunoğlu, 2017, s. 98-103.

⁹¹ KKA TD, nr. 575, v. 7b, 21b.

⁹² Aysel Aksoy, “13. ve 14. Yüzyılda Anadolu’da Ahi Teşkilatı Etkisi ve Siyaseti”, *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, C. 2, S. 1, Konya, Bahar 2018, s. 23, 29.

Osmanlı Devleti'nde sosyal devlet anlayışının önemli unsuru olan Ahilik teşkilatı, Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın özellikle eğitim alanlarında sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bu teşkilat toplumun çalışma tarzlarını belirlemek için Ahi Secerenâmeleri ve Ahi Fütüvvetnâmeleri gibi iş ahlakını belirleyen belgeler düzenlemiştir. Bu unvan genellikle zaviye kurucularında "Ahi Sinan, Ahi Elvan, Ahi İsmail vb."⁹³ görülmektedir⁹⁴. Şeyh ise İslam devletlerinde toplumda sözü geçen yaşlı, saygın kimselerdir. Yine şeyh unvanı dini anlamda otorite kurmuş kişilere de denilmiştir. Karahisâr'ın sosyal yapısı içerisinde büyük öneme sahip olan Ahi teşkilatlanması ve Mevlevilik tarikatı bölgede oldukça etkindir⁹⁵.

Vakıflar toplumun faydasını gözetirken vakfı kuran kişinin ailesine ve akrabalarına da yarar sağlamaktadır. Vakfın kurucusu, vakfın mütevellilik görevini kendine vasiyet ederken öldüğünde bu görevi evladına, zürriyetine, zürriyetinden kimse kalmayınca kale dizdarına veya vakfın bulunduğu yerdeki ulemanın en bilginine verilmekteydi. Vakıf sahipleri kurmuş olduğu vakıfların yönetimini, kendi zürriyeti var ise başkalarına müdahale ettirmemişlerdir⁹⁶.

Devlet memurları emekli olup mahalledeki zenginlerden sayıldıklarından âyan ve eşraf olarak geçmektedir. Bu kişiler ticaretle uğraştıklarından durumları iyi olup taşrada emlak ve çiftlikleri bulunmaktadır. Böylelikle sermayelerinden han, dükkân, hamam, camii, mescit, medrese, zaviye yaptırarak vakfın mütevellilik görevini üstlenmişlerdir. Bunun yanı sıra vakfa yönelmelerinin temelinde ise inançları gereği Allah'ın rızasını kazanmak, toplumsal beklenti, malını müsadereye kurtarmak ve evlatlarının geçimlerini ve geleceklerini korumak şeklinde farklı düşünceler yatmaktadır⁹⁷.

Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nda kurulan vakıflar eski dönemlere ait olup bazıları bölgeye atanmış olan sancak beyleri tarafından kurulmuştur. Osmanlı döneminde Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'na ilk sancak beyi olarak Çandarlı vezir ailesinden kişiler gönderilmiştir⁹⁸. Böylelikle bölgede kurulan vakıflar şehrin içtimai ve dini yapısını büyük ölçüde geliştirmiştir. Karahisâr-ı Sâhib'deki

⁹³ KKA TD, nr, 575, v. 14b, 17a, 27b.

⁹⁴ Aksoy, 2018, s. 23, 29.

⁹⁵ Casim Avcı, "Şeyh", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. XXXIV, TDV Yay., İstanbul 2010, s. 49.

⁹⁶ Yüksel, 1998, s. 59-61.

⁹⁷ Ünal, 2017, s. 40, 52.

⁹⁸ Bulduk, 2013, s. 277.

vakıfların kurucularından olan devlet memurları; Gedik Ahmet Paşa, Umur Bey, Sinan Paşa, Kasım Paşa, Şeyh Abdürrahim Karahisarî vb. isimler hayra öncelik etmişlerdir⁹⁹. Bunlardan Gedik Ahmet Paşa, Fatih Sultan Mehmet'in ünlü komutanı ve büyük veziri olup II. Bayezid döneminde de vezirlik yapmıştır. Gedik Ahmet Paşa, Karahisâr'daki kaleyi üs olarak kullanıp pek çok başarı elde etmiştir. Bu başarılarının şükranı olarak Gedik Ahmet Paşa, Mimar Ayas Ağa'yı ve vekilleri Karahisâr'a göndererek buraya "Gedik Ahmet Paşa Külliyesi¹⁰⁰" yapılmıştır¹⁰¹.

Umur Bey ve ailesi Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan bu yana hizmetleri büyüktür. Umur Bey Anadolu beylerbeyliği görevi yapmış olup emekli olduğunda Karahisâr-ı Sâhib'e yerleşerek burada vakıflar kurmuştur. Karahisâr'daki vakıfları "Vakf-ı Medrese-i Umûr Bey bin Timûrtâş ve Câmî-i Cedîd¹⁰²", Umur Bey Hamamı olarak kaydedilmiştir. Umur Bey, Karahisâr dışında Bursa, Edirne ve Bergama'ya da vakıflar kurmuştur. Umur Bey, Karahisâr-ı Sâhib'deki vakıflarının çoğu bakımsızlıktan harap hale gelmiştir. Sadece yapılardan 1932 tarihine kadar ulaşan camisi bulunmaktadır. Fakat 1933 yılında camii yıkılarak yerine Zafer Anıtı yapılmıştır¹⁰³.

Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın evkaf defterinde iki tane Sinan Paşa bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Sincanlı kazasına ismi verilen Sinan Paşa, Akkoyun Devleti kurucularından Kara Yoluk lakaplı Osman Bey'in torunu olduğu tahmin edilmektedir. Karahisâr'da külliye, mescit, muallimhane vb. önemli vakıflar kurmuştur. Diğer ikincisi ise Hoca Sinan Paşa, Kadı Celalettin ve Nasreddin Hoca'nın torunlarından. Sinan Paşa, güzel bir eğitim alarak Fatih Sultan Mehmet'e hocalık yapmıştır. 1470 tarihinde vezir olduğunda "Hoca Paşa" olarak anılmıştır. Gedik Ahmet Paşa'nın yerine büyük vezirlik de yapmıştır. Fatih Sultan Mehmet ile araları bozulunca sürgüne gönderilmiştir. Hoca Sinan Paşa sürgün hayatında Bolvadin nahiyesinde vakıflar kurmuştur. Diğer önemli isim "Tuti Mezak oğlu Kasım Paşa" diye de anılan Kasım Paşa, Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezid döneminde sancak ve beylerbeyliğine yükselerek Rumeli Beylerbeyi olarak görev yapmıştır. Karahisâr-ı Sâhib'de Alaca Medresesi¹⁰⁴ gibi önemli

⁹⁹ Bulduk, 2013, s. 65.

¹⁰⁰ KKA TD, nr. 575, v. 9a.

¹⁰¹ Süleyman Gönçer, *Afyon İli Tarihi*, C. II, Afyon, 1991, s. 196-197.

¹⁰² KKA TD, nr. 575, v. 4a.

¹⁰³ Gönçer, 1991, s. 191.

¹⁰⁴ KKA TD, nr. 575, v. 8a-8b.

vakıflar kurmuştur¹⁰⁵. Karahisâr'ın dizdarı olan Hacı Mehmet Ağa da mallarını vakfederek hayra öncülük etmiştir¹⁰⁶.

1. 3. 2. Vakıf Gelirleri

Bir vakfın kurulması öncelikle o vakfın sürekliliği ve devamlılığını sağlayabilecek bir gelirin olmasına bağlıdır. Vakıf kurumuna müstakil, menkul veya gayrimenkul mülkün olması şarttır¹⁰⁷. İslam hukukuna göre vakfolunan şey satılamaz, miras bırakılamaz sadece piyasaya fiyatlarından üç yılı geçmemek şartıyla kiraya verilebilirdi. Vakıfların masrafları ve görevlilerin maaşları gibi harcamalar için vakfa ait dükkân, han ve hamamların kiralanması vakfa kâr amacı güdülmeyen ek gelir sağlamaktadır¹⁰⁸.

Vakıf yapmak sadece bina inşa etmek değil aynı zamanda binaya gelir vakfetmektir. Bu gelirler yolların, köprülerin inşası ve yapılan binanın görevlilerinin barınak, yiyecek, giyecek, ders araç ve gereç temin etmek gerekmektedir¹⁰⁹. Osmanlı Devleti sosyal devlet olma vasfını vakıflar aracılığıyla gerçekleştirmiştir. Vakıfların gelirleri çoğunlukla topraktan elde edilmektedir. Toprak, devlet gelirleri için de büyük öneme sahip olup Selçuklu ve Osmanlı Devletleri toprak sisteminde vakıf arazisine yer vermiştir. Böylelikle vakıf sayesinde topluma belediye hizmetleri sunulmuştur¹¹⁰.

Klasik dönemde Osmanlı Devleti'nin toprak sisteminin 1/5'ini vakıf toprakları teşkil etmektedir. Bu müessese Osmanlı Devleti ile doğru orantılı olarak ilerlemiştir. Güçlü olduğu zamanlarda gelişerek en ihtişamlı dönemini yaşarken gerilediği zamanlarda ise zayıflamıştır. Kamu hizmeti için kullanılan vakıf gelirleri devlet hazinesinden ayrı kadı sorumluluğunda özel hazinede toplanırdı. Devlet hazinesinin yetersiz durumlarında buradan takviye yapılırdı¹¹¹.

Toprak, savaş söz konusu olmadan devletin eline geçmişse mülkiyeti ayırım yapılmaksızın üzerinde yaşayan topluma ait olup devlete vergi vermekle

¹⁰⁵ Gönçer, 1991, s. 212-225.

¹⁰⁶ KKA TD, nr. 575, v. 20a.

¹⁰⁷ Alkan, 2014, s. 127.

¹⁰⁸ Miyase Koyuncu, *18. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Esnafı (İstanbul ve Bursa Örnekleri)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008, s. 225.

¹⁰⁹ Ünal, 1999, s. 230.

¹¹⁰ Odabaşı, 2012, s. 22.

¹¹¹ İsmail Kurt, "Vakıf Müessesesi XV ve XVI. Asır Vakıfları", Abdülkadir Özcan (Ed.), *XV ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler*, İSAV Yay., Ensar Neşriyat, İstanbul, 1997, s. 506.

yükümlülerdir. Eğer toprak savaş yapılarak elde edilmişse arazide gayrimüslimler yaşıyorsa bu durum da yöneticinin üç seçeneği vardır. Bunlardan birincisi arazinin gazilere tahsis edilmesi, ikincisi orada bulunan gayrimüslimlere mülk olarak tahsis edilmesi, üçüncüsü mülkiyeti devlete ait olup arazinin kiraya verilmesidir. Osmanlı Devleti daha çok üçüncü seçeneği tercih etmiş böylelikle miri araziler ortaya çıkmıştır. Bu araziler irsadî vakıflar olarak da geçmektedir. Amacı kamu hizmetini devamlılığını sağlamaktır¹¹².

Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nda bulunan vakıfların gelirleri toprak mahsulleri ve vergilere dayanmaktadır. Bunlar hububat ve diğer gelirler; hınta (buğday), şa'ir (arpa), ades (mercimek), burçak, alef (yulaf), mahlûd (karışık hayvan yemi), öşr-i afyon, öşr-i nohut, öşr-i piyaz (soğan), öşr-i sir (sarımsak), öşr-i bostan, öşr-i küvvâre (bal), öşr-i yonca, öşr-i bahçe, öşr-i bağ, öşr-i çayır, çayır-ı hassa (hükümdara ait çayır), eşcâr-ı ceviz, âdet-i ağnâm (koyun ve keçiden alınır), resm-i zemin, deşbânî (bekçi), tapu-ı zemin, bad-ı hevâ, cürm-ü cinayet, resm-i arusâne, resmi çift bennak mücerred, resm-i yaylak kışlak vb. vakıf gelirleridir. Vakıflara bahçeler, tarlalar, mezralar, çiftlikler, vakıf köyleri, harimler (duvarla çevrili yer), zeminler, şehir ve kasabalarda bulunan dükkânlar, debbağhâneler, değirmenler, hanlar, hamamlar vb. gelirler de dahil olmuştur¹¹³.

Evkaf defterindeki vakıf gelirlerine örnek verilirse; Ulu Sincanlı nahiyesinde bulunan Musa Hacı Zaviyesi'nin hububat ve diğer gelirleri; hınta 1.200 akçe, şa'ir 800 akçe, mahlûd 80 akçe, öşr-ı bostan 20 akçe, öşr-ı küvvâre 30 akçe, yulâf 30 akçe, adet-i ağnâm 32 akçe, deşbânî 30 akçe, resm-i zemin 55 akçe, tabu-ı zemin 50 akçe, öşr-ı bahçe 3 akçe, çayır-ı hassa 50 akçe, resm-i çift bennak mücerred 1.231 akçe, bad-ı hevâ resm-i arusâne 120 akçe, çiftlik 300 akçe, 5 dönümlük harimden senelik 40 akçe ve değirmenin hububatından 3 müd hınta tahsis edilerek yekûn 4.191 akçe kaydedilmiştir. Hacı Paşa'nın oğulları resm-i emlaktan senelik 200 akçe tahsis etmişlerdir¹¹⁴.

Diğer gelirlere örnek ise Şehrabad nahiyesinin Süklün karyesindeki değirmenden 1.000 akçe, Tatlar karyesindeki bahçeden 150 akçe diğer bir bahçeden 80 akçe, Süklün karyesindeki Nasuh Çelebi'nin değirmen hissesinden 200 akçe,

¹¹² Mehmet Ünal, "İrsadî Vakıflar", *Vakıf Medeniyeti Sempozyumu Kitabı*, VGM Yay., Ankara, 12-13 Mayıs 2003, s. 84.

¹¹³ KKA TD, nr. 575, v. 4a-b, 5a, 65b, 81a.

¹¹⁴ KKA TD, nr. 575, v. 34b-35a-b.

saraç dükkânından 60 akçe, 2 bakkaldan 250 akçe, Paşa Çelebi'den 450 akçe, 4 parça harimden 40 akçe, Karahisâr'daki 15 dönümlük mezradan 20 akçe, dükkândan 120 akçe yekûn 2.430 akçe kaydedilmiştir¹¹⁵.

Çerçi Turgut Medresesi'nin senelik gelirleri ise en fazla gelir kaynağı olan Balıkçık Kervansarayı'ndan 5.772 akçe, Sığır Sapası Kervansarayı'nın zemininden 150 akçe olup bu kervansaraydan Mevlânâ Çelebi'ye yıldan yıla 100 akçe kira verilmiştir. Yine medreseye 24 dükkân ve 1 fırından 3.000 akçe, 180 dönümlük çayır zemininde 150 akçe, Yassı Viran karyesindeki Hamza'nın oğlu Hızır'ın 14 dönümlük zemininden 80 akçe, Hacı Çelebi'nin zemininden 150 akçe, Sofiler Mahallesi'ndeki 4 dönümden 80 akçe diğer zeminler ise 13 dönümden 260 akçe olarak gelir tespit edilmiştir. Böylelikle Karahisâr Sâhib vakıfları sosyal dayanışmayı sağlayan bir kurum haline gelmiştir¹¹⁶.

Karahisâr'da da görülen 1423 tarihinde ortaya çıkan para vakıfları, kişilere belirli süreler karşılığında borç para vermektedir. Bir nevi faizle alınan para banka gibi işlem görerek teminat talep edilmeye başlanmıştır¹¹⁷. 16. yüzyılda Osmanlı şeyhülislamı Ebussuûd, para vakıflarıyla ilgili fetva vererek onaylamıştır. Fetva da ulemanın, öğrencinin, yoksulun ve imaretlerin fazlasıyla para vakıflarından yararlandığını belirtmiştir. Böylelikle Hanefî mezhebine göre toplumun yararı için varolan bu kurum şeriat tarafından onaylanmıştır. Hanbelî mezhebine göre para vakıflarında faiz olduğundan şeriata uygun olmadığı belirtilmiştir. Para vakfının toplumun ve devletin temel ihtiyaçlarını giderdiği için İslam hukuku tarafından kabul edilmiştir¹¹⁸.

Para vakıflarına, nakit para aktarılıp ribhî yani kâr veya faizi vakfedilmiştir. Nakit paranın ribhî yıllık onda on bir buçuk yani %15 denk gelmektedir. Evkakı defterine göre nakit parayı Üçler Bulduk eserinde 602.920 akçe olarak vermiştir. Bu paranın ribhî 90.438 akçesi çeşitli vakıflara aktarılmıştır. Fakat bu görüş net olmamakla birlikte vakıflara sonradan dâhil edilen gelirler yekûna eklenmediğinden net bir rakam verilmemektedir¹¹⁹.

¹¹⁵ KKA TD, nr. 575, v. 13b.

¹¹⁶ KKA TD, nr. 575, v. 18a-b.

¹¹⁷ Ünal, 2017, s. 52, 159-160.

¹¹⁸ İnalçık, 2018, s. 5.

¹¹⁹ Bulduk, 2013, s. 239.

Örneğin Karahisâr'ın merkezinde bulunan İmâd Dede Mescidi'ne Hacı Alaaddin'in oğlu Yusuf nakit 2.000 akçe vakfederek rıbhı 300 akçe, Hacı nakit 500 akçe vakfederek rıbhı 75 akçe, Emine Hatun nakit 200 akçe vakfederek rıbhı 30 akçe, Hacı (?) Ali nakit 500 akçe vakfederek rıbhı 75 akçe tahsis olunmuştur. Yine mescide Emine Hatun yemek için nakit 300 akçe rıbhı 45 akçe vakfetmiştir. Pir Mehmet'in oğlu Hacı Derviş 500 akçe vakfetmiştir. Hayrat sahiplerinin İmâd Dede Mescidi'ne toplam nakit 14.500 akçe vakfederek rıbhı 2.175 akçesi mescide aktarılmıştır¹²⁰.

Bolvadin nahiyesindeki Bezcioglu Mescidi'ne Hoca Sinan Bey tarafından nakit 1.000 akçe, Mahmut'un oğlu Bayezid 1.000 akçe, Hacı İvaz 1.000 akçe, Yusuf'un oğlu Süleyman 600 akçe, Emrullah'ın oğlu Hızır İlyas 200 akçe, Mehmet'in oğlu Hacı Halil 1.500 akçe yekûn 5.300 akçe mescidin yıllık geliri rıbhı 1 mal 795 akçe olarak kaydedilmiştir¹²¹. Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'na ait evkaf defterindeki vakıfların gelirlerinin çoğunda rakamsal hatalar bulunmaktadır. Vakfa sonradan eklenip yekûna dâhil edilmeyen gelirler vardır. Bununla birlikte aylık vakıf gelirlerinin düzenli verilip verilmediği konusunda hâsıl belirtilmemiştir. Bundan dolayı vakıfların genel toplamları net rakamlar verilememektedir. Fakat bölgeye her alandan gelir aktarılmıştır.

1. 3. 3. Vakıf Giderleri

Vakfın tescilinde tanzim edilen vakfiyelerde hizmet giderlerinden bahsedilmektedir. Bunların başında tamirat, vakıf görevlilerinin maaşları, aydınlanma, döşeme giderleri, imaret giderleri ve vakfın diğer ihtiyaçlarına göre oluşan giderler gelmektedir. Vakıflar genişledikçe vakıf görevlilerinin sayısının artmasıyla masraflar da artmaktadır. Vakıfların gelirlerinden vakıf köyü, çiftlik, mezra, hububat, nakit ve ticari işletme gelirleri alınıp satılarak vakıf görevlilerine maaş ve vakfın sürekliliği için mutfak harcamaları, tamir, aydınlatma, halkın ihtiyaçlarına göre çeşme, hamam, köprü inşası ve dini, eğitim, sağlık, belediye hizmetleri gibi birçok alanda hizmet verdiğinden gelirle birlikte gider de bulunmaktadır¹²².

¹²⁰ KKA TD, nr. 575, v. 23b.

¹²¹ KKA TD, nr. 575, v. 81a.

¹²² Alkan, 2014, s. 190.

Hoca Bey Camisi'nin masrafı olarak geçen görevlilere verilen günlük ve yıllık yevmiyeler vakfın giderlerine örnek gösterilebilir. Günlük; hitâbete 2,5 akçe, İmam Mehmet oğlu Hacı Yusuf'a 2 akçe, ser-mahfile 2,5 akçe, Meddâh Hacı Bayram oğlu Mehmet'e 2 akçe, nezârete 1 akçe, kâtibe 1 akçe, tevliyet Muhyiddin'e, Hacı Abdullah'a 2,5 akçe, Muârrif Ahmet oğlu Mahmut'a 2,5 akçe, hüffâz-ı cedid 3 nefere 1 akçe ve diğer görevliye 1 akçe, senelik; 8 hüffâza 1,5 akçe, 3 müezzine 540 akçe, râkâbe 72 akçe, 4 cüzhana 720 akçe verilerek vakfın giderine dâhil edilmiştir¹²³. Şuhud nahiyesindeki Cami-i Şuhud'un günlük masrafları tevliyete 4 akçe, hitâbete 1 akçe, imamete 1 akçe, müezzine 4 akçe, muarrife 1 akçe, Mustafa'ya 4 akçe, Emrullah'a 1 akçe, Mehmet'e 1,5 akçe, Hacı Fakih'e 1 akçe ve diğer neferlere 1 akçe olarak kaydedilmiştir. İbni Tahir Kervansarayına yol onarımı için 12 dönüm yer vakfedilmiştir¹²⁴.

Gedik Ahmet Paşa Külliyesi'nin vakıf giderleri olan görevlilerine günlük verilen yevmiyeler; Mütevelli Muhyiddin'e 20 akçe, Müderris Mevlânâ Kasım'a 50 akçe, Nezaret Mahmut Çelebi oğlu Ali Çelebi'ye 10 akçe, Kitâbet Süleyman'a 6 akçe, Meşihat Sinan Çelebi oğlu Mehmet'e 8 akçe, talebeye 12 akçe, medrese tevliyetine 2 akçe, Hitabet Kemal Halife'ye 10 akçe, imamete 10 akçe, 2 müezzine 3 akçe, muârrife 2 akçe, Çerâğ Hacı Salih'e 2 akçe, Muallim Sadettin'e 6 akçe, Vekil-i Arz Alâeddin'e 4 akçe, Ferrâş Abdi'ye 2 akçe, Kilerci Yunus'a 2 akçe, Debbâğ Murat ve Karagöz'e 3 akçe, Debbâğ Mustafa'ya 2 akçe, Habbaz Seyit'e 1,5 akçe, Habbaz Mahmut'a 3 akçe, Habbaz Hacı 1,5 akçe, Hatip Mahmut'a 3 akçe, Hitabet Hüseyin'e 4 akçe, Hitabet Hüseyin'e 2 akçe gibi gelirler tahsis edilmiştir¹²⁵.

Karahisâr'da bulunan Merhum Mevlânâ Cemâleddin bin Süleymân Pâşa Vakfi'nin görevlilerine senelik verilen maaş ise hafız günlük 1 akçeden 360 akçe, Yasin kıratına günlük 1 akçeden 360 akçe, tevliyete günlük 4 akçeden 1.440 akçe, nezarete günlük 1 akçeden 360 akçe, türbedara günlük 1 akçeden 360 akçe, hitabete 720 akçe ve diğer görevlilere günlük 6 akçeden 2.160 akçe verilmiştir. Vakfın yıllık toplam giderini hesapladığımızda 5.760 akçe olarak karşımıza çıkmaktadır¹²⁶.

¹²³ KKA TD, nr. 575, v. 9b.

¹²⁴ KKA TD, nr. 575, v. 50a.

¹²⁵ KKA TD, nr. 575, v. 9a.

¹²⁶ KKA TD, nr. 575, v. 7a, 15a, 25a, 30b.

1. 3. 4. Vakfın Görevlileri

Vakıf müesseseleri halkın huzurlu, mutlu ve refah seviyesini yükseltmektedir. Böylelikle vakıfların hizmet alanları olan dini, sosyal ve kültürel alanlar genişlemiştir. Vakıfların sayıları arttıkça cihet yani nitelikleri belirlenmiş görevlilerin de sayıları artmıştır. Hayır, kurumları olmanın yanında pek çok kişiye istihdam sağlaması sebebiyle vakıf üzerinde daha çok durulmuştur. Cihetlerde temel kural babadan oğula geçmesidir. Fakat farklı yollarla da cihet sahibi olunurdu. Ortaya çıkan anlaşmazlıklar ve padişah cülusuyla da cihet beratları verilirdi. Vakıf işleyişi için görevliler büyük öneme sahiptir¹²⁷.

Mütevelli: Vakfiyenin şartlarını şer'i ve örfi hukuk hükümleri çerçevesine göre yöneten kadı tarafından atanan vakfın sorumlusudur. Mütevellilerin bu görevi üstlenmesi için akli başında, âdil, güvenilir ve iktidar sahibi olması gerekmektedir. Mütevelliler kendi içinde ikiye ayrılır. Birincisi, vakfiye şartı olmadan vakfedeni veya hâkimin tevliyet hakkı olup meşrutiyet üzere olmayan, ikincisi ise vakfiyenin şartı gereği ve meşrutiyet üzere vakfedenin ya da hâkimin tayin ettiği mütevellilerdir¹²⁸. Vakfın bütün işleriyle yakından ilgilenen mütevelli, vakfın onarımı, bakımı, gelirlerini toplama veya arttırmak için hizmet etmektedir. Mütevellilerin faaliyetleri nazırlar tarafından kontrol edilmektedir. Mütevelliler, vakfın sürekliliği, işleyişi ve sorunlarıyla ilgili bir araya gelmektedir. Bu istişare yılda bir kez yapılmaktadır¹²⁹.

Mütevellinin yaptığı bu işe tevliyet denilmiştir. Vakfın birden fazla mütevellisi olabildiği gibi bir kişi birden fazla vakfın tevliyetini üstlenebilirdi. Mütevelli vakfın lehine işler yaparak mal kaybına yol açmadan görevini tasarruf etmelidir. Eğer mal kaybı olursa veya yolsuzluğa başvurulursa mütevelli oluşan zararı kendi tazmin etmekle yükümlüdür. Zararı kendi değil vekili yapmış olsa da bundan mütevelliler sorumludur¹³⁰. Karahisâr'ın vakıf defterindeki bazı mütevellilere örnek verilirse bunlar; merkezde bulunan İmad Dede Mescidi'nin mütevellisi olarak görev yapmış olan İbrahim ve Nasuh, Barçınli nahiyesinde

¹²⁷ Mehmet İpşirli, "Cihet", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. VII, TDV Yay., İstanbul, 1992, s. 546-547.

¹²⁸ Ahmet Akgündüz, "Osmanlı Hukukunda Vakıflar, Hükümleri ve Çeşitleri", *Türkler*, C. X, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 832.

¹²⁹ İnalçık, 2016, s. 148.

¹³⁰ Nazif Öztürk, "Mütevelli", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. XXXII, TDV Yay., İstanbul, 1992, s. 217-219.

bulunan Cami-i Şerif-i Tusi'nin mütevellisi Muhiyiddin ve Gedik Ahmet Paşa Külliyesi'nin ilk mütevellisi olan Mimar Ayas Ağa vb. görevliler mevcuttur¹³¹.

Kayım: Vakfın tasarrufundan sorumlu kişilerdir. Evkaf defterinde bulunan Bolvadin nahiyesindeki Alaca Mescidi kayyımı ve sancak beyi olan Okçu Sinan Paşa'nın inşa ettirdiği Senir Mescidi kayyım görevlisi bulunmaktadır¹³².

Kadı: Kadıların vakfın dava tesciline bakılarak hüküm ve kaza vakıfları teftiş, tayin, sadaret arzını yazmak ve özel durumlarda tedbir amaçlı vakfiyeye zıt hükümler alma yetkileri vardır. Karahisâr kadısı olan “Mustafa İlyas'ın oğlu Mevlânâ Muhiyiddin¹³³”, “Kadı Alaeddin¹³⁴”, “Kadı Muhiyiddin'in oğlu Kadı Ali¹³⁵” gibi isimler evkaf defterinde geçmektedir. Bu kişilerin teftişine müstahak vakıfların küçük çapta vakıflar olduğu görülmektedir. Büyük çapta olanların teftişi ise nazırlar tarafından gerçekleştirilmiştir¹³⁶.

Nâzır: Büyük vakıfların hizmetleri yürütülürken gelir giderini takip etmek için nâzırlar tayin edilmektedir. Vakfın, vakfiyesi uygun işletilip işletilmediğini kontrol etmekle görevlilerdir¹³⁷. Evkaf defterinde geçmekte olan “Çankırı Alaybeyi Hacı Ali Bey¹³⁸”, “Menteşe Hüseyin'in oğlu Ali¹³⁹”, “Hüseyin¹⁴⁰” vb. isimler vakıflarda nazır olarak görev yapmışlardır.

Müderris: Medresedeki en yetkili görevli olan talebelere ilim öğreten bugünkü anlamda öğretim elemanı sayılmaktadır¹⁴¹. Karahisâr'ın müderrisleri “Alaca Medresesi'ndeki görevli Şeyh Abdürrahim¹⁴²”, “Fazlullah Paşa Medresesi'ndeki görevliler Lütfü”, “Mevlânâ Kemal¹⁴³”, “Hacı İsmail Medresesi'ndeki görevli Mevlânâ Şemseddin¹⁴⁴”, “Gedik Ahmet Paşa

¹³¹ KKA TD, nr. 575, v. 13b, 98a, Bulduk, 2013, s. 245.

¹³² KKA TD, nr. 575, v. 40b-41a, 81b.

¹³³ KKA TD, nr. 575, v. 11b.

¹³⁴ KKA TD, nr. 575, v. 13a.

¹³⁵ KKA TD, nr. 575, v. 49a.

¹³⁶ Alkan, 2014, s. 104.

¹³⁷ Öztürk, 1992, s. 217-219.

¹³⁸ KKA TD, nr. 575, v. 21a.

¹³⁹ KKA TD, nr. 575, v. 13b.

¹⁴⁰ KKA TD, nr. 575, v. 61a.

¹⁴¹ Bahaeddin Yediyıldız, “Vakıf İstihlaları Lügatçesi”, *Vakıf Dergisi*, S. XVII, Ankara, 1983, s. 57-58.

¹⁴² KKA TD, nr. 575, v. 8a-8b.

¹⁴³ KKA TD, nr. 575, v. 15b.

¹⁴⁴ KKA TD, nr. 575, v. 16a.

Külliyesi'ndeki görevli Mevlânâ Kasım¹⁴⁵ ve son "Hacı Davut Medresesi'ndeki görevli Mevlânâ Tacettin¹⁴⁶" olarak evkaf defterine kaydedilmiştir.

Kâtip: Vakfın kayıtlarını tutmakla görevli kişidir¹⁴⁷. Bölgedeki evkaf defterinin kâtibi Piri b. Sinan buna örnektir¹⁴⁸.

Câbi: Osmanlı Devleti'nde küçük vakıfların tüm sorumluluğu mütevelliiye verilmişken büyük vakıfların idaresi ve sorumluluğu mütevelliiye birlikte nâzır, câbi, kâtip gibi görevlilere verilerek yüklerini hafifletmiş olurlardı. Câbi, vakıflara ait olan kira ve gelirleri toplamakla yükümlü olup yaptığı bu işe câbilik denir. Sorumlu oldukları idari birime ise cibâyet denilmiştir. Vakıf, gayrimenkul ve merkezden uzak bir yerde kurulmuş ise atlı olan câbiler vakfın gelirlerini merkeze getirmişlerdir. Bunlara câbi-î süvârî denilmektedir¹⁴⁹. Örneğin Kayırhisâr nahiyesinde bulunan Abdi Bey Medresesi'ndeki cabi bu görevi üstlenmiştir¹⁵⁰.

Ferraş: Vakfın temizlik işiyle ilgilenerek imaret, camii, mescit, medreselerde görev yapmaktadır. Ferraşlar, vakfın kilim ve halılarının sermek, toplamak, temizlemekle sorumlu görevlilerdir¹⁵¹. Karahisâr'da Gedik Ahmet Paşa Külliyesi'nde görev yapan Ferraş Abdi'yi örnek verilebilir¹⁵².

İmam: Şer'î hükümlere uyararak sâlih olup kıraatın vecihlerini bilen camii ile mescit de cemaate beş vakit ve mübarek gecelerde namaz kıldırarak sorumlu görevlidir¹⁵³. Karahisâr'daki Hacı Abdul Mescidi'nin imamı Mevlânâ Müslihiddin, Çeltiklü Mescidi'nin imamı Resul Fakı, Karalar Mescidi'nin imamı İvaz Fakı vb. görevliler bulunmaktadır¹⁵⁴.

¹⁴⁵ KKA TD, nr. 575, v. 9a.

¹⁴⁶ KKA TD, nr. 575, v. 50b.

¹⁴⁷ Yediyıldız, 1983, s. 57-58.

¹⁴⁸ KKA TD, nr. 575, v. 75a.

¹⁴⁹ Mehmet İpşirli, "Cabi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. VI, TDV Yay., İstanbul, 1992, s. 529.

¹⁵⁰ KKA TD, nr. 575, v. 26a.

¹⁵¹ İbrahim Balık, "Anadolu Selçuklu Medreselerinin İdareci ve Hizmetli Kadrosu", *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. III, S. II, Aralık 2001, s. 175-177.

¹⁵² KKA TD, nr. 575, v. 9a.

¹⁵³ Sadı S. Kucur, *Sivas Tokat ve Amasya'da Selçuklu ve Beylikler Devri Vakıfları (Vakfiyelere Göre)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 1993, s. 17-22.

¹⁵⁴ KKA TD, nr. 575, v. 16b, 56b, 60a.

Bevvab: Vakfın, giriş çıkışlarını kontrol eden bekçi veya kapıcıdır. Özellikle medreseler de yatılı öğrencilerin bulunmasından dolayı giriş çıkış saatleri sıkı bir disiplinle takip edilirdi¹⁵⁵.

Hatip: Kıraat kaidelerini bilen, ilim sahibi, hitabet yeteneği iyi olan görevlilerdir. Hatip şeriatın ve mezhep imamlarının razı olacağı şekilde, Cuma ve bayram namazlarında halka hutbe okumakla görevli kişilerdir. Küçük camii ve mescitlerde bu görevi imamlar yapmaktadır¹⁵⁶. Karahisâr'da Gedik Ahmet Paşa Külliyesi'nde bulunan İmaret Cami'nde görevli Hatip Mahmut, Karalar Mescidi'nde görevli Hatip İvaz vb. görevliler bulunmaktadır¹⁵⁷.

Müezzin: Aranan en belirgin özelliği güzel sesli olmalarıdır. Müezzin namaz vakitlerini iyi kollayarak sürekliliğini sağlamaları gerekir. Caminin büyüklüğüne göre sayıları artış göstermektedir¹⁵⁸. Karahisâr'daki Hoca Bey Camisi'nde 3 müezzin görevli olup Taç Ahmet Mescidi'nin müezzini Hüseyin ve Sandıklı nahiyesindeki Yağdı Mescidi'nin müezzini Resul Fakı vb. görevliler mevcuttur¹⁵⁹.

Hâfız ve cüzhân: Hâfız, Kur'an-ı Kerîm'i tamamen ezbere bilen kişilerdir. Cüzhan ise, İbadethanelerde Kuran'ın cüzlerini Cuma namazından önce on sayfa veya bir cüz olarak önce Resulullah'ın sonra bütün peygamberlerin ve Müslümanların ruhları için Kur'an-ı Kerim okumakla görevlilerdir¹⁶⁰. Karahisâr'daki Alaca Camisi'nde 3 tane hafız ve Hoca Bey Camisi'nde 4 cüzhan görevlidir¹⁶¹.

Habbaz: Osmanlı Devleti'nde ekmek pişirip satan günümüzde fırıncı olarak bilinmektedir Evkaf defterinde Seyit, Hacı, Mahmut habbaz olarak görev yapmıştır¹⁶².

¹⁵⁵ Balık, 2001, s. 175-177.

¹⁵⁶ Kucur, 1993, s. 17-22.

¹⁵⁷ KKA TD, nr. 575, v. 9a, 60b.

¹⁵⁸ Kucur, 1993, s. 17-22.

¹⁵⁹ KKA TD, nr. 575, v. 7b, 9b, 68b.

¹⁶⁰ Kucur, 1993, s. 17-22.

¹⁶¹ KKA TD, nr. 575, v. 9b, 70a.

¹⁶² KKA TD, nr. 575, v. 9a.

Türbedâr: Türbeyi bekleyen temizlik onarımını yaparak türbeye hizmet eden kişilerdir. Merhum Mevlânâ Cemâleddin bin Süleymân Pâşa Vakfı'nda görevli türbedâr bulunmaktadır¹⁶³.

¹⁶³ KKA TD, nr. 575, v. 7a, 13a.

İKİNCİ BÖLÜM

1. KAZALARA VE KURULUŞ AMAÇLARINA GÖRE KARAHİSÂRI SÂHİB SANCAĞI'NDAKİ VAKIF ESERLERİ

Vakıflar, sosyal hayatın bel kemiğini oluşturan önemli yapılardır. Bölgedeki şehirleşme teşkilatının oluşmasında büyük fayda sağlamıştır. Şahıslar, Allah'ın rızasını kazanmak için gönüllü olarak mallarını vakfetmiş veya hayrat yapmışlardır. Böylelikle yardımlaşmanın verdiği mutlulukla birlikte yoksulluğu da ortadan kaldırma niyetindedirler. Kişiler, dikey, sosyal ve ekonomik hareketliliği artırarak kâr amacı gütmeyen toplumu her alanda geliştirmek için hizmet etmişlerdir. Vakıflar hem mali hem idari anlamda bağımsız kurumlar olup şehirlere kültürel ve ticari canlılık getirmiştir. Şehirlerde menkul veya gayrimenkul olan vakıfların düzenli yıllık gelirler getirerek sürekliliklerini devam ettirmişlerdir. Ancak sürekli meydana gelen yangın ve depremler gayrimenkul binalara zarar verdiği için binaların işlevsiz hâle geldiği de bilinmektedir¹⁶⁴.

Osmanlı Devleti şehir planlamasını yaparken İslam ve Orta Asya Türk medeniyetlerini baz alarak vakıflar ortaya koymuştur. Şehirlerde kale, sur, camii, mescit, medrese, hamam, bedesten, imarethane, çeşme, han, pazaryeri vb. gibi yapılar Osmanlı'daki şehrin fiziki unsurlarını belirleyen kamu kuruluşlarıdır. Özellikle dini ve ticari yönden camii, zaviye, bedesten ve külliye yollarının kesiştiği noktalarda kurulup etrafına şehir yayılmaktadır. Vakıf olarak kurulan imaretler, mektep, müderris, hastane, misafirhane, camii olarak kullanılırken masraflarını karşılamak için aynı zamanda kervansaray, han, bedesten, kapalı çarşılar, değirmen, fırın, salhane, boyahane ve pazar yerleri bulunmaktadır¹⁶⁵.

Osmanlı Devleti'nde fethedilen topraklara devlet adamları ve hayırseverler imar çalışmalarında bulunarak şehirleri ortaya çıkarmışlardır. Eğitim, sağlık, dini, sosyal, ekonomik, güvenlik, ulaşım, temizlik gibi müesseselere öncelik vermişlerdir. Böylelikle vakıflara zengin gelirler tahsis edilmiştir. Osmanlı Devleti, Orta Asya'dan gelen Türkmenleri fethettiği şehirlere yerleştirerek Türk nüfusunu artırmıştır. Anadolu'da yapılan bu iskân çalışmalarının Türkleşme ve İslamlaşma

¹⁶⁴ Koyuncu, 2008, s. 218-223.

¹⁶⁵ Ünal, 2017, s. 17.

üzerinde büyük rolü vardır¹⁶⁶. Vakıflar, Osmanlı Devleti'nde şehir hayatı hakkında da bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır. Evkaf defterleri sayesinde şehrin fiziki gelişimi ve nüfus artışlarını takip edebiliriz. Şehirde herhangi bir nedenle çıkabilecek yangına karşı vakıf binalarının zarar görmemesi ve şehrin estetiğinin bozulmaması için sosyal kurumların bitişiğine bina yapılmazdı. Vakıflar, şehrin görünümünü bozan şeylere de müdahale etmişlerdir¹⁶⁷.

1. 1. MERKEZDE BULUNAN VAKIFLAR

1.1. 1. Dini Amaçlı Kurulan Müesseseler

Dini müesseselerin Osmanlı Devleti'nin şehir hayatını oluşturmada büyük katkısı bulunmaktadır. Camii ve mescit bunların başında gelerek nahiye ve karyeler şekillenmektedir. Gedik Ahmet Paşa Külliyesi gibi camii ve mescit külliyesinin bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar Müslümanların ibadetlerini yerine getirdikleri ve dini eğitim aldıkları müesseseler olup aynı zamanda içtimai hayatı da canlandırmaktadır¹⁶⁸. Çoğunlukla Selçuklu ve Osmanlı Devletlerinde şehir yapısı camii etrafında şekillenmektedir. Camii, dini bir sembol olmasıyla birlikte sosyal ve kültürel hayatı yakından etkilemiştir. Camii, şehir merkezlerinde Cuma namazlarının kılındığı büyük mimarilerdir. Mescitler ise daha çok mahalle araları veya merkeze uzak köylerde bulunmaktadır¹⁶⁹.

Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın çoğu karyesinde camii veya mescit bulunmaktadır. Bu müesseseleri hayrat sahipleri, tarikat mensupları, eşraf ve sancakta görevli olan idareciler tarafından inşa edilmiştir. Bazılarının isimleri olup bazılarının ise köyün, mahallenin veya kuran kişinin ismiyle anılmıştır. Bu dini kurumlar imam veya müezzine şart koşulmuştur¹⁷⁰. 16. yüzyılda Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın merkezinde 2'si camii, 19'u mescit, 2 tane de Gedik Ahmet Paşa Külliyesi'nin içinde ve Umur Bey Medresesi'yle anılan camiler kayıtlıdır. Böylelikle sancak merkezinde toplamda 23 tane ibadethane ve 36 tane de nefer bulunmaktadır. Merkezde bulunan dini müesseselere çoğunlukla mahsul geliri, dükkân geliri, zemin, değirmen ve 2 tane vakıf köyü vakfedilmiştir. Bu dini

¹⁶⁶ Adnan Gürbüz, *Toprak-Vakıf İlişkileri Çerçevesinde XVI. Yüzyılda Amasya Sancağı*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1993, s. 200.

¹⁶⁷ Yüksel, 1998, s. 162-168.

¹⁶⁸ Alkan, 2014, s. 206.

¹⁶⁹ Ünal, 2017, s. 20.

¹⁷⁰ Bulduk, 2013, s. 256.

kurumlar da özel gecelerde Kur'an-ı Kerim okunması, namaz kılınması, salavat getirilmesi, dua edilmesi gibi dini vecibeler yerine getirilmektedir¹⁷¹.

Hoca Bey Camii

Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın merkezinde bulunan camii, yaptıran kişinin unvanına bakılarak oranın saygın eşraflarından olan Hoca Bey tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir. Hoca Bey'e ait herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Caminin gelirleri; 72 kiralık dükkândan 11.041 akçe, Çuği karyesinden 240 akçe, Eski Hamam'dan 120 akçe, Salar karyesindeki mezradan 360 akçe, 31 dönümlük hassa-ı zemin mukataasından 80 akçe, 30 dönümlük karyeden 120 akçe, 5 parça zeminden 36 akçe, İvaz Efendi'nin dükkânından 72 akçe ve nakit para olarak hayrat sahibinden 9.800 akçe tahsis edilmiştir. Hoca Bey Camisi'nin hâsılı 21.869 akçe olarak kaydedilmiştir. Sonradan vakfa gelir sağlayan 11 dükkândan senelik 660 akçe kaydedilmiş fakat yekûna dâhil edilmemiştir. Hoca Bey Camisi'nin yıllık toplam geliri 22.529 akçe olduğu tespit edilmiştir.

Caminin masrafı olarak geçen görevlilere verilen günlük ve yıllık yevmiyeler hakkında da defterde geniş bir malumat bulunmaktadır. Bunlar günlük; hitâbete 2,5 akçe, İmam Mehmet'in oğlu Hacı Yusuf'a 2 akçe, ser-mahfile 2,5 akçe, Meddâh Hacı Bayram'ın oğlu Mehmet'e 2 akçe, nezârete 1 akçe, kâtibe 1 akçe, Tevliyet Muhyiddin Hacı Abdullah'a 2,5 akçe, Muârrif Ahmet'in oğlu Mahmut'a 2,5 akçe, 3 hüffâz-ı cedide 1 akçe ve diğer görevliye 1 akçe, senelik ise 8 hüffâza 1,5 akçe, 3 müezzine 540 akçe, râkâbe 72 akçe, 4 cüzhana 720 akçe verildiği kaydedilmiştir¹⁷².

Cami-i Kebir (Ulu Camii)

Cami-i Kebir, büyük cami anlamına gelmektedir. Bulunduğu mahalle de ismini bu dini yapıdan almış olup Cami-i Kebir Mahallesi olarak anılmıştır. Bu vesileyle dini bir yapının bölgenin şehirleşmesine olan katkısını anlamış olmaktadır. Ulu Camii 1272 tarihinde II. İzzeddin Keykavus'un döneminde ümera olan Fahreddin Sivastos'un oğlu Ali bin Sivastos tarafından inşa edilmiştir. 1341 tarihinde Sahib Ata'nın torunu Nusretüddin Ahmet tarafından da onarılmıştır.

¹⁷¹ TD. 575 Karahisâr-ı Sâhib Evkâf Defteri (983\1575).

¹⁷² KKA TD, nr. 575, v. 9b.

Günümüze kadar ulaşmış olan caminin 40 ahşap sütunu olup her sütunu bir esnaf ve efendi yaptırılmıştır. Ahşap direkli camii olaraktan da anılmaktadır¹⁷³.

Ulu Cami'nin minberi için Şehrabad nahiyesinde bulunan Osman Lala karyesinin gelirleri tahsis olunmuştur. Evkaf defterine göre 5 çift, 12 mücerred, 13 bennak ve 6 nim-çift toplam 36 nefer kaydedilmiştir. Caminin gelirleri ise Hacı Bayram'ın kızı Sofya Hatun Hızır'ın tasarruflarındaki 30 dönümlük zeminden 16 akçe ve Hacı Ramazan'ın oğlu Abdi Cemal'in tasarruflarındaki zeminden 33 akçe şeklindedir. Vakıf köyünün hububat ve diğer gelirleri; hınta 720 akçe, şa'ir 240 akçe, burçak 70 akçe, nohut 60 akçe, mercimek 28 akçe, adet-i ağnam 20 akçe, öşr-ı küvvâre 45 akçe, deşbânî 30 akçe, tabu-ı zemin 21 akçe, resm-i zemin 91 akçe, resm-i çift bennak mücerred 551 akçe, bad-ı hevâ resm-i cinayet ve resm-i arusâne 50 akçe olup Ulu Cami'nin yekûnu 1.926 akçe olarak kaydedilmiştir¹⁷⁴.

Cami-i Cedid

Camii sonradan yapıldığı için Cami-i Cedid yani Yeni Camii ismiyle anılmıştır. Camii 1455 tarihinde Umur Bey Mahallesi'ne Timurtaş Paşa'nın oğlu aynı zamanda Anadolu beylerbeyi olan Umur Bey'in emriyle yaptırılmıştır. Umur Bey, camiyle birlikte medrese de inşa ettirmiştir. Çoğunlukla medrese ile anıldığından caminin geliri belli değildir¹⁷⁵.

İmaret Camii

Şehir merkezinin en güzel yapılarından olan Fatih Sultan Mehmet'in veziri Gedik Ahmet Paşa Külliyesi'nin içerisinde bulunan İmaret Camii çoğunlukla külliye veya yanında bulunan medrese ile anıldığından caminin geliri tam olarak belli değildir. Bölgede yaşanan depremler sonucu camii hasar gördüğünden 1210 tarihinde onarımdan geçmiştir. İmaret Camii'nin hemen yanında kütüphane ve sağ tarafında 14 hücre ders yerleri bulunmaktadır. İmaret Camii günümüze kadar varlığını korumuştur¹⁷⁶.

¹⁷³ Bulduk, 2013, s. 64.

¹⁷⁴ KKA TD, nr. 575, v. 17b-18a.

¹⁷⁵ Bulduk, 2013, s. 18, KKA TD, nr. 575, v. 4a.

¹⁷⁶ Bulduk, 2013, s. 247.

Mescid-i Taç Ahmet

Karahisâr-ı Sâhib'deki mescidin kurucusu Taç Ahmet olup mescide ismini vermiştir. Taç Ahmet Mescidi'nin yapılmasıyla mahallenin adı Taç Ahmet Mahallesi olarak anılmıştır. Taç Ahmet Mescidi'nin gelirleri; Refiye Hatun Kur'an-ı Kerim okunması için nakit 4.200 akçe vakfederek paranın onda on bir buçuk hesapla rıbhı 630 akçesi mescide aktarılmış, Bâli'nin oğlu Muhyiddin Dede 4.000 akçe vakfederek rıbhı 600 akçesini İmam'a şart kılarak mescide aktarılmıştır.

Sandıklı kadısı olan Mevlânâ Musluhiddin'in tamir ettiği çeşmenin yıllık 1.000 akçe gelirinin rıbhı olan 150 akçesini mescide aktarmıştır. Mahallenin fukaraları için de demircinin vakfettiği nakit 7.200 akçe rıbhı olan 1.150 akçesi mescide aktarılmıştır. Yine mahallenin fırıncısı mescide senelik 12 akçe, Şaban'ın tasarrufundaki kiralık dükkândan aylık 3 akçe, Muhi(?)'nin tasarrufundaki kiralık dükkândan senelik 60 akçe, Hacı Sefer'in elinde bulunan kiralık zemin haneden senelik 20 akçe başka bir zeminden senelik 16 akçe imama şart kılınarak mescide vakfedilmiştir.

Taç Ahmet Mescidi'nin aydınlanması için de vergi ve nakit para verilerek onda on bir buçuk hesaba göre mescide vakfedilmiştir. Bunlar; Hacı Yusuf'un kiralık dükkânından aylık 3 akçe, pazar yerindeki kiralık dükkândan aylık 3 akçe, Süleyman'ın tasarrufunda olan kiralık dükkândan senelik 20 akçe, Ayşe Hatun'a ait kiralık zemin haneden 36 akçe, Tuti Hatun ve Hacı Muhi (?)'den nakit 100 akçe rıbhı 15 akçe, Ali'den nakit 380 akçe rıbhı 55 akçe, Piri bin Durmuş'tan nakit 100 akçe rıbhı 15 akçe, Hacı Abdullah'tan nakit 100 akçe rıbhı 15 akçe ve Müezzîn Hüseyin'den nakit 500 akçe rıbhı 75 akçe nakitler vakfedilerek mescide aktarılmıştır¹⁷⁷.

Yine mescidin aydınlanması için imama şart koşularak 16 dönümlük zemin sonra nakit 100 akçe rıbhı olan 15 akçe vakfedilmiştir. Müezzine şart koşularak ise senelik 50 akçe, Tuti Hatun mescidin aydınlanması ve mescit müezzini için nakit 1.000 akçe vakfederek rıbhı olan 150 akçesi vakfedilmiştir. Mescit aydınlanması için bir kiralık dükkân geliri vakfa ayrılmış fakat harap olduğu için vergi

¹⁷⁷ KKA TD, nr, 575, v. 7b.

alınmamıştır. Evkaf defterinde nakit ve dükkânların hâsılı 2.956 akçe olarak kaydedilmiştir¹⁷⁸.

Mevlevi Mescidi

Karahisâr-ı Sâhib’de bulunan Mevlevihâne Mescidi, Germiyanoglu Yakup Çelebi zamanında evladiyet vakfı olup padişah kararıyla “Hızır Şâh Çelebi veledi Mehmed Çelebi” ve evlatlarına tasarruf olunmuştur. Vakfın gelirleri, Süklün karyesindeki 2 değirmenden 1.060 akçe, Paşa Çelebi’nin Kadı Hamamı’ndan 1.210 akçe, sabunhânedan 500 akçe, Şehrabad’ın karyesinde bulunan bahçe zemininden 100 akçe, mezradan 370 akçe, zeminlerden 180 akçe, çayırdan 30 akçe, Çakır karyesindeki “Vakf-ı İmam Zâviye-i Mevlevihâne”den 40 akçe ve diğer gelirler 2.900 akçedir.

“Ambâr-ı debbâghâne”den 30 akçe gelir bulunmakta fakat eski gelir olduğu için toplama eklenmemiştir. Mevlevi Mescidi’nin toplam hâsılı 4.980 akçe olarak kaydedilmiştir. Evkaf defterini ayrıntılı incelediğimizde hâsılın 4.990 akçe olduğu tespit edilmiştir. Yine bu vakfa sonradan dâhil olan Çankırı Alaybeyi Hacı Ali Bey’in tasarrufundaki zeminden yılda 250 akçe gelir kaydedilmiştir. Mevlevi Mescidi’nin yıllık toplam geliri 5.240 akçe olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁷⁹.

Mescid-i Çavuşzâde

Karahisâr’ın Çavuşzâde Mahallesi’ne inşa edilmesiyle mahallenin ismini alan Çavuşzâde Mescidi, Çavuşbaşı Mustafa tarafından yaptırıldığı bilinmektedir. Vakıf, İmam Hayrettin’in tasarrufuna kaydedilmiştir. Çavuşzâde Mescidi’nin senelik gelirleri; kiralık dükkândan 80 akçe, harap olan kervansarayın zemininden 50 akçe, Hacı Çelebi’nin tahunhânedeki hissesinden 17 akçe, harimden 120 akçe ve diğer gelir 50 akçe mescidin hâsılı 320 akçe olarak kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelediğimizde Çavuşzâde Mescidi’nin yıllık geliri 317 akçe olduğu tespit edilmiştir¹⁸⁰.

Mescid-i Mollazade

Yukarı Pazar Mahallesi’nde kayıtlı olan mescit ashap hayratlarından bazı kişiler tarafından yaptırılmıştır. Mollazade Mescidi’nin gelirleri; senelik

¹⁷⁸ KKA TD, nr. 575, v. 7b.

¹⁷⁹ KKA TD, nr. 575, v. 6b.

¹⁸⁰ KKA TD, nr. 575, v. 11a.

debbâğhânededen 360 akçe, 4 dükkândan 96 akçe, Ulu Hacı İvan'dan 60 akçe, çarşı kabandaki Salih'in dükkânından 180 akçe, pazardaki 4 dükkândan 24 akçe, kiralık hâne ve çuhânededen 10 akçe, Yukarı Pazar Mahallesi'ndeki dükkândan 12 akçe, Hacı Bayram'ın pazardaki dükkânından 6 akçe, zemin ve pazardaki diğer kiralık dükkânlardan 126 akçe gelir gelmektedir. Ayrıca mescidin aydınlanması için kandil yağından bir görevli sorumludur. Mollazade Mescidi'nin toplam geliri 774 akçe olarak kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelediğimizde vakfın yıllık geliri 874 akçe olduğu tespit edilmiştir¹⁸¹.

Hoşkadem Paşa Mescidi

Mescidin ismine bakılarak Hoşkadem Paşa tarafından inşa edildiği bilinmektedir. Fakat Hoşkadem Paşa hakkında bilgi bulunmamaktadır. Mescidin gelirleri; merkezde bulunan 7 dükkândan senelik 630 akçe, 1 dükkândan aylık 3 akçe senelik 36 akçe, Bali'nin tasarrufundaki dükkândan yine aylık 3 akçe senelik 36 akçe, Mehmet'in tasarrufundaki dükkândan aylık 16 akçe senelik 192 akçe, pazardaki dükkândan aylık 6 akçe senelik 72 akçe yine pazardaki dükkândan 15 akçe senelik 180 akçe mescidin yıllık toplam geliri 1.146 akçe olarak kaydedilmiştir. Mescidin masrafı ise İmam İbrahim'in oğlu Hızır'a günlük 1 akçe, mescit müezzinine aylık 6 akçe ayrılmıştır¹⁸².

Yukarı Pazar Mescidi

Yukarı Pazar Mahallesi'nde bulunan mescit mahallenin ismini almıştır. Yukarı Pazar Mescidi, Karamanoğlu Yusuf Bey'in sorumluluğunda 1264 tarihinde inşa edilmiştir¹⁸³. Yukarı Pazar Mescidi'nin gelirleri hakkında aylık ve yıllık malumatlar verilmiştir. Aylık; Kurt Bali'nin tasarrufundaki dükkândan 6 akçe, Hacı Mehmet'in Yukarı Pazar'da bulunan 2 dükkânından 4 akçe, yağhaneden 7 akçe gelirler kaydedilmiştir. Yukarı Pazar Mescidi'nin senelik gelirleri ise Süklün karyesindeki değirmenin yarısından 40 akçe, çeşmenin yakınındaki dükkândan 18 akçe, Hızır Bali'nin tasarrufundaki kiralık odadan 15 akçe kaydedilmiştir. Bir de imama meşrut kılınan Yalıncağ Dede Vakfı'na değinilmiş ama gelirinden

¹⁸¹ KKA TD, nr. 575, v. 8a.

¹⁸² KKA TD, nr. 575, v. 11a.

¹⁸³ Naci Şahin, *XIX. Yüzyılda Karahisâr-ı Sahib Sancağı (Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapı)*, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2007, s. 394.

bahsedilmemiştir. Yukarı Pazar Mescidi'nin yıllık yekûnu 637 akçe olarak kaydedilmiştir¹⁸⁴.

Mescid-i Kubbeli

Karahisâr'ın Kubbeli Mahallesi'ne yapılmasıyla mahallenin ismini alarak Kubbeli Mescidi olarak anılmıştır. Mescit beylikler dönemine ait olup 1330 tarihinde Sahip Ata'nın torunu Nusretüddin Ahmet bin Mehmet Bey'in emriyle Hacı Ali tarafından yaptırılarak mescit imamlarının tasarrufuna kaydedilmiştir. 16. yüzyıla gelindiğinde harap halde olan mescit onarılmıştır¹⁸⁵. Kubbeli Mescidi'nin senelik gelirleri; Süklün karyesindeki zeminden 80 akçe, Eski Bey Hamamı'nın hissesinden 36 akçe, zeminden 20 akçe, tahunhânedan 20 akçe ve diğer gelirlerle birlikte yekûn 326 akçe olarak kaydedilmiştir. Kubbeli Mahallesi'nin doğu tarafında bir yer mescide vakfedilmiş fakat yekûna dâhil edilmemiştir¹⁸⁶.

Ak Mescit

Mescidin kurulmasıyla mahallenin ismi, "Ak Mescid Mahallesi" olarak anılmıştır. Mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ak Mescidi'nin senelik gelirleri; Mustafa İlyas'ın oğlu Karahisâr kadısı olan Mevlânâ Muhyiddin'den 150 akçe, Kur'an-ı Kerim okunması için bozahâne dükkânından 120 akçe yine Kur'an-ı Kerim okunması için tahunhânenin 3 hissesinden 120 akçe, çilingir dükkânından 60 akçe, İsmail karyesindeki zeminden 50 akçe diğer bir karyeden 30 akçe ve Hacı Hamza'nın tasarrufundaki Kadı Hamamı'ndan Ali'nin ruhuna Kur'an-ı Kerim okunması için 240 akçe vakfedilmiştir. Ak Mescidi'nin toplam yıllık geliri 770 akçe olarak kaydedilmiştir¹⁸⁷.

Mescid-i Kâhil

Kâhil Mahallesi'nde oturan hayırseverlerin inşa ettiği mescit olup ismini de mahalleden almıştır. Kâhil Mescidi'nin gelirleri; Salih Bali'nin boyahane dükkânından aylık 6 akçe, İmam'a şart koşularak verilen Mustafa'nın dükkânından aylık 6 akçe, kiralık dükkândan aylık 4 akçe mescide vakfedilmiştir. Kâhil Mescidi'ne Hatice Hatun nakit 3.500 akçe vakfederek onda on bir buçuk hespla

¹⁸⁴ KKA TD, nr. 575, v. 12a.

¹⁸⁵ Bulduk, 2013, s. 64.

¹⁸⁶ KKA TD, nr. 575, v. 11a.

¹⁸⁷ KKA TD, nr. 575, v. 11b.

450 akçe, Emine Hatun nakit 1.000 akçe rıbhı 150 akçe, Hacı Sinan'ın kızı Hatun nakit 1.000 akçe rıbhı 150 akçe mescide aktarılmıştır¹⁸⁸.

Kâhil Mescidi'nin senelik nakit gelirleri ise Hacı Mahmut'un hariminden 300 akçe, mescidin yemek hissesi için Ahi Abdi'den nakit 1.000 akçe onda on bir buçuk hesapla rıbhı 45 akçe, imamın hissesi için nakit 1.000 akçe rıbhı 45 akçe, imama nakit 400 akçe rıbhı 60 akçe, mescidin aydınlanma hissesi için nakit 300 akçe rıbhı 45 akçe yine nakit 1.000 akçe rıbhı 45 akçe, mescidin aydınlanma ve müezzine Ramazan'dan 600 akçe rıbhı 90 akçe ve 700 akçe mescide aktarılmıştır.

Karyede bulunan çeşmeden senelik 200 akçe, Hacı Mustafa'dan 7 cüz ve tahunhânedan 2.000 akçe, Hızır Bey'in kızı Hatice Hatun Kur'an-ı Kerim okunması için nakit 1.600 akçe rıbhı 150 akçe ve mescidi aydınlatmakla görevliye senelik 50 akçe gelir kaydedilmiştir. Nebi kızı Fatma Hatun nakit 1.000 akçe rıbhı 150 akçe bu geliri Kur'an-ı Kerim okunması için 80 akçe, müezzin için 10 akçe, taamina 60 akçe olarak ayırmıştır. Müteveli Hacı Osman'ın kızı Ayşe Hatun nakit 2.000 akçe rıbhı 300 akçe ve Nasuh'un kızı Şah (?) çeşme tamiri için nakit 1.000 akçe rıbhı 150 akçe mescide gelir olarak vakfetmiştir¹⁸⁹.

Faki Paşa Mescidi

Mescidin kurucusu olan Faki Paşa hakkında bilgi bulunmamaktadır. Mescidin tasarrufu İmam Alaeddin'den İmam Mahmut'un oğlu Mehmet'e geçtiği kaydedilmiştir. Faki Paşa Mescidi'nin senelik gelirleri; kuyumcu dükkânından 180 akçe, Süklün karyesinden 50 akçe, kervansarayın bir odasından 100 akçe, Pir Mehmet'in kızı Selasiye Hatun'dan 1.500 akçe, bağ ve bahçeden 100 akçe diğer gelirden 180 akçe kaydedilmiştir. Mescide nakit ise 10.000 akçe rıbhı 1.500 akçe, Ahmet, Hz. Muhammed (s.a.v.) ve kişilerin ruhuna Kur'an-ı Kerim okunması için nakit 2.000 akçe rıbhı 300 akçe, Hacı Hamza nakit 2.000 akçe rıbhı 300 akçe ve diğer nakit 1.000 akçe vakfedilmiştir. Faki Paşa Mescidi'nin hâsılı 3.710 akçe olarak kaydedilmiştir¹⁹⁰.

Faki Paşa Mescidi'nin senelik masrafları; tevliyete günlük 15 akçeden 180 akçe, türbedâra günlük 10 akçeden 120 akçe, kırâata 1.200 akçe verilmiştir. Kadı Alaeddin'in bina ettiği meşihat vakfının senelik geliri de mescide aktarılmıştır.

¹⁸⁸ KKA TD, nr. 575, v. 12a.

¹⁸⁹ KKA TD, nr. 575, v. 12a-12b.

¹⁹⁰ KKA TD, nr. 575, v. 13a.

Pazarcık yakınındaki 2 dükkândan 124 akçe, mescidin yakınındaki dükkândan 120 akçe, Cami-i Kebir Mahallesi yakınındaki bir odanın kirası 24 akçe, Çavuş Mehmet'e nakit 110 akçe vakfederek rıbhı 17 akçe toplam da meşihat vakfından 285 akçe mescide kaydedilmiştir. Toplanan nakit para mescidin aydınlanması için kullanılmıştır. Faki Paşa Mescidi'nin yıllık toplam geliri 3.995 akçe olduğu tespit edilmiştir¹⁹¹.

İmâd Dede Mescidi

Hayrat sahipleri tarafından inşa edilen mescide kişiler görevlerinden bir miktar akçe vakfetmişlerdir. Vakfın mütevellisi İbrahim ve yardımcısı İbrahim Nasuh olarak kaydedilmiştir. İmâd Dede Mescidi, İmad Dede'nin ruhu için yiyecek, içecek ve Kur'an-ı Kerim okutulması için kurulmuştur. Mescidin toplam geliri 10.500 akçe onda on bir buçuk hesapla rıbhı 1.150 akçe mescide aktarılmıştır. Hacı Fazıl'ın oğlu İbrahim mütevelliyken daha sonra Abdullah'ın oğlu Nasuh müteveli olmuştur¹⁹².

Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nda "Hacı Alâeddin veledi Yusuf" vakıf kurarak gelirini Merhum İmâd Dede Mescidi'nin imamına şart kılmıştır. Vakfın gelirleri ise Hacı Alaaddin'in oğlu Yusuf nakit 2.000 akçe rıbhı 300 akçe bunun 240 akçesi mütevelliyeye, 60 akçesi imama vakfedilmiştir. Hacı nakit 500 akçe vakfederek rıbhı 75 akçe, Emine Hatun nakit 200 akçe vakfederek rıbhı 30 akçe, Hacı (?) Ali nakit 500 akçe vakfederek rıbhı 75 akçe tahsis olunmuştur. İmâd Dede Mescidi'ne Emine Hatun yemek için nakit 300 akçe rıbhı 45 akçe vakfetmiştir. Pir Mehmet'in oğlu Hacı Derviş 500 akçe vakfetmiştir. Hayrat sahiplerinin İmâd Dede Mescidi'ne toplam nakit 14.500 akçe vakfederek rıbhı 2.175 akçesi mescide aktarılmıştır¹⁹³.

Mescid-i Efecik

Karahisâr'ın Efecik Mahallesi'nde inşa edilen Efecik Mescidi mahallenin ismini almıştır. Efecik Mescidi'nin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Muhyiddin'in tasarrufundaki mescidin senelik gelirleri; 3 dükkândan 360 akçe diğer dükkânlardan 204 akçe olup Efecik Mescidi'nin hâsılı 564 akçe olarak kaydedilmiştir¹⁹⁴.

¹⁹¹ KKA TD, nr. 575, v. 13a.

¹⁹² KKA TD, nr. 575, v. 13b.

¹⁹³ KKA TD, nr. 575, v. 23b.

¹⁹⁴ KKA TD, nr. 575, v. 13a.

Mescid-i Öksüzce

Öküzce Mahallesi'nde kurulan mescit mahallenin ismiyle anılarak imam olan Mevlâna Dede Bali'nin tasarrufuna kaydedilmiştir. Mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Defter-i cedide göre mescit Hayrettin'in tasarrufunda kaydedilmiştir. Öksüzce Mescidi'nin senelik gelirleri; Şehrabad'ın Anbanas karyesindeki zeminden 100 akçe, 5 dükkândan 300 akçe, zeminhânenen 15 akçe, dükkân zemininden 20 akçe, Ali'nin dükkânından 36 akçe, 19 dönümlük zeminden 80 akçe ve diğer gelirden 15 akçe olmak üzere toplam 566 akçe kaydedilmiştir.

Mescidin nakit ve diğer gelirleri ise Hacı İbrahim'in kiralık dükkânından 7 akçe senelik 84 akçe, mescit aydınlanması için 4 akçe senelik 48 akçe, Şaban'ın dükkânından 7 akçe senelik 84 akçe, Deper karyesindeki kiralık harimden 4 akçe senelik 48 akçe, Muhyiddin'in dükkânının yarısından 1 akçe senelik 12 akçe, Hacı Mustafa nakit 300 akçe onda on bir buçuk hesapla ribhı 45 akçe, Çoban Hatun 500 akçe ribhı 75 akçe, Hacı Ali 1.200 akçe ribhı 180 akçe ve 200 akçe ribhı 30 akçe gelir vakfedilmiştir. Öksüzce Mescidi'nin yıllık toplam geliri 1.172 akçe olduğu tespit edilmiştir¹⁹⁵.

Hacı İsmail Mescidi

Mescidin isminden anlayacağımız üzere kurucusu Hacı İsmail olup hakkında bilgi bulunmamaktadır. Mescidin kurulmasıyla mahallenin ismi "Hacı İsmail Mahallesi" olarak anılmıştır. Mescit eski defterde Selahattin'e kayıtlı olup defter-i cedide ise Mevlânâ Sefer Şah'ın tasarrufunda kaydedilmiştir. Hacı İsmail Mescidi'nin senelik gelirleri; Süklün karyesindeki değirmenden 150 akçe, kiralık dükkândan 50 akçe, boyahaneden 120 akçe, merkezde bulunan 15 dönümlük zeminden 80 akçe, kervansaray arsasından 50 akçe gelmektedir. Hacı İsmail Mescidi'nin hâsılı 450 akçe olarak kaydedilmiştir¹⁹⁶.

Hacı Abdul Mescidi

Mescidin kurucusu isminden de anlaşıldığı üzere Hacı Abdul olup hakkında bilgi bulunmamaktadır. Mevlânâ Müslihiddin'in imam olduğu mescidin yapılmasıyla mahallenin ismi "Hacı Abdul Mahallesi" olarak anılmaktadır. Hacı

¹⁹⁵ KKA TD, nr. 575, v. 14a.

¹⁹⁶ KKA TD, nr. 575, v. 15a.

Abdul Mescidi'nin gelirleri; Mustafa'nın dükkânından 7 akçe, Durmuş'un dükkânından 6 akçe, Hamza'nın dükkânından 8 akçe, Durmuş Çelebi, Hacı Ahmet ve Cemalettin'in dükkânlarından 6 akçe, Hacı Hamza'nın dükkânından 12 akçe, Mehmet Çelebi'nin dükkânından 11 akçe, Abdi'nin dükkânından 25 akçe, Cafer'in mescidin yakınındaki dükkânından 7 akçe, Muhi(?)'nin dükkânından 6 akçe ve diğer dükkânlarda 31 akçe gelir gelmektedir.

Mescide kiralık dükkân zemininden Kur'an-ı Kerim okunması için 25 akçe, Hamza'nın müezzine şart koştuğu dükkândan 7 akçe yine müezzine şart koşulan dükkândan 7 akçe, Tatlar karyesinden ceviz bahçesinden 10 akçe, icare-i zeminden 35 akçe, Hacı Abdul Mahallesi'ndeki icare-i zeminden 360 akçe, Sofiler Mahallesi'ndeki 3 dönümlük zeminden 50 akçe ve 4 dönümden 75 akçe senelik gelir tahsis edilmiştir. Hacı Abdul Mescidi'nin masrafları ise mescidin imamına verilen akçe defterde silik olduğundan okunamamıştır. Müezzine buçuk yevmiye verilmiş diğer görevliye 4 akçe ve her sene 2 kelâm-ı kadim Hz. Muhammed (s.a.v.) ruhu için Kur'an-ı Kerim okunması şart koşulmuştur. (?) Bey, (?) Çelebi, Şahbule Hatun ve Efendi (?) Hatun mescidin aydınlanması için müezzine 1.400 akçe rıbhı 210 akçe vakfetmişlerdir¹⁹⁷.

Sinan Paşa Mescidi

Sinan Paşa tarafından kurulan mescidin geliri kiralık dükkânlardan ve nakit 3.400 akçe rıbhı 340 akçe toplam hâsılı 820 akçe olarak kaydedilmiştir. Mescit imamının evlatlarına bir cüz okumaları şartıyla bırakılmıştır¹⁹⁸.

Arap Mescidi

Şeyh Abdurrahim Mısrî'nin babası adına yapılan mescit, Kasım Paşa Mahallesi'nde inşa edilmiştir. Mescide gelir olarak; 15 dükkân, Tatlar karyesi, Deper karyesindeki bahçeden 100 akçe ve aynı karyeden 100 akçe harim imama şart kılınmıştır. Mescide Ahi Süleyman'dan nakit 1.000 akçe rıbhı 150 akçe, Şaban'ın oğlu Yusuf cuma geceleri Tebâreke Suresi okunması için imama nakit 500 akçe rıbhı 75 akçe vakfedilmiştir. Çobanlar karyesinde Sinan nakit 300 akçe rıbhı 45 akçe, çeşmeden 6.000 akçe rıbhı 900 akçe, yine nakit 3.000 akçe rıbhı 900 akçe, mescidin aydınlanması ve müezzine 300 akçe rıbhı 45 akçe, imama 5 akçe, Tuti

¹⁹⁷ KKA TD, nr. 575, v. 16b.

¹⁹⁸ KKA TD, nr. 575, v. 17b.

Hatun'dan 150 akçe ribhı 22 akçe diğer gelirler ise aylık 7 akçe senelik 60 akçe ve 8 dönümlük zemin evkaf defterine kaydedilmiştir. Arap Mescidi'nin yıllık geliri 15 dükkân, 8 zemin ve 2.402 akçe olduğu tespit edilmiştir¹⁹⁹.

Hacı Danişmend Mescidi

Mescit kadı yardımcısı olan Danişmend Hacı tarafından kurulmuştur. Mescidin eski imamı olan Abdi Fakih'in tasarrufunda defter-i atığe kaydedilmiştir. Hacı Danişmend Mescidi'nin senelik gelirleri; değirmenden 30 akçe, Salar karyesindeki 2 parça bahçeden 90 akçe, Süklün karyesindeki 20 dönümlük zeminden 50 akçe yine Süklün karyesindeki bahçeden 40 akçe ve nakit 500 akçe ribhı 50 akçe mescidin hâsılı 260 akçe olarak kaydedilmiştir. Yine mescide Hoca Bey'in evlatlarından toplam 1.400 akçe kaydedilmiştir. Faki Paşa Mahallesi'ndeki Aslı Hatun vakfından mescide 700 akçe ribhı 105 akçe tahsis olunmuştur. Bu meblağ Kur'an-ı Kerim okunması için 30 akçe, yemek dağıtılması için 30 akçe, müezzin ve mescidin aydınlanması için de 45 akçe olarak ayrılmıştır. Hacı Danişmend Mescidi'nin yıllık toplam geliri 1.765 akçe olduğu tespit edilmiştir²⁰⁰.

Hacı Mustafa Ağa Mescidi

Hacı Mehmet Ağa, Karahisâr'da dizdar olup mallarını vakıflara dağıtmıştır. Karahisâr'daki Kayalu Mahallesi'ndeki mülkünü fakir fukaraya yemek dağıtılması için vakfetmiştir. Evlerinin bir kısmını muallimhane ve hangâh haline getirmiştir. Hacı Mehmet Ağa, Hz. Muhammed (s.a.v.) ruhuna Kur'an-ı Kerim okunması için nakit 60.000 akçe onda on bir buçuk hesapla ribhı 9.000 akçe vakfedilmiştir. Hacı Mehmet Ağa, ismiyle anılan mahalleye Hz. Muhammed (s.a.v.) cüz okunması için mescit inşa etmiştir. Mescide kim imam olursa Yasin Suresi okuması şart koşulmuştur. Mescide 30 cüz Kur'an-ı Kerim okunması şartıyla nakit 54.300 akçe ribhı 8.140 akçe de vakfedilmiştir²⁰¹.

Hacı Mehmet Ağa Mescidi'nin diğer gelirleri; Muttalib karyesinden 2 dönüm zemin, Murat'ın oğlundan 2 dönüm zemin, Yusuf'un oğulları Halil ve Mustafa'dan 4 dönüm zemin, İshak'tan 3 dönüm zemin, Mahmut'a ait 1 dönüm zemin ve diğer zeminlerle birlikte vakfa 21 dönümlük zemin kaydedilmiştir. Mescidin masrafları; Şeyh Hacı Sinan'a günlük 3 akçe, Mütevelli Mahmut'a aylık

¹⁹⁹ KKA TD, nr. 575, v. 23a.

²⁰⁰ KKA TD, nr. 575, v. 22b.

²⁰¹ KKA TD, nr. 575, v. 20a-b.

50 akçe, Kur'an-ı Kerim okuyan Sadi Çelebi'ye aylık 20 akçe, Ramazan Çelebi'ye günlük 2 akçe ve diğerlerine ise aylık 170 akçe tahsis edilmiştir²⁰².

Vakfın senelik gelirleri ise İskender'in 3 dükkânından 540 akçe, Hüseyin Mehmet'in dükkânından 240 akçe, Hacı Bayram'ın dükkânından 240 akçe, Seyit Hüseyin'in oğlu Seyit Mehmet'in dükkânından 360 akçe, Mustafa Hacı'nın dükkânından 150 akçe, Yakup'un oğlunun dükkânından 144 akçe, Hacı Mehmet'in debbâğhâne dükkânından 150 akçe, Hızır'ın dükkânından 150 akçe, değirmenden 300 akçe, 4 dükkândan 600 akçe, 6 dükkândan 144 akçe, 14 dükkândan 1.116 akçe diğer dükkânlardan 576 akçe ve bir karyeden de 100 akçe gelir kaydedilmiştir. Çakır karyesindeki bağ ve bahçelerde vakfa dâhil edilmiştir.

Vakfa, Köprülü karyesindeki 3 parça değirmen ve başka karyeden de 3 parça değirmen, kervansaraydan 1.430 akçe gelir vakfedilmiştir. Mehmet Ağa her sene hane tamiri ve Kur'an-ı Kerim okunması için 360 akçe ayırmıştır. Köprülü karyesinin gelirleri ve nakit toplam senelik geliri 6.461 akçe olarak kaydedilmiştir. Hacı Mehmet Ağa Mescidi'ne Hüseyin, nazır olarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Yine Hz. Muhammed (s.a.v.) ruhuna Kur'an-ı Kerim okunması için nakit 2.400 akçe rıbhı 360 akçe kaydedilmiştir.

Vakfın günlük masrafları ise tevliyete 4 akçe, câbiye 2 akçe, kâtibe 2 akçe, imama 3 akçe, müezzine 2 akçe ayrılmıştır. Hacı Mehmet Ağa'nın kardeşi Kara Çavuş mescide 15 cüz Kur'an-ı Kerim okutmak için nakit 57.000 akçe rıbhı 8.550 akçe vakfetmiştir. Vakfın masrafı için muallime günlük 3 akçe ve diğer görevlilere 21 akçe tahsis edilmiştir. Çankırı Alaybeyi Hacı Ali Bey nazır olarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Merhum Hacı Mehmet Ağa kurmuş olduğu vakıfların tevliyetlerini akrabalarına vermiştir²⁰³.

1. 1. 2. Eğitim Amaçlı Kurulan Müesseseler

Osman Devleti'nde eğitime büyük önem verilmekteydi. Eğitim müesseseleri padişah, sadrazam, vezir ve devletin ileri gelen kişileri tarafından veya halktan durumu iyi olan kişiler tarafından yaptırılmıştır. Eğitim kurumları diğer

²⁰² KKA TD, nr. 575, v. 20a-b.

²⁰³ KKA TD, nr. 575, v. 20b-21a.

kurumlarda olduğu gibi ebedi hizmet verilmek şartıyla kurularak gelir tahsis edilmektedir²⁰⁴.

Yol üzerlerindeki ıssız yerleri şenlendirmek ve Anadolu'nun Türkleşmesinde büyük öneme sahiptir. Eğitim kurumlarından olan zaviye, menzil, tekke, derbentler gelen geçen yolculara hizmet ve dini hizmetlerinin karşılandığı müesseselerdir. Bu kurumlar içerisinde mescit, misafir odası, mutfak, kiler, ahır, hamam vb. şeyler barındırmaktadır. Burada görev yapanlar şeyh, derviş, Abdal, ahi ve sofî gibi lakaplarla anılmaktadır²⁰⁵.

Dervişler, Osmanlı Devleti'nin iskân politikasında da büyük rol oynamışlardır. Çeşitli yerlerde kurduğu zaviyelerle buldukları yörenin İslamlaşmasını sağlamışlardır²⁰⁶. Sosyal ve ekonomik anlamda tekke ve zaviyeler büyük öneme sahiptir. Dini tasavvuf eğitimleri tekke ve zaviyelerde verilmekte olup bunu yanı sıra edebiyat, musiki ve spor alanlarında eğitim verilmekteydi²⁰⁷. 16. yüzyılla gelindiğinde işlevini yitiren zaviyeler vergi muafiyetinden dolayı bu vakıf arazilerinde devletin kullanım hakkı bulunmamaktadır. Fakat Fatih Sultan Mehmet döneminde işlevlerini yitiren vakıfları timara çevirmiştir²⁰⁸.

Bu kurumların tamir masrafları, görevlilerin maaşları, yemek ve barınma masrafları için gelir vakfedilerek devlet hazinesinden para alınmadan eğitim öğretim anlamında hizmet verilmekteydi. Örneğin; Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nda bulunan Gedik Ahmet Paşa ve Sinan Paşa Külliyyelerinde olduğu gibi medrese öğrencileri ve diğer görevlilere hizmet verilmekteydi. Yine külliye de bulunan imaret gelen geçen yolculara ve ihtiyaç sahiplerine hizmet verilmiştir. Gedik Ahmet Paşa ve Sinan Paşa Külliyyeleri Karahisâr-ı Sâhib'de bulunan dükkânlardan ve hamamlardan gelirler elde etmiştir²⁰⁹. Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın merkezindeki eğitim müessesesi 6'sı medrese, 10'u zaviye, 1'i külliye, 1'i de Mevlevihane toplam 18 tane kurum ve 575 nefer bulunmaktadır. Bu kurumlara 14 vakıf köyü, 22,5 çiftlik vakfedilmiştir²¹⁰.

²⁰⁴ Muzaffer Uyan, *Anılarda Afyonkarahisar*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon, tarihsiz, s. 23-24.

²⁰⁵ Bulduk, 2013, s. 261-262.

²⁰⁶ Ünal, 2017, s. 13.

²⁰⁷ Ünal, 2017, s. 72.

²⁰⁸ İnalçık, 2016, s. 156.

²⁰⁹ Uyan, tarihsiz, s. 23-24.

²¹⁰ TD. 575 Karahisâr-ı Sâhib Evkâf Defteri (983\1575).

Alaca Medresesi

Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın merkezinde bulunan Alaca Medresesi, Kasım Paşa tarafından inşa edilmiştir. Kasım Paşa 1482 tarihinde II. Bayezid döneminde vezir-i âzâmlık yapmış olup Aşıkpaşazâde eserinde "Tuti Mezak oğlu Kasım Paşa" olarak bahsetmiştir. Kasım Paşa, vakıflarını vezir-i âzâm olmadan inşa ettirdiği bilinmektedir²¹¹. Medresenin tevliyeti müderrisi olan Şeyh Abdürrahim'e ait olduğu kaydedilmiştir. Daha sonra padişah hükmüyle vakfin tevliyeti Mevlânâ Resul'e ve evlatlarına şart koşulmuştur. Evlatlarından Ayşe Hatun'un kızı Fatma Hatun vakfin 5/1 hissesi tasarrufuna kayıtlıdır. Vakfin tasarrufu 5/1 hisseleri evlatlarındayken vakfiyeti yazan Cafer Bey bu hisseleri ortadan kaldırmıştır. Bu durum üzerine tevliyet teftiş edilerek tekrardan evlatlara ve evlatların evlatlarına verilmiştir.

Alaca Medresesi'ne kayıtlı olan Kasım Paşa Vakfi, Kasım Paşa'nın vefatıyla oğlu Sofi Çelebi vakfa müteveli olmuştur. Evladiyet vakfi olan Kasım Paşa Vakfi, Sofi Çelebi'nin oğlu Ahmet Çelebi'ye ve onun evlatlarına tevliyet verilmiştir. Vakfin senelik gelirleri Alaca Hamamı'ndan 7.920 akçe, hamamın yanındaki kervansaraydan 1.080 akçe, kiralık dükkândan 900 akçe ve Şeyh Abdürrahim Mahallesi'nden 8 ev dervişlere vakfedilerek vakfin toplam geliri 9.900 akçe olarak kaydedilmiştir. Vakfin masrafları ise imama 1.080 akçe, tevliyeti Ahmet Çelebi'ye 1.650 akçe, müezzine 720 akçe, nezarete 360 akçe, Kur'an-ı Kerim okunması için 1.800 akçe ve diğer 2 görevliye toplam 1.320 akçe tahsis edilmiştir. Kasım Paşa vakfinin senelik masrafı toplam da 6.930 akçe olduğu tespit edilmiştir²¹².

Alaca Medresesi'nin gelirleri; Şehrabad nahiyesinde bulunan Eyne Gazi karyesinde 13 çift, 16 mücerred, 24 bennak, 8 nim-çift ve 2 haymana olmak üzere toplam 63 nefer kaydedilmiştir. Neferlerin içinde Hacı Bali'nin 16 dönümlük resm-i zemini kayıtlıdır. Vakıf köyünün senelik hububat ve diğer gelirleri ise hınta 1.800 akçe, şa'ir 400 akçe, mahlûd 400 akçe, alef 30 akçe, öşr-i bahçe 60 akçe, öşr-i bostan 80 akçe, öşr-i küvvâre 120 akçe, öşr-i çayır 20 akçe, öşr-i afyon 98 akçe, resm-i zemin 85 akçe, adet-i ağnam 80 akçe, deşbâni 40 akçe, tabu-ı zemin 30 akçe,

²¹¹ Bulduk, 2013, s. 67.

²¹² KKA TD, nr. 575, v. 22b- 23a.

resm-i çift bennak mücerred 941 akçe ve bâd-ı hevâ resm-i arusâne 120 akçe toplam 4.304 akçe gelir aktarılmıştır.

Eyne Gazi vakıf köyünün diğer gelirleri ise karyeden 40 akçe, hamamdan 2.000 akçe, Kapan Kervansarayı'ndan ve çevresindeki dükkânlardan 4.000 akçe, camiden 50 akçe, dutluktan 50 akçe ve Kasım Paşa 1.080 akçe vakfetmiştir. Alaca Medresesi'nin senelik 11.524 akçe gelir tahsil edilmiştir. Yukarıda ismi geçen hamam, kervansaray, camii ve hane icareleri Kasım Paşa tarafından Beğ tarlasının üzerine inşa edilerek gelirleri Alaca Medresesi'ne vakfedilmiştir²¹³. 17. yüzyılda Alaca Medresesi tabiat şartları ve ihmallerle birlikte harap hale geldiğinden buraya Kâdirî Tekkesi inşa edilmiştir. 1933 yılına geldiğimizde burası ve Umur Bey Camisi yıkılarak "Zafer Abidesi" yapılmıştır²¹⁴.

Vakf-ı Medrese-i Umûr Bey bin Timûrtâş ve Câmî-i Cedîd

Medrese ve camii, 1455 tarihinde Timurtaş Paşa'nın oğlu aynı zamanda Anadolu beylerbeyi olan Umur Bey'in emriyle yaptırılmıştır. Germiyan beyi olan II. Yakup Çelebi, Timurtaş Umur Bey'i Anadolu beylerbeyliğine atamıştır. Umur Bey Karahisâr ve bazı yerlere de vakıflar kurmuştur²¹⁵. Şehrabad'ın Sarı Pınar karyesinin gelirleri "Vakf-ı medrese-i Umûr Bey bin Timûrtâş ve Câmî-i Cedîd" adıyla geçen medrese ve camiye tahsis edilmiştir. Bu medrese ve camiye Timurtaş'ın oğlu Umur Bey yaptırdığından mahallenin adı da "Umur Bey Mahallesi" olarak anılmıştır. Evkaf defterine göre 2 çift, 6 mücerred, 9 bennak, 5 nim-çift ve 1 haymana olmak üzere toplam 23 nefer kaydedilmiştir. Umur Bey'in yaptırdığı camii ve medresenin hâsılı içinde yıllık geliri 6.500 akçe olan Timurtaş Hamamı da geçmektedir. Yine bu vakıfların geliri arasında kervansaraydan bahsedilmekte fakat harap olduğu için geliri bulunmamaktadır²¹⁶.

Umur Bey Medresesi ve camisinin hububat ve diğer gelirleri ise hinta 1.200 akçe, şa'ir 160 akçe, alef 80 akçe, burçak 80 akçe, öşr-i bostan 30 akçe, öşr-i nohut 40 akçe, öşr-i küvvâre 20 akçe, âdet-i ağnâm 30 akçe, resm-i zemin 33 akçe, deşbânî 20 akçe, tapu-ı zemin 15 akçe, resm-i çift bennak mücerred 498 akçe hâsılı 8.958 akçe kaydedilmiştir. Yine başka bir hamamdan senelik 600 akçe, 2 parça

²¹³ KKA TD, nr. 575, v. 8a-8b.

²¹⁴ Bulduk, 2013, s. 251.

²¹⁵ Bulduk, 2013, s. 18.

²¹⁶ KKA TD, nr. 575, v. 4a.

dükkândan senelik 244 akçe gelir hâsıl 8.958 akçe olarak kaydedilmiştir. Yapılan hesaplamalara göre hâsılın 8.958 akçe olmadığını gelirleri detaylı incelediğimizde hububat ve verginin toplam geliri 9.565 akçe olarak hesaplanmıştır.

Vakfın gelirleri arasında hariçten ziraat edilib öşür ve resim alınan 5 çiftlik yer kayıtlıdır. Medrese ve caminin gelirleri 16.065 akçe olduğu tespit edilmiştir. Bu vakıfların masrafları önce camii hademeleri sonra hatip ve hafızlar olmak üzere yıllık 1.950 akçe verilirken müderris ve mürüvvete 12 akçe, talebeye 3 akçe ve câbiye 2 akçe günlük yevmiye verilmiştir²¹⁷.

Fazlullah Paşa Medresesi

Medresenin kurucusu olan Fazlullah Paşa hakkında bilgi bulunmamaktadır. Medresenin müderrisi Lütfü olup daha sonra padişah kararıyla Mevlânâ Kemal'in tasarrufuna kaydedilmiştir. Fazlullah Paşa Medresesi'nin senelik gelirleri; Eski Bey Hamamı'ndan günlük 5 akçe senelik 1.830 akçe, Cemal Efendi Hamamı'ndan günlük 8 akçe senelik 2.328 akçe, başka bir hamamdan günlük 12 akçe senelik 4.572 akçe, bahçeden 360 akçe, icare-i zemin 80 akçe toplam 9.176 akçe kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelediğimizde toplamda hata olduğunu asıl toplamın 9.170 akçe olduğu tespit edilmiştir. Fazlullah Paşa Medresesi'nin masrafları; Müderris Mevlânâ Kemal'e günlük 13 akçe, talebelere günlük 2 akçe, tevliyet için günlük 2 akçe, medrese hademeleri için günlük 4 akçe kaydedilmiştir²¹⁸.

Hacı İsmail Medresesi

Medresenin isminden de anlaşılacağı üzere kurucusu Hacı İsmail olup hakkında bilgiye rastlanılmamaktadır. Hacı İsmail Medresesi'nin müderrisi Mevlânâ Hasan'ın tasarrufundayken padişah kararıyla müderrislik Mevlânâ Şemseddin'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Hacı İsmail Medresesi'nin senelik gelirleri; debbâğhânedan 20 akçe, Çakırlar karyesindeki 47 dönümlük mezradan 230 akçe, diğer 17 dönümlük mezradan 150 akçe, kiralık dükkân zemininden 20 akçe, Arasta Kervansarayı'ndan günlük 2 akçeden 720 akçe kaydedilmiştir²¹⁹.

²¹⁷ KKA TD, nr. 575, v. 4a.

²¹⁸ KKA TD, nr. 575, v. 15b.

²¹⁹ KKA TD, nr. 575, v. 16a.

Hacı İsmail Medresesi'nin en fazla geliri olan Karahisâr'da gayrimüslimlerin oturduğu Ermeniyan Mahallesi'ndeki harimden 3.800 akçe medreseye vakfedilmiştir. Yine gayrimüslimlerin oturduğu Meryem Ana Kilisesi Mahallesi'nde bulunan 99 neferin cizye geliri Hacı İsmail Medresesi'ne vakfedilmiştir. Medresenin hâsılı toplam da 4.940 akçe olarak kaydedilmiştir²²⁰. Hâsıla dâhil olmayan 4 dönümlük icare-i zeminden senelik 200 akçe kaydedilmiştir. Böylelikle Hacı İsmail Medresesi'nin toplam yıllık gelirleri 5.140 akçe olduğu tespit edilmiştir. Vakfın masrafı olarak müderris olan Mevlânâ Şemseddin'e günlük 30 akçe kaydedilmiştir²²¹.

Çerçi Turud (Turgut) Medresesi

Medrese kurucusu olan Turgut Bey'in çerçi lakabına nazaran ufak tefek eşyalar satan biri olduğu bilinmektedir. Çerçi Turgut hakkında bilgi bulunmamaktadır. Çerçi Turgut Zaviyesi "ayende ve revendeye" yani gelen giden yolculara hizmet etmektedir. Vakıfnameye göre evlatlık vakfı olan zaviye Mevlânâ Tacettin'in tasarrufunda olup işleyişindeki aksaklıklar ve Gedik Ahmet Paşa Külliyesi'nin açılmasıyla eski önemini yitirdiğinden padişah kararıyla medreseye çevrilmiştir²²².

Bundan dolayı Mevlânâ Tâceddin 20 akçe yevmiye ile müderrisliğe tayin edilmiştir. Çerçi Turgut Medresesi'nin senelik gelirleri; en fazla gelir kaynağı olan Balıkçık Kervansarayı'ndan 5.772 akçe, Sığır Sapası Kervansarayı'nın zemininden 150 akçe olup bu kervansaraydan Mevlânâ Çelebi'ye yıldan yıla 100 akçe icare verilmiştir. Diğer gelirleri ise 24 dükkân ve fırından 3.000 akçe, 180 dönümlük çayır zemininde 150 akçe, Yassı Viran karyesindeki Hamza'nın oğlu Hızır'dan 14 dönümlük zeminden 80 akçe, Hacı Çelebi'nin zemininden 150 akçe, Sofiler Mahallesi'ndeki 4 dönümden 80 akçe diğer zeminler ise 13 dönümden 260 akçe toplam hâsıl 9.078 akçe olarak kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelediğimizde 9.642 akçe olduğu tespit edilmiştir²²³.

Şehrabad nahiyesinde bulunan Köprülü karyesinin gelirlerinin yarısı Çerçi Turgut Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Fatih Sultan Mehmet döneminde timara çevrilip

²²⁰ KKA TD, nr. 575, v. 23b-24a.

²²¹ KKA TD, nr. 575, v. 16a.

²²² Bulduk, 2013, s. 252.

²²³ KKA TD, nr. 575, v. 18a-b.

Sultan Bayezid zamanında yeniden vakfa geri verilerek Çerçi Turgut Medresesi'ne kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 5 çift, 5 mücerred, 2 bennak toplam 12 nefer kaydedilmiştir²²⁴. Vakıf köyünün hububat ve diğer gelirleri; hınta 240 akçe, şa'ir 160 akçe, burçak 60 akçe, nohut 60 akçe, (?) 120 akçe, öşr-i bostan 25 akçe, öşr-i küvvâre 20 akçe, resm-i zemin 80 akçe, deşbânî 12 akçe, tapu-ı zemin 25 akçe, adet-i ağnâm 10 akçe, resm-i çift bennak mücerred 219 akçe, bâd-ı hevâ resm-i arusâne 20 akçe ve 3 değirmenden 190 akçe yekûn 1.141 akçe olup hariçten ziraat edilerek öşür ve resim alınan 1,5 çiftlik yer kayıtlıdır. Vakfın gelirini gözden geçirdiğimizde hesaplamada hata yapıldığını hâsılın 1.241 akçe olduğu anlaşılmaktadır. Çerçi Turgut Medresesi'nin yıllık toplam gelirleri 10.883 akçe olduğu tespit edilmiştir²²⁵.

Faki Paşa Medresesi

Medresenin kurucusu Faki Paşa olduğu tahmin edilmekte olup hakkında bilgi bulunmamaktadır. Karahisâr-ı Sâhib'de padişah kararıyla raiyyet rûsumu ve ispenç zimmetlerinin baş akçesi Faki Paşa Medresesi'ne vakfedilerek müderrislerin tasarrufuna kaydedilmiştir. Bunlar avarız ve tekâlif-i örfi vergilerinden muaf tutulmuştur²²⁶.

Şeyh İsmail Zaviyesi

Zaviyenin kurucusu olan Şeyh İsmail'in unvanına bakılarak tarikat mensubu olduğu anlaşılmaktadır. Zaviye Seyit Emir Şah'ın tasarrufunda olup padişah kararıyla Mustafa ve Hacı Ahmet'in tasarrufuna verilmiştir. Şeyh İsmail Zaviyesi Karahisâr'da bulunan 7 dükkândan senelik 540 akçe gelir kaydedilmiştir. Buradan gelen gelire her sene mübarek gecelerde kişilerin ruhu için yemek verilmektedir. Mustafa'nın kardeşi olan Abdürrahim Efendi ise bedesten ve caminin yanında bulunan 3 parça dükkân gelirini Kur'an-ı Kerim okunması için vakıf kurmuştur. Bu vâkıfın tevliyeti akrabası ve akrabasının evlatlarına kayıtlıdır²²⁷.

Ahi Ulu Bey Zaviyesi

Hacı Ali oğlu Piri Çelebi ve evladı Ahi Ulu Bey tarafından zaviye kurulmuştur. Ahi Ulu Bey'in tasarrufunda olan zaviye evlatlık vakfı olduğundan

²²⁴ KKA TD, nr. 575, v. 18a-b.

²²⁵ KKA TD, nr. 575, v. 18b.

²²⁶ KKA TD, nr. 575, v. 13a.

²²⁷ KKA TD, nr. 575, v. 7a.

Sefer Şah oğlu Kasım ve Mehmet'in tasarruf hakları da bulunmaktadır. Vakfın senelik gelirleri; Karahisâr'da bulunan kasap dükkânından 1.440 akçe, Umur Bey Hamamı'na kayıtlı zeminden 200 akçe yine Umur Bey Hamamı'na kayıtlı dükkândan 180 akçe, (?)'den 1.440 akçe gelir gelmektedir. Evkaf defterine göre hâsıl 3.260 akçe olarak kaydedilmiştir²²⁸.

Zaviyeye Şehrabad nahiyesindeki Çengici köyü vakfedilmiştir. Çengici köyünü Yakup Çelebi'nin subaşısı Hisar Bey satın alarak Derviş Ali'ye vakfetmiştir. Sonradan vakıf, Şeyh Muhyiddin tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Padişah kararıyla yeniden vakfa çevrildiğinde vakfiyeye İlyas ve Veli'nin tasarrufunda kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 7 çift, 10 mücerred, 2 bennak, 2 nim-çift, 3 sipahizade, 2 zaviyedar 4 haymana ve 12 belirsiz birlikte toplam 42 nefer kaydedilmiştir. Hariçten ziraat edilip öşür ve resim alınan 2 çiftlik yer kayıtlıdır.

Vakfın hububat ve diğer gelirleri ise hinta 600 akçe, şa'ir 400 akçe, mahlûd 200 akçe, öşr-i bostan 15 akçe, öşr-i küvvâre 20 akçe, adet-i ağnâm 15 akçe, resm-i emlâk 20 akçe, resm-i zemin 30 akçe, tapu-ı zemin 128 akçe, deşbânî 20 akçe, resm-i çift bennak mücerred 348 akçe, bâd-ı hevâ ve resm-i arusâne 50 akçe yekûn 1.848 akçe olarak kaydedilmiştir. Vakfın gelirlerini gözden geçirdiğimizde 1.846 akçe olduğu tespit edilmiştir. Ahi Ulu Bey Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 5.106 akçe olduğu tespit edilmiştir²²⁹.

Ahi Recep Zaviyesi

Evlatlık vakfi olan zaviye tarikat mensubu Ahi Recep tarafından kurulmuştur. Zaviyenin tasarrufu Ahi Ahmet ve evlatları olan Mustafa kızı Ayşe'ye ve evlatlarına kaydedilmiştir. Vakfın senelik gelirleri; 2 dükkândan 180 akçe, Tatlar karyesindeki 2 dönümlük zeminden 20 akçe, Karaağaç karyesinin yakınındaki 8 dönümden 40 akçe ve 8 dönümlük zeminden 40 akçe toplam da 280 akçe kaydedilmiştir. Mustafa'nın tasarrufundan senelik 8 akçe yekûna dâhil edilmemiştir²³⁰.

²²⁸ KKA TD, nr. 575, v. 10a.

²²⁹ KKA TD, nr. 575, v. 10a-10b.

²³⁰ KKA TD, nr. 575, v. 11b.

Yazılar Zaviyesi

Zaviyenin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Zaviyenin tasarrufu İskender'in oğlu Hızır Bali'ye kayıtlıyken padişah kararıyla Hasan'ın tasarrufuna kaydedilmiştir. Daha sonra zaviye Hasan'ın kızı Rabia Hatun'un tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 5 zâviyedâr, 2 belirsiz toplam 7 nefer kaydedilmiştir. Zaviyenin gelirleri; Öyük karyesinden 10 dönümlük zemin, Süklün karyesinden 16 dönümlük zemin, Muttalib karyesinden 2 dönümlük zemin, Karahisâr'dan 2 dönümlük zemin toplam 150 akçe gelir kaydedilmiştir²³¹. 1739 tarihli Sicil kaydında Yazılar Zaviyesi'ne rastlanılmaktadır. 19. yüzyıla gelindiğinde zaviye medrese veya camiye dönüştürüldüğü tahmin edilmektedir²³².

Kemaleddin Zaviyesi

Zaviyenin kurucusunun Kemaleddin olduğu bilinmekte fakat hakkında bilgi bulunmamaktadır. Zaviye İlyas oğlu Abdullah'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Zaviyenin senelik gelirleri; Ahi (?)'den 40 akçe, Tatlar karyesindeki bahçeden 50 akçe, Tatlar karyesinin yakınındaki İdris'in 20 dönümlük zemininden 200 akçe, Sarı Pınar karyesindeki 9 dönümlük zeminden 50 akçe, Karahisâr'daki kasaphaneden 720 akçe kaydedilmiştir. Toplam da yıllık geliri 1.160 akçe olarak kaydedilmiş olsa da evkaf defterini incelediğimizde yıllık gelir 1.060 akçe olduğu tespit edilmiştir²³³.

Efendi Zaviyesi

Zaviyenin kurucusunun ulema sınıfına ait hayrat sahibi olduğu bilinmektedir. Şehrabad'ın Kışlacık karyesinin gelirlerinin yarı hissesi Efendi Zaviyesi'ne aktarılmıştır. Kışlacık karyesinin diğer yarısı ise timara bırakılmış yani malikâne sistemi uygulanmıştır. Zaviyenin meşihatı padişah kararıyla Mevlânâ Celal'e bu kişi vefat ettiğinde kızı Selime Şah'a sadaka olunarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 10 mücerred, 22 bennak, 1 nim-çift ve 6 belirsiz toplam 39 nefer kaydedilmiştir²³⁴.

²³¹ KKA TD, nr. 575, v. 14a.

²³² H. Mustafa Eravcı, "Osmanlı Dönemi Afyonkarahisar Kazası Tekke ve Zaviyeleri", VII. *Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 18-20 Nisan 2005, Afyonkarahisar Belediyesi, No. 12, Ankara, 2007, s. 73.

²³³ KKA TD, nr. 575, v. 12b.

²³⁴ KKA TD, nr. 575, v. 4a-4b.

Efendi Zaviyesi'nin gelirleri arasında 2 parçalık değirmenden 120 akçe ve bir değirmenin yarısından 30 akçe tahsis edilmiştir. Hububat ve diğer gelirler ise hınta 480 akçe, şa'ir 160 akçe, mâhlud 160 akçe, öşr-i bağ 380 akçe, öşr-i küvvâre 30 akçe, resm-i zemin 50 akçe, tapu-ı zemin 80 akçe, deşbânî 10 akçe, âdet-i ağnâm 50 akçe, bâd-ı hevâ resm-i arusâne 25 akçe toplam 1.899 akçe olarak kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelendiğimizde yıllık geliri 1.575 akçe olduğu tespit edilmiştir²³⁵.

Efendi Zaviyesi'ne farklı yerlerden de senelik gelirler vakfedilmiştir. Şehrabad nahiyesinden Süklün karyesindeki değirmenden 1.000 akçe, Tatlar karyesindeki bahçeden 150 akçe diğer bir bahçeden 80 akçe, Süklün karyesindeki Nasuh Çelebi'nin değirmen hissesinden 200 akçe, saraç dükkânından 60 akçe, 2 bakkaldan 250 akçe, Paşa Çelebi'den 450 akçe, 4 parça harimden 40 akçe, Karahisâr'daki 15 dönümlük mezradan 20 akçe, dükkândan 120 akçe toplam da 2.430 akçe kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelediğimizde toplam gelirin 2.370 akçe olduğu tespit edilmiştir²³⁶. Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın Ulu Sincanlı nahiyesindeki çiftlik karyesinin gelirleri de Efendi Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 bennak, 2 haymana ve 5 belirsiz toplam 8 nefer bulunmaktadır. Vakfın diğer gelirlerin hâsılı 1.064 akçe kaydedilmiştir. Efendi Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 5.009 akçe olduğu tespit edilmiştir²³⁷.

Ebu'l-Hasan Zaviyesi

Ebu'l-Hasan'ın babası tarafından kurulan zaviye Hasan ve Hüseyin'in tasarrufunda olup sonradan Ahmet'in oğulları Mahmut ve Yusuf'un tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Ebu'l-Hasan Zaviyesi'nin senelik gelirleri; 14 dükkândan 720 akçe, kasap dükkânından ise 100 akçe toplam da 820 akçe kaydedilmiştir. Sonradan bazı hayrat sahipleri dükkânlarını vakfedilmiştir²³⁸.

Seyyid Ebu'l-Vefa Zaviyesi

Zaviyenin isminden anlayacağımız üzere Seyyid Ebu'l-Vefa'nın adına kurulmuş olan vakıf kurucusu hakkında bilgiye rastlanılmamaktadır. Zaviyenin meşihati İshak oğlu Mahmut Fakih'in tasarrufundayken padişah kararıyla

²³⁵ KKA TD, nr. 575, v. 4a-4b.

²³⁶ KKA TD, nr. 575, v. 13b.

²³⁷ KKA TD, nr. 575, v. 40a.

²³⁸ KKA TD, nr. 575, v. 12b.

Mustafa'ya sadaka olarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Zaviyenin senelik geliri Şehrabad nahiyesinde bulunan Kırka karyesindeki zeminden 100 akçe kaydedilmiştir²³⁹.

Ahi Sinan Zaviyesi

Anadolu'nun hem Türkleşmesinde hem de Müslümanlaşmasında etkili rol oynayan Ahilik Ocağı'nın mensubu olan Ahi Sinan zaviyeyi inşa etmiştir. Zaviyenin tasarrufu Ahi Sinan'dan İshak'a geçmiş daha sonra Ali'ye sonradan da Ali'nin oğlu Hayrettin'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Zaviyenin geliri 3 dükkândan senelik 230 akçe olarak kaydedilmiştir. Kınık karyesi zaviyeye vakfedilmiştir. Vakıf köyü Mehmet'in tasarrufunda 250 akçe gelire defter-i cedide kaydedilmiştir. Zaviyeye Sergerdan mezrasının geliri de vakfedilmiştir. Karahisâr-ı Sâhib'de 33 dükkândan 3.024 akçe ve Cami-i Kebir'den 50 akçe vakfedilerek mezranın toplam geliri 3.074 akçe olarak kaydedilmiştir.

Şehrabad'ın Manastır karyesinden bir çiftlik yer de Ahi Sinan Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. II. Bayezid çiftliğin tasarrufunu Derviş Ali'ye vermiştir. Daha sonra Derviş Hamza'ya ve 4/1 hissesi de İlyas oğlu Nasuh ve Süleyman'ın tasarruflarında kaydedilmiştir. Sonradan vakıf Öksüz ve Hamza'nın tasarruflarında defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 5 sahib-i berat, 8 belirsiz toplam 13 nefer ve vakfin hâsılı 300 akçe kaydedilmiştir. Karahisâr-ı Sâhib'de bulunan vakfa Sefer-i Hisar'dan Hamdi Çelebi'nin mülk dükkânlarını malikânesi vakfa verilmiştir. Bu 43 dükkândan senelik 277 akçe ve 3 parça çerağ dükkânı da kaydedilmiştir²⁴⁰.

Şeyh Keskin Zaviyesi

Tarikat mensubu olan zaviyenin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Şeyh Keskin Zaviyesi, Hacı Çelebi'nin tasarrufundayken padişah beratıyla Hacı Ahmet'e sadaka olunmuştur. Tekrar padişah kararıyla Ahmet Fakih'e tasarruf olunarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Şeyh Keskin Zaviyesi'nin senelik gelirleri; Karahisâr'daki dükkândan 120 akçe, Yusuf Baba'nın zemininden 50 akçe, debbağhâne zemininden 30 akçe, dükkân zemininden 12 akçe, İrkmen karyesindeki

²³⁹ KKA TD, nr. 575, v. 14a.

²⁴⁰ KKA TD, nr. 575, v. 14b.

20 dönümlük zeminden 30 akçe, pazardaki zeminden 40 akçe zaviyenin toplam geliri 282 akçe olarak kaydedilmiştir²⁴¹.

Gedik Ahmet Paşa Külliyesi

Külliye'nin kurucusu olan Gedik Ahmet Paşa, Fatih Sultan Mehmet ve II. Bayezid dönemlerinde ünlü vezirlerindendir. 1472 tarihinde Gedik Ahmet Paşa'nın emriyle Mimar Ayas Ağa tarafından inşa edilerek külliye'nin ilk mütevellî görevini de üstlenmiştir. Gedik Ahmet Paşa, Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nda külliye, camii, medrese ve hamam yapılmıştır. Bunlardan külliye'nin yapımıyla birlikte şehir gelişmeye başlamıştır. Gedik Ahmet Paşa Külliyesi'ne Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın dışında İstanbul, Kütahya, Aydın, Lazkiye, Geyikler, Şeyhlü, Banaz, Lazkiye, Honaz gibi yerlerden gelen gelirler külliye'nin masrafları için kullanılmıştır²⁴².

Külliye'nin içinde İmaret Camii ve medrese bulunup 1527 tarihinde medreseye müderrislik yapan Mevlânâ Muhyiddin 1 yılda 30 akçe almıştır. Medresede 1550 tarihinde başka bir Muhyiddin 12 talebeye müderrislik yaparak 40 akçe almaktadır. Medresede 1575 tarihinde 12 talebeye müderrislik yaparak Mevlânâ Kasım 50 akçeye yükselmiştir. Suhte ve celali ayaklanması esnasında medrese de hafif tahripler olduğundan çatısı onarılmıştır²⁴³.

Külliye'nin yıllık gelirleri; Boyahaneden 180 akçe, 15 kiralık dükkândan 960 akçe, bahçe mukataasından 300 akçe, (?)'den 1.464 akçe ve külliye'nin en fazla geliri olan hamamdan 9.820 akçe kaydedilmiştir. Evkaf defterinde toplam gelir 12.886 akçe olarak kaydedilmiş olsa da külliye'ye farklı yerlerden de gelirler gelmektedir. Yapılan hesaplamalara göre toplam 12.724 akçe olarak hesaplanmıştır²⁴⁴.

Vakfın görevlilerine günlük verilen yevmiyeler; Mütevellî Muhyiddin'e 20 akçe, Müderris Mevlânâ Kasım'a 50 akçe, Nezaret Mahmut Çelebi oğlu Ali Çelebi'ye 10 akçe, Kitâbet Süleyman'a 6 akçe, Meşihat Sinan Çelebi'nin oğlu Mehmet'e 8 akçe, talebeye 12 akçe, medrese tevliyetine 2 akçe, Hitabet Kemal Halife'ye 10 akçe, imamete 10 akçe, 2 müezzine 3 akçe, muârrife 2 akçe, Çerâğ

²⁴¹ KKA TD, nr. 575, v. 21b.

²⁴² Bulduk, 2013, s. 245.

²⁴³ Bulduk, 2013, s. 247.

²⁴⁴ KKA TD, nr. 575, v. 9a.

Hacı Salih'e 2 akçe, Muallim Sadettin'e 6 akçe, Vekil-i Arz Alâeddin'e 4 akçe, Ferrâş Abdi'ye 2 akçe, Kilerci Yunus'a 2 akçe, Debbâğ Murat ve Karagöz'e 3 akçe, Debbağ Mustafa'ya 2 akçe, Habbaz Seyit'e 1,5 akçe, Habbaz Mahmut'a 3 akçe, Habbaz Hacı'ya 1,5 akçe, Hatip Mahmut'a 3 akçe, Hitabet Hüseyin'e 4 akçe diğer Hitabet Hüseyin'e 2 akçe gibi gelirler tahsis edilmiştir²⁴⁵.

Mevlevîhâne

Osmanlı Devleti'nde yaygın olan Mevlevihane ve tekkeler padişahların da ilgisini çekmiştir. Mevlânâ Celâleddin'in esaslarının belirlendiği Mevlevilik tarikatı, Mevlânâ'nın oğlu Sultan Veled tarafından kurulmuştur²⁴⁶. 1276 tarihinde Sultan Veled Karahisâr'da bulunduğu sırada Germiyanoglu Savcı Bey'in oğlu olan Umur Bey ile kızı Mutahhare Hatun evlendirilerek akrabalık bağları oluşturulmuştur²⁴⁷.

1371 tarihinde Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî'nin oğlu Bahaüddin Sultan Veled'in oğlu olan Ulu Arif Çelebi'nin seyahati ziyareti sırasında Karahisâr-ı Sâhib'e Mevlevihane açarak buradaki dervişlere vakfetmiştir²⁴⁸. Coğrafyada bulunan Konya Mevlevihane'sinden sonra ikinci sırada bulunan Mevlevihane'nin vakfiyesinde 4 Aralık 1392 tarihi bilinse de daha eski olduğu bilinmektedir. O dönemlerde vakfin tescilini Karahisâr'ın Kadısı Burhaneddin b. Ebubekir yapmıştır²⁴⁹.

Mevlevihane, Selçuklu Devleti'nin Alâeddin Keykubat zamanında imaret faaliyetleri olmuş daha sonra Sâhib Ataoğulları zamanında eserler ortaya koyulmuştur. Germiyanoglu II. Yakup Çelebi ve evlatları vakıflar kurarak Mevlevihane'ye zengin gelirler tahsis edilmiştir²⁵⁰. Genellikle Abdal babaların tekke ve zaviyeleri Mevlevilere verilmiştir. Osmanlı Devleti klasik dönemde Mevlevîlik, Nakşibendilik, Halvetîlik gibi tarikatları resmi olarak tanıyarak onların karşılıklı desteklerini almışlardır. Osmanlı padişahları da tarikat şeyhlerine özel yakınlık duyarak onlara vakıf gelirleri bağışlamışlardır²⁵¹.

²⁴⁵ KKA TD, nr. 575, v. 9a.

²⁴⁶ Ünal, 2017, s. 71.

²⁴⁷ Yusuf İlgaz, *Afyonkarahisar'da Mevlevilik*, Özer Baskı, Afyon, 1992, s. 43.

²⁴⁸ Bulduk, 2013, s. 10.

²⁴⁹ Bulduk, 2013, s. 255.

²⁵⁰ Küpeli, 2001, s. 128-130.

²⁵¹ İnalçık, 2018, s. 114-115.

Örneğin Yıldırım Bayezid, Karahisâr'a geldiğinde Mevlevî dergâhını ziyaret ederek ikramlarda bulunmuştur. Böylelikle tarikatların devlet tarafından desteklendiğini anlamaktayız. Bölgedeki yüksek gelirli vakıf köyleri, çiftlik ve mevrular Mevlevihane'ye vakfedilmiştir. Bunun yanı sıra şehirde yaşayan Hristiyanlardan alınan cizye vergilerinin bir kısmı da Mevlevihane dergâhının mutfak masrafları karşılanması için vakfedilmiştir²⁵².

Karahisâr-ı Sâhib, Mevlevî kültürünün önemli bir merkezidir. Mevlevihane'nin senelik gelirleri; 6 parça kiralık dükkândan 110 akçe, Çerçi Zaviyesi'ne ait dükkândan 72 akçe yine bu zaviyeye ait dükkânın gelirinin yarısından 180 akçe, pazardaki bakkaldan 40 akçe, Akmescit'ten 60 akçe ve kervansaray geçmekte fakat gelir kaydedilmemiştir. Mevlevihane'ye mescitten ve dükkânlardan 462 akçe gelir kaydedilmiştir²⁵³.

Mevlevihane'ye Şehrabad nahiyesine bağlı köylerin gelirleri de kaydedilmiştir. Kozlu Kalecik karyesinde 3 çift, 9 mücerred, 5 bennak, 37 nim-çift ve 1 imam olmak üzere toplam 55 nefer kaydedilmiştir. Evkaf defterdeki vakıf köyünün hububat ve diğer gelirleri; hinta 1.800 akçe, şa'ir 800 akçe, mâhlud 400 akçe, öşr-i bahçe 480 akçe, öşr-i küvvâre 130 akçe, öşr-i bostan 120 akçe, öşr-i çayır 200 akçe, eşcâr-ı ceviz 65 akçe, âdet-i ağnâm 300 akçe, resm-i zemin 30 akçe, resm-i yaylak 30 akçe, tapu-ı zemin 80 akçe, deşbâni 50 akçe, resm-i çift bennak mücerred 817 akçe, bâd-ı hevâ cürm-i cinayet ve resm-i arusâne 365 akçe yekûn 5.695 akçe olarak kaydedilmiş olsa da defteri incelediğimizde 5.667 akçe olduğu tespit edilmiştir²⁵⁴.

Kara Arslan ve Orta Kalecik vakıf köylerinin gelirleri Mevlevihane'ye tahsis edilmiştir. Vakıf köyünün tasarruf hakkı Hızır Şah Çelebi'ye verilmiştir. Evkaf defterine göre Kara Arslan karyesinde 6 çift, 6 mücerred, 13 bennak, 12 nim-çift ve 5 sipahizade toplam 42 nefer kaydedilmiştir. Vakfın geliri olan Mahmut Çelebi'nin tasarrufunda 6 parça zemin bulunmaktadır. Halil oğlu İbrahim'in çiftliğinin tasarrufu Musa ve Şamlu Tuğrul'a ait olup Mevlevihane'ye vakfedilmiştir. Hariçten ziraat edilip öşür ve resim alınan 3 çiftlik yer kayıtlıdır²⁵⁵.

²⁵² Bulduk, 2013, s. 15-16.

²⁵³ KKA TD, nr. 575, v. 8a.

²⁵⁴ KKA TD, nr. 575, v. 4b-5a.

²⁵⁵ KKA TD, nr. 575, v. 5a-b.

Kara Arslan vakıf köyünün hububat ve diğer gelirleri; hınta 1.680 akçe, şa'ir 400 akçe, mahlûd 200 akçe, öşr-i bahçe 180 akçe, öşr-i bostan 300 akçe, öşr-i küvvâre 40 akçe, çayır-ı hassâ 1.300 akçe, adet-i ağnâm 200 akçe, resm-i zemin 70 akçe, deşbâni 30 akçe, tapu-ı zemin 150 akçe, resm-i çift bennak mücerred 572 akçe bâd-ı hevâ cürm-ü cinayet resm-i arusâne 96 akçe, değirmenden 30 akçe ve karyede bulunan çayırdaki hınta gelirinden 240 akçeyle yekûn 5.488 akçedir.

Evkaf defterine göre Orta Kalecik karyesinden 2 çift, 2 mücerred, 2 bennak ve 3 nim-çift olmak üzere toplam 9 nefer kaydedilmiştir. Bu vakıf köyünün hububat ve diğer gelirleri; hınta 360 akçe, şa'ir 80 akçe, mahlûd 80 akçe, öşr-ı bahçe 30 akçe, öşr-i bostan 10 akçe, öşr-i küvvâre 12 akçe, çayır-ı hassâ 150 akçe, adet-i ağnâm 5 akçe, resm-i zemin 40 akçe, deşbâni 10 akçe, tapu-ı zemin 30 akçe, resm-i çift bennak mücerred 127 akçe ve bâd-ı hevâ cürm-ü cinâyet resm-i arusâne 20 akçe toplam 954 akçe olarak kaydedilmiştir.

Kişilere ait çiftliklere su basması nedeniyle çayıra çevrilen maktu gelirler ise Emir oğlu Veli'nin 2 dönümünden 14 akçe, Veli oğlu Hamza'nın 2 dönümünden 8 akçe, Elvan oğlu Hüseyin'den 1,5 dönümden 8 akçe, Mehmet oğlu İlyas'ın buçuk dönümünden 5 akçe, Pir Ahmet oğlu İbrahim'in 1 dönümünden 4 akçe, Hızır oğlu Safer'in 3,5 dönümünden 16 akçe ve diğer çayır sahiplerinden 78 akçe toplam da 133 akçe gelmektedir. Vakıf köyü ve çayır gelirlerinin yekûnu 1.088 akçe olup evkaf defterini incelediğimizde yıllık gelirinin toplamı 1.087 akçe olduğu tespit edilmiştir²⁵⁶.

Sivrice Kalecik karyesinin geliri Mevlevihane'ye vakfedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 çift, 1 mücerred, 1 bennak ve 8 nim-çift toplam da 12 nefer kaydedilmiştir. Sivrice Kalecik köyünün ismi sonradan Bolu beyi olarak değiştirilmiştir. Bu köyün yıllık hububat ve diğer gelirleri; hınta 600 akçe, şa'ir 160 akçe, mahlûd 80 akçe, öşr-i bahçe 20 akçe, öşr-i bostan 5 akçe, öşr-i küvvâre 20 akçe, öşr-i ceviz 30 akçe, adet-i ağnâm 70 akçe, resm-i zemin 20 akçe, deşbâni 12 akçe, tapu-ı zemin 10 akçe, resm-i çift bennak mücerred 216 akçe, bâd-ı hevâ resm-i arusâne 12 akçe ve 2 değirmenden 120 akçe hâsıl 1.289 akçe olarak kaydedilmiş olsa da evkaf defterini incelediğimizde yıllık hâsıl 1.375 akçe olduğu tespit edilmiştir.

²⁵⁶ KKA TD, nr. 575, v. 5a-b,6a.

Çuğı karyesinin gelirleri de Mevlevihane'ye kayıtlıdır. Bu vakıf köyünde evkaf defterinden aldığımız bilgiye göre 2 çift, 3 mücerred, 2 bennak, 1 nim-çift ve 8 haymâna toplam da 16 nefer kaydedilmiştir. Hariçten ziraat edilip öşür ve resim alınan 7 çiftlik yer kayıtlıdır. Vakıf köyünün hububat ve diğer gelirleri ise hınta 1.200 akçe, şa'ir 400 akçe, mahlûd 200 akçe, öşr-i bostan 20 akçe, öşr-i küvvâre 30 akçe, resm-i zemin 20 akçe, deşbânî 12 akçe, tapu-ı zemin 80 akçe, adet-i ağnâm 5 akçe, resm-i çift bennak mücerred 272 akçe, bâd-ı hevâ resm-i arusâne 30 akçe ve 2 değirmenden 80 akçe yekûn 2.337 akçe olarak kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelediğimizde vakıf köyünün geliri 2.349 akçe olduğu tespit edilmiştir²⁵⁷.

Şehrabad nahiyesinde bulunan Anbanas karyesinin gelirleri Mevlevihane'ye vakfedilmiştir. Bu köy Germiyanoglu Yakup Çelebi tarafından satın alınıp Mevlevi Şeyhi Mevlânâ Sinan Paşa'ya ve evladına vakfetmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in hükmü üzerine vakıf köyü timara çevrilmiştir. Daha sonraki dönemde bu köy timardan yeniden vakfa çevrilerek Sinan Paşa'nın evladı Sâdet(?) Paşa'ya sadaka olarak verilmiştir. Padişah kararıyla defter-i cedide kaydedilen vakıf köyü evlatlık şartı ile Ahmet Çelebi, Abdurrahman ve onun soyundan gelen oğulları Mevlânâ Emrullah Çelebi ve Yahya Çelebi'nin tasarrufuna verilmiştir. Anbanos karyesinde 8 çift, 11 mücerred, 10 bennak, 3 nim-çift, 1 berat sahibi ve 8 belirsiz olmak üzere toplam 41 nefer kaydedilmiştir. Vakfın gelirleri arasında hariçten ziraat edilip öşür ve resim alınan 2 çiftlik yer kayıtlıdır.

Anbanas vakıf köyünün senelik hububat ve diğer gelirleri; hınta 840 akçe, şa'ir 320 akçe, burçak 25 akçe, âdes 20 akçe, âlef 40 akçe, öşr-i bostan 20 akçe, öşr-i küvvâre 2 akçe, öşr-i yonca 36 akçe, adet-i ağnâm 60 akçe, resm-i zemin 60 akçe, deşbânî 20 akçe, tapu-ı zemin 10 akçe, resm-i çift bennak mücerred 409 akçe ve bâd-ı hevâ cürm-ü cinayet resm-i arusâne resm-i duhân 20 akçe yekûn 1.861 akçe yazılmış olsa da defter incelendiğinde hâsılın 1.882 akçe olduğu tespit edilmiştir. Anbanos karyesinde bulunan Sivrice Öyük ve Hoca İbrahim mezraları vakfa kayıtlı olup gelirleri vakfın hâsılı içinde sayılmayarak dirlik hisseleri durumundadır. Vakıf köyünde bulunan mezraların toplam hâsılı 520 akçe olarak kaydedilmiştir²⁵⁸.

Yine Şehrabad nahiyesinde bulunan Salar karyesinin gelirleri de Mevlevihane'ye vakfedilmiştir. Bu vakıf köyü Germiyanoglu Yakup Çelebi

²⁵⁷ KKA TD, nr. 575, v. 6a-b.

²⁵⁸ KKA TD, nr. 575, v. 2b-3a.

tarafından Mevlânâ Hüsameddin ve oğullarına vakfetmiştir. Vakfın mütevellisi olan Hüsameddin ve oğulları Mevlânâ Abdurrahman ve Fazlullah'a vakıfken Fatih Sultan Mehmet'in kararıyla timara çevrilmiştir. II. Bayezid zamanında yeniden vakfa çevrilen köy Ahmet, Mehmet, Efendi, Abdurrahman ve evlatlarının vakıf üzerinde tevliyet hakları bulunmaktadır. Padişahın verdiği hükümlerle vakfın tasarruf hakkı Mehmet'in vefatıyla Ahmet ve Efendi'ye verilmiştir. Defter-i cedide kaydedilirken Abdurrahman'ın evlatları olan Emrullah Çelebi, Yahya Çelebi, Ahmet Çelebi ve evlatlarının evlatlarına tasarrufuna verildiği kaydedilmiştir. Böylelikle vakıf köyü Hüsameddin'in diğer evlatlarının evlatlarıyla Ahmet, Efendi ve evlatlarına müşterek hale gelmiştir.

Evkaf defterine göre vakıf köyünde 2 çift, 39 mücerred, 43 bennak, 9 nimçift olmak üzere toplam 93 nefer kaydedilmiştir. Salar vakıf köyünün yıllık hububat ve diğer gelirleri; hınta 240 akçe, şa'ir 160 akçe, âlef 40 akçe, burçak 32 akçe, âdes 60 akçe, öşr-i piyaz 20 akçe, öşr-i küvvâre 5 akçe, öşr-i bostan 35 akçe, öşr-i yonca 30 akçe, öşr-i bahçe 45 akçe, adet-i ağnâm 20 akçe, deşbânî 40 akçe, resm-i zemin 16 akçe, tapu-ı zemin 10 akçe, resm-i çift bennak mücerred 954 akçe, bâd-ı hevâ resm-i arusâne ve diğerleri 20 akçe yekûn 1.764 akçe kaydedilmiştir. Evkaf defteri incelendiğinde sayısal verilerde hata yapıldığından vakıf köyünün gelirinin toplam da 1.727 akçe olduğu tespit edilmiştir²⁵⁹.

Germiyanoğlu Yakup Çelebi Mevlevi olduğundan Karahisâr Mevlevihane'sine fazlaca gelirler vakfedilmiştir. Evkaf defterinde kaydedilmiş hâsılları topladığımızda Mevlevihane'nin yıllık toplam geliri 19.575 akçe olduğu tespit edilmiştir. Fakat Mevlevihane'ye hariçten eklene veya mezra, çiftlikler vakfedilerek gelirleri belirtilmemiş olanlar vardır. Karahisâr'da bulunan Mevlevihane, yakın zamanlara kadar varlığını korumuş fakat sonradan müftülük binası daha sonra camii olarak kullanılmıştır²⁶⁰.

1. 1. 3. Ticari ve İmar Amaçlı Kurulan Müesseseler

Vakıf sistemi, şehirlerin kuruluşunu ve gelişimini sağlamakla kalmamış sosyal hayatı da düzenlemiştir. Vakıf fedakârlık isteyen bir kuruluş olup paylaşma ruhu esas alınmıştır. Vakıf, sadece bulunduğu şehri değil ülkenin de kalkınmasını

²⁵⁹ KKA TD, nr. 575, v. 3a-3b.

²⁶⁰ TD. 575 Karahisâr-ı Sâhib Evkâf Defteri (983\1575), Bulduk, 2013, s. 256.

sağlamaktadır. Bütün şehirlerde bulunan ticaret hanları ve stratejik noktadaki kervansaraylar ayırım yapılmaksızın güvenlik ve konaklama hizmetinde bulunarak ülke ticaretine önemli katkılar sağlamıştır. Gelen geçen yolculara ücretsiz sunulan hizmetlere örnek verirsek; sebillerin buzlu su veya şerbet dağıtması, konaklama, imaretlerde misafir, yolcu ve yoksullara yemek verilmesi, hastanelerde din, dil, ırk gözetmeden tedavi yapılması ve ilaç verilmesi gibi pek çok karşılıksız hizmetler vardır²⁶¹.

Şehir hayatının çekirdeğini oluşturan vakıflar ve vakıflara gelir sağlayan akarlar ticari hayatın canlılığında büyük öneme sahiplerdir. Ticari amaçlı kurulan vakıflar da esnaf ve zanaatkâr bulunmaktadır. Kır bölgelerinde ise çoğunluk tarım gelirleri vakfa dâhil edilmiştir²⁶². Ticari ve imar yapılarından kervansaray ve hanları çoğunlukla Selçuklu ve Beylikler dönemlerinde inşa edilmiştir. Bunlar yol üzerlerine 30-40 km aralıklarında kervanları güvence altına alarak ücretsiz üç gün konaklama hizmeti verilen sığınak gibidir. Bu kurumlar içlerinde yatakhaneler, hayvanlar için ahırlar, erzak ambarları, aşhaneler, nalbant, ayakkabıcı, terzi, berber, hamam, hastane, mescit ve değerli eşyaları koyabilecekleri depolar bulunmaktadır. Osmanlı Devleti'nde de iç ticareti canlı tutmak için bu müesseseye gereken önem fazlasıyla verilmiştir²⁶³.

Birde ticari hayatın yoğun olduğu büyük şehirlerde bulunan üstü kapalı bedestenler vardır. İstanbul'da bulunan Kapalı Çarşı Osmanlı Devleti'nin en büyük ve ihtişamlı bedestenidir²⁶⁴. Osmanlı şehir hayatında önemli rol oynayan kıymetli malların stoklandığı ticaret merkezleridir. Buralarda her tebaadan milletler barındırarak saygı çerçevesinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Ticaretle birlikte iktisadi hayatta canlı tutularak sosyal ihtiyaçlar, üretim, alışverişle ekonomi daha da gelişmiştir²⁶⁵.

İktisâdi hayat için zorunlu olan binaların çoğu vakıf tarafından tesis edilerek esnaf ve tüccara uygun fiyatlara kiralanmıştır. Vakıf yapan kişi, toplumun hayır duasını alarak halk içinde kendine bir yer edinerek halkın sempatisini

²⁶¹ Mehmet Bayartan, "Osmanlı Şehirlerinde Vakıflar ve Vakıf Sisteminin Şehre Kattığı Değerler", *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, C. X, S. I, İstanbul, 2008, s. 157-162.

²⁶² Alkan, 2014, s. 151.

²⁶³ Ünal, 2017, s. 146.

²⁶⁴ Ünal, 2017, s. 164.

²⁶⁵ Alkan, 2014, s. 152.

kazanmıştır. İmaret, hamam, çeşme, köprü, kervansaray, debbağhane, bozahâne, kalenderhâne, tacûnhâne, bezirhâne, kirişhâne, darül hüffaz vb. kurumlar bunlara örnektir²⁶⁶.

Karahisâr-ı Sâhib Sancağı ticaret yollarının kesiştiği yerde olduğundan kervansaray, han bulunmakta fakat harap oldukları için evkaf defterinde kayıtları yoktur. Balıkçıl, Sığır Sapası, Arasta, İbn-i Tahir, Tâceddin Fakih, Kapan harap kervansaraylar diğer vakıf müesseselerin gelirleri arasında sayılmaktadır. Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın merkezinde vakıf defterine göre 6'sı hamam, 2'si çeşme toplam 8 tane kurum bulunmaktadır²⁶⁷.

Alaca Hamamı

Karahisâr'ın merkezinde bulunan hamam, Kasım Paşa tarafından yaptırılarak Şeyh Abdürrahim'in tasarrufuna kaydedilmiştir. Hamamın yıllık geliri olan 7.920 akçe Alaca Medresesi'ne vakfedilmiştir²⁶⁸.

Gedik Ahmet Paşa Hamamı

Karahisâr'ın merkezinde bulunan hamam 1457 tarihinde Gedik Ahmet Paşa tarafından Mimar Ayaz Ağa, Gedik Ahmet Paşa Külliyesi'nin yanına inşa edilmiştir. Şehrin en büyük hamamı olan vakfın yıllık geliri 9.820 akçesi külliye vakfedilmiştir²⁶⁹.

Timurtaş (Umur Bey) Hamamı

“Vakf-ı Medrese-i Umûr Bey bin Timûrtâş ve Câmi-i Cedîd” yanında bulunan Umur Bey'in inşa ettiği hamamın yıllık geliri 6.500 akçe olup 1.500 akçesi medrese ve camiye diğer 18 dükkândan geliri olan 200 akçesi Ahi Ulu Bey Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Böylelikle Umur Bey Hamamı'nın yıllık toplam geliri 1.700 akçe olduğu tespit edilmiştir²⁷⁰.

Eski Hamam

Kurucusu hakkında bilgi bulunmayan hamamın gelirleri vakıflara dağıtılmıştır. Hoca Bey Camisi'ne 120 akçe, Kubbeli Mescidi'ne 36 akçe,

²⁶⁶ Yediyıldız, 2017, s. 21.

²⁶⁷ Bulduk, 2013, s. 266, TD. 575 Karahisâr-ı Sâhib Evkâf Defteri (983\1575).

²⁶⁸ KKA TD, nr. 575, v. 22b.

²⁶⁹ KKA TD, nr. 575, v. 9a.

²⁷⁰ KKA TD, nr. 575, v. 4a, 10a.

Fazlullah Paşa Medresesi'ne günlük 5 akçe yıllık 1.830 akçe ve Bolvadin nahiyesinde bulunan Cami-i Şerife 1.000 akçe vakfedilmiştir. Eski Hamam'ın yıllık toplam geliri 2.986 akçe olarak kaydedilmiştir²⁷¹.

Cemal Efendi Hamamı

Cemal Efendi tarafından inşa edildiği tahmin edilen hamamdan Fazlullah Paşa Medresesi'ne yıllık 2.328 akçe vakfetmiştir²⁷². Evkaf defterine göre Merhum Mevlânâ Cemâleddin bin Süleymân Pâşa Vakfı'na Cemalettin Hamamı'nda 784 akçe vakfedildiğinden bunun Cemal Efendi Hamamı olduğu tahmin edilmektedir. Böylelikle Cemal Efendi Hamamı'nın yıllık toplam geliri 3.112 akçe gelir tespit edilmiştir²⁷³.

Kadı Hamamı (Kasım Paşa Çelebi)

Gelirleri ayrı ayrı vakıflara dâhil olan hamam, Karahisâr'da bulunan Mevlevihâne Mescidi'ne 1.210 akçe, Mevlânâ Nimetullah bin Alâeddin Vakfı'na 12 akçe ve Ak Mescidi'ne 240 akçe, Alaca Medresesi'ne de 2.000 akçe kaydedilmiştir²⁷⁴. Kasım Paşa Hamamı'na ait 1.080 akçelik debbağhâne bulunmaktadır. Debbağhânenin geliri Mevlânâ Şeyh Abdürrahim'in vakfına kayıtlıdır. Kadı Hamamı'nın yıllık toplam geliri 4.542 akçe olduğu tespit edilmiştir²⁷⁵.

Hodalı Çeşme

Karahisâr'ın Cami-i Kebir Mahallesi'nde bulunan çeşmenin 1250 tarihli kitabesi bulunmaktadır²⁷⁶. Karahisâr-ı Sâhib'in imaretlerinden olan çeşme, İshak Fakih'in oğlu Mevlânâ Muslihüddin bazı yerlerini tamir ederek halkın hizmetine sunmuştur²⁷⁷. Çeşmenin yıllık 1.000 akçe gelirinin ribhı 150 akçesi Taç Ahmet Mescidi'ne aktarılmıştır²⁷⁸.

²⁷¹ KKA TD, nr. 575, v. 9b, 11a, 15b, 81a.

²⁷² KKA TD, nr. 575, v. 15b.

²⁷³ KKA TD, nr. 575, v. 7a.

²⁷⁴ KKA TD, nr. 575, v. 6b, 10a, 11b.

²⁷⁵ KKA TD, nr. 575, v. 10b.

²⁷⁶ Bulduk, 2013, s. 64.

²⁷⁷ KKA TD, nr. 575, v. 15a.

²⁷⁸ KKA TD, nr. 575, v. 7b.

Ak Çeşme

Karahisâr'da dizdarlık yapmış olan Merhum Mustafa Ağa'nın kardeşi Kara Çavuş da gelir vakfetmiştir. Merhum Mustafa Ağa Mahallesi'ndeki Ak Çeşme'nin tamiri için nakit 3.000 akçe rıbhı 450 akçe vakfedilmiştir²⁷⁹.

1. 1. 4. Şahıs Vakıfları

Şahısların kurmuş olduğu vakıfların amaçları hayır yaparak Allah'ın rızasını kazanmaktır. Vakıf kurmalarının diğer sebebi ise toplumda yer edinmek ve en önemlisi mallarını müsadere eden korumak şeklindedir. Böylelikle servetlerini evlatlarına ve evladının evladına bırakarak ailesine iyi bir gelecek ve iş imkânı hazırlamışlardır. Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın merkezinde 15 tane şahıs vakfı bulunmaktadır²⁸⁰.

Merhum Mevlânâ Cemâleddin bin Süleymân Pâşa Vakfı

Süleyman Paşa'nın oğlu Merhum Mevlânâ Cemalettin'in ruhuna Kur'an-ı Kerim okunması için vakıf kurulmuştur. Bu vakıf Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilerek II. Bayezid zamanında yeniden vakfa verilmiştir. Abdurrahman'ın oğlu Ahmet ve evlatlarına tasarruf olunmuştur. Evkaf defterindeki vakfın gelirleri; Cemalettin Hamamı'nda 784 akçe, dükkândan 7.688 akçe, mukataa-ı zemininden 500 akçe yıllık toplam geliri 7.972 akçe olarak kaydedilmiştir. Defteri incelediğimizde toplam da yapılan hatadan dolayı vakfın geliri 8.972 akçe olması gerekmektedir.

Vakfın görevlilerine senelik verilen maaş ise hafız günlük 1 akçeden 360 akçe, Yasin kıratına günlük 1 akçeden 360 akçe, tevliyete günlük 4 akçeden 1.440 akçe, nezarete günlük 1 akçeden 360 akçe, türbedara günlük 1 akçeden 360 akçe, hitabete 720 akçe ve diğer görevlilere günlük 4 akçeden 1.440 akçe, günlük 2 akçeden 720 akçe verilmiştir. Vakfın yıllık toplam giderini hesapladığımızda 5.760 akçe olduğu tespit edilmiştir²⁸¹.

Mevlânâ Nimetullah bin Alâeddin Vakfı

Kur'an-ı Kerim okunması için Alâeddin oğlu Nimetullah tarafından vakıf kurulmuştur. Vakıf, padişah kararıyla Abdi'ye daha sonra Hayreddin Çelebi'ye

²⁷⁹ KKA TD, nr. 575, v. 21a.

²⁸⁰ Yüksel, 2002, s. 855-861.

²⁸¹ KKA TD, nr. 575, v. 7a.

tasarruf olunmuştur. Vakfın senelik gelirleri; 31 kiralık dükkândan 2.090 akçe, 2 debbağhânedan 120 akçe, tahunhânedan 200 akçe, çerâğ-ı şirahânedan 258 akçe, Cemal Efendi'nin hissesinden 12 akçe, Kîçik Hamam'dan 120 akçe, Kadı Hamamı'ndan 12 akçe diğerleri 140 akçedir. Evkaf defterinde toplam 2.946 akçe olarak kaydedilmiş defteri gözden geçirdiğimizde yıllık toplam geliri 2.952 akçe olduğu tespit edilmiştir²⁸².

Mimar Usta Ayas Vakfı

Kur'an-ı Kerim okunması şartıyla Mimar Usta Ayas tarafından vakıf kurulmuştur. Vakfın tevliyeti Şeyh Abdürrahim'e verilerek sonradan da II. Selim'in beratıyla Fatma Hatun'un tasarrufuna verilmiştir. Daha sonra vakfın tevliyeti Hanım Şah Hatun'a verilerek defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın geliri 600 akçe bağ olarak kaydedilmiştir²⁸³.

Ayas Bey vefat edince mütevellî görevi Ahmet Paşa'ya sonra Sinan'ın tasarrufuna geçmiştir. Vakfa, Karahisâr'daki hârimden senelik 720 akçe gelmektedir. Vakfın görevlilerine ise cüz dağıtılarak Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali'ye 4 cüz, Akşemseddin, Hacı Bayram, Şeyh Abdürrahim ve diğerlerine 3 cüz okutulmuştur²⁸⁴.

Mevlânâ Şeyh Abdürrahim Vakfı

Kur'an-ı Kerim okunması için Mevlânâ Şeyh Abdürrahim tarafından vakıf kurulmuştur. Vakfın senelik gelirleri; kervansaraydan 840 akçe, Karahisâr'da bulunan tahunhânedan 140 akçe, mahalle yakınlarındaki tahunhânedan 160 akçe, 2 demirci dükkânından 420 akçe, (?) 1.640 akçe, Deper karyesinden 10 akçe, Çakır karyesindeki bağdan 10 akçe, Tatlar karyesinden 30 akçe, Kasım Paşa Hamamı'na ait debbağhânedan 1.080 akçe, Muttalib karyesindeki Şeyh Abdürrahim'in kızı Hanım Şah Hatun'un tasarrufundan 24 zemin ve diğer gelirlerle birlikte Arap ve Şehreküsti Mahallelerindeki Abdürrahim'in mülkü olan evlerin yarısı dervişlere vakfedilmiştir. Bu vakfın toplam geliri 5.410 akçe olarak kaydedilmiştir²⁸⁵.

²⁸² KKA TD, nr. 575, v. 10a.

²⁸³ KKA TD, nr. 575, v. 7b.

²⁸⁴ KKA TD, nr. 575, v. 9b.

²⁸⁵ KKA TD, nr. 575, v. 10b.

Hacı Abdi Vakfı

Hacı Abdi, Kur'an-ı Kerim okunması için vakıf kurmuştur. Vakfın gelirleri 7 kiralık dükkândan 816 akçe kaydedilmiştir. Vakfın görevlilerine verilen senelik gider 733 akçe olarak kaydedilmiştir²⁸⁶.

Hacı Süleyman veledi Kadı Vakfı

Kadı oğlu Hacı Süleyman merhum Ahmet Paşa'nın ruhu için mescit ve camilerde Kur'an-ı Kerim okunması için vakıf kurmuştur. Vakıf Yunus'un oğlu Tahsin'in tasarrufunda defter-i atığe kaydedilmiştir. Vakfın geliri 14.000 akçe olup onda on bir buçuk hesapla ribhı ile 2.100 akçesi Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Ahmet Paşa'nın ruhuna kuran okunması için ayrılmıştır²⁸⁷.

Hacı Hamza Vakfı

Vakıf, Kur'an-ı Kerim okunması için Hacı Hamza tarafından kurulmuştur. Vakfın mütevellî görevini Hacı Hamza üstlenmişken sonradan defter-i atikte köylüsü olan Ramazan'ın tasarrufunda kaydedilmiştir. Hacı Hamza vefat edince Ramazan'da ihtiyarladığından kendi iradesiyle vakfın tasarrufunu Hacı Ali'ye bırakmıştır. Sonra vakfın tevliyeti Mahmut'un tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın senelik gelirleri; 5 dükkândan 1.100 akçe yine 5 dükkândan 495 akçe, pazardaki 2 dükkândan 289 akçe, Kasım Hoca'nın dükkân hissesinden 60 akçe toplam 1.880 akçe kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelediğimizde yıllık hâsıl 1.944 akçe olduğu tespit edilmiştir²⁸⁸.

Üveyiş Bin Kutlu Bey Vakfı

Kutlu Bey'in oğlu Üveyiş tarafından kurulan vakfın geliri kiralık dükkânlardan 380 akçe kaydedilmiştir. Vakfın masrafları hitabet, müezzin, tevliyet vb. görevlilere 5 akçe verilerek toplam da 360 akçe tahsis edilmiştir²⁸⁹.

²⁸⁶ KKA TD, nr. 575, v. 11a.

²⁸⁷ KKA TD, nr. 575, v. 11b.

²⁸⁸ KKA TD, nr. 575, v. 15a.

²⁸⁹ KKA TD, nr. 575, v. 15b.

Sinan Çelebi Vakfı

Sinan Çelebi'nin kurduğu vakfın senelik gelirleri, 2 tane kiralık dükkândan 60 akçe ve nakit 1.500 akçe onda on bir buçuk hesapla rıbhı 225 akçe olup mahalle imamına şart kılınmıştır²⁹⁰.

Hacı Yahya ve Hacı Lüle binti Hızır Vakfı

Hızır'ın oğulları Hacı Lüle ve Hacı Yusuf Kur'an-ı Kerim okunması için vakıf kurmuşlardır. Vakfa nakit 8.000 akçe bağışlanarak onda on bir buçuk hesapla rıbhı 480 akçe kaydedilmiştir. Vakfın senelik masrafları ise tevliyete 50 akçe, nezarete 30 akçe ve diğer görevlilere 400 akçe tahsis edilmiştir²⁹¹.

Sufi Çelebi Vakfı

Sufi Çelebi kurmuş olduğu vakfın tasarrufunu evlatlarına vermiştir. Vakfın kurulma amacı Hz. Muhammed (s.a.v.) ruhuna Kur'an-ı Kerim okunması için kurulmuştur. Vakfın senelik geliri 1.500 akçe kaydedilmiştir²⁹².

Muhyiddin oğlu Seyit Taceddin Vakfı

Hz. Muhammed (s.a.v.) ruhuna Kur'an-ı Kerim okunması için Muhyiddin oğlu Seyit Tacettin tarafından kurulmuştur. İmaret Mahallesi'nde Seyit Tacettin ve Muhiddin oğlu Mevlânâ Emir mülk bahçelerini vakfetmiştir. Bu bahçenin 100 akçe geliri tevliyete verilmiştir. Vakfın senelik geliri 500 akçe olarak kaydedilmiştir²⁹³.

Müslime Hatun binti Hacı Mehmed

Hacı Mehmet kızı Müslime Hatun Kur'an-ı Kerim okunması için vakıf kurarak tevliyetini akrabasına şart kılmiştir. Müslime Hatun'un vakfına nakit 2.200 akçe onda on bir buçuk hesapla rıbhı 220 akçe senelik gelir kaydedilmiştir. Vakfın görevlilerine ise tevliyete 124 akçe diğerine 96 akçe tahsis edilmiştir²⁹⁴.

²⁹⁰ KKA TD, nr. 575, v. 11b.

²⁹¹ KKA TD, nr. 575, v. 21b.

²⁹² KKA TD, nr. 575, v. 15b.

²⁹³ KKA TD, nr. 575, v. 16a.

²⁹⁴ KKA TD, nr. 575, v. 19a.

Gül Şerife Hatun Vakfı

Gül Şerife Hatun'un kurduğu vakfa 12 bina inşa ettirmiştir. Bu binalara nazırlar tayin edilip defter-i cedide kaydedilmiştir. Gül Şerife Hatun vakfına pazardaki 12 dükkândan senelik 820 akçe gelir tahsis edilmiştir²⁹⁵.

Piri veledi Hallaç Hızır Vakfı

Hallaç Hızır'ın oğlu Piri vakıf kurarak tasarrufunu Hacı İsa'ya vermiştir. Vakfa nakit 10.000 akçe onda on bir buçuk hesapla rıbhı 1.000 akçesi vakfa aktarılmıştır. Vakfin masrafları ise Kur'an-ı Kerim okuyanlara aylık 40 akçe yıllık 480 akçe, imama aylık 15 akçe yıllık 180 akçe, tevliyete aylık 10 akçe yıllık 120 akçe, müezzine yıllık 60akçe, diğer görevliler 160 akçe toplam 1.000 akçe tahsis edilmiştir²⁹⁶.

²⁹⁵ KKA TD, nr. 575, v. 21b.

²⁹⁶ KKA TD,nr. 575, v. 19a.

1. 2. ŞEHRABAD NAHİYESİNDEKİ VAKIFLAR

Şehrabad nahiyesinin ismi önceleri Şehr-ovası olarak geçmektedir²⁹⁷. Şehrabad nahiyesinde 1'i camii, 3'ü mescit toplam 4 tane dini ibadethane bulunmaktadır. Nahiyede 8 tane zaviye ve 2 tane de şahıs vakfı bulunmaktadır. Şehrabad nahiyesinde toplam 14 kurum ve 80 nefer bulunmaktadır. Buradaki vakıf kurumlarına diğer gelirlerle birlikte 3 vakıf köyü, 6 çiftlik vakfedilmiştir.

1. 2. 1. Dini Vakıflar

Cami-i Şerif

Şehrabad nahiyesinin Çıkrık karyesinde sipahi olan Ahi Sinan, padişahın izniyle Cami-i Şerif'i inşa etmiştir. Ahi Sinan, nakit 15.000 akçe onda on bir buçuk hesapla rıbhı 2.250 akçeyi camiye tahsis etmiştir. Vakfın giderleri olan görevlilerin maaşı ve caminin aydınlanması Ahi Sinan'ın vakfettiği nakit ile karşılanmıştır²⁹⁸. Aynı nahiyede bulunan Dinar karyesinden bir çiftlik yer Cami-i Şerife vakfedilmiştir. Karahisâr kadısı çiftliği, Muhsin Fakih'e sadaka olarak vermiştir. Padişah beratıyla vakfın tasarrufu Çırak Dede'ye verilerek geliri 370 akçe olarak defter-i cedide kaydedilmiştir²⁹⁹.

Halil Mescidi

Saruk karyesinde bulunan mescit, ismini kurucusundan aldığı bilinmektedir. II. Bayezid hükmüyle karyedeki 45 dönümlük yer mescitteki imam olanlara vakfiyet üzere tasarruf edilmiştir. Halil Mescidi'nin toplam geliri 150 akçe olarak kaydedilmiştir³⁰⁰. Hacı Ahmet ve Ahmet aynı karyede bulunan değirmenden 240 akçe ve zeminden 100 akçeyi imama şart koşarak mescide vakfedilmiştir. Böylelikle Halil Mescidi'nin yıllık toplam geliri 490 akçe olduğu tespit edilmiştir³⁰¹.

Hacı Kasım Mescidi

İsmail karyesinde bulunan mescit, İmam Hacı Kasım tarafından kurulmuştur. Hacı Kasım Mescidi'nin senelik gelirleri; İsmail karyesindeki 2

²⁹⁷ Uyan, tarihsiz, s. 12.

²⁹⁸ KKA TD, nr. 575, v. 21b.

²⁹⁹ KKA TD, nr. 575, v. 22a.

³⁰⁰ KKA TD, nr. 575, v. 13b.

³⁰¹ KKA TD, nr. 575, v. 22a.

değirmenden 60 akçe bu değirmenin gelirinin yarısı başka yere vakfedilmiştir. Kiralık 3 parça hane, zemin ve harimden 35 akçe ve kiralık 4 parça hane vakfedilmiştir. Hz. Muhammed (s.a.v.) ruhuna Kur'an-ı Kerim okunması şartıyla imamların tasarrufuna kaydedilmiştir. Vakfın nazırı Menteşe Hüseyin'in oğlu Ali olup vakfın toplam geliri 120 akçe olarak kaydedilmiştir³⁰².

İrkmen Köyü Mescidi

İrkmen karyesindeki bir çiftlik yerin geliri bu köyün mescidine vakfedilmiştir. Mescidin senelik geliri 150 akçe olup imamların tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir³⁰³.

1. 2. 2. Eğitim Vakıfları

Kara Yülük Zaviyesi

Şehrabad nahiyesinin Şeyh Aydoğmuş mezarına Kara Yülük adlı derviş zaviye inşa ederek bazı değirmen gelirlerini buraya vakfetmiştir. Vakfın tasarrufu Kara Yülük oğlu Hasan ve evlatlarına verilmiştir. Kara Yülük Zaviyesi'nin geliri 100 akçe olarak kaydedilmiştir³⁰⁴.

Şeyh İlyas Zaviyesi

Şeyh İlyas tarafından yaptırıldığı tahmin edilen zaviye, Sâlâr karyesine kayıtlı olup karyeden bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Zaviyenin tasarrufu Şeyh Musa'dan oğlu Şeyh İsmail'e geçmiştir. Padişah kararıyla Derviş (?) ve Şeyh İlyas'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Şeyh İlyas Zaviyesi'nin geliri 400 akçe olarak kaydedilmiştir³⁰⁵.

Ahi İsmail Zaviyesi

Ahilik ocağına bağlı Ahi İsmail tarafından Mihail karyesine zaviye inşa edilmiştir. Ahi İsmail Zaviyesi'nin gelirleri; 180 dönüm yer, 14 dönüm bahçe ve 1,5 dönüm yer vakfedilmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla zaviye Ahi Elvan, Ahi Ali ve Ahi Hamza tasarrufundayken Ahi Ahmet, Ahi Abdi, Ahi Veli, Ahi Mustafa, Seyit Mahmut ve Ahi Osman'ın tasarrufuna kaydedilmiştir. Ahmet, Veli, Osman, Mustafa, Mahmut ve Abdi vefat edince vakfın hisseleri oğulları Mahmut

³⁰² KKA TD, nr. 575, v. 13b.

³⁰³ KKA TD, nr. 575, v. 15a.

³⁰⁴ KKA TD, nr. 575, v. 7b.

³⁰⁵ KKA TD, nr. 575, v. 15b.

ve Ahmet, Seyit Mahmut ve Ahi Abdi vefat edince ise hisseleri Ahi Hamza ve Elvan'a tasarruf olunmuştur. Sonra padişah kararıyla Mevlânâ Mahmut Çelebi, Mevlânâ Abdi, Seyit Ahmet biraderleri Kemal Çelebi, Mahmut Çelebi ve Osman oğlu İdris'in tasarruflarında defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterinde Ahi İsmail Zaviyesi'ne 18 nefer ve yıllık hâsılı 1.100 olarak kaydedilmiştir³⁰⁶.

Şehrabad'ın Susuz karyesinin yarı hissesi de Ahi İsmail Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Bu karyenin kalan diğer yarı hissesi timara bırakılmıştır. Vakfın mütevellisi Şaban'dan padişah beratıyla Abdi oğlu Süleyman'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 5 çift, 12 mücerred, 13 bennak, 1 nim-çift, 2 muhassıl ve 1 müderris toplam 38 nefer kaydedilmiştir. Ahi İsmail Zaviyesi'nin hububat ve diğer gelirleri; hınta 1.800 akçe, şa'ir 800 akçe, burçak 80 akçe, ades 80 akçe, (?) 120 akçe, öşr-i küvvâre 20 akçe, öşr-i bostan 20 akçe, resm-i zemin 30 akçe, deşbânî 10 akçe, tapu-ı zemin 150 akçe, resm-i çift bennak mücerred 556 akçe, bâd-ı hevâ ve resm-i arusâne 150 akçe yıllık yekûn 3.816 akçe kaydedilmiştir. Fakat 20 akçelik ağdet-i ağnam gözden kaçırıldığından yekûn 3.836 akçe olması gerekmektedir. Hariçten 3 çiftlik ziraat edilen öşr ve zemin de bulunmaktadır³⁰⁷.

Toklu Dede Zaviyesi

Sığırtmaç Öyüğü karyesinden bulunan zaviye, ismini kurucusundan almıştır. Sığırtmaç Öyüğü karyesinden bir çiftlik yer zaviyeye vakfedilmiştir. Gelen geçen yolculara hizmet veren zaviye padişah kararıyla Yakup'a tasarruf kılınarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Toklu Dede Zaviyesi'nin geliri 350 akçe olarak kaydedilmiştir. Kağlıcak(?) karyesindeki şer'i ve örfî vergiler de zaviyeye dâhil edilmiştir³⁰⁸.

Şehrabad nahiyesinin Ubrucuk karyesindeki vakıf köyünün gelirleri de zaviyeye vakfedilmiştir. Vakıf Saruhan ve Orhan'ın tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet tarafından timara çevrilmiştir. Padişah kararıyla yeniden vakfa çevrilerek Davut Fakih, Pir Mehmet, Mahmut, Ahmet ve Hoca Ali'ye tasarruf kılınarak kaydedilmiştir. Sonra II. Selim'in nişanıyla Abdi Fakih, Bali Fakih sadaka olunarak

³⁰⁶ KKA TD, nr. 575, v. 17a.

³⁰⁷ KKA TD, nr. 575, v. 17a-b.

³⁰⁸ KKA TD, nr. 575, v. 19a.

defter-i atige kaydedilmiştir. Daha sonra Şemseddin Çelebi ve Vahit'e sadaka olarak defter-i cedide kaydedilmiştir.

Evkaf defterine göre bu vakıf köyünde 2 çift, 4 mücerred, 2 bennak, 3 nim-çift, 1 zaviyedâr beratı ve 2 belirsiz toplam 14 nefer kaydedilmiştir. Vakıf köyünün hububat ve diğer gelirleri; hınta 480 akçe, şa'ir 160 akçe, mâhlud 80 akçe, öşr-i küvvâre 25 akçe, öşr-i bostan 5 akçe, adet-i ağnâm 50 akçe, deşbânî 10 akçe, resm-i zemin 130 akçe, tapu-ı zemin 25 akçe, resm-i çift bennak mücerred 215 akçe, bâd-ı hevâ ve resm-i arusâne 25 akçe yekûn 1.205 akçe olup hariçten ziraat edilerek öşür ve resim alınan bir çiftlik yer kayıtlıdır³⁰⁹.

Merdan Zaviyesi

Zaviyenin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Deper karyesinde bulunan zaviye evlatlık vakfı olarak kaydedilmiştir. Merdan Zaviyesi'ne 2 nefer ve hâsılı 150 akçe olarak defter-i cedide kaydedilmiştir³¹⁰.

Şeyh Nazar Zaviyesi

Zaviye tarikat mensubu olan Şeyh Nazar tarafından kurulduğu tahmin edilmektedir. Çekşeme(?) mezrasında bulunan zaviye Halil'in oğlu Mehmet'in tasarruflarında defter-i cedide kaydedilmiştir. 3 tane zaviyedâr beratı evladiyet üzere tasarruf olunmuştur. Şeyh Nazar Zaviyesi'nin hâsılı 350 akçe olarak kaydedilmiştir³¹¹.

Hacı İlyas Zaviyesi

Zaviyenin ismine bakılarak kurucusunun Hacı İlyas olduğu tahmin edilmektedir. Halim Uğrı karyesinde bulunan zaviyeye bir çiftlik yer vakfedilmiştir. II. Selim'in beratıyla Hüseyin ve Hacı Yusuf'a tasarruf kılınan zaviye Hacı Yusuf'un vefatıyla Hüseyin'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 5 nefer ve Hacı İlyas Zaviyesi'nin hâsılı 300 akçe olarak kaydedilmiştir³¹².

Karahisâr-ı Sâhib'de bulunan Ardiç Mahallesi'nin gelirleri de bu zaviyeye vakfedilmiştir. Vakfın gelirleri; Muhyiddin'den nakit 4.000 akçe onda on bir buçuk

³⁰⁹ KKA TD, nr. 575, v. 19b.

³¹⁰ KKA TD, nr. 575, v. 20b.

³¹¹ KKA TD, nr. 575, v. 21a.

³¹² KKA TD, nr. 575, v. 19b.

hesapla rıbhı 600 akçe, 2 kiralık dükkândan 300 akçe, kiralık handan 270 akçe, mescit aydınlanması için müezzine 1.700 akçe rıbhı 255 akçe, pazardaki kiralık dükkândan 60 akçe toplam da 1.285 akçe kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelediğimizde yıllık geliri 1.485 akçe olduğu tespit edilmiştir³¹³.

Yaya Zaviyesi

Muttalib karyesinde bulunan zaviyenin kurucusunun, Yaya Evren çiftliğinde yamak olarak çalışan sonradan Abdal olan Şirin Yayaoğlu'dur. Sultan Bayezid tarafından yayalıktan azat edilerek zaviyenin tasarrufu ona bağışlanmıştır. Daha sonra padişah kararıyla Nasuh'un oğluna tasarruf edilerek defter-i cedide kaydedilmiştir. Yaya Zaviyesi'nin hâsılı 100 akçe olarak kaydedilmiştir. Zaviyeye Elpirek karyesinde bulunan değirmenden 600 akçe ve bağdan 200 akçe dâhil edilerek vakıf köyünün hâsılı 800 akçe kaydedilmiştir. Yaya Zaviyesi'nin yıllık geliri 900 akçe olduğu tespit edilmiştir³¹⁴.

1. 2. 3. Şahıs Vakıfları

Süleyman Vakfı

Aksaz karyesine Kur'an-ı Kerim okunması için hayrat sahibi olan Tura Hacı'nın oğlu Süleyman tarafından vakıf kurulmuştur. Vakfa Hz. Muhammed (s.a.v.) ruhu için Süleyman nakit 3.000 akçe onda on bir buçuk hesapla rıbhı 450 akçe vakfetmiştir. İsmail ve Çobanlar karyelerindeki mescit imamlarına Kur'an-ı Kerim'den 12 cüz verilerek 6 cüzü Hz. Muhammed (s.a.v.) ruhu için okunmuştur³¹⁵.

Sefer Şah veledi Nasuh ve Nebi veledi Sündük

Nasuh oğlu Sefer Şah ve Sündük'ün oğlu Nebi tarafından Karaca Viran karyesine vakıf kurulmuştur. Vakfa nakit 1.000 akçe rıbhı 150 akçe vakfedilerek burada bulunan mescit imamına şart kılınmıştır. Yine bu karyede bulunan mescidin imamına resmi 20 akçe tasarruf olunmuştur. Vakfın senelik toplam geliri 250 akçe olarak kaydedilmiştir³¹⁶.

³¹³ KKA TD, nr. 575, v. 20a.

³¹⁴ KKA TD, nr. 575, v. 22a-b.

³¹⁵ KKA TD, nr. 575, v. 16a.

³¹⁶ KKA TD, nr. 575, v. 22a.

1. 3. KAYIRHİSÂR NAHİYESİNDEKİ VAKIFLAR

Ulucak(?) karyesinde imar olarak İskender Ağa tarafından çeşme yapılmıştır. Çeşmeye 3.000 akçe vakfetmiştir. Çeşmenin tamiri için 300 akçe ayrılarak padişah kararıyla vakfın mütevellisi Hüseyin ve Emir Şah tayin edilerek defter-i cedide kaydedilmiştir³¹⁷. Kayırhisâr'da 2'si camii, 2'si mescit 4 tane ibadethane, 9'u zaviye, 1'i çeşme olmak üzere toplam 14 tane kurum ve 366 nefer bulunmaktadır. Buradaki vakıf kurumlarına diğer gelirlerle birlikte 5 vakıf köyü, 30 çiftlik vakfedilmiştir.

1. 3. 1. Dini Vakıflar

Cami-i Kazlıgöl

Ayas İni karyesinde bulunan Kazlıgöl Camisi'nin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Vakfiyede göre caminin hitabeti Hasan Fakih'in tasarrufunda olup Müteveli Hüseyin'e verilerek defter-i cedide kaydedilmiştir. Kazlıgöl Camisi'nin geliri 150 akçe olarak kaydedilmiştir³¹⁸.

Camii

Kurucusu belli olmayan caminin yönetimi Hisar Bey'e ait olup padişah kararıyla Mehmet Çelebi'nin oğlu Ali'ye verilmiştir. Ali vefat edince Ahmet Çelebi'ye sadaka olunarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Camiye Karahisâr'daki kiralık 3 dükkândan senelik 240 akçe gelir aktarılmıştır³¹⁹.

Mescid-i Ak Viran

Kayırhisâr'ın Ak Viran karyesinde bulunan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Mescidin vakfiyesine göre bir çiftlik yer imam olanların tasarrufuna kaydedilmiştir. Sultan Bayezid'in kararıyla Ali'nin oğlu Hacı İvaz'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Ak Viran Mescidi'nin hâsılı 200 akçe kaydedilmiştir³²⁰.

³¹⁷ KKA TD, nr. 575, v. 31a.

³¹⁸ KKA TD, nr. 575, v. 25a.

³¹⁹ KKA TD, nr. 575, v. 31a.

³²⁰ KKA TD, nr. 575, v. 31b.

Mescid-i Akça Hisar

Akça Hisar karyesindeki mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Kayırhisâr'ın Kürt karyesinde bir çiftlik yer mescide vakfedilerek Hacı İbrahim'in tasarrufundayken padişah kararıyla Hasan Fakih'e sadaka olunarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Kürt karyesindeki çiftliğin hâsılı 150 akçe olarak kaydedilmiştir. Akça Hisar'dan Abdullah'ın oğlu Hamza nakit 1.000 akçe vakfederek ribhı 150 akçesi mescide aktarılmıştır. Akçe Hisar Mescidi'nin yıllık toplam geliri 300 akçe olduğu tespit edilmiştir³²¹.

1. 3. 2. Eğitim Vakıfları

Hayran Baba Zaviyesi

Kayırhisâr'ın Çayır Viran karyesinde bulunan zaviye Hayran Baba tarafından kurulmuştur. Bu karyede bir çiftlik yer eskiden vakfedilmiş olup Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla Yusuf, Hayrettin, Süleyman, İvaz ve Süleyman Burak'ın tasarrufundayken timara verilmiştir. Daha sonraki karara göre Hasan oğlu Hüseyin'e berat verilerek Yusuf'un oğlu Süleyman, Mezit ve Bayezid hisseye ortak olarak çiftlik vakfetmiştir. Defter-i atikte ise Hacı Ahmet'e vakfiye sadaka olunmuştur. Yine padişah kararıyla Şeyh Süleyman, Hızır, Bayezid, Murat ve Derviş Hüseyin'e ortak olunarak defter-i cedide kaydedilmiştir.

Evkaf defterine göre 1 mücerred, 2 bennak, 2 haymana ve 38 belirsiz olmak üzere 43 nefer kaydedilmiştir. Hayran Baba Zaviyesi'nin meşihatı evladının evladına şart kılınarak gelen geçen yolculara hizmet verilmekteydi. Böylelikle Hayran Baba neslinden olanlar avarız-ı divaniye vergisinden de muaf tutulmuştur. Hayran Baba Zaviyesi'nin hububat ve diğer gelirleri; hınta 240 akçe, şa'ir 160 akçe, mahlûd 80 akçe, öşr-ı bahçe 5 akçe, öşr-ı bostan 7 akçe, öşr-ı küvvâre 5 akçe, adet-i ağnâm 3 akçe, resm-i zemin 15 akçe, deşbanî 8 akçe, tabu-ı zemin 12 akçe, bad-ı hevâ 30 akçe yekûn 565 akçe olarak kaydedilmiştir³²².

Küçük Danişmend Zaviyesi

Timur Kale karyesindeki zaviyenin kurucusunun vakfedilen vakıf köylerine göre Emre olduğu bilinmektedir. Timur Kale karyesinde bir çiftlik yer zaviyeye vakfedilmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in kararıyla Mustafa Fakih'in

³²¹ KKA TD, nr. 575, v. 31b.

³²² KKA TD, nr. 575, v. 25a-25b.

tasarrufundayken Halil'in tasarrufuna kaydedilmiştir. Sonra padişah kararıyla çiftlik Hacı İvaz'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Daha sonra ise Hacı İvaz'dan alınarak Yakup'a sadaka olarak verilmiştir. Timur Kale karyesinde 1 zâviyadâr beratı, 3 belirsiz toplam 4 nefer ve 350 akçe yıllık gelir kaydedilmiştir³²³.

Küçük Danişmend Zaviyesi'ne Çoban Emre ve Saruca Emre karyeleri de zaviyeye vakfedilmiştir. Çoban Emre karyesi ismini zaviyenin kurucusu tarafından alındığı bilinmektedir. Emre'nin oğlu Seyit'in tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet tarafından zaviyenin evlatlarından Hızır'a timara verilmiştir. Padişah kararıyla yeniden vakfa çevrilerek Derviş Hacı Bayram ve Hasan'ın ortak tasarruflarına kaydedilmiştir. Tekrar padişah beratıyla Musa, Seydi Bali, Seydi İbrahim, Seydi Hüseyin, Seydi Mustafa ve Bali Paşa'nın tasarruflarında defter-i cedide kaydedilmiştir.

Evkaf defterine göre 22 kişi vakfın evlatları olarak kaydedilerek, 7 mücerred, 4 bennak, 5 nim-çift ve 2 haymana olmak üzere 40 nefer kaydedilmiştir. Vakfın hububat ve diğer gelirleri; hinta 300 akçe, şa'ir 240 akçe, mahlûd 160 akçe, öşr-i bostan 12 akçe, öşr-i küvvâre 15 akçe, adet-i ağnâm 5 akçe, resm-i zemin 5 akçe, deşbânî 15 akçe, tapu-ı zemin 15 akçe, resm-i çift bennak mücerred 172 akçe ve bad-ı hevâ 15 akçe olup vakıf köyünün hâsılı 750 akçe kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelediğimizde geliri 954 akçe olduğu tespit edilmiştir³²⁴.

Diğer vakıf köyü ise Saruca Emre karyesi olup bu karyede ismini zaviyenin kurucusu tarafından alındığı bilinmektedir. Sultan Bayezid Han'ın beratıyla Hasan ve Şeyh Safa(?)'nın tasarrufundayken Sultan Selim Han'ın beratıyla oğulları Ramazan, Hüseyin ve Paşa'ya sadaka olunarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 10 mücerred, 5 bennak ve 3 zaviyedâr beratıyla toplamda 18 nefer kaydedilmiştir. Hububat ve diğer gelirleri ise hinta 240 akçe, şa'ir 160 akçe, mahlûd 160 akçe, öşr-ı bahçe 15 akçe, öşr-ı bostan 12 akçe, öşr-ı küvvare 7 akçe, resm-i zemin 20 akçe, deşbânî 8 akçe, tabu-ı zemin 20 akçe, adet-i ağnâm 5 akçe, resm-i çift bennak mücerred 84 akçe, bad-ı hevâ 10 akçe vakıf köyünün yıllık hâsılı 741 akçe kaydedilmiştir. Küçük Danişmend Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 2.045 akçe olduğu tespit edilmiştir³²⁵.

³²³ KKA TD, nr. 575, v. 25b.

³²⁴ KKA TD, nr. 575, v. 24b.

³²⁵ KKA TD, nr. 575, v. 25a.

Ahi Muhyiddin Zaviyesi

Tarikat mensubu olan Ahi Muhyiddin tarafından kurulan zaviye Devlet Şah karyesinde bulunmaktadır. Zaviyenin tasarrufu Sündük’de olup padişah kararıyla Pir Hasan’a sadaka olarak verilmiştir. Bostanlı karyesinin gelirleri Ahi Muhyiddin Zaviyesine dâhil edilmiştir. Vakıf köyü Gazi Baba’ya sadaka olunup daha sonra Fakih’e sadaka olunarak kaydedilmiştir. Sonradan da vakıf köyünün tasarrufu Mustafa’nın oğluna verilerek defter-i cedide kaydedilmiştir. Ahi Muhyiddin Zaviyesi, Âsitâne-i Saâdet’te defter-i hâkâniyeye tasarrufu evlatlık vakfi olarak kaydedilmiştir.

Evkaf defterine göre 4 vakıf evladı, 1 mücerred, 3 bennak, 1 nim-çift ve 2 belirsiz toplam 11 nefer kaydedilmiştir. Vakıf köyünün hububat ve diğer gelirleri; hınta 360 akçe, şa’ir 320 akçe, mahlûd 160 akçe, öşr-ı bostan 25 akçe, öşr-ı küvvâre 27 akçe, adet-i ağnâm 18 akçe, deşbânî 12 akçe, resm-i zemin 15 akçe, tabu-ı zemin 40 akçe, resm-i çift bennak mücerred 66 akçe, bad-ı hevâ ve resm-i arusâne 26 akçe yekûn 1.064 akçe kaydedilmiştir. Ahi Muhyiddin Zaviyesi’nin yıllık toplam geliri 1.069 akçe olduğu tespit edilmiştir³²⁶.

Basri Seydi Zaviyesi

Zaviye, Seydi Basri tarafından Bahtiyar karyesine inşa edilmiştir. Zaviye Derviş Ali, Seydi Süle(?), Seydi Mehmet ve Hayreddin Bali’nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 13 çift, 9 mücerred, 13 bennak, 3 nim-çift ve 5 belirsiz olmak üzere toplamda 43 nefer kaydedilmiştir. Basri Seydi Zaviyesi’nin hububat ve diğer gelirleri; hınta 600 akçe, şa’ir 321 akçe, mahlûd 180 akçe, öşr-ı bostan 25 akçe, öşr-ı küvvâre 40 akçe, resm-i zemin 50 akçe, deşbânî 20 akçe, resm-i çift bennak mücerred 637 akçe, adet-i ağnâm 30 akçe, bad-ı hevâ ve resm-i arusâne 120 akçe yekûn 2.038 akçe olarak kaydedilmiştir. Defteri incelediğimizde geliri 2.023 akçe olduğu tespit edilmiştir³²⁷.

Sarı Kavak karyesinden bir çiftlik yer Basri Seydi Zaviyesi’ne vakfedilmiştir. Vakıf eskiden Ahi Sevinç(?) tasarrufundayken timara verilmiş daha sonra yeniden vakfa çevrilerek Ahi Hasan’a sadaka olunmuştur. Padişah kararıyla Ethem’in oğlu İbrahim’in tasarrufundayken Pir Budak’a sadaka olunarak

³²⁶ KKA TD, nr. 575, v. 26b.

³²⁷ KKA TD, nr. 575, v. 27a.

kaydedilmiştir. Tekrar padişah kararıyla önce Halil sonra Mustafa'nın tasarruflarında defter-i cedide kaydedilmiştir. Sarı Kavak karyesindeki çiftliğin zaviyeye yıllık hâsılı 200 akçe olarak kaydedilmiştir. Basri Seydi Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 2.223 akçe olduğu tespit edilmiştir³²⁸.

Ahi Elvan Zaviyesi

Ahi Elvan Zaviyesi, Ahilik tarikatının mensuplarından olan Ahi Elvan tarafından kurulmuştur. Issuzca karyesinde bulunan zaviye, evvela Ahmet'in oğlu Tanrıvermiş'in tasarrufundayken padişah kararıyla Ahi Elvan ve Mehmet'in tasarrufunda kaydedilmiştir. Daha sonra yine padişah kararıyla Kemal, Ahi Ece ve Mahmut'un tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 11 mücerred, 6 bennak ve 4 belirsiz toplam 21 nefer bulunmaktadır. Ahi Elvan Zaviyesi'nin hububat ve diğer gelirleri; hınta 240 akçe, şa'ir 80 akçe, mahlûd 40 akçe, öşr-ı küvvâre 9 akçe, deşbânî 10 akçe, resm-i zemin 12 akçe, tabu-ı zemin 10 akçe, adet-i ağnâm 10 akçe, resm-i çift bennak mücerred 138 akçe ve bad-ı hevâ 50 akçe yekûn 578 akçe kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelediğimizde yekûn 599 akçe olduğu tespit edilmiştir.

Vakıf köyü olan Kırk Pınar karyesi ve Viran mezarası Ahi Elvan Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Şeyh Ali'nin tasarrufundayken timara çevrilerek yeniden vakfa dönüştürüldüğünde padişah kararıyla Hacı Fakih'e sadaka olunmuştur. Sultan Selim Han'ın beratıyla Abdi Fakih'in tasarrufunda defter-i atığe kaydedilmiştir. Defter-i cedide ise Abdi'nin oğlu Bekir'in tasarrufunda kaydedilmiştir. Vakfın hâsılı 250 akçe ve Ömer Çelebi'ye ait 25 dönüm yer kaydedilmiştir.

Yine Zaviyeye Saruca Kavak karyesinden bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakıf Ali Fakih'in tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiş daha sonra İlyas'a sadaka olarak verilmiştir. Padişah beratıyla yeniden vakfa çevrilerek defter-i atığe Halil'in oğlu Yusuf'un tasarrufunda sonra da Yusuf'un oğlu Nasuh'un tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Nasuh'un kardeşi Cafer imam olarak bu vakfın tasarrufuna kaydedilmiştir. Saruca Kavak karyesindeki çiftliğin zaviyeye hâsılı 200 akçe olarak kaydedilmiştir. Ahi Elvan Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 25 dönüm yer ve 1.049 akçe olduğu tespit edilmiştir³²⁹.

³²⁸ KKA TD, nr. 575, v. 27a.

³²⁹ KKA TD, nr. 575, v. 27b.

Ahi İshak Zaviyesi

Zaviye tarikat mensubu olan Ahi İshak tarafından Kozlu (?) karyesine kurulmuştur. Zaviyeye Kozlu (?) karyesinden çiftlik vakfedilmiştir. Çiftliğin tasarrufu Alâeddin'e aitken Fatih Sultan Mehmet tarafından timara çevrilmiştir. II. Bayezid zamanında yeniden vakfa dönüştürülerek Ali ve Veli'nin ortak tasarruflarında kaydedilmiştir. Padişah kararıyla vakfın tasarrufu Cafer'e sonradan da Sefer Şah'ın oğlu Mehmet'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Ahi İshak Zaviyesi'ne vakfedilen çiftliğin hâsılı 150 akçe olarak kaydedilmiştir. Zaviyeye Çakırlar karyesinden 11 çiftlik yer vakfedilerek Ahi Satılmış ve Ahi Gökhan(?)'a sadaka olunmuştur. Padişah kararıyla Pir Mehmet ve Oruç'un tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın 3 zaviyedâr beratı, 8 belirsiz toplam 11 nefer ve hâsıl 400 akçe olarak kaydedilmiştir. Ahi İshak Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 550 akçe olduğu tespit edilmiştir³³⁰.

Hacı İbrahim Zaviyesi

Eyret karyesine Hacı İbrahim kendi adıyla zaviye kurmuştur. Hacı İbrahim zaviyeyi önce tekke olarak bina etmiştir. Daha sonra zaviyeye dönüştürerek gelen geçen yolculara hizmet edip öşür ve rüsum vergilerinden muaf tutulmuştur. Hacı İbrahim Zaviyesi'nin tasarrufu Hacı İbrahim vefat ettiğinde II. Bayezid zamanında oğulları Resul ve Abdi'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 bennak, 4 zaviyedâr beratı, 1 sahib beratı ve 20 belirsiz olmakla birlikte toplam 27 nefer kaydedilmiştir. Hacı İbrahim Zaviyesi'nin hububat ve diğer gelirleri; hınta 240 akçe, şa'ir 80 akçe, burçak 8 akçe, mercimek 20 akçe, nohut 28 akçe, öşr-ı küvvâre 5 akçe, tabu-ı zemin 20 akçe, resm-i bennak 24 akçe, bad-ı hevâ 65 akçe ve 1 değirmenden 60 akçe yekûn 550 akçe olarak kaydedilmiştir³³¹.

Hacı İbrahim Zaviyesi'ne Kayırhisâr'ın Kozlu Göbel(?) karyesinden bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakıf evvela Şeyh Fakih'in tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa dönüştürülerek Veli Fakih, İbrahim ve Ahmet Fakih'in tasarruflarına kaydedilmiştir. Padişah kararıyla Mevlânâ Abdurrahman ve Durmuş vakfın tasarrufuna ortak olmuş fakat defter-i cedide sadece Durmuş'un ismi kaydedilmiştir. Böylelikle vakıf 4 evlat tasarrufunda

³³⁰ KKA TD, nr. 575, v. 28a.

³³¹ KKA TD, nr. 575, v. 28a-b.

ve yıllık hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir. Tezdik karyesinde de bir çiftlik yer zaviyeye vakfedilerek Ali'ye sadaka olunmuştur. Çiftliğin yıllık hâsılı 150 akçe olarak kaydedilmiştir. Hacı İbrahim Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 1.100 akçe olduğu tespit edilmiştir³³².

Şeyh Çoban Zaviyesi

Zaviye tarikat mensubu olan Şeyh Çoban tarafından Ayas İni karyesine kurulmuştur. Zaviyeye Ayas İni karyesinden bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Çiftlik Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiş sonra yeniden vakfa dönüştürülerek Pir Ali'ye sadaka olunmuştur. Zaviye İsa'nın tasarrufundayken padişah kararıyla Bayram Bey ve Pir Ali'nin ortak tasarrufların da defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 4 zaviyadâr beratı, 28 belirsiz toplam 32 nefer ve hâsılı 400 akçe kaydedilmiştir. Eyleğan karyesinden bir çiftlik yer zaviyeye vakfedilmiştir. Çiftlik Aslan(?) Fakih ve Mehmet Fakih tasarrufundayken padişah kararıyla Hacı Mehmet ve Mehmet'in ortak tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Çiftlikte 5 nefer ve yıllık hâsıl 350 akçe olarak kaydedilmiştir³³³.

Zaviyeye Dinar karyesinden bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Çiftlik evvela Karahisâr kadısının arzıyla Memiş'e sadaka olunmuştur. Padişah kararıyla bu çiftlik Ahi Ali'ye sadaka olunarak Memiş'in oğlu Durak'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın hâsılı 360 akçe olup Hüseyin, Durak ve kardeşi Kemal'in tasarruflarında kaydedilmiştir³³⁴. Kayırhisar'ın Köz Viran karyesindeki Karaca Atlu çiftliğinin geliri de zaviyeye vakfedilmiştir. Vakfın tasarrufu Mustafa'da olup vefat edince oğulları Mehmet ve Hüseyin vakfa müteveli olmuştur. Daha sonra padişah kararıyla Mehmet'in oğlu Bali'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Öyük karyesindeki mescit imamına kiralık dükkândan aylık 10 akçe senelik 120 akçe şart kılınmıştır. Şeyh Çoban Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 1.230 akçe olduğu tespit edilmiştir³³⁵.

Ahi Selçuk Zaviyesi

Zaviye tarikat mensubu olan Ahi Selçuk tarafından Çukurca karyesine kurulmuştur. Ahi Selçuk Zaviyesi'ne eskiden bir çiftlik yer vakfedilerek Fatih

³³² KKA TD, nr. 575, v. 28b.

³³³ KKA TD, nr. 575, v. 29a.

³³⁴ KKA TD, nr. 575, v. 29b.

³³⁵ KKA TD, nr. 575, v. 29a.

Sultan Mehmet döneminde Ahi Yusuf, Kemal, Mustafa, Ahi Selçuk, Hacı Mahmut ve Mehmet vakfiyet üzere tasarruf kılınmıştır. Ahi Yusuf, Kemal ve Selçuk vefat ettiğinde padişah kararıyla bir hisse Hüseyin'e, iki hissesi Mehmet'in oğlu Sefer Şah'a, bir hissesi de Veli'nin oğlu Yusuf'a ve Ahi Sefer Şah'ın tasarruflarında kaydedilmiştir. Sonra yine padişah kararıyla Nasuh'un tasarrufunda defter-i atige daha sonra da Derviş Fazlullah'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Ahi Selçuk Zaviyesi'ne ait bu çiftlikte 2 zaviyedâr beratı, 3 belirsiz toplam 5 nefer kayıtlı olup yıllık hâsılı 350 akçe olarak kaydedilmiştir³³⁶.

Ahi Sarı karyesinin gelirleri Ahi Selçuk Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Ahi Selçuk vefat ettiğinde vakıf köyü Ahi Kemal'in tasarrufuna geçmiştir. Padişah kararıyla Kemal'in oğlu Ahi İlyas, Ömer'in oğlu Ahi Ömer ve Ahi Karaman'ın oğlu Yusuf'un tasarruflarında kaydedilmiştir. Sonra da Ahi Osman, Ahi İvaz ve Ahi Yusuf'un ortak tasarruflarında defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 mücerred, 5 bennak, 2 zaviyedâr beratı, 5 sahip beratı ve 9 belirsiz olmak üzere 23 nefer kaydedilmiştir. Ahi Selçuk Zaviyesi'nin hububat ve diğer gelirleri ise hinta 240 akçe, şa'ir 80 akçe, öşr-ı bahçe 25 akçe, öşr-ı küvvâre 5 akçe, resm-i zemin 15 akçe, öşr-ı bostan 15 akçe, adet-i ağnâm 5 akçe, resm-i bennak ve mücerred 83 akçe, bad-ı hevâ ve resm-i arusâne 12 akçe hâsıl 458 akçe kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelediğimizde hâsıl 468 akçe olduğu tespit edilmiştir.

Kozlu (?) karyesinden bir çiftlik yer Ahi Selçuk Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Çiftlik evvela Şeyh (?)'ın tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet döneminde Fakih'e timar olarak verilmiştir. Padişah kararıyla yeniden vakfa dönüştürülerek mütevellisi Elvan olup oğulları Veli Fakih, İbrahim, Ahmet ve Mustafa Fakih'in tasarruflarında kaydedilmiştir. Sonra Mevlânâ Abdurrahman ve Durmuş vakfa ortak olmuştur. Padişah kararıyla vakfin tasarrufu Durmuş'a, kardeşi Muharrem, Mehmet ve Ali'ye verilerek defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfin hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir³³⁷.

Sülümen karyesinden bir çiftlik yer zaviyeye vakfedilmiştir. Çiftlik İmam Mürüvvet Fakih'in tasarrufunda kaydedilmiştir. Sonra da İmam Hüseyin'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Çiftliğin yıllık hâsılı 100 akçe olarak kaydedilmiştir. Hoca karyesinden bir çiftlik yer eskiden Nasuh Çelebi'nin

³³⁶ KKA TD, nr. 575, v. 29b.

³³⁷ KKA TD, nr. 575, v. 30b.

tasarrufunda vakfedilmiştir. Sonraki defterlerde hâsılı 100 akçe olan çiftlik İbrahim Fakih'in tasarrufunda zaviyeye vakfedilmiştir. Yire Giren karyesindeki bir çiftlik yer de zaviyeye vakfedilmiştir. Çiftlik Şeyh Mehmet'in tasarrufundayken padişah kararıyla Şeyh Mehmet müteveli olup oğlu Ulaş'a sadaka olunup sonradan Yusuf'un tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Çiftliğin yıllık hâsılı 200 akçe kaydedilmiştir³³⁸.

Zaviyenin gelirlerinden olan Eyleğan karyesinden de bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Çiftlik Hızır Fakih'in tasarrufundayken timara çevrilmiş yeniden vakfa döndürüldüğünde yine vakfin tasarrufu Hızır Fakih'e verilmiştir. Sonradan padişah kararıyla Hızır Fakih'in oğlu Abdul Vahap'a sadaka olunmuştur. Çiftliğin yıllık hâsılı 350 akçe olarak kaydedilmiştir³³⁹.

Şeyh Eşref(?) mezrasının gelirleri Ahi Selçuk Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Vakfa Musa, Cemal, Piri, Selim, Ali Paşa, İvaz, Ahmet, Hacı İvaz, Tatar, Turahan, Hacı Mehmet, Cafer, Ali gibi isimler mezranın tasarrufuna ortak kaydedilmiştir. Padişah kararıyla Hacı İvaz, Cemal, Hacı Bayram, Musa, Turahan, Ahmet, İvaz, Hacı Mehmet, Cafer ve diğerleri vakfa ortak olarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 sipahizâde, 3 (?) ve 75 belirsiz toplam 79 nefer ve vakfin hâsılı 650 akçe kaydedilmiştir. Ahi Selçuk Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 2.618 akçe olduğu tespit edilmiştir³⁴⁰.

³³⁸ KKA TD, nr. 575, v. 31a.

³³⁹ KKA TD, nr. 575, v. 30a.

³⁴⁰ KKA TD, nr. 575, v. 29b-30a.

1. 4. ULU SİNCANLI NAHİYESİNDEKİ VAKIFLAR

Karahisâr-ı Sâhib'in batısında yer alan Sincanlı günümüzde Sinan Paşa ilçesi olarak geçmektedir. İlçe ismini orada bulunan Sinan Paşa Külliyesi'nin kurucusu olan Sinan Paşa'dan aldığı bilinmektedir. Sincanlı Ulu Sincanlı ve Kiçi Sincanlı diye 2'ye ayrılmıştır³⁴¹. Ulu Sincanlı nahiyesinde Boyalı karyesinde Sinan Bey Hamamı bulunmaktadır. Bu hamamın geliri olan 60 akçe Boyalı Mescidi'ne vakfedilmiştir³⁴². Ulu Sincanlı nahiyesinde 2'si camii, 3'ü mescit toplam 5 ibadethane, diğerleri ise mescitle anılan 1 muallimhane, 5'i zaviye, 1'i külliye, 1'i hamam ve 2 tane de şahıs olmak üzere toplam 15 tane kurum ve 582 nefer bulunmaktadır. Kiçi Sincanlı nahiyesinde 2'si dini kurum ve 5 nefer kayıtlıdır. Buradaki vakıf kurumlarına diğer gelirlerle birlikte 6 vakıf köyü, 11 çiftlik vakfedilmiştir.

1. 4. 1. Dini Vakıflar

Cami-i Şerif

Güney köydeki Müslüman reayalar kendi cihetleriyle bir camii inşa etmişlerdir. Cami-i Şerife nakit 15.600 akçe onda on bir buçuk hesapla rıbhı 2.400 akçe ve 16.600 akçe rıbhı 2.250 akçe vakfedilerek toplam nakit 32.200 akçenin rıbhı 4.650 akçesi camiye vakfedilmiştir. Güney karyesinde Başu Büyük Cemaati'nden Tura Han Bey nakit 1.000 akçe rıbhı 150 akçe camiye vakfetmiştir. Cami-i Şerif'in görevlilerine ayrılan senelik gelirler; hitâbete 1.080 akçe, müezzine 540 akçe, imama 300 akçe, kırat-ı kurana 300 akçe, mütevelliyeye 300 akçe ve caminin aydınlanmasıyla görevliye 60 akçe toplam masraf 2.580 akçe olduğu tespit edilmiştir³⁴³.

Dodurga karyesinden bir çiftlik Cami-i Şerife vakfedilmiştir. Çiftliğin tasarrufu Şeyh Ali'ye kayıtlı olup Fatih Sultan Mehmet döneminde timara çevrilmiş yeniden vakfa çevrildiğinde tasarrufu yine Şeyh Ali'ye verilmiştir. Şeyh Ali vefat ettiğinde oğulları Şuayip ve Mahmut'a sadaka olunmuştur. Padişah beratıyla Seydi Mahmut, Emre, Emrullah, Ali ve Abdi'nin tasarrufunda defter-i cedide

³⁴¹ Semavi Eyice, "Sincanlı'da Sinan Paşa İmaret", *Vakıf Dergisi*, C. X, VGM Yay., Ankara, 2006, s. 303.

³⁴² KKA TD, nr. 575, v. 39b.

³⁴³ KKA TD, nr. 575, v. 39a.

kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre çiftlikte 13 nefer ve yıllık hâsıl 500 akçe olarak kaydedilmiştir.

Camiye, Halil karyesinden de bir çiftlik yer vakfedilerek Ramazan Fakih'in tasarrufuna kaydedilmiştir. Çiftlik evlatlarından Halil, Ramazan, Sefer, Sadettin ve Yusuf'un tasarrufunda defter-i atığe kaydedilmiştir. Daha sonra çiftlik Halil'e ve Halil'in oğlu Hamza'nın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 zaviyedar berati, 8 belirsiz toplam 9 nefer ve vakfin hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir³⁴⁴. Caminin görevlilerine ayrılan masraflar; müezzine ve mütevelliyeye günlük 1'er akçe, senelik ise hitâbete 300 akçe, imama 300 akçe, caminin aydınlanmasıyla görevliye 400 akçe, 360 akçe de diğer görevlilere ayrılmıştır. Cami-i Şerif'in yıllık toplam geliri 5.700 akçe olduğu tespit edilmiştir³⁴⁵.

Mescid-i Cami-i Hoca Veli

Düz Ağaç karyesinde bulunan hayrat sahipleri tarafından inşa edilmiştir. Vakfın tasarrufu Seydi Fakih'in oğlu Resul Fakih'e kaydedilmiştir. Mescid-i Cami-i Hoca Veli vakfına nakit 6.900 akçe vakfetmiştir. Vakfın görevlilerine ise hitâbete 400 akçe, imama 60 akçe, müezzine 130 akçe ve diğer 100 akçe toplam senelik masraf 690 akçe olduğu tespit edilmiştir³⁴⁶.

Ak Viran Mescidi

Ak Viran karyesinde bulunan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Mescide aynı karyeden bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakıf, Mahmut Fakih ve Şeyh Ali Fakih'in tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Mahmut Fakih ve Ahmet Fakih'e sadaka olunmuştur. Padişah kararıyla Ali Fakih, Mahmut, Salih ve Abdi'ye tasarruf olunmuş daha sonra Ali Fakih'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Ak Viran Mescidi'ne kayıtlı zaviyedar ve zaviyedar oğlu 14 nefer ve yıllık hâsılı 300 akçe olarak kayıtlıdır³⁴⁷.

³⁴⁴ KKA TD, nr. 575, v. 39b.

³⁴⁵ KKA TD, nr. 575, v. 40a.

³⁴⁶ KKA TD, nr. 575, v. 41a.

³⁴⁷ KKA TD, nr. 575, v. 40b.

Mescid-i Boyalı

Ulu Sincanlı'nın Boyalı karyesinde bulunan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Mescide bir çiftlik yer ve üç parça harim vakfedilmiştir. Vakfın gelirleri; Sinan Bey Hamamı'ndan 60 akçe, çiftlik, çayır ve diğerlerinden 120 akçe yekûnu 180 akçe olarak kaydedilmiştir³⁴⁸.

Mescid-i Senir ve Muallimhane

Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nda görev yapan sancak beyi olan Okçu Sinan Bey ve kadı sipahiler Senir karyesine mescit inşa ederek evlatlarına vakfedilmiştir. Okçu Sinan Bey mescidin yanı sıra Senir karyesine muallimhane de inşa edilmiştir. Vakıf için 60.000 akçe nakit rıbhı 7.500 akçe, mahsul geliri 2.160 akçe ve Todurgacık karyesindeki 2 değirmen geliri vakfedilmiştir. Vakfın hâsılı 3.660 akçe olarak kaydedilmiştir. Vakfiyenin şartlarına göre cuma geceleri yemek için 20 akçe, regaib kandil gecesinde dua eden 60 kişiye 200 akçe ve Kurban Bayram'ında fakirlere 250 akçe tahsis edilmiştir. Vakfın diğer masrafları ise tevliyyete 2 akçe, nezârete 2 akçe, imâmete 2 akçe, cibâyete 1 akçe, müezzine 1 akçe, muallime 2 akçe, kayyıma 1 akçe, Kur'ân-ı Kerim okunması için 100 akçe, 5 cüzhâne 1.200 akçe ve diğer mescit görevlilerine ayrılmıştır³⁴⁹.

1. 4. 2. Eğitim Vakıfları

Musa Hacı Zaviyesi

Zaviyenin ismi kurucusu olan Musa Hacı'dan gelmektedir. Hasan karyesine kayıtlı olan Musa Hacı Zaviyesi, Şeyh Paşa'nın tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa dönüştürülerek Şeyh Paşa'ya sadaka olunmuştur. Şeyh Paşa vefat ettiğinde oğlu Mahmut'a ve Kurt Çelebi'ye tasarruf olunarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 9 çift, 31 mücerred, 39 bennak, 13 nim-çift, 6 evlad-ı sahib vakfı, 3 Şeyh Paşa'nın evladı, (?) 3 ve 1 zaviyedâr beratı olmak üzere toplam 105 nefer kaydedilmiştir. Zaviyenin geliri Sefer Veli'den 16 dönüm, Mehmet'in 16 dönüm resm-i zemin kayıtlıdır. Vakfın gelirleri arasında hariçten ziraat edilip öşür ve resim alınan 2 çiftlik yer kayıtlıdır³⁵⁰.

³⁴⁸ KKA TD, nr. 575, v. 39b.

³⁴⁹ KKA TD, nr. 575, v. 40b-41a.

³⁵⁰ KKA TD, nr. 575, v. 34b-35a-b.

Musa Hacı Zaviyesi'nin mahsul ve diğer gelirleri; hınta 1.200 akçe, şa'ir 800 akçe, mahlûd 80 akçe, öşr-ı bostan 20 akçe, öşr-ı küvvâre 30 akçe, yulâf 30 akçe, adet-i ağnâm 32 akçe, deşbâni 30 akçe, resm-i zemin 55 akçe, tabu-ı zemin 50 akçe, öşr-ı bahçe 3 akçe, çayır-ı hassa 50 akçe, resm-i çift bennak mücerred 1.231 akçe, bad-ı hevâ resm-i arusâne 120 akçe, çiftlik 300 akçe, 5 dönümlük harimden senelik 40 akçe ve değirmenin hububatından 3 müd hınta tahsis edilerek yekûn 4.191 akçe kaydedilmiştir. Hacı Paşa'nın oğulları resm-i emlaktan senelik 200 akçe tahsis etmişlerdir³⁵¹.

Şeyh Zekeriya Zaviyesi

Zaviye tarikat mensubu olan Şeyh Zekeriya tarafından Kaya Dibi karyesinde kurulmuştur. Zaviye Mustafa'nın tasarrufunda olup defter-i cedide Cafer'in tasarrufunda kaydedilmiştir. Şeyh Zekeriya Zaviyesi'ne 2 sahib-i beratı oğlu ve vakfin hâsılı 100 akçe olup yarım değirmen geliri vakfedilerek yekûn 400 akçe olarak kaydedilmiştir³⁵².

Elvan Paşa Zaviyesi

Zaviyenin kurucusu Elvan Paşa hem karye hem de zaviyeye ismini vermiştir. Elvan Paşa karyesindeki zaviye Fatih Sultan Mehmet'in kararıyla Mustafa Paşa'nın tasarrufundayken vefat ettiğinde oğulları arasında ortak timara çevrilmiştir. Timardan yeniden vakfa çevrildiğinde Süleyman ve Nazır vakfin ortaklarından olarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 çift, 5 mücerred, 6 bennak, 1 nim-çift, 2 zaviyedar beratı, 2 (?), 7 sipahizade ve 13 belirsiz olmak üzere toplam 37 nefer kaydedilmiştir. Elvan Paşa Zaviyesi'nin mahsul ve diğer gelirleri; hınta 840 akçe, şa'ir 400 akçe, mahlûd 240 akçe, öşr-ı bostan 40 akçe, öşr-ı küvvâre 82 akçe, öşr-ı bahçe 30 akçe, deşbâni 12 akçe, adet-i ağnâm 152 akçe, resm-i zemin 120 akçe, tabu-ı zemin 130 akçe, resm-i çift bennak mücerred 151 akçe, 2 tane değirmenden 60 akçe ve mezra 50 akçe yekûn 2.307 akçe kaydedilmiştir³⁵³.

Elvan Paşa Zaviyesi'ne, Şeyh Hızır ve Ak Viran karyelerinden çiftlik vakfedilmiştir. Şeyh Hızır karyesindeki çiftlik Şeyh Sinan'ın tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Padişah kararıyla vakfa çevrilerek Şeyh Mahmut'un

³⁵¹ KKA TD, nr. 575, v. 34b-35a-b.

³⁵² KKA TD, nr. 575, v. 31b-41b.

³⁵³ KKA TD, nr. 575, v. 38a.

tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre çiftliğe kayıtlı 11 nefer olup çiftliğin yıllık hâsılı 300 akçe olarak kaydedilmiştir. Ak Viran karyesinde çiftlik (?) Fakih'in tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Ahmet'e sadaka olunmuştur. Daha sonra İbrahim'in oğlu Mustafa'nın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakıfta 4 zaviyedâr beratı bulunmakta olup Ak Viran karyesindeki reayaya kaydedilmiştir. Çiftliğin yıllık geliri 300 akçe olarak kaydedilmiştir³⁵⁴.

Hasan karyesinden Delü Tilki adındaki çiftlik zaviyeye vakfedilerek Şeyh Artuk'un tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Padişah kararıyla yeniden vakfa çevrildiğinde Şeyh Artuk'a daha sonra da evladı Seydi Ali'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 5 sahib-ı beratı, 13 belirsiz toplam 18 nefer ve vakfin hâsılı 450 akçe kaydedilmiştir. Elvan Paşa Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 3.357 akçe olduğu tespit edilmiştir³⁵⁵.

Kışlacık Zaviyesi

Kışlacık karyesinde bulunan zaviyenin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Fakat zaviyenin tasarrufu Hacı Mehmet Fakih'e kayıtlıdır. Fatih Sultan Mehmet döneminde timara çevrilmiş olup sonradan vakfa çevrildiğinde Cemal Fakih'e sadaka olunmuştur. Kışlacık Zaviyesi padişah kararıyla Ahmet ve Osman'ın tasarrufunda olup sonra Osman'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Kışlacık Zaviyesi'nin hâsılı 500 akçe olarak kaydedilmiştir³⁵⁶.

Yonca karyesindeki Hoca Fakih çiftliği zaviyeye vakfedilmiştir. Çiftlik, Ömer Fakih ve Mansur(?) Fakih'in tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Ömer Fakih ve Mansur(?) Fakih vefat ettiğinden oğulları Yusuf, Yunus, Sefer ve Hoca Fakih'e sadaka olunmuştur. Sonra padişah kararıyla vakıf Ali ve Hüdâverdi'nin tasarruflarına kaydedilmiştir. Daha sonra Ramazan'ın oğlu Musa'nın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterinde 1 zaviyedâr beratı, 4 belirsiz toplam 5 nefer ve hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir. Kışlacık Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 900 akçe olarak kaydedilmiştir³⁵⁷.

³⁵⁴ KKA TD, nr. 575, v. 38b.

³⁵⁵ KKA TD, nr. 575, v. 37b.

³⁵⁶ KKA TD, nr. 575, v. 38b.

³⁵⁷ KKA TD, nr. 575, v. 39a.

Mustafa Seydi Zaviyesi

Seydi karyesinde bulunan zaviye ismini kurucusundan almıştır. Mustafa Seydi Zaviyesi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakfın tasarrufu II. Selim'in beratıyla Derviş Ahmet, Derviş Mehmet ve Hızır'a ortak olunarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 3 zaviyedar beratı, 2 (?), 4 belirsiz toplam 10 nefer kaydedilmiştir. Mustafa Seydi Zaviyesi'nin yıllık hâsılı 310 akçe olarak kaydedilmiştir³⁵⁸.

Sinan Paşa Külliyesi

Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nda emlaki olan Lala Sinan Paşa, önemli kişilerden olup bölgeye külliye inşa ettirmiştir. Daha önce Rum Beylerbeyliği yapmış olan Sinan Paşa mülklerini babadan oğula şartıyla vakfetmiştir. Sinan Paşa'nın Karahisâr dışında da fazlaca mülkleri bulunmaktadır. Sinan Paşa, Kârahisar'ın Ulu Sincanlı nahiyesinde Sinan Paşa Külliyesi'ni inşa ettirerek bütün mülklerini külliye tahsis etmiştir. Böylelikle gelen geçen yolculara hizmet veren zaviyedeki görevliler vergiden muaf tutulmuştur³⁵⁹.

Külliyenin içerisinde büyük aşhane, mektep, mahzen, mutfak, camii, misafirhane, türbe, hamam, ahır, fırın, şadırvan gibi yapılardan oluşmaktadır. Külliyenin kurucusu olan Sinan Paşa 16. ve 17. yüzyıllarda yaşamış diğer Sinan Paşalarla karıştırılmıştır. Sinan Paşa Külliyesi'nin vakfiyesi Kanunî Sultan Süleyman'ın saltanatının ilk yıllarında 27 Aralık 1524 tarihinde Arapça olarak yazılmıştır. Vakfiyeyi Karahisâr'ın kadısı olan Abdul Vahap düzenleyerek 67 kişi tarafından imzalanmıştır³⁶⁰.

Sinan Paşa, Karahisâr Sancağı dışında külliye Tire'den 60 dükkân, yine Tire'den 2 çarşı ve han, Yenişehir'den 2 vakıf köyü, Simav'dan hamam, Sivas'ta bulunan 69 dükkân, han, gayrimüslim evleri, dükkânları vakfedilerek külliyenin masrafları için kullanılmıştır. Külliyenin 300 metre uzağında hamam bulunmaktadır. Sinan Paşa Külliyesi'nin merkezinde Cuma Camisi'nin yanlarında taamhâne bulunmaktadır. Külliye yol kenarında olduğundan gelen geçen yolculara üç gün boyunca ücretsiz hizmet verilmiştir³⁶¹.

³⁵⁸ KKA TD, nr. 575, v. 40a.

³⁵⁹ Bulduk, 2013, s. 242.

³⁶⁰ Eyice, 2006, s. 303-310.

³⁶¹ Bulduk, 2013, s. 248-249.

Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nda Ulu Sincanlı nahiyesinde Sinan Paşa'ya ait emlak bulunmaktadır. Çat Öyük ve Küçük Öyük karyelerinin gelirleri Sinan Paşa Külliyesi'ne aktarılmıştır. Bu mülklerin geliri defter-i cedide 6.316 akçe olarak kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre Çat Öyük karyesinde 8 çift, 8 mücerred, 31 bennak, 21 nim-çift, 3 (?) ve 16 sipahizade toplam 87 nefer kayıtlıdır. Çat Öyük karyesinin mahsul ve diğer gelirleri; hinta 1.200 akçe, şa'ir 480 akçe, mahlûd 120 akçe, öşr-ı bostan 40 akçe, adet-i ağnam 20 akçe, öşr-ı küvvâre 30 akçe, öşr-ı keten 20 akçe, tabu-ı zemin 20 akçe, deşbâni 50 akçe, resm-i zemin 30 akçe, resm-i çift bennak mücerred 1.030 akçe, bad-ı hevâ resm-i arusâ ne cürm-ü cinayet 50 akçe ve çiftlik 80 akçe karyenin yekûnu 3.170 akçe olarak kaydedilmiştir. Külliye'nin diğer gelirleri ise Ekincik mezrasından 52 akçe, kervansaray, değirmen ve diğerleri 2.000 akçe kaydedilmiştir. Bu mülklerin geliri 6.316 akçeden 6.550 akçeye yükselmiştir³⁶².

Evkaf defterine göre Küçük Öyük karyesinde 1 çift, 5 mücerred, 8 bennak, 3 nim-çift ve 4 sipahizade toplam 21 nefer kaydedilmiştir. Küçük Öyük karyesinin mahsul ve diğer gelirleri; hinta 600 akçe, şa'ir 200 akçe, mahlûd 120 akçe, öşr-ı bostan 3 akçe, öşr-ı küvvâre 7 akçe, adet-i ağnam 12 akçe, resm-i zemin 15 akçe, deşbâni 12 akçe, tabu-ı zemin 10 akçe, çayır-ı hassa 100 akçe, resm-i çift bennak mücerred 219 akçe, bad-ı hevâ ve resm-i arusâne 30 akçe yekûn 1.328 akçe kaydedilmiştir. Sinan Paşa'ya ait camii ve imarete kayıtlı 42 nefer vardır³⁶³.

Eğrigöz'ün subaşı olan Arslan Bey mülkü olan Yonca karyesi de külliye'ye vakfedilmiştir. Evlatlarından (?) Hatun'a tevliyeti verilerek defter-i atige kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 10 çift, 12 mücerred, 14 bennak, 5 nim-çift, 2 sahib-ı beratı ve 1 haymana toplam 44 nefer kayıtlıdır. Vakfın mahsul ve diğer gelirleri; hinta 1.200 akçe, şa'ir 400 akçe, mahlûd 240 akçe, öşr-ı küvvâre 12 akçe, öşr-ı çayır 16 akçe, adet-i ağnâm 12 akçe, resm-i zemin 30 akçe, deşbâni 20 akçe, tabu-ı zemin 25 akçe, resm-i çift bennak mücerred 635 akçe, bad-ı hevâ resm-i arusâne 36 akçe ve değirmenden 30 akçe olmak üzere 2.656 akçe olarak kaydedilmiştir³⁶⁴.

³⁶² KKA TD, nr. 575, v. 33b-34a.

³⁶³ KKA TD, nr. 575, v. 34a-b.

³⁶⁴ KKA TD, nr. 575, v. 36b-37a.

Sinan Paşa Külliyesi'ne evlatlık vakfı vakfedilmiştir. Vakıf, Mevlânâ Celalettin oğlu Mevlânâ Nurullah (?) ve oğlu Cemalettin ve onun evlatlarının evlatlarına vakfedilerek defter-i cedide kaydedilmiştir. Evlatlık vakfına Gezler karyesinin gelirleri vakfedilmiştir. Evkaf defterine göre 13 çift, 53 mücerred, 54 bennak, 29 nim-çift, 2 haymana, 1 muallim beratı, 3 belirsiz ve 3 evlat olmak üzere toplam 158 nefer kaydedilmiştir.

Evlatlık vakfının hububat ve diğer gelirleri; hınta 3.960 akçe, şa'ir 1.300 akçe, mahlûd 400 akçe, öşr-ı bostan 150 akçe, öşr-ı küvvâre 180 akçe, resm-i zemin 150 akçe, tabu-ı zemin 200 akçe, deşbâni 30 akçe, adet-i ağnâm 350 akçe, öşr-ı bağ bahçe 350 akçe, resm-i çift bennak mücerred 1.899 akçe, bad-ı hevâ ve resm-i arusâne 200 akçe yekûn 9.947 akçe kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelediğimizde gelirlerde hata yapıldığından yekûn 9.169 akçe olduğu tespit edilmiştir³⁶⁵. Sinan Paşa Külliyesi'nin merkezi camii olup Sinan Paşa İmareti, mektep, camii restore edildiğinden günümüze kadar gelmiştir³⁶⁶.

³⁶⁵ KKA TD, nr. 575, v. 35b-36a-b.

³⁶⁶ Bulduk, 2013, s. 249.

1. 5. KİÇİ SİNCANLI NAHİYESİNDEKİ VAKIFLAR

1. 5. 1. Dini Vakıflar

Mescid-i Nuh

Nuh karyesinde bulunan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Nuh karyesinden 30 dönüm yer eskiden Şehrabad nahiyesindeki bir mescide vakfedilmiştir. Daha sonra karyeye Nuh Mescidi inşa edilince gelir buraya vakfedilmiştir. Vakfın hâsılı 100 akçe olarak kaydedilmiştir³⁶⁷.

Mescid-i Sarhan Hisar

Sarban Hisar karyesinde bulunan mescit, Pir Ahmet Fakih tarafından inşa edilmiştir. Mescide Sarhan Hisar karyesinden bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakfın hâsılı 250 akçe olup 5 nefer kaydedilmiştir. Evlatlık vakfindan nakit 1.000 akçe rıbhı 200 akçesi mescit imamına şart kılınmıştır³⁶⁸.

³⁶⁷ KKA TD, nr. 575, v. 41b-31b.

³⁶⁸ KKA TD, nr. 575, v. 41a.

1. 6. ŞUHUD NAHİYESİNDEKİ VAKIFLAR

Şuhud nahiyesinde 1'i camii, 9'u mescit 10 tane ibadethane, 1'i medrese, 9'u zaviye, 1'i bedesten, 3'ü hamam, 1'i han, 2'si şahıs vakfı olup toplam 27 tane vakıf kurumu ve 728 nefer bulunmaktadır. Buradaki vakıf kurumlarına diğer gelirler birlikte 4 vakıf köyü, 8 çiftlik vakfedilmiştir.

1. 6. 1. Dini Vakıflar

Cami-i Şuhud

1453 tarihinde Timurtaş Paşaoğlu Hamza Bey tarafından inşa edilmiştir. Camiyle birlikte etrafına mahalle ve çarşı da kurulmuştur. Böylelikle Camii Mahallesi veya Çarşı Camii olarak ismi geçmektedir³⁶⁹. Şuhud nahiyesinin merkezinde bulunan Cami-i Şuhud, Ahmet'in tasarrufuna kaydedilmiştir. Cami-i Şuhud'un senelik gelirleri; bahçeden 200 akçe, mescitten 100 akçe, Şuhud'an günlük 16 akçe senelik 5.856 akçe, caminin yanına Hamza Bey tarafından hamam inşa edilerek gelirini camiye vakfetmiştir.

Daha sonra Karahisâr'ın yaya sancak beyi olan İskender Bey tarafından diğer hamamın yanına 2 tane daha hamam inşa edilmiştir. Yaya sancak beyi İskender Bey'in hamamından 2.000 akçe evladiyet vakfı olduğundan İshak'ın oğlu Ömer'in tasarrufunda camiye vakfetmiştir. Cami-i Şuhud'un yıllık yekûnu 8.156 akçe olarak kaydedilmiştir. Caminin küçük giderleri için ayrılan 66 dönüm ve müezzine senelik 20 akçe kaydedilmiştir. Caminin günlük masrafları ise tevliyete 4 akçe, hitâbete 1 akçe, imamete 1 akçe, müezzine 4 akçe, muarrife 1 akçe, Mustafa'ya 4 akçe, Emrullah'a 1 akçe, Mehmet'e 1,5 akçe, Hacı Fakih'e 1 akçe ve diğerlerine 1 akçe olarak kaydedilmiştir. İbni Tahir Kervansarayı'na yol onarımı için 12 dönüm yer vakfedilmiş hâsılı 50 akçe olarak kaydedilmiştir³⁷⁰.

Mescid-i Kubbelü

Kubbelü Mescidi 1368 tarihinde Hamitoğulları Beyliği'nden Hızır Bey'in oğlu Muhiddin İbrahim tarafından yaptırılmıştır. Fakat Hamitoğulları'nın buradaki hâkimiyetleri kısa sürdüğünden dolayı Evliya Çelebi, mescidi "Germiyan Camisi" olarak bahsetmiştir³⁷¹. Mescidin senelik gelirleri ise Şuhud'un Direk karyesindeki

³⁶⁹ Buluk, 2013, s. 81

³⁷⁰ KKA TD, nr. 575, v. 50a.

³⁷¹ Bulduk, 2013, s. 80.

40 dönümlük zeminden 50 akçe, Baz İn karyesindeki 37 dönüm zeminden 50 akçe, (?) karyesinden 33 dönümlük zeminden 50 akçe ve (?) karyesinden 60 akçe aktarılmıştır. Kubbelü Mescidi'nin yıllık hâsıl 210 akçe olarak kaydedilmiştir³⁷².

Mescid-i Mahalle-i Horos

Horos Mahallesi'nde bulunan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Vakfa nakit 5.300 akçe vakfedilerek onda on bir buçuk hesapla ribhı 795 akçe gelir kaydedilmiştir. Bu gelir imama Kur'an-ı Kerim okunması şartıyla vakfedilmiştir³⁷³.

Mescid-i Ağzı Kara

Ağzı Kara karyesindeki Emir Dede'nin mülklerinden mescit inşa edilmiştir. Mülkler Emir, Ramazan ve Yusuf'un oğullarının oğullarına vakfetmiştir. Evkaf defterin göre 2 zaviyedâr beratı ve mülklerin gelirleri 300 akçe mescide aktarılmıştır. Süklün karyesindeki bir çiftlik yer Şemseddin'in oğlu Hacı Fakih'in tasarrufundayken geliri Ağzı Kara Mescidi'ne vakfedilmiştir. Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiş yeniden vakfa çevrildiğinde Muhyiddin'in oğlu Kadı Ali'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Çiftlikte 1 parça değirmen ve 150 akçe gelir kaydedilmiştir³⁷⁴

Yine Ak İn karyesindeki bir çiftlik yer Yakup, İlyas ve Hacı Mahmut'un tasarrufundayken geliri mescide vakfedilmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla timara çevrilmiş yeniden vakfa çevrildiğinde Sefer'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 zaviyedâr beratı, 7 belirsiz toplam 9 nefer ve vakfin hâsılı 300 akçe olarak kaydedilmiştir. Ağzı Kara Mescidi'nin yıllık toplam geliri 1 değirmen ve 750 akçe olduğu tespit edilmiştir³⁷⁵.

Mescid-i Mahmut

Mahmut karyesinde bulunan mescit ismini kurucusundan almıştır. Vakfin hâsılı 150 akçe olup imama şart kılınmıştır³⁷⁶. Vakıf köyü olan Halil Seydi karyesinin gelirleri Mahmut Mescidi'ne vakfedilmiştir. Vakfin (?) Şeyh ve Bayezid Şeyh'in tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa dönüştürülerek (?)

³⁷² KKA TD, nr. 575, v. 50a.

³⁷³ KKA TD, nr. 575, v. 52b.

³⁷⁴ KKA TD, nr. 575, v. 49a.

³⁷⁵ KKA TD, nr. 575, v. 49b.

³⁷⁶ KKA TD, nr. 575, v. 52b.

Şeyh ve Bayezid Şeyh'e sadaka olunmuştur. Padişah kararıyla Pir Ali ve Seydi Mahmut'un tasarrufunda kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 23 mücerred, 10 bennak, 22 nim-çift, 1 ahbap, 1 mahsul, 1 müezzin, 1 haymana, 3 sipahizde, 1 (?), 22 belirsiz ve Sefer resm-i zemin 6 akçe, Hasan resm-i zemin 8 akçe, Tacettin Efendi'nin oğlu Mehmet'e ait 1 dönümlük zeminden senelik 3 akçe kaydedilerek toplam 89 nefer kaydedilmiştir.

Vakfın mahsul ve diğer gelirleri; hınta 2.400 akçe, şa'ir 800 akçe, mahlûd 400 akçe, öşr-ı bostan 50 akçe, öşr-ı küvvâre 35 akçe, adet-i ağnâm 244 akçe, öşr-ı çayır 50 akçe, resm-i yaylak 40 akçe, öşr-ı (?) 188 akçe, resm-i zemin 120 akçe, deşbâni 40 akçe, tabu-ı zemin 180 akçe, resm-i çift bennak mücerred 726 akçe, bad-ı hevâ ve resm-i arusâne 120 akçe yekûn 5.393 akçe olarak kaydedilmiştir³⁷⁷.

Cukak karyesinin gelirleri Mahmut Mescidi'ne vakfedilmiştir. Vakıf evvela Nazif Emre Seydi ve Abdullah Seydi'nin tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet döneminde timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Muhyiddin ve Efendi'ye bir çiftlik yer verilerek Abdullah Seydi, Nazif Emre'nin oğullarının tasarrufunda kaydedilmiştir. Padişah beratıyla hariçten Ali'nin oğluna 3 hisse ve 3 hisse de evlatlarına vakfedilerek Hamid ve Hamid'in oğlu Mehmet'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir.

Evkaf defterine göre 3 çift, 22 mücerred, 21 bennak, 22 nim-çift, 2 şerif, 1 sipahizade, 8 zaviyedâr beratı, 5 belirsiz ve 2 evladı sahip vakfı toplam 86 nefer kaydedilmiştir. Vakfın mahsul ve diğer gelirleri; hınta 1.500 akçe, şa'ir 800 akçe, mahlûd 200 akçe, öşr-ı küvvâre 80 akçe, öşr-ı bostan 125 akçe, adet-i ağnâm 130 akçe, resm-i zemin 42 akçe, deşbâni 45 akçe, tabu-ı zemin 25 akçe, resm-i çift bennak mücerred 858 akçe, bād-ı hevâ ve resm-i arusâne 120 akçe yekûn 3.925 akçe kaydedilmiştir. Mahmut Mescidi'nde 175 nefer ve yıllık toplam geliri 9.468 akçe olduğu tespit edilmiştir³⁷⁸.

³⁷⁷ KKA TD, nr. 575, v. 46a-b.

³⁷⁸ KKA TD, nr. 575, v. 46b-47a.

Mescid-i Çukur Kuyu

Çukur Kuyu karyesindeki mescidin kurucusu belli değildir. Fakat ismini mahalleden aldığı tahmin edilmektedir. Çukur Kuyu Mescidi'nin hâsılı 150 akçe olup imama şart kılınmıştır³⁷⁹.

Mescid-i Mahalle-i Alaca

Alaca Mahallesi'nin ismini alan mescit eski dönemlere ait olup kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Mescit İshak'ın oğlunun tasarrufuna kaydedilmiştir. Mescidin yıllık geliri 2 parça mülk ve 3 parça dükkân hasılatı vakfedilmiştir. Şuhud'un başka karyelerindeki meyve ağaçları da buraya vakfedilmiştir³⁸⁰.

Mescid-i Mahalle-i Hatip

Hatip Mahallesi'ni inşa edilen mescit ismini mahalleden almıştır. Mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Mescidin hâsılı 60 akçe olarak kaydedilmiştir³⁸¹.

Şeyh Nureddin nam Ömer Mescidi

Şeyh Burak karyesinde bulunan mescit “Şeyh Nureddin nam Ömer” tarafından kurulmuştur. Fatih Sultan Mehmet zamanında Mevlânâ Şemseddin'in tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde mütevellisi olarak Şemseddin'in oğlu Abdurrahman'a verilmiştir. Şeyh Burak karyesinin geliri Ömer'in oğlu Şeyh Nureddin'in mescidine tasarruf edilerek Abdullah, Nureddin, Mevlânâ İvaz'a sadaka olunmuştur.

Evkaf defterine göre vakıf köyünde 1 çift, 24 mücerred, 13 bennak, 10 nim-çift, 1 zaviyedâr beratı ve 2 belirsiz toplam 51 nefer kaydedilmiştir. Vakfın mahsul ve diğer gelirleri; hınta 300 akçe, şa'ir 120 akçe, mahlûd 40 akçe, öşr-ı bostan 20 akçe, öşr-ı küvvâre 15 akçe, ceviz-ı hasa 40 akçe, resm-i zemin 30 akçe, adet-i ağnâm 25 akçe, deşbâni 20 akçe, tabu-ı zemin 16 akçe, resm-i çift bennak mücerred 456 akçe, bad-ı hevâ ve resm-i arusâne 30 akçe yekûn 1.112 akçe olarak kaydedilmiştir³⁸².

³⁷⁹ KKA TD, nr. 575, v. 52b.

³⁸⁰ KKA TD, nr. 575, v. 52a.

³⁸¹ KKA TD, nr. 575, v. 52b.

³⁸² KKA TD, nr. 575, v. 47a-b.

Mescide Çukak karyesinde bulunan çiftliğin gelirleri de vakfedilmiştir. Vakıf evvela Şeyh İhsan'ın oğullarının tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiştir. Vakfa çevrildiğinden Muhyiddin, Efendi'ye ve evlatlarına vakfedilmiştir. Çiftliğin geliri 60 dönümden 250 akçe ve evlatları olan Hamid'in oğlu Ömer'e sadaka olunarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Şeyh Nureddin nam Ömer Mescidi'nin yıllık toplam geliri 1.362 akçe olarak kaydedilmiştir³⁸³.

Mescid-i Mahalle-i Kadı

Kadı Mahallesi'ne inşa edilerek mahallenin ismini alan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Mescidin geliri 80 akçe olup, bahçe vakfedilip imama şart kılınmıştır³⁸⁴. Halka Pınar karyesinden de bir çiftlik yer mescide vakfedilmiştir. Çiftlik, Şeyh (?) tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Ramazan'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Çiftliğin yıllık hâsılı 300 akçe olarak kaydedilmiştir³⁸⁵.

1. 6. 2. Eğitim Vakıfları

Hacı Davud Medresesi

Şuhud'un merkezine hayır sahibi olan Hacı Davut tarafından medrese inşa edilmiştir. Hacı Davut Medresesi'nin vakfiyesinde evlatlık vakfı olarak kaydedilmiştir. Fakat evlatlarının evlatlarından kimse kalmadığı takdirde vakfın tevliyeti müderrise bırakılmıştır. Hacı Davud Medresesi'ne Davut'un oğlu Mevlânâ Taceddin müderris olarak tayin edilmiştir. Medreseye Senir karyesinden 2 değirmen hâsılı giderlerine ayrılmıştır. Hacı Davut Medresesi'nin masrafları ise Müderris Mevlânâ Tacettin'e günlük 6 akçe ve Tevliyet Nurullahzâde Menteşe'ye günlük 2 akçe verilmiştir³⁸⁶.

(?) karyesindeki Şeyh Mahmut Çiftliği, Hacı Davut Medresesi'ne vakfedilmiştir. II. Bayezid'in beratıyla Şeyh (?)'in tasarrufundayken Sultan Selim Han'ın beratıyla Şeyh Hacı ve İbrahim tasarrufunda kaydedilmiştir. Defter-i cedide göre Pir Ahmet'in tasarrufunda ve hâsıl 300 akçe olarak kaydedilmiştir. (?) nahiyesinde sahip hayratları onarım için nakit 2.000 akçe rıbhı 400 akçe senelik

³⁸³ KKA TD, nr. 575, v. 47b.

³⁸⁴ KKA TD, nr. 575, v. 52b.

³⁸⁵ KKA TD, nr. 575, v. 53a

³⁸⁶ KKA TD, nr. 575, v. 50b.

vakfedilerek defter-i cedide kaydedilmiştir. Bediş karyesinde İsa Fakih'in emlakı Salih ve Sefer'in oğullarına vakfedilerek 25.000 akçe sonra Yusuf'un oğlu Ahmet 20.000 akçe vakfedilmiştir. Bu emlak Sefer Bey'in tasarrufunda Hacı Davut Medresesi'ne vakfedilerek defter-i cedide kaydedilmiştir³⁸⁷.

Şeyh Yakup Zaviyesi

Kızıl Hisar karyesinde bulunan zaviye tarikat mensubu olan Şeyh Yakup tarafından kurulmuştur. Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla Şeyh Ali ve biraderi Yakup'un tasarrufunda kaydedilmiştir. Sonra padişah kararıyla Yakup ve Şah Veli'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 7 mücerred, 5 bennak, 1 nim-çift, 2 zaviyedâr beratı, 2 ahbap ve 6 belirsiz toplam 23 nefer kayıtlıdır.

Şeyh Yakup Zaviyesi'nin hububat ve diğer gelirleri; hınta 180 akçe, şa'ir 80 akçe, mahlûd 40 akçe, öşr-ı bostan 12 akçe, öşr-ı küvvare 18 akçe, öşr-ı afyon 120 akçe, resm-i zemin 25 akçe, deşbâni 8 akçe, adet-i ağnâm 12 akçe, tabu-ı zemin 25 akçe, resm-i çift bennak mücerred 120 akçe, bad-ı hevâ ve resm-i arusâne 25 akçe yekûn 685 akçe kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelediğimizde yekûn 665 akçe olduğu tespit edilmiştir. Vakfın gelirleri arasında hariçten ziraat edilip öşür ve resim alınan 1 çiftlik yer kayıtlıdır³⁸⁸.

Nazır Seydi Zaviyesi

Ala Yundlu karyesinde bulunan zaviyenin kurucusunun Nazır Seydi olduğu bilinmektedir. Nazır Seydi Zaviyesi, Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla Şeyh Seydi oğlu Ahmet, Ali Halil Baba ve Süleyman'ın tasarrufunda olup "ayende ve revende" yolculara hizmet etmiştir. Zaviyeye Geyikli mezrası ve Ala Yundlu'daki çayırın gelirleri aktarılmıştır. Vakıf, Halil Baba oğlu Mehmet, Münir oğlu Emre ve Ahmet oğlu Abdurrahman'ın tasarruflarında kaydedilmiştir. Daha sonra Abdurrahman'ın oğlu İsmail Seydi, (?) Seydi, Mevlânâ Muhyiddin ve Mustafa Seydi vakfın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir³⁸⁹.

Evkaf defterine göre Ala Yundlu karyesinde 2 çift, 26 mücerred, 22 bennak, 19 nim-çift, 4 zaviyedâr beratı ve 9 belirsiz olmak üzere toplam 82 nefer

³⁸⁷ KKA TD, nr. 575, v. 50b.

³⁸⁸ KKA TD, nr. 575, v. 44a.

³⁸⁹ KKA TD, nr. 575, v. 44b-45a.

kaydedilmiştir. Ala Yundlu karyesinin mahsul ve diğer gelirleri; hınta 1.140 akçe, şa'ir 520 akçe, mahlûd 480 akçe, öşr-ı bostan 40 akçe, öşr-ı küvvare 150 akçe, adet-i ağnâm 193 akçe, resm-i zemin 40 akçe, deşbâni 50 akçe, tabu-ı zemin 25 akçe, resm-i çift bennak mücerred 795 akçe, bad-ı hevâ resm-i arusâne resm-i hane 56 akçe yekûn 3.489 akçe olarak kaydedilmiştir³⁹⁰.

Nazır Seydi Zaviyesi'ne Ada karyesinin gelirleri de vakfedilmiştir. Fatih Sultan zamanında Hamza Seydi ve Safer Seydi tasarruflarındayken Hamza, Hızır ve Yusuf'a verilmiştir. Daha sonra ki dönemlerde padişah kararıyla vakıf köyü Bali Seydi'ye 3 hisse ve Oruç'a 3 hisse diye ayrılarak tasarruf edilmiştir. Vakıf padişah kararıyla Hamza Paşa, Derviş Mustafa, Ali ve evlatlarının tasarruflarında defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 7 çift, 20 mücerred, 13 bennak, 20 nim-çift, 1 zaviyedâr beratı, 23 (?), resm-i zemin 26 akçe, 3 tane resm-i zemin 16 akçe, 6 sahip-i beratı resm-i zemin 33 akçe ve 16 belirsiz toplam 106 akçe nefer kaydedilmiştir.

Vakıf köyünün mahsul ve diğer gelirleri; hınta 1.500 akçe, şa'ir 600 akçe, mahlûd 400 akçe, öşr-ı bostan 30 akçe, öşr-ı küvvâre 40 akçe, emlâk 100 akçe, deşbâni 30 akçe, adet-i ağnâm 20 akçe, resm-i zemin 50 akçe, tabu-ı zemin 40 akçe, resm-i çift bennak mücerred 973 akçe, bad-ı hevâ ve resm-i arusâne 120 akçe yekûn 4.003 akçe kaydedilmiş olsa da yapılan hesaplamalara göre 3.903 akçe olduğu tespit edilmiştir. Nazır Seydi Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 7.392 akçe ve 188 nefer olduğu tespit edilmiştir³⁹¹.

Şeyh Ahlat Zaviyesi

Emirler karyesinde bulunan zaviyenin kurucusunun, tarikat mensubu Şeyh Ahlat olduğu bilinmektedir. Şeyh Ahlat Zaviyesi, Şeyh Tutihan oğlu Nazır'ın tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Şeyh Nazır'a verilmiş daha sonra Hüseyin İdris ve Ali vakfa ortak olmuşlardır. Sonradan da Ahi Hüseyin ve Hacı Dede'nin tasarruflarında defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 22 belirsiz nefer kaydedilmiştir³⁹².

³⁹⁰ KKA TD, nr. 575, v. 44b-45a.

³⁹¹ KKA TD, nr. 575, v. 45a-b.

³⁹² KKA TD, nr. 575, v. 48a.

Zaviyenin mahsul ve diğ er gelirleri; hınta 300 akçe, şa'ir 120 akçe, mahlûd 40 akçe, öşr-ı bostan 15 akçe, öşr-ı bahçe 25 akçe, öşr-ı bağ 30 akçe, öşr-ı küvvare 12 akçe, deşbâni 12 akçe, öşr-ı afyon 30 akçe, resm-i zemin 20 akçe, adet-i ağnâm 7 akçe, tabu-ı zemin 30 akçe, bad-ı hevâ ve resm-i arusâne 15 akçe yekûn 649 akçe kaydedilmiştir. Evkaf defterinde yapılan hesaplamada zaviyenin yıllık geliri 656 akçe olduğu tespit edilmiřtir³⁹³.

Mescid-i Zaviye-i Hasan Dede

Karlık karyesinde bulunan zaviyenin kurucusunun Hasan Dede olduğu bilinmektedir. Burası aynı zamanda mescit olarak kullanılmıştır. Evkaf defterine göre Fatih Sultan Mehmet zamanında şeyh Hasan Dede'ye tasarruf olduğu belirtilmiş lakin timara çevrildiğine dâhil bir şeye değinilmemiştir. Evlatlık vakfi olan zaviye Hasan Dede'nin oğlu şerif(?) Dede'ye sonradan da onun oğlu Emrullah'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 çift, 11 mücerred, 6 bennak, 9 nim-çift, 2 (?), 4 evlatlık, 1 (?) ve 5 belirsiz toplam 40 nefer kaydedilmiştir. Mescid-i Zaviye-i Hasan Dede'nin mahsul ve diğ er gelirleri; hınta 300 akçe, şa'ir 240 akçe, öşr-ı bostan 12 akçe, öşr-ı bahçe 12 akçe, öşr-ı küvvare 8 akçe, öşr-ı afyon 60 akçe, deşbâni 20 akçe, resm-i zemin 30 akçe, adet-i ağnâm 20 akçe, tabu-ı zemin 40 akçe, resm-i çift bennak mücerred 352 akçe, bad-ı hevâ ve resm-i arusâne 35 akçe yekûn 1.129 akçe olarak kaydedilmiřtir³⁹⁴.

Ahi Necmeddin Zaviyesi

Ahi Necmeddin Zaviyesi, Anadolu Selçuklu zamanında tarikat mensubu Ahi Necmettin tarafından kurulmuştur. Zaviye Ahi Süleyman ve Ahi Alâeddin'in tasarruflarında kaydedilerek gelen geç en yolculara hizmet edilmiştir. Sonradan ise Ahi Alâeddin'e ve evlatlarına vakfetmiştir. Evkaf defterine göre 2 zaviyedâr beratı, 1 imam ve 7 belirsiz 10 nefer kaydedilmiştir. Zaviyeye 2 parça şehrûmend, ve 1 parça Çakırözi karyelerinden 3 parça bahçeden senelik 100 akçe vakfedilmiştir. Zaviyeye mezradan ise senelik 200 akçe, müezzinin tasarrufundaki çiftlikten 380 akçe, Ak İn karyesindeki mescit imamından 80 akçe zaviyenin yıllık toplamı 760 akçe olarak kaydedilmiřtir³⁹⁵.

³⁹³ KKA TD, nr. 575, v. 48a.

³⁹⁴ KKA TD, nr. 575, v. 48a-b.

³⁹⁵ KKA TD, nr. 575, v. 48b.

Baba Zaviyesi

Baba Zaviyesi'nin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Zaviye Cafer'in tasarrufuna kayıtlı olup Cafer'in evlatlarından Hacı İbrahim oğlu Mehmet ve İdris eskiden zaviyenin tasarrufuna kayıtlıdır. Sonradan Nurullah'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Baba Zaviyesi'nin senelik geliri 400 akçe olarak kaydedilmiştir³⁹⁶.

Emir Dede Zaviyesi

Ağzı Kara karyesinde bulunan zaviyenin kurucusunun Emir Dede olup zaviyenin ismini de almıştır. Emir Dede Zaviyesi, Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla Emir Dede oğlu Ramazan ve Emir'in tasarrufunda kayıtlıdır. Emir vefat ettiğinde oğlu Yusuf İhsan sonra Emre ve Ramazan'ın tasarrufundayken Derviş'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 zaviyedâr ve hâsıl 500 akçe olarak kaydedilmiştir. Taceddin karyesindeki bir çiftlik yer zaviyeye vakfedilerek tasarrufu imama verilmiştir. Şeyh Ramazan, Şeyh (?), Hacı Hızır çiftliğin tasarrufundan yararlanmış olup sonradan Mahmut'un tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Çiftliğin hâsılı 500 akçe olarak kaydedilmiştir. Emir Dede Zaviyesi'nin yıllık gelir toplamı 1.000 akçe olduğu tespit edilmiştir³⁹⁷.

Şeyh Akik(?) Zaviyesi

Çakır Özi karyesinde bulunan zaviyenin kurucusunun, tarikat mensubu Şeyh Akik(?) olduğu tahmin edilmektedir. Şeyh Akik(?) Zaviyesi, Yunus ve Halil'in tasarrufunda kayıtlı olup padişah beratıyla Hüseyin ve Yusuf'un tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Akik(?) Zaviyesi'nin Çakır Özi karyesinden geliri 400 akçe ve 3 dönüm bağ, bahçe kaydedilmiştir³⁹⁸.

Kadı Musluhiddin Zaviyesi

Kürtler karyesinde bulunan zaviye, Kadı Musluhiddin tarafından inşa edilmiştir. Zaviyeye eskiden çiftlik ve bahçe vakfedilerek Musluhiddin'in tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Padişah kararıyla yeniden vakfa çevrildiğinde Mehmet'in oğlu Davut'a sonra Ramazan'a daha sonra da Mustafa'ya sadaka olunarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 5 nefer kayıtlı olup

³⁹⁶ KKA TD, nr. 575, v. 49a.

³⁹⁷ KKA TD, nr. 575, v. 49b.

³⁹⁸ KKA TD, nr. 575, v. 49a.

Kadı Musluhiddin Zaviyesi'nin hâsılı 700 akçe olarak kaydedilmiştir. Şuhud nahiyesinin Mahmut, Baş Viran, Hisar, Hallaç, Süklü(?) karyeleri ve diğer karyeler de 7 gün 8 gece Kur'an-ı Kerim okunmuştur. Denetimi için Şuhud kadısı olan Davut tayin edilerek defter-i cedide kaydedilmiştir³⁹⁹. Halka Pınar karyesinden bir çiftlik yer de zaviyeye vakfedilmiştir. Mahmut'un tasarrufunda olup oğluna ve oğlunun evlatlarına kayıtlı olan çiftliğin hâsılı ise 221 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁰⁰.

1. 6. 3. Ticari ve İmar Vakıfları

Şuhud Bedesteni

Şuhud nahiyesinde bulunan bedestenin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Bedestende görevli olan Kadı Süleyman bedestenin gelirleri olan 155.000 akçeyi çeşitli vakıflara vakfetmiştir. Sinan Paşa'nın tasarrufundaki Muallimhâne'ye ve Şuhud suyuna 35.000 akçe, Bolvadin nahiyesindeki Özer Zaviyesi'ne Kur'an-ı Kerim okunması şartıyla 120.000 akçe tahsis edilerek vakıfların masrafları karşılanmaktadır⁴⁰¹.

Hamam

Cami-i Şuhud'a vakfedilen hamam, caminin yanına Hamza Bey tarafından inşa edilmiştir. Daha sonra Karahisâr'ın yaya sancak beyi olan İskender Bey de yanına 2 tane daha hamam inşa ederek 2.000 akçe evladiyet vakfı olduğundan İshak'ın oğlu Ömer'in tasarrufunda camiye vakfetmiştir. Böylelikle Şuhud nahiyesinde 3 hamam inşa edildiği bilinmektedir⁴⁰².

Han

Şuhud nahiyesinde eskiden kalma bir han kayıtlı olup kurucusu belli değildir. Han, harabe haline geldiğinden hanı tekrar eski ihtişamına getirmek için 30 dönümlük yerin geliri vakfedilmiştir. Vakfa, Mevlânâ Tacettin Efendi de senelik 25 akçe vakfetmiştir⁴⁰³.

³⁹⁹ KKA TD, nr. 575, v. 53a

⁴⁰⁰ KKA TD, nr. 575, v. 54a.

⁴⁰¹ KKA TD, nr. 575, v. 51a-b.

⁴⁰² KKA TD, nr. 575, v. 50a.

⁴⁰³ KKA TD, nr. 575, v. 52b.

1. 6. 4. Şahıs Vakıfları

Merhum Sarı Şemseddin

Mevlânâ Sarı Şemseddin, Süklün karyesinde bulunan mülklerini vakfetmiştir. Evkaf defterine göre vakfa 9 nefer ve hâsıl 150 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁰⁴. Süklün karyesinde inşa edilen vakıf binasına, Şuhud'un farklı köylerinden bahçeler imamın tasarrufuna vakfedilmiştir. Evlatlık vakfı olarak geçen vakıf defter-i cedide Derviş Mehmet'in tasarrufunda ve hâsılı 180 akçe olarak Merhum Sarı Şemseddin'in vakfına vakfedilmiştir⁴⁰⁵.

Hummar Ana

Şuhud'un Ağzı Kara karyesinde yaşayan Hummar Ana'ya Hüdavendiğâr I. Murad tarafından arazi vakfedilmiştir. Vakıf hükümdarın validesinin ruhuna Kur'an-ı Kerim okunmak şartıyla Hummar Ana ve evlatları kızı, oğlu ve onların evlatlarına tasarruf hakkı verilmiştir. Hummar Ana vefat ettiğinde Süleyha, Paşa Bule(?) Hatun, Mehmet ve Mehmet'in oğlunun tasarruflarında kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 3 çift, 48 mücerred, 58 bennak, 45 nim-çift, 9 mahsul, 8 belirsiz, 1 imam, 1 müezzin, 1 mülazım, 3 zaviyedar evladı, 2 şerifzade evladı ve diğerleri 12 toplam 191 nefer kaydedilmiştir. Neferlerin içinde imam ve hatip resmi 16 akçe kaydedilmiştir.

Vakfın mahsul ve diğer gelirleri; hınta 3.300 akçe, şa'ir 1.400 akçe, alef 120 akçe, burçak 120, nohut 45 akçe, ades 60 akçe, adet-i ağnâm 678 akçe, öşr-ı bostan 110 akçe, öşr-ı (?) 40 akçe, öşr-ı bahçe 35 akçe, öşr-ı keten 195 akçe, öşr-ı küvvâre 200 akçe, resm-i zemin 400 akçe, öşr-ı afyon 348 akçe, deşbâni 80 akçe, tabu-ı zemin 300 akçe, bad-ı hevâ resm-i arusâne 300 akçe ve 7 değirmenden 420 akçe hâsıl 8.150 akçe kaydedilmiştir. Hariçten Baş Viran karyesi mezrasından 1.280 akçe ve yine aynı karyeden çayır 700 akçe toplam da 1.980 akçe vakfa gelir gelmiştir. Hummar Ana'nın Bolvadin nahiyesinin İrkmen karyesindeki bağ Muhtar(?)'ın tasarrufunda olup vergiden muaf tutulmuştur. Hummar Ana Vakfı'nın yıllık toplam geliri 10.130 akçe olduğu tespit edilmiştir⁴⁰⁶.

⁴⁰⁴ KKA TD, nr. 575, v. 51b.

⁴⁰⁵ KKA TD, nr. 575, v. 52a.

⁴⁰⁶ KKA TD, nr. 575, v. 42a, 43a-b, 44a.

1. 7. SANDIKLI NAHİYESİNDEKİ VAKIFLAR

Karahisâr-ı Sâhib nahiyelerinden en büyük ve en eski yerleşim yeridir. Bölgenin verimli ve kalabalık nüfusa sahip ovasıdır. Aynı zamanda Sandıklı, en fazla imar ve iskânın olduğu vakıf müessesesini barındıran nahiyedir. Sandıklı’da 5’i camii, 20’si mescit toplam 25 tane ibadethane diğerleri ise mescitle anılan 1 muallimhane, 36’sı zaviye, zaviye ile anılan 1 kervansaray, 1’i hamam, 1’i derbend ve 4’ü şahıs vakfı olmak üzere 69 tane vakıf kurumu ve 662 nefer bulunmaktadır. Buradaki vakıf kurumlarına diğer gelirlerle birlikte 7 vakıf köyü, 50 çiftlik vakfedilmiştir.

1. 7. 1. Dini Vakıflar

Cami-i Kebir (Ulu Camii)

Sandıklı nahiyesinin en büyük camisi olarak bilinmektedir. Cami-i Kebir 1378 tarihinde Germiyanogullarından Bahaeddin Ömer bin Alâeddin tarafından Mustafa’nın oğlu Mimar Aydemir’e yaptırılmıştır⁴⁰⁷. Ulu Camii 1526-1527 tarihlerinde Abdullah bin Mustafa tarafından ve 1841 tarihinde tamir edilmiştir⁴⁰⁸. Ulu Camii, Sinan Bey’in oğulları Kasım Bey ve Mevlânâ Sefer Fakih’in tasarruflarındadır. Evlatlık vakfı olduğundan nesilden nesillere geçmekte olup Ahmet, Recep ve Mehmet’in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Cami-i Kebir’e 15 dükkân vakfedilmiştir⁴⁰⁹. Daha sonra Cami-i Kebir’in gelirleri Kur’an-ı Kerim okunması için ayrılmıştır. Mevlânâ (?)’nın tasarrufunda olan vakıf Sefer-i Hümayun için dua edilmesi şart kılınmıştır. Böylelikle vakıf avarız vergisinden muaf tutulmuştur. Sandıklı nahiyesinin Yağdı karyesindeki Hacı Yunus çiftliğinin hâsılı olan 350 akçe camiye vakfedilmiştir⁴¹⁰.

Cami-i Kırı Sandıklı

Kırı Sandıklı karyesinde bulunan caminin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Kırı Sandıklı Camisi’ne aynı karyeden bir çiftlik yer kaydedilmiştir. Eskiden caminin tasarrufu hitabet görevlisindeyken sonra Davut’un evlatları Mahmut ve İdris’in tasarruflarında kaydedilmiştir. Fatih Sultan Mehmet

⁴⁰⁷ Bulduk, 2013, s. 78.

⁴⁰⁸ Özer Küpeli, “XVI. Yüzyılda Sandıklı Kasabası”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXV, S. 2, Aralık 2010, s. 517.

⁴⁰⁹ KKA TD, nr, 575, v.67a.

⁴¹⁰ KKA TD, nr, 575, v.71a.

zamanında timara çevrilerek sonradan yeniden vakfa çevrildiğinde çiftlik hitabet olan Hamid'in tasarrufunda kaydedilmiştir. Sonra padişah beratıyla hitabet olan Hacı Fakih'in tasarrufunda defter-i atığe daha sonra yine hitabet olan Şeyh Fakih'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın yıllık hâsılı 250 akçe olarak kaydedilmiştir. Kırık Sandıklı Camisi'ne kişiler de kendi mallarından vakfetmiştir⁴¹¹.

Vakfı Cami-i Cedid (Şeyh Muslihiddin Camii)

Sandıklı nahiyesinde Cami-i Cedid veya Şeyh Muslihiddin Camisi olarak anılmaktadır. Caminin kurucusu isminden de anlaşılacağı üzere Sandıklı nahiyesinde kadılık yapan Şeyh Musluhiddin tarafından inşa edilmiştir. Şeyh Muslihiddin, sofuların halvethânesi ile camiye aynı anda inşa etmiştir. Cami'nin tasarrufu imam ve müezzine bırakılmıştır. Sofihâne'nin ise her kim şeyh olursa mütevellisi sayılırdı.

Vakfın tevliyeti Davut Fakih'e daha sonra (?)'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın yıllık gelirleri; Gencek karyesindeki 3 dönümlük bahçeden 50 akçe, Sandıklı'nın merkezindeki bahçeden 90 akçe, caminin yakınındaki bahçeden 10 akçe yine yakınlardaki 2 parça bahçeden 20 akçe, 40 dönüm zeminden 70 akçe, 4 dönüm zeminden 15 akçe, 8 dönüm zeminden 15 akçe, 20 dönüm zeminden 15 akçe, sofihane ve camiye 4 dükkândan 70 akçe, Hz. Muhammed'in (sav) ruhuna Kur'an-ı Kerim okunması için 200 akçe, 2 dönüm dükkân zemininden 50 akçe ve 3 parça bahçeyle birlikte 615 akçe kaydedilmiştir⁴¹².

Cami-i Koç Hisar

Koç Hisar karyesinde bulunan caminin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Koç Hisar Camisi'ne eskiden Hitâbet Mevlânâ Seydi'nin tasarrufundayken bir çiftlik yer vakfetmiştir. Çiftlik, Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiş olup yeniden vakfa çevrilerek Mevlânâ Ulu Bekir'in tasarrufuna kaydedilmiştir. Padişah kararıyla Dur Gazi'nin oğlu Mehmet Fakih'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 sahip beratı, 2

⁴¹¹ KKA TD, nr, 575, v. 63b.

⁴¹² KKA TD, nr, 575, v. 66b.

hitâbet, 1 imam, 6 belirsiz toplam 10 nefer ve vakfın yıllık hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir⁴¹³.

Cami-i Sandıklı

Sandıklı nahiyesinde bulunan caminin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Cami-i Sandıklı'nın tasarrufu padişah beratıyla Mevlânâ İlyas'a verilerek defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre vakfın yıllık gelirleri; 4 dükkândan 60 akçe, ceviz ağaçlarının olduğu bahçeden 50 akçe ve bir çiftlikten 200 akçe yekûn 310 akçe olarak kaydedilmiştir. Caminin aydınlanması için de yıllık gelir ayrılmıştır. Bunlar; 2 parçadan 90 akçe, 3 dükkândan 90 akçe, bahçeden 25 akçe, dükkândan 40 akçe ve diğer gelirlerden 66 akçe toplam 311 akçe olarak kaydedilmiştir⁴¹⁴.

Alaca Camisi ve Mescidi

Germiyanoğulları dönemine ait olan Alaca Mescidi 1422 tarihinde Yakup Çelebi'nin ismine yapılmıştır. Mescitten camiye çevrildiğinden “Germiyanoğlu Cami” olarak anılmıştır⁴¹⁵. Ramazan karyesinden Alaca Camisi'ne hayır sahipleri nakit 2.400 akçe vakfetmişlerdir. Vakfa kayıtlı hâsıl 400 akçe ve 3 hafız imam bulunmaktadır⁴¹⁶. Vakfa Karkıncık karyesindeki Mahmut Oba mezrasında 2 çiftlik yer vakfetmiştir. Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiş olsa da yeniden vakfa çevrilerek Veli'ye sadaka olunmuştur. Çiftlik, Habib'in oğlu Emre'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın hâsılı 700 akçe olarak kaydedilmiştir⁴¹⁷.

Mescid-i Halil Beğ

Halil Bey Mescidi'nin kurucusu mescidin ismine bakılarak Halil Bey olduğu bilinmektedir. Halil Bey Mescidi'ne imam olan Süleyman Fakih'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Mescidin yıllık geliri 4 tane dükkândan 80 akçe, kiralık dükkânlardan 80 akçe mahsullerin toplamından da 250 akçe hâsıl

⁴¹³ KKA TD, nr, 575, v. 63b.

⁴¹⁴ KKA TD, nr, 575, v. 67a.

⁴¹⁵ Şahin, 2007, s. 388.

⁴¹⁶ KKA TD, nr, 575, v. 70a.

⁴¹⁷ KKA TD, nr. 575, v. 59b.

310 akçe olarak kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelediğimizde hâsıl 410 akçe olduğu tespit edilmiştir⁴¹⁸.

Mescid-i Mahalle-i Çakır

Sandıklı nahiyesinin Çakır Mahallesi'nde bulunan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Mescit Mevlânâ Nureddin'in tasarrufunda olup padişah kararıyla Mevlânâ (?)'nın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 4 parça dükkândan yıllık 50 akçe, imamın üzerine kayıtlı bir çiftlik yer ve diğer başka bir gelirden yıllık 30 akçe hâsılı 80 akçe olarak kaydedilmiştir⁴¹⁹.

Çakır Mahalle Mescidi, daha sonra imamı olan Hasan Çelebi'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın yıllık gelirleri; 2 dükkândan 75 akçe, bahçeden 100 akçe, çiftlikten 250 akçe ve yine dükkândan 15 akçe toplam hâsıl 440 akçe olarak kaydedilmiştir⁴²⁰. (?) Kozluca karyesinde bir miktar yer mescide vakfedilmiştir. Vakıf önce Hacı'nın tasarrufuna sonra Derviş'e daha sonra padişah beratıyla Seydi Ahmet'e sadaka olunmuştur. Evkaf defterine göre 6 sahip beratı ve vakfın yıllık hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir. Mescidin toplam yıllık geliri 920 akçe olduğu tespit edilmiştir⁴²¹.

Mescid-i Mezidlü

Mezidlü karyesinde bulunan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Mezidlü Mescidi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Mescide her kim imam olursa çiftlik onun tasarrufuna geçmektedir. Padişah kararıyla imam olan Nasuh Fakih'in tasarrufuna kaydedilmiş daha sonra Nasuh Fakih'in oğlu Mehmet Fakih'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 3 (?), 3 belirsiz toplam 6 nefer ve vakfın yıllık hâsılı 200 akçe olarak kaydedilmiştir⁴²².

Mescid-i Ürküd

Ürküd karyesinde bulunan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ürküd Mescidi'ne bir çiftlik yer vakfedilerek vakfın meşihati ise her kim imam olursa ona verilmiştir. Vakıf, Kemal'e sonra Lütfullah Fakih'e ve

⁴¹⁸ KKA TD, nr, 575, v. 70a.

⁴¹⁹ KKA TD, nr. 575, v. 60a.

⁴²⁰ KKA TD, nr, 575, v. 70a.

⁴²¹ KKA TD, nr. 575, v. 60a.

⁴²² KKA TD, nr. 575, v. 57a, 63a.

oğlu Sadık Fakih'e sadaka olunmuştur. Padişah beratıyla vakfin tasarrufu Abdi Fakih'e verilerek defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 11 nefer ve yıllık hâsılı 350 akçe olarak kaydedilmiřtir⁴²³.

Mescid-i Kızılca

Kızılca karyesinde bulunan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Kızılca Mescidi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Mescidin tasarrufu imam olanlara kaydedilmiştir. Padişah beratıyla Murat Fakih'e tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfin yıllık hâsılı 300 akçe olarak kaydedilmiřtir⁴²⁴.

Mescid-i Kubbelü

Mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Kubbelü Mescidi'nin imamı olan Hızır Fakih'in tasarrufunda olup padişah kararıyla İmam Ömer Fakih'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre vakfin gelirleri; 9 dükkândan 350 akçe, 2 debbağhaneden 85 akçe, zeminden 275 akçe, değirmenden 50 akçe ve diğer gelir 720 akçe olup vakfin yıllık hâsılı 1.480 akçe olarak kaydedilmiřtir⁴²⁵.

Mescid-i Yakub Beğ

Koç Hisar karyesindeki mescidin ismine bakılarak kurucusunun Yakup Bey olduğu bilinmektedir. Yakup Bey Mescidi'nin imamına tasarruf olan bir çiftlik yer kaydedilmiştir. Padişah beratıyla (?)'nin tasarrufunda olup defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfin yıllık hâsılı 200 akçe olarak kaydedilmiřtir⁴²⁶.

Mescid-i Karaca

Karaca karyesinde bulunan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Mescidin tasarrufu ise imam olanlara verilmiştir. Padişah beratıyla Mustafa'nın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Karaca Mescidi'ne İşhak Hayreddin, Kur'an-ı Kerim okunması için nakit 2.000 akçe vakfetmiştir. Vakfin rıbhı ve hâsılı 300 akçe olarak kaydedilmiřtir⁴²⁷.

⁴²³ KKA TD, nr, 575, v. 62b.

⁴²⁴ KKA TD, nr, 575, v. 64b

⁴²⁵ KKA TD, nr, 575, v. 65b.

⁴²⁶ KKA TD, nr, 575, v. 64a.

⁴²⁷ KKA TD, nr, 575, v. 64b

Mescid-i Ahi Sinan

Tavla karyesinde bulunan mescit tarikat mensubu olan Ahi Sinan tarafından kurulmuştur. Ahi Sinan Mescidi imamın tasarrufunda olup Taceddin'e daha sonra Davut'un oğlu Timur'un tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre vakfın gelirleri; 2 dönüm bahçeden 100 akçe, 4 dönüm bahçeden 200 akçe ve nakit 100 akçe yekûn 400 akçe olarak kaydedilmiştir⁴²⁸.

Mescid-i Aşağı Karaca

Aşağı Karaca karyesinde bulunan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Aşağı Karaca Mescidi'ne Kur'an-ı Kerim okunması için bahçe, çayır ve nakit para vakfedilmiştir. Mescidin tasarrufu imama verilerek vakfın yıllık geliri 150 akçe ve vakfa nakit 600 akçe ribhı 90 akçe yekûn 240 akçe olarak kaydedilmiştir⁴²⁹.

Mescid-i Karkın

Karkın karyesinde bulunan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Karkın Mescidi'nin tasarrufu imam olanlara verilmiştir. Mescidin yıllık hâsılı 80 akçe olarak kaydedilmiştir⁴³⁰.

Mescid-i Karalar

Karalar karyesinde bulunan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Karalar Mescidi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Fatih Sultan Mehmet döneminde timara çevrilmiş yeniden vakfa çevrildiğinde Ömer Fakih ve İshak'ın tasarruflarına sadaka olunmuştur. Sultan Selim Han'ın beratıyla Abdurrahman (?) ve imam olan İvaz Fakih'in tasarruflarında defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 9 nefer ve vakfın hâsılı 350 akçe olarak kaydedilmiştir⁴³¹.

Karalar Mescidi'ne başka bir gelir daha kaydedilmiştir. Vakıf, evvela İbrahim'in oğlu Hatip İvaz ve (?)'nin tasarrufunda olan vakıf Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla evladı İbrahim'e karar kılınmıştır. Yine padişah beratıyla Şeyh İbrahim'in oğlu Cafer'in tasarrufunda defter-i atığe kaydedilmiştir. Daha sonra

⁴²⁸ KKA TD, nr, 575, v. 65a.

⁴²⁹ KKA TD, nr, 575, v. 66a.

⁴³⁰ KKA TD, nr, 575, v. 59a.

⁴³¹ KKA TD, nr, 575, v. 60a.

Derviş Halil'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 nefer ve vakfın yıllık hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir. Karalar Mescidi'nin yıllık toplam geliri 750 akçe ve 11 nefer olduğu tespit edilmiştir⁴³².

Mescid-i Mahi

Mahi karyesinde bulunan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Mahi karyesinde bir çiftlik yer II. Bayezid'in beratıyla mescit imamının tasarrufuna kaydedilmiştir. İvaz Fakih'in beratıyla sipahiler çiftliğinin tasarrufunda imamet hizmetleriyle ilgilenmektedir. Padişah kararıyla Ramazan Fakih ve Mehmet'in oğlu Resul'ün tasarruflarında defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın yıllık hâsılı 200 akçe olarak kaydedilmiştir⁴³³.

Çeltiklü Mescidi

Çeltiklü karyesindeki mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Çeltiklü karyesinden bir çiftlik yer eskiden Çeltiklü Mescidi'nin imamına vakfedilmiştir. Defter-i cedide ise imam olan Resul Fakih'e tasarrufuna kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre bu çiftliğin geliri 150 akçe olarak kaydedilmiştir⁴³⁴.

Mescid-i Klandıras

Klandıras karyesinde bulunan mescit hayrat sahipleri tarafından inşa edilmiştir. Mescit, İmam Yusuf'a tasarruf olunmuştur. Mescide yıllık nakit 1.000 akçe ribhı 200 akçe vakfedilerek defter-i cedide kaydedilmiştir⁴³⁵.

Mescid-i Taylık

Taylık karyesinde bulunan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Taylık Mescidi kim imam olursa tasarrufu onun üzerine kayıtlıdır. Taylık Mescidi'nin yıllık hâsılı 250 akçe olarak kaydedilmiştir⁴³⁶. Taylık Mescidi'ne Resul karyesinden bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Evvela Ömer Fakih'in oğlu İmam Hacı ve Ahmet'in tasarruflarına kaydedilmiştir. Padişah beratıyla Mevlânâ Ahmet Fakih'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın yıllık

⁴³² KKA TD, nr. 575, v. 60b.

⁴³³ KKA TD, nr. 575, v. 58a.

⁴³⁴ KKA TD, nr. 575, v. 56b.

⁴³⁵ KKA TD, nr. 575, v. 61b.

⁴³⁶ KKA TD, nr. 575, v. 64a.

hâsılı 300 akçe olarak kaydedilmiştir. Yıllık Mescidi'nin yıllık toplam geliri 550 akçe olduğu tespit edilmiştir⁴³⁷.

Mescid-i Yağdı

Yağdı karyesinde bulunan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Yağdı Mescidi'ne eskiden birkaç dönüm yer vakfedilmiştir. Mescit, müezzin olan Resul Fakih'ye tasarruf olunmuştur. Bu kişi vefat ettiğinde oğluna ve oğullarının oğullarına tasarruf hakkı geçmiştir. Yağdı karyesindeki mescide 6 dönüm, (?) dönüm, 9 dönüm yer vakfedilmiştir.

Karaca Viran karyesindeki değirmenden ve yarım dönüm kestane bahçesinden mescide gelir vakfedilerek imamın tasarrufuna kaydedilmiştir. Mescidin senelik hâsılı 120 akçe olarak kaydedilmiştir⁴³⁸. Bacılı karyesinde 80 dönümlük yer Yağdı Mescidi'nin imamına vakfedilmiştir. Bu karyeden mescide yıllık 120 akçe aktarılarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Mescidin yıllık toplam hâsıl 240 akçe olarak kaydedilmiştir⁴³⁹.

Mescid-i Çay

Çay karyesinde bulunan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ekin Hisar karyesinden 7 dönüm yer vakfedilerek imamın tasarrufuna verilmiştir. Vakfin yıllık hâsılı 130 akçe olarak defter-i cedide kaydedilmiştir⁴⁴⁰.

Mescit ve Muallimhane

Sandıklı nahiyesinin Koç Hisar karyesine hayrat sahipleri mescit ve muallimhâne inşa ettirmiştir. Vakfin senelik nakit 12.100 akçe onda on bir buçuk hesapla rıbhı 1.815 akçe vakfedilmiştir. Vakfin masrafları ise muallim 2 akçe, imam 2 akçe, müezzin 1 akçe, tevliyet 2 akçe ve nezaret 1 akçe olarak görevlilere ayrılmıştır. Vakıf evladının evladına vakfedildiğinden evlatlık vakfı olarak geçmektedir⁴⁴¹.

⁴³⁷ KKA TD, nr, 575, v. 64b.

⁴³⁸ KKA TD, nr, 575, v. 68b.

⁴³⁹ KKA TD, nr, 575, v. 69a.

⁴⁴⁰ KKA TD, nr, 575, v. 68b-69a.

⁴⁴¹ KKA TD, nr, 575, v. 69a.

1. 7. 2. Eğitim Vakıfları

Yeniceoğlu Zaviyesi

Sandıklı nahiyesinin Todurgacık karyesindeki zaviyenin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Yeniceoğlu Zaviyesi, Fatih Sultan Mehmet döneminde timara çevrilmiş daha sonra yeniden vakfa dönüştürülmüştür. Zaviyenin meşihati sipahi olan Hamza'ya verilmiştir. Evkaf defterine göre 5 çift, 4 mücerred, 10 bennak, 3 nim-çift, 1 imam, 1 haymana, 2 zaviyedâr, 2 evlad-ı sahibi ve 11 belirsiz toplam 39 nefer kaydedilmiştir.

Yeniceoğlu Zaviyesi'nin yıllık hububat ve diğer gelirleri; hınta 600 akçe, şa'ir 200 akçe, mahlûd 120 akçe, öşr-ı bahçe 20 akçe, öşr-ı bostan 35 akçe, öşr-ı küvvâre 40 akçe, adet-i ağnâm 50 akçe, resm-i zemin 40 akçe, deşbâni 20 akçe, tabu-ı zemin 135 akçe, resm-i çift bennak mücerred 318 akçe, bad-ı hevâ ve resm-i arusâne 30 akçe yekûn 1.418 akçe kaydedilmiştir. Fakat evkaf defterini incelediğimizde yekûn 1.608 akçe olduğu tespit edilmiştir⁴⁴².

Ramazan karyesinin gelirleri Yeniceoğlu Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Eskiden vakıf köyü olan yer Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilerek Şeyh Hızır'ın tasarrufuna verilmiştir. Vakıf köyü yeniden vakfa çevrildiğinde Mevlânâ İdris ve Hân Ahmet'e sadaka olunmuştur. Daha sonra Musluhiddin ve Yakup'un oğluna sadaka olunarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 çift, 9 mücerred, 8 bennak, 3 nim çift, 10 sipahizade, 6 sahip beratı, 2 zaviyedâr beratı, 1 nefer, 1 imam, 1 müezzin, 6 haymana, 22 belirsiz ve 7 diğerleri toplam 77 nefer kaydedilmiştir.

Ramazan karyesinin hububat ve diğer gelirleri; hınta 420 akçe, şa'ir 120 akçe, mahlûd 80 akçe, öşr-ı bostan 20 akçe, öşr-ı küvvâre 25 akçe, öşr-ı bahçe 30 akçe, adet-i ağnam 17 akçe, deşbâni 20 akçe, resm-i zemin 130 akçe, tabu-ı zemin 40 akçe, resm-i çift bennak mücerred 216 akçe, bad-ı hevâ ve resm-i arusâne 50 akçe yekûn 1.168 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁴³.

Minnet Şeyh, karyeye ismini vererek gelirlerini zaviyeye vakfetmiştir. Minnet Şeyh, Yeniceoğlu Zaviyesi'nin kurucusu olduğu da tahmin edilmektedir. Bu vakıf köyü Fatih Sultan Mehmet tarafından timara çevrilmiş yeniden vakfa

⁴⁴² KKA TD, nr. 575, v. 56a-b.

⁴⁴³ KKA TD, nr. 575, v. 54b-55a.

çevrildiğinde Halil ve Mehmet'in tasarrufuna kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 5 zaviyedâr beratı, 1 sahip beratı, 1 sipahizede, 1 imam, 2 müezzin, 5 haymana ve 36 belirsiz toplam 51 nefer kaydedilmiştir. Minnet Şeyh karyesinin hububat ve diğer gelirleri; hınta 600 akçe, şa'ir 200 akçe, mahlûd 120 akçe, öşr-ı bostan 35 akçe, öşr-ı bahçe 20 akçe, öşr-ı küvvâre 30 akçe, öşr-ı ceviz 30 akçe, öşr-ı keten 12 akçe, resm-i zemin 120 akçe, deşbâni 20 akçe, tabu-ı zemin 30 akçe, 3 değirmenden 90 akçe, bad-ı hevâ resm-i dükkân ve diğerleri 20 akçe yekûn 1.327 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁴⁴.

Yeniceoğlu Zaviyesi'ne Savseki karyesinin gelirleri de vakfedilmiştir. Mevlânâ Sinan tasarrufundaki vakıf köyü Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Mevlânâ Sinan'ın oğulları Ömer, Hasan, Derviş (?) ve Hamid Fakih'e sadaka olunmuştur. Savseki karyesinin gelirleri gelen geçen yolculara hizmet verilerek Hamid'e sadaka olunmuştur. Daha sonra Hamid'in oğlu Yusuf'un tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 çift, 2 mücerred, 5 bennak, 1 nim-çift, 2 haymana, 4 zaviyedâr, 2 Duroğulları, 5 (?) ve 3 belirsiz toplam 25 nefer kaydedilmiştir.

Savseki karyesindeki hububat ve diğer gelirleri; hınta 300 akçe, şa'ir 120 akçe, mahlûd 40 akçe, öşr-ı bostan 12 akçe, öşr-ı küvvare 11 akçe, öşr-ı bahçe 5 akçe, adet-i ağnam 67 akçe, resm-i zemin 30 akçe, deşbâni 12 akçe, tabu-ı zemin 12 akçe, resm-i çift bennak mücerred 111 akçe, bad-ı hevâ ve resm-i arusâne 20 akçe yekûn 740 akçe olarak kaydedilmiştir. Yeniceoğlu Zaviyesi'nin yıllık geliri 4.843 akçe olduğu tespit edilmiştir⁴⁴⁵.

Güney Ağıl Zaviyesi

Kazan Pınar karyesinde bulunan Güney Ağıl Zaviyesi'ne bir çiftlik yer kayıtlı olup Sultan Bayezid Han'ın beratıyla zaviyenin tasarrufu Süleyman'a sonra da Derviş'e kaydedilmiştir. Zaviyenin meşihatı ise Veli'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 4 sipahizade ve 15 belirsiz toplam 19 neferle birlikte yıllık hâsılı 500 akçe olarak kaydedilmiştir. Güney Ağıl Zaviyesi'ne Yaka Kızık karyesinin gelirleri vakfedilmiştir. Zaviye (?) Fakih'in tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet döneminde timara çevrilmiş daha sonradan

⁴⁴⁴ KKA TD, nr. 575, v. 55a-b.

⁴⁴⁵ KKA TD, nr. 575, v. 55b-56a.

yeniden vakfa verildiğinde (?) Fakih'e ve evlatları Mustafa ve Ali'nin tasarruflarında kayıtlıyken defter-i cedide Hasan Fakih ve Hacı Bayram'ın tasarruflarında kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 nefer ve vakfın yıllık hâsılı 250 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁴⁶.

Kumral karyesi'nin gelirleri de zaviyeye vakfedilmiştir. Şeyh Kumral adındaki zaviye ismini kurucusundan almıştır. Böylelikle Güney Ağıl Zaviyesi'nin kurucusu Şeyh Kumral olduğu tahmin edilmektedir. Şeyh Kumral'ın oğlu Hacı Paşa ve oğulları Hamid ve Bali'nin tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet beratıyla timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinden aynı kişilere sadaka olunmuştur. Sultan Selim Han'ın beratıyla Şeyh Ali'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 mücerred, 4 bennak, 5 zaviyedâr, 1 nazır, 4 (?), 15 haymana ve 13 belirsiz toplam 43 nefer kaydedilmiştir.

Vakfın yıllık hububat ve diğer gelirleri ise hınta 300 akçe, şa'ir 80 akçe, mahlûd 40 akçe, öşr-ı bostan 12 akçe, öşr-ı küvvâre 25 akçe, resm-i zemin 65 akçe, deşbâni 20 akçe, tabu-ı zemin 50 akçe, bad-ı hevâ ve bennak 63 akçe yekûn 632 akçe kaydedilmiştir. Evkaf defterini inceliğimizde vakfın yıllık yekûnu 655 akçe olduğu tespit edilmiştir. Güney Ağıl Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 1.405 akçe olduğu tespit edilmiştir⁴⁴⁷.

(?) Zaviyesi

Zaviyenin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Kırı Sandıklı karyesinden bir çiftlik yer zaviyeye vakfedilmiştir. Zaviye (?) Seydi'nin tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet'in zamanında timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde padişah kararıyla Lütfullah'ın oğlu Halil'in tasarrufuna verilerek gelen geçen yolculara hizmet edilmiştir. Yine padişah beratıyla vakıf Abdullah Fakih'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre vakfın yıllık hâsılı 350 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁴⁸.

Şeyh Aydın Zaviyesi

Zaviye tarikat mensubu tarafından kurulduğu bilinmektedir. Kızıl Viran karyesinde bulunan Şeyh Aydın Zaviyesi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Mehmet

⁴⁴⁶ KKA TD, nr. 575, v. 56b.

⁴⁴⁷ KKA TD, nr. 575, v. 57a.

⁴⁴⁸ KKA TD, nr. 575, v. 57b.

(?) ve Mustafa'nın tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet döneminde timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Mehmet'in oğlu Hamza, Ali, Selman, Hasan, Sinan, Ramazan ve Süleyman'ın tasarruflarına verilmiştir. Padişah beratıyla Kasım'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 sahib beratı, 2 belirsiz toplam 3 nefer ve vakfın hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁴⁹.

Ahi Elvan Seydi Zaviyesi

Çor Hisar karyesinde bulunan zaviye, ismini tarikat mensubu Ahi Elvan olduğu bilinmektedir. Ahi Elvan Seydi Zaviyesi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Zaviye, Fatih Sultan Mehmet döneminde timara çevrilmiş daha sonra vakfa verildiğinde (?) Fakih'in tasarrufuna verilmiştir. (?) Fakih vefat ettiğinde vakfın tasarrufu oğlu İshak Fakih'e sadaka olmuştur. Padişah beratıyla Karaca Ahmet, Mahmut Çelebi ve Recep'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 3 zaviyedâr beratı ve vakfın yıllık hâsılı 250 akçe olarak kaydedilmiştir.

Ahi Elvan Seydi Zaviyesi'ne iki tane çiftliğin geliri de vakfedilmiştir. Todurga karyesindeki bir çiftlik yer Mustafa, Paşa, (?) ve İsmail'in tasarruflarındayken Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Mehmet, Mustafa, Pir (?), tasarruflarında defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 zaviyedâr beratı, 8 belirsiz toplam 9 nefer vakfın hâsılı 300 akçe ve Sandıklı'da kiralık 4 dönüm yer kaydedilmiştir⁴⁵⁰.

Diğeri ise Mahi karyesinden bir çiftlik yer Muhyiddin'in tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Sinan Fakih'ye sadaka olunmuştur. Padişah beratıyla Derviş Hacı İvaz'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın hâsılı 500 akçe olarak kaydedilmiştir. Ahi Elvan Seydi Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 4 dönüm yer ve 1.050 akçe olduğu tespit edilmiştir⁴⁵¹.

Hacı Yunus Zaviyesi

Yağdı karyesine kayıtlı olan Hacı Yunus Zaviyesi ismini kurucundan almakta olup bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Hamza'nın oğlu Abdi'nin

⁴⁴⁹ KKA TD, nr. 575, v. 58a.

⁴⁵⁰ KKA TD, nr. 575, v. 57b.

⁴⁵¹ KKA TD, nr. 575, v. 58a.

tasarrufundayken timara çevrilmiş yeniden vakfa dönüştürüldüğünde Ramazan ve (?)’nin tasarruflarında defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 sipahizâde, 1 müezzin ve 10 belirsiz toplam 13 nefer kaydedilmiştir. Hacı Yunus Zaviyesi’nin yıllık hâsılı 300 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁵².

Tokatlı Baba Zaviyesi

Yumrı karyesinde bulunan zaviyenin kurucusunun Tokatlı Baba olduğu bilinmektedir. Tokatlı Baba Zaviyesi’ne bir çiftlik yer Bali Şeyh’in tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet’in beratıyla timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Bali Şeyh vefat ettiğinden oğlu Korkut Seydi’ye sonra da onun oğlu Ali Dede’ye sadaka olunarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 4 nefer ve hâsıl 300 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁵³.

Tokatlı Baba Zaviyesi’ne vakıf köyü ve çiftlikte vakfedilmiştir. Sarraclar karyesi vakfedilerek Bayram Hacı oğlu Duran Hacı’nın tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet’in beratıyla timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde padişah beratıyla Hacı Fakih’in tasarrufuna daha sonra Halil oğlu Ali’nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 3 sahip beratı, 3 evlat toplam 6 nefer ve 4 dönümlük yer kayıtlıdır. Vakfın yıllık hâsılı 500 akçe olarak kaydedilmiştir.

Zaviyenin geliri olan çiftlik ise (?) karyesinde Şeyh Mahmut’un tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet’in beratıyla timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa geri verildiğinde Şeyh Mahmut’un oğulları Masar ve Hamza’ya sadaka olunmuştur. Bu kişiler vefat ettiğinde Masar’ın oğlu Mahmut’a sadaka olunmuştur. Daha sonra Yusuf’un oğlu Bali’nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 3 sipahizade ve vakfın yıllık hâsılı 250 akçe olarak kaydedilmiştir. Fakat defter-i atığe göre bir çiftlik yer olarak değil de kervansaraya 120 dönüm vakfedilmiş olarak kaydedilmiştir⁴⁵⁴.

Şeyh Tula Zaviyesi

Bil Kavak karyesinde bulunan zaviyenin kurucusunun, tarikat mensubu olan Şeyh Tula olduğu bilinmektedir. Şeyh Tula Zaviyesi’ne bir çiftlik yer

⁴⁵² KKA TD, nr. 575, v. 59a.

⁴⁵³ KKA TD, nr. 575, v. 58a.

⁴⁵⁴ KKA TD, nr. 575, v. 58b.

vakfedilmiştir. Vakıf, Şeyh Mehmet'in oğlu Abdi ve Murat'ın tasarruflarındayken timara çevrilmiştir. Daha sonra yeniden vakfa çevrildiğinde Şeyh Mehmet'in oğulları Mahmut, Musa ve Musa'nın oğlu Ramazan'a sadaka olunmuştur. Padişahın beratıyla Kalender, Mustafa ve Mahmut'un oğlu Tula'nın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 3 zaviyedâr, 1 imam, 1 (?), 1 sipahizâde, 18 belirsiz toplam 24 nefer ve vakfın yıllık hâsılı 600 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁵⁵.

Şeyh Musa Zaviyesi

Kızılca Viran karyesinde bulunan zaviyenin kurucusunun, tarikat mensubu olan Şeyh Musa olduğu bilinmektedir. Şeyh Musa Zaviyesi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Zaviye, (?) ve Ali'nin tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiş daha sonra yeniden vakfa dönüştürülmüştür. Defter-i atiğe göre Ali'nin oğlu İsa ve Hacı Yusuf'un tasarruflarında kaydedilmiştir. Padişah beratıyla vakfın tasarrufu Hacı oğlu Ali ve İsa'nın oğlu Musa'nın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 sahip beratı, 10 belirsiz toplam 12 nefer ve 33 dönümlük zemin kaydedilmiştir. Şeyh Musa Zaviyesi'nin yıllık hâsılı 450 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁵⁶.

Süli Hacı Zaviyesi

Koç Hisar karyesinde bulunan zaviye ismini kurucusundan almış olup kişi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Süli Hacı Zaviyesi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakıf, Şeyh Bali oğlu Kara, Bayram, Mehmet, İsmail ve Ramazan'ın tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden timara çevrildiğinde Şeyh Bali oğlu Hamza, Bayram, (?), Mehmet, Durmuş'un tasarruflarında defter-i atiğe kaydedilmiştir. Padişah beratıyla Paşa oğlu Ali'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 zaviyedar beratı, 8 belirsiz toplam 9 nefer ve vakfın yıllık hâsılı 320 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁵⁷.

Şeyh Kavak Zaviyesi

Zaviyenin kurucusunun tarikat mensubu olan Şeyh Kavak olduğu bilinmektedir. Şeyh Kavak Zaviyesi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakıf, Fatih

⁴⁵⁵ KKA TD, nr. 575, v. 59a.

⁴⁵⁶ KKA TD, nr. 575, v. 58b.

⁴⁵⁷ KKA TD, nr. 575, v. 59b.

Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiş yeniden vakfa çevrildiğinde Ahmet'e sadaka olunmuştur. Ahmet vefat ettiğinde padişah beratıyla oğlu Ali Hacı'nın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın yıllık hâsılı 350 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁵⁸.

Murad Fakih Zaviyesi

Koç Hisar karyesinde kayıtlı olan zaviyenin kurucusunun Murat Fakih olup hakkında bilgi bulunmamaktadır. Murad Fakih Zaviyesi'ne bir çiftlik yer kayıtlıdır. Vakıf, Fatih Sultan Mehmet döneminde Ali ve Mehmet'in tasarruflarındayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Mevlânâ Musluhiddin'e sadaka olunmuştur. Padişah beratıyla vakıf Koç Hisar karyesinde bulunan Hacı Bayram'ın tasarrufunda kaydedilmiştir. Sultan Selim Han'ın beratıyla vakfın tasarrufu Seyit Yusuf, Seyit Nasuh'un tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 zaviyedar ve vakfın hâsılı 250 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁵⁹.

Yalıncağ Baba Zaviyesi

Sandıklı nahiyenin merkezinde bulunan zaviyenin kurucusunun Yalıncağ Baba olduğu bilinmektedir. Yalıncağ Baba Zaviyesi, Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla Derviş'e ve Derviş'in oğluna sadaka olunmuştur. Padişah kararıyla Şah Veli'nin oğluna tasarruf olunarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 nefer ve vakfın yıllık hâsılı; mezra-i zemin'den 350 akçe, kiralık bahçe ve tarladan 100 akçe, bir değirmen bulunmakta harap olduğu için hâsıla dâhil edilmemiştir. Yalıncağ Baba Zaviyesi'nin toplam geliri 400 akçe kaydedilmiştir. Fakat evkaf defterini incelediğimizde yekûn 450 akçe olduğu tespit edilmiştir⁴⁶⁰.

Ahi Bayezid Zaviyesi

Zaviye ismini kurucusundan almış olup kişi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ahi Bayezid Zaviyesi eski deftere göre Ahi Musa'nın tasarrufunda kaydedilmiştir. Zaviye, padişah beratıyla Seyit Dur Ali Mescidi'ne tasarruf olunarak defter-i atığe kaydedilmiştir. Daha sonra padişah kararıyla Seyit Mehmet'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre vakfın yıllık gelirleri; 9 dükkândan 357 akçe, 2 tane debbağhânedan 45 akçe, kiralık

⁴⁵⁸ KKA TD, nr. 575, v. 60a.

⁴⁵⁹ KKA TD, nr. 575, v. 59b.

⁴⁶⁰ KKA TD, nr. 575, v. 60b.

yoncalık zemininden 295 akçe, Karaca Viran'daki değirmenden 30 akçe, 2 parça kiralık zeminden 30 akçe ve iki kasap dükkânından 720 akçe hâsıl 1.447 akçe kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelediğimizde 2 parçalık kiralık zemin toplama dâhil edilmemiştir. Ahi Bayezid Zaviyesi gelen geçen yolculara hizmet veremediğinden zamanla harap hale gelmiştir⁴⁶¹.

Ahi Arap Zaviyesi

Zaviyenin kurucusunun, tarikat mensubu olan Ahi Arap olduğu bilinmektedir. Ahi Arap Zaviyesi, Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla Hacı İvaz ve Mehmet'e tasarruf olunmuştur. Bir dönem timara çevrilmiş olsa da yeniden vakfa dönüştürülerek Hacı İvaz'ın tasarrufuna verilmiştir. Daha sonra padişah kararıyla Ahmet'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Ahi Arap Zaviyesi'nin gelirleri; zemin hânedan 20 akçe, dönümden 50 akçe ve kiralık dükkândan gelir gemiştir. Ahi Arap Zaviyesi'nin hâsılı 250 akçe kaydedilmiştir⁴⁶².

(?) Zaviyesi

Zaviyenin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Zaviye, gelen geçen yolculara hizmet etmekte olup zaviyenin meşihatı Bali ve Veli'nin tasarruflarındadır. Padişah beratıyla Mevlânâ Veli'ye tasarruf olunarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Sandıklı nahiyesindeki bağ ile bahçeden senelik 120 akçe gelir zaviyeye vakfedilmiştir⁴⁶³.

Musa Faki Zaviyesi

Döğer karyesine kayıtlı olan zaviye ismini kurucusundan almış olup kişi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Musa Faki Zaviyesi'ne 24 dönüm yer vakfedilmiştir. Musa oğlu Ramazan ve Hacı (?)'nın tasarruflarındayken Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde padişah beratıyla Yunus Fakih, Kara Fakih, Mahmut ve Mehmet'in tasarruflarında defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 zaviyedar beratı ve zaviyenin yıllık hâsılı 200 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁶⁴.

⁴⁶¹ KKA TD, nr. 575, v. 61a.

⁴⁶² KKA TD, nr. 575, v. 60b.

⁴⁶³ KKA TD, nr. 575, v. 61b.

⁴⁶⁴ KKA TD, nr. 575, v. 62a.

Şeyh Safa Zaviyesi

Klandıras karyesinde kayıtlı olan zaviyenin kurucusunun, tarikat mensubu Şeyh Safa olduğu bilinmektedir. Şeyh Safa Zaviyesi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Çiftlik evvela Cemal Bey, (?) ve Kemal'in tasarruflarındayken Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Cemal, Mezit, (?) ve Hüdaverdi'ye sadaka olunmuştur. Padişah kararıyla Cemal Osman ve Osman'ın oğlu Hüdaverdi vakfa ortak olarak defter-i atığe kaydedilmiştir. Zaviye gelen geçen yolculara hizmet etmektedir. Padişah beratıyla zaviyenin meşihati Mustafa'ya, nezareti Abdurrahman'a ve vakfin tasarrufu Veli'ye verilerek defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 zaviyedar evladı, 1 imam, 6 belirsiz toplam 8 nefer kaydedilmiştir. Şeyh Safa Zaviyesi'nin yıllık hâsılı 300 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁶⁵.

Resul Fakih Zaviyesi

Döğer karyesinde bulunan zaviyenin kurucusunun Resul Fakih olduğu bilinmektedir. Resul Fakih Zaviyesi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Zaviye, Resul Fakih'in oğlu Ali Fakih ve Hüseyin'in tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Resul oğlu Yunus, Hasan ve Ali Fakih'in oğlu Ramazan'a sadaka olarak verilmiştir. Padişah beratıyla evlatlardan Ramazan, Abdurrezzak ve Hacı İbrahim'in tasarruflarına kaydedilmiştir. Padişah kararıyla zaviye Mehmet'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 4 sahip beratı, 19 belirsiz ve 3 diğer toplam 26 nefer kaydedilmiştir. Resul Fakih Zaviyesi'nin yıllık hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁶⁶.

Şeyh Hamid Zaviyesi

Susuz karyesinde bulunan zaviyenin kurucusunun, tarikat mensubu Şeyh Hamit olduğu bilinmektedir. Şeyh Hamid Zaviyesi'ne 1 kıta yer vakfedilmiştir. Evvela Şeyh Nureddin oğlu Mustafa ve Mustafa'nın oğlu Ali'nin tasarruflarındayken Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde tasarrufu Ali ve mütevellisi olan Nureddin'e karar kılınmıştır. Padişah beratıyla Şeyh Elvan ve Nureddin oğlu Cafer'in tasarrufunda defter-i atığe

⁴⁶⁵ KKA TD, nr. 575, v. 61b.

⁴⁶⁶ KKA TD, nr. 575, v. 62a.

kaydedilmiştir. Yine padişah beratıyla vakıf Sefer'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 zaviyedâr beratı, 2 belirsizle birlikte 3 nefer ve vakfın yıllık hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir.

Şeyh Hamid Zaviyesi'ne Hisar karyesindeki 24 dönümlük çiftlikte vakfedilmiştir. Çiftlik eskiden Selçuk Bey defterinde Ali ve Halil Fakih'in tasarrufunda olup padişah beratıyla Mehmet'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 zaviyedar beratı ve çiftliğin yıllık hâsılı 300 akçe olarak kaydedilmiştir. Şeyh Hamid Zaviyesi'nin yıllık toplam hâsılı 700 akçe olduğu tespit edilmiştir⁴⁶⁷.

Şeyh İbrahim Zaviyesi

Ahmet karyesinde bulunan zaviye ismini kurucusundan almış olup kişi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Şeyh İbrahim Zaviyesi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Mustafa, Paşa (?), İsmail ve İshak'ın tasarruflarındayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde haymana taifesinde Mustafa sonra Mehmet'in tasarrufuna geçmiştir. Padişah beratıyla (?)'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 3 evlat, 6 belirsiz toplam 9 nefer kaydedilmiştir. Şeyh İbrahim Zaviyesi'nin yıllık hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁶⁸.

Şeyh Mehmet Zaviyesi

Meymun karyesinde bulunan zaviyenin kurucusunun, tarikat mensubu olan Şeyh Mehmet olduğu bilinmektedir. Şeyh Mehmet Zaviyesi'ne bir çiftlik yer kaydedilmiştir. Vakıf Nasuh, Ali Paşa ve Osman'ın tasarruflarındayken Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiştir. Padişah kararıyla yeniden vakfa çevrildiğinde Süleyman daha sonra Hafız Yakup'un tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın yıllık hâsılı 300 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁶⁹.

Şeyh Ahi Mesut Zaviyesi

Saltık karyesinde bulunan zaviyenin kurucusunun, tarikat mensubu olan Mesut olduğu tahmin edilmektedir. Şeyh Ahi Mesut Zaviyesi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakıf, evvela Kemal, Mehmet ve Davut Fakih'in tasarrufundayken

⁴⁶⁷ KKA TD, nr, 575, v. 62b.

⁴⁶⁸ KKA TD, nr, 575, v. 63a.

⁴⁶⁹ KKA TD, nr, 575, v. 63b.

Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Ömer Fakih'e sonra İbrahim'e sadaka olunarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 bağ ve Sandıklı merkezinden 2 değirmenden yıllık 500 akçe gelir vakfedilmiştir⁴⁷⁰.

Ahi Hızır Zaviyesi

Koç Hisar karyesinde bulunan zaviyenin kurucusunun, tarikat mensubu olan Ahi Hızır olarak kaydedilmiştir. Ahi Hızır Zaviyesi'ne bir çiftlik yer kaydedilmiştir. Vakıf, Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Derviş İvaz'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın yıllık hâsılı 250 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁷¹.

Şeyh İsmail Zaviyesi

Hacı karyesinde bulunan zaviye ismini kurucusundan almış olup kişi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Şeyh İsmail Zaviyesi'ne bir çiftlik yer kaydedilmiştir. Vakıf, evvela Ahmet'in oğlu Şeyh İsmail ve kızı Ayşe, Hatice'nin tasarruflarındayken Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla timara çevrilmiştir. Yeniden timara çevrildiğinde Ayşe vefat ettiğinden Hatice ve oğulları Musa ve Hacı Ali'ye sadaka olunmuştur. Padişah beratıyla Hızır'a sonra (?) Seyit'e daha sonra Kasım'ın oğlu Ramazan'a tasarruf olunarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 sahip beratı, 3 belirsiz toplam 5 nefer ve vakfın yıllık hâsılı 200 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁷².

Ahi Osman Zaviyesi

Zaviyenin kurucusunun, tarikat mensubu olan Ahi Osman olduğu bilinmektedir. Ahi Osman Zaviyesi, İvaz oğlu Ahi Osman ve Yusuf'un oğlu Ömer'in tasarruflarındayken Fatih Sultan Mehmet tarafından timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa dönüştürüldüğünde Yusuf'a sadaka olunmuştur. Padişah beratıyla Süleyman Fakih'e sonra Recep Dede'ye tasarruf olunarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre gelirleri; çiftlikten 250 akçe, kestane

⁴⁷⁰ KKA TD, nr, 575, v. 63a.

⁴⁷¹ KKA TD, nr, 575, v. 64a.

⁴⁷² KKA TD, nr, 575, v. 64b.

bahçesinden 50 akçe ve diğer bahçeden 30 akçe yıllık hâsılı 330 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁷³.

Karıcık Zaviyesi

Karıcık karyesinde bulunan zaviyenin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Karıcık Zaviyesi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakıf, evvela Şeyh Bayezid'in oğlunun tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde İlyas ve Yusuf'un tasarruflarında kaydedilmiştir. Padişah beratıyla Mevlânâ Taceddin Fakih ve Hacı'nın tasarruflarından sonra Davut Fakih'e tasarruf olunarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 imam, 4 belirsiz toplam 5 nefer ve vakfın yıllık hâsılı 350 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁷⁴.

Mürüvvet Baba Zaviyesi

Sandıklı nahiyesinin merkezinde bulunan zaviyenin kurucusunun Mürüvvet Baba olduğu bilinmektedir. Mürüvvet Baba Zaviyesi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Mürüvvet Baba'nın oğullarının tasarrufunda olan vakıf, padişah kararıyla Derviş İsa'ya sadaka olunmuştur. Zaviye gelen geçen yolculara hizmet edilmiştir. Vakıfa nakit akçeler vakfedilerek Derviş Nasuh'un tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre gelirleri; 4 dönüm çiftlikten 200 akçe, bahçeden 80 akçe, 4 dönüm harimden 120 akçe ve resm-i keyl 420 akçe yıllık hâsılı 820 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁷⁵.

Ahi Sinan Zaviyesi

Tavla karyesinde bulunan zaviye ismini kurucusundan almış olup kişi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ahi Sinan Zaviyesi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakıf, evvela padişah beratıyla Ahi Aydın ve Ahi Sinan'ın tasarruflarına sonra Pir Ahmet oğlu Tacettin, Davut ve Osman'ın oğlu (?) Ömer'in tasarruflarında defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 3 zaviyedar ve vakfın yıllık hâsılı 600 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁷⁶. Çola nahiyesindeki bir çiftlik yer Ahi Sinan Zaviyesi'ne aktarılmaktadır. Çiftlik, Ahi (?) ve Ahi Sinan'ın tasarrufunda kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 3 nefer ve vakfın hâsılı 400 akçe

⁴⁷³ KKA TD, nr, 575, v. 64a.

⁴⁷⁴ KKA TD, nr, 575, v. 65a.

⁴⁷⁵ KKA TD, nr, 575, v. 65b.

⁴⁷⁶ KKA TD, nr, 575, v. 65a.

olarak kaydedilmiştir. Ahi Sinan Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 1.000 akçe olduğu tespit edilmiştir⁴⁷⁷.

Mevlânâ Taceddin Fakih Kervansaray ve Zaviyesi

Devle karyesinde bulunan kervansaray ve zaviye ismini kurucusundan almıştır. Mevlânâ Tacettin, Pir Ahmet ve kardeşi Pir Ömer'in tasarruflarında daha sonra padişah beratıyla tevliyeti Tacettin oğlu Osman'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 4 zaviyedâr beratı, 1 müteveli, 4 sipahizâde, 14 belirsiz toplam 23 nefer kaydedilmiştir. Vakfın yıllık gelirleri; Devle karyesindeki bahçeden 500 akçe, (?) karyesindeki bahçeden 50 akçe, Sandıklı'daki dükkândan 100 akçe, Devle karyesindeki değirmenden 200 akçe ve diğeri 600 akçe yekûn 1.450 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁷⁸.

Şeyh Yusuf Zaviyesi

Hacı karyesinde bulunan zaviyenin kurucusunun, tarikat mensubu olan Şeyh Yusuf olduğu bilinmektedir. Şeyh Yusuf Zaviyesi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakıf, evvela Yusuf, Nasuh ve Şeyh Yusuf'un oğlunun tasarruflarındayken Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde padişah kararıyla Ömer Fakih, Osman, Halil, Abdullah ve Yusuf'un ortak tasarruflarına kaydedilmiştir. Yine padişah kararıyla Abdi (?)'ye daha sonra Nasuh'un tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre vakfın yıllık hâsılı 750 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁷⁹.

Şeyh Süleyman Zaviyesi

Tavil karyesinde bulunan zaviyenin kurucusunun, Şeyh Süleyman olduğu bilinmektedir. Şeyh Süleyman Zaviyesi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakıf, evvela (?) Derviş'e sonra Recep Dede'nin tasarrufunda kaydedilmiştir. Sonradan Recep Dede'ye tasarruf olunmuştur. Fakat Sandıklı nahiyesinin merkezinde bulunan Ahi Osman Zaviyesi'nin tasarrufu onda olduğundan Yusuf'un tasarrufuna verilerek defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre vakfın yıllık hâsılı 150 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁸⁰.

⁴⁷⁷ KKA TD, nr. 575, v. 75b.

⁴⁷⁸ KKA TD, nr. 575, v. 66a.

⁴⁷⁹ KKA TD, nr. 575, v. 66b.

⁴⁸⁰ KKA TD, nr. 575, v. 68b.

Şeyh İlyas Zaviyesi

Ürküd karyesinde bulunan zaviyenin kurucusunun, tarikat mensubu Şeyh İlyas olduğu bilinmektedir. Şeyh İlyas Zaviyesi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakıf, evvela Şeyh İlyas'ın tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Daha sonra yeniden vakfa çevrildiğinde Derviş Ahmet'in tasarrufuna verilmiş daha sonra tasarrufu oğlu Musa'ya verilerek defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 4 nefer ve hâsıl 300 akçe olarak defter-i cedide kaydedilmiştir⁴⁸¹.

Çola nahiyesinin Suvirmez karyesinin gelirleri Şeyh İlyas Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Vakıf, evvela Şeyh Tuti(?)'nin tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla Şeyh İlyas'ın tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Karyenin gelirleriyle Şeyh İlyas Zaviyesi'ndeki gelen geçen yolculara hizmet edilmiştir. Vakıf padişah beratıyla (?), Mehmet ve Tatar'ın tasarrufuna sonra Derviş daha sonra Mahmut'un tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre Suvirmez karyesinin hâsılı 600 akçe olarak kaydedilmiştir. Şeyh İlyas Zaviyesi yıllık toplam hâsılı 900 akçe olarak tespit edilmiştir⁴⁸².

Ahi Şahabeddin Zaviyesi

Kuyucak karyesinde bulunan zaviye ismini kurucusundan almıştır. Ahi Şahabettin Zaviyesi'ne iki çiftlik yer vakfedilmiştir. Birincisi (?)'nin tasarrufunda yıllık hâsılı 200 akçe olup defter-i cedide kaydedilmiştir. İkincisi Hacı karyesinde Şeyh Ömer'e ait çiftlik vakfetmiştir. Fatih Sultan Mehmet zamanında vakıf Elvan ve (?)'nin tasarruflarındayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Salih'in oğlu İskender'in tasarrufuna daha sonra Yakup sonra da Ömer'in oğluna verilerek defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın yıllık geliri 500 akçe olup 2 zaviyedar kaydedilmiştir. Ahi Şahabettin Zaviyesi'nin yıllık hâsılı 700 akçe olduğu tespit edilmiştir⁴⁸³.

Kulacık Zaviyesi

Kulacık Zaviyesi'nin kurucusu, Kulacık Ali olup onun tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Şeyh Mehmet'e sadaka olunmuştur. Sonra Derviş Ahmet'in tasarrufunda sonradan da Mustafa ve Ali'nin

⁴⁸¹ KKA TD, nr, 575, v. 69b.

⁴⁸² KKA TD, nr, 575, v. 75b.

⁴⁸³ KKA TD, nr, 575, v. 69b.

tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Kulacık Zaviyesi'nin yıllık geliri 250 akçe olarak kaydedilmiştir. Zaviyeye Kazan Pınarı karyesindeki Şeyh Kara Çiftliği de vakfedilmiştir. Vakıf, Fatih Sultan Mehmet'in zamanında Şeyh Kara'nın oğlu Şeyh Mehmet'in tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Nasuh'un oğlu Derviş Ali'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın yıllık geliri 500 akçe olarak kaydedilmiştir. Kulacık Zaviyesi'nin yıllık hâsılı 750 akçe olduğu tespit edilmiştir⁴⁸⁴.

(?) Zaviye

Yağan karyesinde bulunan zaviyenin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. (?) Zaviyesi'ne 2 zaviyedar, 1 müezzin, 1 sahip beratı ve 3 belirsiz toplam 7 nefer kaydedilmiştir. Vakfın hâsılı 80 akçe olarak kaydedilmiştir. (?) Zaviyesi'ne Kırır Sandıklı karyesinde İskender'e ait vakıf çiftliği vakfedilmiştir. Çiftlik İskender'in oğlu Lütfullah'ın tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Durak Fakih'in tasarrufuna sonra da imam olan Emrullah'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 3 belirsiz nefer ve hâsılı 350 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁸⁵.

1. 7. 3. Ticari ve İmar Vakıfları

Kiçik Hamamı

Sandıklı nahiyesinin merkezinde bulunan hamamın kim tarafından inşa edildiği bilinmemektedir. Kiçik Hamamı'na günlük 6 akçe, Mevlânâ Nimetullah bin Alâeddin Vakfı'na 120 akçe gelir aktarılmıştır. Kiçik Hamamı'nın $\frac{3}{4}$ oranı Süleyman'ın oğlu Mehmet'in mülkiyetinde olup hamamın yarı hissesi de medreseye vakfetmiştir. Fakat medrese harap olduğundan Cami-i Cedid'in hatibi Hacı Muhyiddin'e 1 akçe ve yine görevli Ahmet'e de 1 akçe yevmiye vakfetmiştir. Vakfa 4 tane tasarruf hakkı olan neferler kaydedilmiştir⁴⁸⁶.

Derbend

Kozluca Viran karyesinde bulunan derbend, Derviş Yahya Dede ve yanındakiler tarafından yaptırılmıştır⁴⁸⁷. Vakıf, evvela İsa Dede ve Derviş'e

⁴⁸⁴ KKA TD, nr, 575, v.70a.

⁴⁸⁵ KKA TD, nr, 575, v.71a.

⁴⁸⁶ KKA TD, nr, 575, v.70b.

⁴⁸⁷ Bulduk, 2013, s. 109.

tasarrufuna kaydedilmiştir. Daha sonra padişah kararıyla İsa Dede'nin tasarrufuna ve evladı Derviş Ali'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 153 nefer kaydedilmiştir. Vakfın tasarrufu tekrar değişerek Baba Paşa'ya verilerek defter-i cedide kaydedilmiştir⁴⁸⁸.

1. 7. 4. Şahıs Vakıfları

Şeyh Hızır Vakfı

Vakıf, Sandıklı nahiyesinde Şeyh Hızır tarafından kurulmuştur. Koç Hisar karyesinde Şeyh Hızır Vakfı'na bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Evvela Şeyh Hızır oğlu Mustafa ve Ali'nin tasarruflarındayken Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Şeyh (?) ve Şeyh Ali'nin tasarrufuna verilmiştir. Defter-i atige ise Seydi Fakih'in tasarrufunda sonra Seyit Yusuf'un tasarrufuna geçerek defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 nefer ve vakfın yıllık hâsılı 680 akçe olarak kaydedilmiştir. Daha sonra vakıf, (?) Baba Zaviyesi'nin nazırı Hüseyin'den Seyit Yusuf'a sadaka olunarak Emre Yusuf'un tasarrufunda kaydedilmiştir⁴⁸⁹.

İmadüddin Vakfı

İmadüddin kurduğu vakıf eski deftere göre evlatlık vakfı olarak geçmektedir. Vakfın tasarrufu evvela İvaz'ın oğlu, Yusuf'un oğlu İbrahim, Ahmet'in oğlu Ali ve kardeşi Halil evlatlarındadır. Sonra Sandıklı kadısının beratıyla Ramazan, Hızır ve Yunus'un tasarruflarında kaydedilmiştir. Padişah kararıyla Hızır İlyas oğlu İsmail ve (?)'nin tasarruflarında defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 sahip beratı, 8 belirsiz 10 nefer kaydedilmiştir. Vakfın gelirleri; mezra mescidinin hâsılından 266 akçe ve harim 50 akçe yekûn 286 akçe olarak kaydedilmiştir. Yapılan hesaplama göre yekûn 316 akçe olduğu tespit edilmiştir⁴⁹⁰.

Seyit Yusuf ve Seyit Mehmet Vakfı

Sandıklı nahiyesinin Koç Hisar karyesindeki vakıf, Seyit Yusuf ve Seyit Mehmet tarafından kurulmuştur. Vakfın gelirleri; 1 değirmen, hamam ve Koç

⁴⁸⁸ KKA TD, nr. 575, v. 67b-68a-b.

⁴⁸⁹ KKA TD, nr. 575, v. 61a.

⁴⁹⁰ KKA TD, nr. 575, v. 61a-b.

Hisar'da 1 parça bahçe, 1 tahunhâne ve 1 dükkân vakfedilmiştir. Seyit Yusuf vakfi evladının evlatlarına bırakarak defter-i cedide kaydedilmiştir⁴⁹¹.

Ahi Mustafa Kara Vakfı

Vakıf, tarikat mensubu olan Ahi Mustafa Kara tarafından kurulmuştur. Vakfa Sandıklı nahiyesinin Çay karyesinden evlatlarına 35 dönüm bağ vakfedilmiştir. Vakfın tasarrufu Ahi Mustafa Bey'e ve evladı Yusuf Dede'nin tasarrufundan (?)'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın yıllık hâsılı 180 akçe olarak kaydedilmiştir.

Vakfa bir çiftlik yer vakfedilerek tasarrufu Seydi İbrahim ve Seydi Muslihiddin'in evlatlarının tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın yıllık hâsılı 120 akçe olarak kaydedilmiştir. Yine Vakfa bir çiftlik yer vakfedilerek padişah kararıyla İvaz Dede'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın yıllık hâsılı 120 akçe olarak kaydedilmiştir. Ahi Mustafa Kara Vakfı'nın yıllık toplam hâsılı 300 akçe olduğu tespit edilmiştir⁴⁹².

⁴⁹¹ KKA TD, nr, 575, v. 69b.

⁴⁹² KKA TD, nr, 575, v. 68b.

1. 8. ÇOLA NAHİYESİNDEKİ VAKIFLAR

Çola'da 1'i camii, 1'i mescit 2 tane ibadethane ve 2 tane de zaviye toplamda 4 vakıf kurumu 27 nefer bulunmaktadır. Vakıf kurumlarına diğer gelirlerle birlikte 3 vakıf köyü, 3 çiftlik vakfedilmiştir.

1. 8. 1. Dini Vakıflar

Cami-i Şerif (Mehmet Bey Camii)

Yıprak karyesindeki Cami-i Şerif veya Mehmet Bey Cami olarak anılmaktadır. Caminin kurucusu Mehmet Bey olup Karahisâr'da sancak beyi veya subaşı olduğu tahmin edilmektedir. Vakfın gelirleri nakit, mülk bahçe ve değirmen ile karşılanmaktadır. Mehmet Bey Camisi'nin hâsılı 800 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁹³.

Mescid-i Alparslan

Alparslan karyesinde bulunan Alparslan Mescidi, Kâtip Sinan'ın oğlu Abdulkadir tarafından inşa edilmiştir. Mescide çiftlik vakfedilerek İmam Cemal'in tasarrufuna kaydedilmiştir. Alparslan Mescidi'nin hâsılı 300 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁹⁴. Kavacık karyesinin gelirleri de Alparslan Mescidi'ne vakfedilmiştir. Vakıf, Şeyh İvaz'ın tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrilerek Şeyh İvaz'ın oğlu İsa'ya daha sonra Bali'nin oğlu İvaz'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 zaviyedâr beratı, 3 berat-ı sahibi olmak üzere 4 nefer kaydedilmiştir. Vakfın yıllık geliri 400 akçe olarak kaydedilmiştir. Alparslan Mescidi'nin yıllık toplam geliri 700 akçe olduğu tespit edilmiştir⁴⁹⁵.

1. 8. 2. Eğitim Vakıfları

Karaca Ahmet Zaviyesi

Gelin Şeni karyesinde bulunan zaviyenin kurucusu Karaca Ahmet olduğu bilinmektedir. Karaca Ahmet Zaviyesi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Çiftlik Mevlânâ Taceddin'in tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet döneminde timara

⁴⁹³ KKA TD, nr. 575, v. 75a.

⁴⁹⁴ KKA TD, nr. 575, v. 75a.

⁴⁹⁵ KKA TD, nr. 575, v. 75b.

çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde yine Mevlânâ Taceddin'e daha sonra Bali'nin tasarrufuna geçerek vakfın hâsılı 250 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁹⁶.

Şeyh Mahmud Zaviyesi

Zaviyenin kurucusunun, tarikat mensubu olan Şeyh Mahmut olduğu bilinmektedir. Kızılca Kaya karyesindeki Şeyh Mahmut Zaviyesi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakıf, evvela Şeyh Abdullah'ın tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla timara çevrilmiştir. Çiftlik yeniden vakfa çevrilerek Şeyh Abdullah'a sonra Alaeddin'e daha sonra Ali'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Şeyh Mahmut Zaviyesi'ne 1 zaviyedâr, 1 belirsiz toplam 2 nefer ve hâsılı 300 akçe olarak kaydedilmiştir. Şeyh Mahmut Zaviyesi'nde gelen geçen yolculara hizmet edilmesi için Şeyh İbrahim'in tasarrufundaki Timurşah(?) karyesinin gelirleri vakfedilmiştir. Karyede 1 müezzin, 1 berat-ı sahibi, 4 belirsiz toplam 5 nefer ve hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir⁴⁹⁷.

Karahisâr'ın Koduk Boğazlıyan karyesinin gelirleri de Şeyh Mahmut Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Vakıf, Ahmet Fakih'in tasarrufundayken Seyit Osman Efendi'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 mücerred, 2 bennak, 1 nim-çift, 2 sahib-ı berat ve 10 belirsiz olmak üzere 16 nefer kaydedilmiştir. Vakıf köyünün hububat ve diğer gelirleri; hinta 300 akçe, şa'ir 120 akçe, mahlûd 80 akçe, öşr-i bostan 20 akçe, öşr-i küvvâre 25 akçe, adet-i ağnâm 12 akçe, deşbâni 8 akçe, resm-i zemin 35 akçe, resm-i çift bennak mücerred 96 akçe, bad-ı hevâ ve resm-i arusâne 30 akçe yekûn 726 akçe olarak kaydedilmiştir. Hariçten ziraat edilerek öşür ve resim alınan bir çiftlik yer kayıtlıdır. Şeyh Mahmut Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 1.426 akçe olduğu tespit edilmiştir⁴⁹⁸.

⁴⁹⁶ KKA TD, nr. 575, v. 75a.

⁴⁹⁷ KKA TD, nr. 575, v. 74b.

⁴⁹⁸ KKA TD, nr. 575, v. 75a.

1. 9. BOLVADİN NAHİYESİNDEKİ VAKIFLAR

Bolvadin nahiyesinde ticari ve imar açısından öneme sahip han ve hamam bulunmaktadır. Han, (?) Baba hizmet edilmesi adına hane vakfetmiştir. Haneye 7 nefer kaydedilmiştir⁴⁹⁹. Kara (?) Paşa Han ve haneye 11 dükkân ve 2 diğer gelir vakfedilmiştir. Bu gelirleri hanenin tamiri için kullanılmak şartıyla defter-i cedide kaydedilmiştir⁵⁰⁰.

Hamam, Rüstem Paşa'nın emriyle yapılan hamam Sinan Paşa'nın tasarrufundadır. Hamamın yıllık geliri olan 1.000 akçe Bolvadin'deki Cami-i Şerife ve 500 akçe de Çay Medresesi'ne vakfedilmiştir⁵⁰¹. Bolvadin'de 1'i camii, 9'u mescit 10 ibadethane, 1'i medrese, 6'sı zaviye, 1'i han ve 1'i hamam toplam 19 tane vakıf kurumu ve 379 nefer bulunmaktadır. Buradaki vakıf kurumlarına diğer gelirlerle birlikte 6 vakıf köyü, 6 çiftlik vakfedilmiştir.

1. 9. 1. Dini Vakıflar

Cami-i Şerif

Vakıf, Cami-i Şerif veya Çarşı Camii olarak bilinmektedir. Camii, 1320 tarihlerinde bölgede yaşamış olan Eşrefoğlu Mübareziddin Mehmet Bey döneminde Ziyaeddin Şikâri ya da Geldi isimindeki emir tarafından inşa edilmiştir⁵⁰². Vakfın yıllık gelirleri; 5 parça dükkândan 150 akçe, bahçeden 50 akçe, hafızın tasarrufundaki bahçeden 150 akçe yekûn 350 akçe olarak kaydedilmiştir. Cami-i Şerif, Sinan Paşa'nın tasarrufundayken Özdurı karyesindeki değirmenden 60 akçe, 1 dönüm harim ve 7 dönüm zeminden yıllık gelir gelmiştir. Cami-i Şerif imamına nakit 3.000 akçe vakfedilerek rıbh-ı mal 450 akçe, Bolvadin nahiyesinde Sinan Paşa ait zemin ve Eski Hamam'dan 1.000 akçe, 1 dükkândan 30 akçe, Süleyman'ın dükkânında 15 akçe toplam gelir 1.495 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁰³. Bolvadin'de Mustafa kızı (?) Hatun 1 bahçe vakfederek mahsul gelirlerini her sene mübarek ramazan ayında Kur'an-ı Kerim okunması için Cami-i Şerife verilerek defter-i cedide kaydedilmiştir⁵⁰⁴.

⁴⁹⁹ KKA TD, nr. 575, v. 83a.

⁵⁰⁰ KKA TD, nr. 575, v. 82b.

⁵⁰¹ KKA TD, nr. 575, v. 78a-82a.

⁵⁰² Bulduk, 2013, s. 261.

⁵⁰³ KKA TD, nr. 575, v. 81a.

⁵⁰⁴ KKA TD, nr. 575, v. 82b.

Alaca Mescidi

Sultan Gıyaseddin'in emriyle Alaca Çeşmesi ve karşısına hayrat sahibi Sahib Ata Fahreddin Ali'nin beylerinden olan Bayram Bey mescit inşa etmiştir. Osmanlı döneminin mescit genişletilerek camii haline getirilmiştir⁵⁰⁵. Mescide nakit 94.720 akçe aktarmış olup mescidin yıllık rıbhı 14.205 akçe mescit görevlilerine tahsis edilmiştir. Mescidin yıllık masrafları; hitabete 300 akçe, imamete 360 akçe, muallime 540 akçe, tevliyyete 540 akçe, kitabete 360 akçe, kayyıma 180 akçe, halife muallimhanesine 180 akçe, nezarete 180 akçe, çırağdâra 360 akçe, cibayete 360 akçe, 2 müezzine 360 akçe, revgan-ı serraça 483 akçe, sermahfil 360 ve diğer görevlilere 3.860 akçe ayrılmıştır⁵⁰⁶.

Mescid-i Bezciöglü

Mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Bezciöglü Mescidi'ne nakit Hoca Sinan Bey 1.000 akçe, Mahmut'un oğlu Bayezid 1.000 akçe, Hacı İvaz 1.000 akçe, Yusuf'un oğlu Süleyman 600 akçe, Emrullah'ın oğlu Hızır İlyas 200 akçe, Mehmet'in oğlu Hacı Halil 1.500 akçe vakfetmiştir. Vakfın yekûn 5.300 akçe mescidin yıllık geliri rıbh-ı mal 795 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁰⁷. Bezciöglü Mescidi'nin görevlileri de nakit para vermiştir. Revgan-ı serraça 2.300 akçe, müezzine 1.100 akçe yekûn 3.400 akçe rıbhı 510 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁰⁸.

Mescit

Mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Özdurı karyesinden bir miktar yer mescide vakfedilmiştir. Mescide kim imam olursa onun tasarrufuna verilerek defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfa 3 nefer ve yıllık hâsılı 80 akçe kaydedilmiştir. Mescide, vakıf köyünün bahçesinden onda on bir hissesi vakfedilmiştir. Yine vakıf köyünün bahçesine 2 nefer kayıtlıdır⁵⁰⁹.

Mescid-i Mahalle-i Kubbeli

Kubbeli Mahallesi'nde bulunan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Kubbeli Mescidi'ne imamın tasarrufunda 4 dönüm yer vakfedilmiştir. Mescidinin gelirleri; 2 dükkân, 1 revgan-ı serraç dükkânı, 4 parça

⁵⁰⁵ Süleyman Gönçer, *Afyon İli Tarihi, Karınca Matbaacılık*, İzmir, 1971, s. 291.

⁵⁰⁶ KKA TD, nr. 575, v. 81b.

⁵⁰⁷ KKA TD, nr. 575, v. 81a.

⁵⁰⁸ KKA TD, nr. 575, v. 81b.

⁵⁰⁹ KKA TD, nr. 575, v. 82a.

bahçe, 33 dönüm zemin öşürleri timar sahiplerine verilmiştir. Vakfın hâsılı 120 akçe olarak kaydedilmiştir⁵¹⁰.

Mescid-i Bey

Bey Mahallesi'nde bulunan mescit, Eşrefoğulları Beyliği döneminde inşa edilmiştir. Vakfa 4 dükkân ve 20 dönüm zemin vakfedilmiştir. Mescit, imam olanların tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir⁵¹¹.

Mescit

Küstümen Mahallesi'nde bulunan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Mescide 2 bağ, 1 bahçe müezzine ve 60 dönüm zemin gelir olarak vakfedilmiştir. Mescit, imama vakfedilerek defter-i cedide kaydedilmiştir⁵¹².

Mescid-i Şeyh Bey

Şeyh Bey Mahallesi'nde bulunan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Şeyh Bey Mescidi imam olanların tasarrufunda verilerek defter-i cedide kaydedilmiştir. Mescidin gelirleri; 7 dükkân, 1 bahçe ve 2 revgan-ı serraç dükkânlarının gelirleri vakfedilmiştir⁵¹³.

Mescit

Şadi Mahallesi'nde bulunan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Mescidin gelirleri 1 bahçe ve 2 revgan-ı serraç dükkânı olarak kaydedilmiştir. Mescit, imamın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir⁵¹⁴.

Mescit

Sofiler (?) karyesinde bulunan mescidin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Mescit, müezzinin tasarrufunda bir miktar yer vakfedilmiştir. Öşr-i ve rüsumu timar sahibine verilmiştir⁵¹⁵.

⁵¹⁰ KKA TD, nr. 575, v. 82b- 83a.

⁵¹¹ KKA TD, nr. 575, v. 82a.

⁵¹² KKA TD, nr. 575, v. 82b.

⁵¹³ KKA TD, nr. 575, v. 82a.

⁵¹⁴ KKA TD, nr. 575, v. 82b.

⁵¹⁵ KKA TD, nr. 575, v. 83a.

1. 9. 2. Eğitim Vakıfları

Çay Medresesi

Çay karyesinde bulunan Çay Medresesi, Karahisâr'ın en eski medresesi olarak bilinmektedir. Medresenin diğer adı Taş Medresesi olarak bilinmektedir. Çay Medresesi, 1278 yılında Selçuklu Devleti zamanına ait olup III. Gıyaseddin Keyhusrev döneminde önemli bir devlet adamı ve komutan olan Ebu'l- Mücahid Yusuf bin Yakup tarafından yaptırılmıştır. Medresenin mimarı olan Oğul Bey hem medrese hem camii olarak tasarladığından iki türlü de kullanılmaktadır. Günümüzde ise camii olarak kullanılmaktadır. Anadolu Selçuklu Devleti için önemli bir yeri olan medresenin etrafında çeşme, han ve hamam bulunmaktadır. Medreseye İncilli Bükü, Yenice, Ballı Höyük, Küçük Domalı vakıf köyleri ve Dişlü karyesinden çiftlik vakfedilmiştir. Evkaf defterini ayrıntılı inceliğimizde vakıf köylerinden gelen vergiler toplandığında medresenin yıllık toplam geliri 16.404 akçe olduğu tespit edilmiştir⁵¹⁶.

Medrese, Mevlânâ Seydi'nin tasarrufundayken Alaaddin'e daha sonra da Mevlânâ Yahya'ya sadaka olunarak defter-i cedide kaydedilmiştir. İncili Bükü karyesinin tasarrufu ise Alaeddin'e daha sonra Mevlânâ Yahya'nın tasarrufunda kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 5 çift, 31 mücerred, 17 bennak, 9 nim-çift, 7 belirsiz ve 2 belirsiz toplam 71 nefer kayıtlıdır. Çay Medresesi'nin hububat ve diğer yıllık gelirleri; hınta 2.400 akçe, şa'ir 1.200 akçe, mahlûd 800 akçe, öşr-i bağ bahçe 350 akçe, öşr-i küvvâre 170 akçe, öşr-i bostan 115 akçe, öşr-i keten 250 akçe, öşr-i kendir 150 akçe, resm-i dönüm 50 akçe, resm-i zemin 33 akçe, adet-i ağnâm 450 akçe, resm-i zemin 350 akçe, deşbâni 50 akçe, tabu-ı zemin 800 akçe, resm-i çift bennak mücerred 703 akçe, bad-ı hevâ resm-i arusâne 600 akçe, mezra 500 akçe, 3 değirmenden 190 akçe, hamam 500 akçe, kiralık hâne 70 akçe, kiralık (?) 1.300 akçe, mukata-ı zeminden 10 akçe, mukata-ı çayır 40 akçe ve diğer 1.300 akçe yekûn 12.381 akçe kaydedilmiştir⁵¹⁷.

Bolvadin nahiyesinin Yenice karyesinin gelirleri medreseye vakfedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 çift, 19 mücerred, 25 bennak, 9 nim-çift, 1 (?) berat-ı ve 1 belirsiz toplam 57 nefer kaydedilmiştir. Yenice karyesinin hububat ve diğer yıllık

⁵¹⁶ Bulduk, 2013, s. 254.

⁵¹⁷ KKA TD, nr. 575, v. 77b-78a.

gelirleri; hınta 600 akçe, şa'ir 200 akçe, mahlûd 120 akçe, öşr-i bağ bahçe 180 akçe, öşr-i küvvâre 15 akçe, öşr-i bostan 12 akçe, öşr-i keten kendir 35 akçe, resm-i zemin 30 akçe, deşbâni 20 akçe, tabu-ı zemin 40 akçe, adet-i ağnâm 20 akçe, (?) 15 akçe, resm-i çift bennak mücerred 626 akçe, bad-ı hevâ ve resm-i arusâne 50 akçe yekûn 1.748 akçe olarak kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelediğimizde vakıf köyünün yıllık hâsılı 1.963 akçe olduğu tespit edilmiştir⁵¹⁸.

Ballu Öyük karyesinin gelirleri medreseye ayrılmıştır. Vakıf köyünde evkaf defterine göre 16 mücerred, 36 bennak, 8 nim-çift, 6 sipahizade, 1 (?) ve 4 belirsiz toplam 71 nefer kaydedilmiştir. Vakıf köyünün hububat ve diğer yıllık gelirleri; hınta 300 akçe, şa'ir 200 akçe, mahlûd 120 akçe, öşr-i bağ bahçe 60 akçe, öşr-i küvvâre 7 akçe, öşr-i kendir 12 akçe, öşr-i bostan 5 akçe, adet-i ağnâm 40 akçe, resm-i zemin 30 akçe, öşr-i keten 12 akçe, deşbâni 30 akçe, tabu-ı zemin 40 akçe, (?) 30 akçe, resm-i çift bennak mücerred 642 akçe, bad-ı hevâ ve resm-i arusâne 30 akçe yekûn 1.558 akçe kaydedilmiştir⁵¹⁹.

Küçük Domalı karyesinin gelirleri medreseye aktarılmıştır. Evkaf defterine göre 4 sipahi, 2 berat sahibi, 1 imam ve 8 belirsiz toplam 15 nefer kaydedilmiştir. Vakıf köyünün hububat ve diğer gelirleri; hınta 60 akçe, şa'ir 40 akçe, mahlûd 10 akçe, öşr-i bostan 2 akçe, öşr-i bağ bahçe 12 akçe, resm-i (?) 10 akçe, resm-i zemin 12 akçe, deşbâni 6 akçe yekûn 150 akçe olarak hesaplanmıştır. Defteri incelediğimizde yekûn 152 akçe olduğu tespit edilmiştir⁵²⁰.

Bolvadin nahiyesinin Dişlü karyesinde bir çiftlik yer de Çay Medresesi'ne vakfedilmiştir. Selçuk Bey'in defterine göre Şeyh İvaz'ın tasarrufunda olup timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde çiftlik Şeyh İvaz'ın oğlu Emrullah'ın verilmiştir. Mustafa'nın oğlu Ahi İvaz'ın tasarrufundayken padişah beratıyla vakıf Halil'e daha sonra Hacı Süleyman'ın oğluna sadaka olunmuştur. Daha sonra çiftlik Şeyh Mahmut'un tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın yıllık geliri 350 akçe olarak kaydedilmiştir⁵²¹.

⁵¹⁸ KKA TD, nr. 575, v. 78a-b.

⁵¹⁹ KKA TD, nr. 575, v. 78b-79a.

⁵²⁰ KKA TD, nr. 575, v. 79a.

⁵²¹ KKA TD, nr. 575, v. 79b.

Ahi Mehmet Zaviyesi

Adaköy karyesinde bulunan zaviye ismini kurucusundan almış olup kişi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ahi Mehmet Zaviyesi, Sultan Murat ve Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla zaviye evlatlık vakfıdır. Vakıf Ahi Osman'a sonra Ahi Ali'ye daha sonra oğlu Ahi Emrullah'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 mücerred, 2 bennak, 1 zaviyedâr ve 62 belirsiz toplam 66 nefer kaydedilmiştir. Ahi Mehmet Zaviyesi'nin yıllık gelirleri; zeminden 90 akçe, kasaphaneden 720 akçe ve diğeri 2.000 akçe olmak üzere yekûn 2.790 akçe kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelediğimizde yekûn 2.810 akçe olduğu tespit edilmiştir⁵²².

Oyum Ağaç vakıf köyü de Ahi Mehmet Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Vakıf köyü evvela Ahmet Baba'nın tasarrufundayken sonradan Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla Murat Paşa'nın tasarrufundayken tımara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Murat Paşa müteveli olup oğulları Seydi İsa ve Seydi Murat'a karar kılınmıştır. Daha sonra Seydi Abdi oğlu Seydi Veli'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 çift, 10 mücerred, 15 bennak, 10 nim-çift, 11 berat-ı sahibi, 1 mahsul(?), 4 haymana, 5 sipahizade ve 2 diğeri olmak üzere 59 nefer kayıtlıdır.

Vakfın hububat ve diğeri gelirleri; hınta 900 akçe, şa'ir 480 akçe, mahlûd 80 akçe, adet-i ağnâm 120 akçe, öşr-i küvvâre 20 akçe, öşr-i bahçe 60 akçe, öşr-i bostan 30 akçe, resm-i zemin 25 akçe, deşbâni 50 akçe, tabu-ı zemin 30 akçe, resm-i çift bennak mücerred 519 akçe ve bad-ı hevâ ve resm-i arusâne 60 akçe yekûn 2.374 akçe olarak kaydedilmiştir. Ahi Mehmet Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 5.184 akçe olduğu tespit edilmiştir⁵²³.

Hüseyin Abdal Zaviyesi

Zaviye ismini kurucusundan almış olup hakkında bilgi bulunmamaktadır. Hüseyin Abdal Zaviyesi'ne hayrat sahipleri bahçe ve mahsul gelirleri vakfedilmiştir. Vakıf Hüseyin'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf

⁵²² KKA TD, nr. 575, v. 76b-77a.

⁵²³ KKA TD, nr. 575, v. 77a-77b.

defterine göre 1 zaviyedar beratı ve zaviyenin yıllık geliri 200 akçe olarak kaydedilmiştir⁵²⁴.

İlyas Bey Zaviyesi

Zaviyenin kurucusunun İlyas Bey olduğu bilinmekte fakat hakkında bilgi bulunmamaktadır. İlyas Bey Zaviyesi'ne Bozok karyesindeki mezranın geliri vakfedilmiştir. Vakıf evvela Hüseyin'in oğlunun tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Hafız Abdi sonra Nasuh'un tasarrufuna daha sonra Süleyman'a sadaka olunmuştur. Evlatlarından Ahmet ve Osman'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 çift, 1 mücerred, 1 bennak, 10 zaviyedar ve 14 belirsiz toplam 28 nefer kaydedilmiştir.

Bozok karyesinin hububat ve diğer gelirleri; hınta 300 akçe, şa'ir 80 akçe, mahlûd 80 akçe, resm-i zemin 30 akçe, tabu-ı zemin 12 akçe, adet-i ağnâm 15 akçe, deşbâni 8 akçe, resm-i çift bennak mücerred 90 akçe, bad-ı hevâ resm-i arusâne 15 akçe ve diğerleri toplam yekûn 608 akçe kaydedilmiştir. Defterini incelediğimizde yekûn 630 akçe olduğu tespit edilmiştir⁵²⁵.

Mevlâna Zaviyesi

Zaviyenin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Mevlâna Zaviyesi, Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla Şeyh Sinan'ın tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Şeyh Sinan'ın oğlu Ahi (?)'nin tasarrufuna kaydedilmiştir. Defter-i atige göre evlatlarından Ahi Hamid ve Yusuf'un tasarrufuna daha sonra Hamid'in oğlunun tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 parça harimden 200 akçe ve bahçeden 180 akçe toplam vakfın yıllık geliri 380 akçe olarak kaydedilmiştir.

Mevlâna Zaviyesi'ne İrkmen karyesinde bir çiftlik ve bahçe de vakfedilmiştir. Vakıf, İmam Mehmet Fakih'in tasarrufunda Selçuk Bey defterine kaydedilmiştir. Çiftlik ve bahçe Ahmet'in tasarrufuna sonra padişah beratıyla İmam Hasan Fakih'in tasarrufuna daha sonra da Mahmut Fakih'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir⁵²⁶.

⁵²⁴ KKA TD, nr. 575, v. 79b.

⁵²⁵ KKA TD, nr. 575, v. 79b-80a.

⁵²⁶ KKA TD, nr. 575, v. 80a.

Yine zaviyeye İrkmen karyesindeki Şeyh İbrahim'e ait çiftlik vakfedilmiştir. Çiftlik timara çevrilerek yeniden vakfa verilmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla Muhyiddin oğlu İbrahim (?) ve Ömer'e verilmiştir. Çiftlik Muhyiddin'in tasarrufundayken Bolvadin nahiyesinin Halife Mahallesi'nden hane-i avarız vergisi toplanmıştır. Padişah beratıyla Mustafa'ya tasarruf olup defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfa yıllık 2 parça bahçeden 150 akçe ve çiftliğin hâsılı 300 akçe yekûn 450 akçe olarak kaydedilmiştir. Mevlânâ Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 1.230 akçe olarak kaydedilmiştir⁵²⁷.

Hacı Çohar(?) Baba Zaviyesi

Bolvadin nahiyesinin Kutluca karyesinde ashap sahipleri tarafından Hacı (?) Baba Zaviyesi inşa edilmiştir. Vakıf Hacı Mehmet'in oğlu Hasan'ın tasarrufuna kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre vakfın geliri bağdan 80 akçe kaydedilmiştir⁵²⁸.

Ali Dede Zaviyesi

Zaviyenin kurucusunun Ali Dede olup hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ali Dede Zaviyesi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakıf, Hamid'in tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla çiftlik timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Hasan Emir'in tasarrufuna daha sonra da Hasan oğlu Süleyman'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 zaviyedar ve vakfın yıllık hâsılı 250 akçe olarak kaydedilmiştir.

Ali Dede Zaviyesi'ne Kemalledin bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakıf evvela Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla Hacı Emre, Abdi Fakih ve Mehmet'in tasarrufuna verilmiştir. Sonra Celal'e daha sonra da Celal oğlu Abdurrahman'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın yıllık geliri 2 parça bahçeden 70 akçe ve çiftliğin hâsılı 250 akçe yekûn 320 akçe olarak kaydedilmiştir⁵²⁹. Yine zaviyeye bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Çiftlik padişah beratıyla Abdi Fakih'ye sadaka olunmuş sonra da Tamer Fakih'e sadaka olunmuştur. Vakıf, Derviş'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın yıllık hâsılı 250 akçe olarak kaydedilmiştir. Ali Dede Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 820 akçe olduğu tespit edilmiştir⁵³⁰.

⁵²⁷ KKA TD, nr. 575, v. 80b.

⁵²⁸ KKA TD, nr. 575, v. 81b.

⁵²⁹ KKA TD, nr. 575, v. 80b.

⁵³⁰ KKA TD, nr. 575, v. 81a.

1. 10. BARÇINLI NAHİYESİNDEKİ VAKIFLAR

Barçınlı'da 1'i camii, 1'i mescit 2 ibadethane, 10'u zaviye ve 1'i derbend toplam 13 vakıf kurumu ve 779 nefer bulunmaktadır. Buradaki vakıf kurumlarının diğer gelirlerle birlikte 9 vakıf köyü, 45 çiftlik vakfedilmiştir.

1. 10. 1. Dini Vakıflar

Cami-i Şerif-i Tusi

Tusi karyesinde bulunan Cami-i Şerif durumu iyi olanlar birer miktar yer vakfederek kurulmuştur. Camiye her kim imam olursa onun tasarrufuna vakıf kurulmuştur. Önce mescit olarak kullanılmış sonradan cami olmuştur. Cami-i Şerif'in nakit gelirleri; 1.000 akçe vakfedilerek rıbhı 150 akçe, 1.000 akçe vakfedilerek rıbhı 150 akçesi mescit için ayrılmıştır. Yine mescit için 1.000 akçe vakfedilerek rıbhı 150 akçesi mescide vakfedilmiştir⁵³¹.

Cami-i Şerif'e çiftlikler ve değirmenler de vakfedilmiştir. Hisarcık karyesinde çiftlik evvela Mevlânâ Muhyiddin'in tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Vakfa, Mevlânâ Muhyiddin müteveli olup oğulları Abdi ve Mevlânâ (?)'ya sadaka olunmuştur. Padişah beratıyla (?)'nın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın yıllık hâsılı 350 akçe olarak kaydedilmiştir. (?) karyesinden bir çiftlik yer İmam'ın oğlu Halil'in tasarrufuna kaydedilerek vakfedilmiştir. Padişah beratıyla Musa Fakih'in tasarrufuna sonra da (?)'nın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir.

Evkaf defterine göre vakfın yıllık hâsılı 250 akçe olarak kaydedilmiştir. Didalu karyesinde (?) oğulları tarafından çiftlik ve 2 değirmen vakfedilmiştir. Vakıf evlatlarının tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 10 nefer ve yıllık hâsıl 500 akçe olarak kaydedilmiştir. Cami-i Şerif'in yıllık toplam geliri 1.550 akçe olduğu tespit edilmiştir⁵³².

Sultan Melik Gazi Mescidi

Selçuklu döneminde Sultan Melik Gazi tarafından inşa edilmiştir. Sultan Melik Gazi Zaviyesi'nin gelirinin bir kısmı karyedeki mescide ayrılmıştır. Mescit

⁵³¹ KKA TD, nr. 575, v. 97b.

⁵³² KKA TD, nr. 575, v. 98a.

her kim imam olursa ona şart kılındığından Hacı Ahmet Fakih'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir⁵³³.

1. 10. 2. Eğitim Vakıfları

Basri Seydi Zaviyesi

Barçınli nahiyesinde bulunan zaviyenin kurucusunun, Basri Seydi olduğu bilinmektedir. Basri Seydi Zaviyesi, Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Mustafa, Pir Mehmet Yusuf ve Derviş Bayezid tasarruflarındayken gelen geçen yolculara hizmet etmiştir. Daha sonra Seydi Piri(?), Seydi Elvan, Seydi Mehmet ve Basri zaviyenin tasarrufuna ortak olmuşlardır. Padişah beratıyla Derviş Ali, Seydi Sule(?), Seydi Mehmet ve (?) Bali'nin tasarruflarında defter-i cedide kaydedilmiştir.

Basri Seydi Zaviyesi'ne Aynalı karyesi vakfedilmiştir. Evkaf defterine göre 18 çift, 37 mücerred, 22 bennak, 12 nim-çift, 1 kadı, 1 sahip-ı beratı, 2 evlat, 11 belirsiz ve Hüseyin Abdullah resm-i zemin 13 akçe toplam 105 nefer kaydedilmiştir. Vakıf köyünün hububat ve diğer gelirleri; hınta 1.800 akçe, şa'ir 600 akçe, alef 120 akçe, mahlûd 200 akçe, öşr-i bostan 85 akçe, öşr-i küvvâre 37 akçe, öşr-i bahçe 50 akçe, resm-i zemin 39 akçe, adet-i ağnâm 60 akçe, deşbâni 100 akçe, tabu-ı zemin 150 akçe, resm-i çift bennak mücerred 1.246 akçe, bad-ı hevâ resm-i arusâne 120 akçe ve değirmenden 50 akçe yekûn 4.522 akçe olarak kaydedilmiştir. Defteri incelediğimizde vakfın yıllık hâsılı 4.657 akçe olarak hesaplanmıştır.

Basri Seydi Zaviyesi'ne (?) vakıf köyünden bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakıf, evvela Mansur, Muhyiddin ve Pir Musa'nın tasarruflarındayken padişah beratıyla İlyas'ın oğlu Burak'ın tasarrufunda çiftliğin yıllık geliri 350 akçe olarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Basri Seydi Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 5.007 akçe olduğu tespit edilmiştir⁵³⁴.

Sultan Melik Gazi Zaviyesi

Barçınli nahiyesinde bir köy ve zaviye ismini kurucusu olan Selçuklu Devleti'nden Sultan Melik Gazi tarafından almaktadır⁵³⁵. Sultan Melik Gazi

⁵³³ KKA TD, nr. 575, v. 86a.

⁵³⁴ KKA TD, nr. 575, v. 84b-85a.

⁵³⁵ Bulduk, 2013, s. 86.

Zaviyesi, evvela Hızır oğlu İlyas'ın tasarrufundayken Basri'nın oğlu Seydi Şah'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 14 çift, 13 mücerred, 17 bennak, 7 nim-çift, 1 belirsiz, 4 haymana, 1 müteveli, 4 (?), 1 imam toplam 62 nefer ve Ali resm-i zemin 13 akçe kaydedilmiştir.

Evkaf defterine göre vakfın hububat ve diğer gelirleri; hınta 2.100 akçe, şa'ir 1.000 akçe, mahlûd 200 akçe, öşr-i bostan 180 akçe, öşr-i küvvâre 20 akçe, öşr-i bahçe 130 akçe, adet-i ağnâm 360 akçe, resm-i zemin 160 akçe, deşbâni 40 akçe, tapu-ı zemin 280 akçe, resm-i çift bennak mücerred 855 akçe, bad-ı hevâ ve resm-i arusâne 220 akçe yekûn 5.745 akçe olarak kaydedilmiştir. Evkaf defteri ayrıntılı incelediğimizde vakfın yekûnu 5.545 akçe olduğu tespit edilmiştir⁵³⁶.

Saru Lala Zaviyesi

Arslanlu karyesinde Saru Lala Zaviyesi bulunmaktadır. Zaviyenin kurucusunun Arslan Bey olduğundan köyün ismi de Arslanlu köyü olarak anılmıştır. Zaviyenin meşihatı evvela (?) Paşa olup Fatih Sultan Mehmet döneminde timara verilmiştir. Yeniden vakfa verildiğinde yine (?) Paşa verilmiştir. (?) Paşa vefat ettiğinde zaviyenin tasarrufu oğlu Hızır Şah'a sonra da oğlu İbrahim'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 13 çift, 4 (?) evlad ve 3 belirsiz toplam 49 nefer kaydedilmiştir.

Saru Lala Zaviyesi'nin hububat ve diğer gelirleri; hınta 1.800 akçe, şa'ir 800 akçe, mahlûd 400 akçe, öşr-i bostan 60 akçe, öşr-i küvvâre 220 akçe, öşr-i bağ bahçe 120 akçe, resm-i zemin 70 akçe, adet-i ağnâm 250 akçe, tapu-ı zemin 180 akçe, deşbâni 40 akçe, resm-i çift bennak mücerred 787 akçe, bād-ı hevâ ve resm-i arusâne 220 akçe yekûn 4.987 akçe kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelediğimizde yekûn 4.947 hesaplanmıştır. Mezralardan 120 akçe yıllık gelir aktarıldığından zaviyenin yıllık gelir toplamı 5.067 akçe olduğu tespit edilmiştir⁵³⁷.

Saru Lala Zaviyesi'ne Barçınlı'nın Saru Lala mezrası ve Alicik karyesinden 5 çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakıf bir ara timara çevrilmiş olsa da yeniden vakfa çevrilerek Ahmet Paşa'nın oğlunun tasarrufuna verilmiştir. Padişah beratıyla (?) Paşa, Bali oğlu Abdal Paşa ve kardeşinin tasarrufuna daha sonra da İbrahim Çelebi,

⁵³⁶ KKA TD, nr. 575, v. 85b.

⁵³⁷ KKA TD, nr. 575, v. 86a-b.

İsa'nın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 çift, 4 mücerred, 12 bennak, 8 nim-çift ve 4 belirsiz toplam 29 nefer kaydedilmiştir.

Vakfin hububat ve diğer yıllık gelirleri ise hinta 900 akçe, şa'ir 400 akçe, mahlûd 200 akçe, öşr-i bostan 30 akçe, öşr-i bahçe 12 akçe, öşr-ı küvvâre 15 akçe, adet-i ağnâm 25 akçe, resm-i zemin 30 akçe, deşbâni 20 akçe, tapu-ı zemin 35 akçe, resm-i çift bennak mücerred 333 akçe, bad-ı hevâ resm-i arusâne 45 akçe ve değirmenlerden 310 akçe yekûn 2.380 akçe olarak kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelediğimizde yekûn 2.355 akçe hesaplanmıştır. Sarı Lala Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 7.422 akçe olduğu tespit edilmiştir⁵³⁸.

Abdal Oğlu Zaviyesi

Şaban karyesinde bulunan zaviye ismini kurucusundan aldığı bilinmektedir. Abdal Oğlu Zaviyesi (?) Çelebi'nin tasarrufundayken Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Derviş Piri'ye sadaka olunmuştur. Daha sonra Şeyh Mehmet'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 3 çift, 3 mücerred, 5 bennak, 4 nim-çift, 2 belirsiz ve 7 sipahizade toplam 24 nefer kaydedilmiştir.

Zaviyenin hububat ve diğer yıllık gelirleri; hinta 1200 akçe, şa'ir 600 akçe, mahlûd 200 akçe, öşr-ı bostan 11 akçe, öşr-ı küvvâre 21 akçe, öşr-i bahçe 12 akçe, resm-i çayır 20 akçe, resm-i zemin 25 akçe, adet-i ağnâm 12 akçe, tapu-ı zemin 18 akçe, deşbâni 15 akçe, 2 değirmenden 90 akçe, resm-i çift bennak mücerred 243 akçe, bād-ı hevâ ve resm-i arusâne 300 akçe yekûn 2.497 akçe kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelediğimizde yekûn 2.767 akçe olduğu tespit edilmiştir⁵³⁹.

Üryan Baba Zaviyesi

Üryan Baba karyesinde bulunan zaviye ve köy ismini kurucusu olan Üryan Baba'dan almıştır. Üryan Baba Zaviyesi tasarrufu Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla Derviş Sefer Şah'a verilerek gelen geçen yolculara hizmet verilmiştir. Evkaf defterine göre 11 çift, 24 mücerred, 19 bennak, 7 nim-çift, 2 evlad-ı sahip, 7 belirsiz ve sonradan 7 nazır beratı eklenmesiyle toplam 77 nefer kaydedilmiştir. Üryan Baba Zaviyesi'nin hububat ve diğer yıllık gelirleri; hinta 1.200 akçe, şa'ir 400 akçe, mahlûd 240 akçe, öşr-i bahçe 10 akçe, öşr-i bostan 10 akçe, öşr-i küvvâre 20 akçe,

⁵³⁸ KKA TD, nr. 575, v. 86b-87a.

⁵³⁹ KKA TD, nr. 575, v. 87a-88b.

resm-i zemin 50 akçe, adet-i ağnâm 30 akçe, deşbâni 30 akçe, tapu-ı zemin 50 akçe, değirmenden 400 akçe, resm-i çift bennak mücerred 873 akçe, bâd-ı hevâ ve resm-i arusâne 66 akçe yekûn 3.379 akçe olarak kaydedilmiştir. Üryan Baba Zaviyesi'nin yakınlarında bulunan bir bahçe zaviyeye vakfedilmiştir. Bahçenin tasarrufu şeyh ve dervişlere verilmiştir. Bahçenin yıllık hâsılı 400 akçe kaydedilmiştir. Böylelikle Üryan Baba Zaviyesi'nin yıllık hâsılı 3.779 akçeye yükselmiştir⁵⁴⁰.

(?) karyesinin gelirleri de zaviyeye aktarılmıştır. Vakıf, Hamid ve oğullarının tasarrufunda kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 berat-ı sahip, 3 sipahizade, 1 haymana, 2 muaf ve 55 belirsiz toplam 63 nefer kaydedilmiştir. Vakıf köyünün yıllık geliri 1.200 akçe olarak kaydedilmiştir. Üryan Baba Zaviyesi'ne Çuği karyesinden bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakıf evvela Ahi Bayram'ın tasarrufunda kaydedilmiştir. Çiftlik timara çevrilip yeniden vakfa dönüştürüldüğünde Ahi Bayram'ın oğulları Ahi Murat ve İbrahim'e sadaka olunmuştur. Padişah beratıyla çiftliğin tasarrufu oğullarının ortak tasarrufunda kaydedilmiştir. Yine padişah beratıyla İbrahim ve Oruç'un tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 zaviyedâr, 3 berat-ı sahip ve 21 belirsiz toplam 26 nefer kaydedilmiştir. Çiftliğin yıllık hâsılı 300 akçe olarak kaydedilmiştir. Üryan Baba Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 5.279 akçe olduğu tespit edilmiştir⁵⁴¹.

Ahi Mahmud Zaviyesi

Avdan karyesinde bulunan zaviyenin kurucusunun, tarikat mensubu olan Ahi Mehmet olduğu bilinmektedir. Ahi Mahmud Zaviyesi'ne bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakıf, evvela Ahi Mahmud'un oğlu Halil'in tasarrufundayken timara verilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Halil, Murat, Yusuf ve Süleyman'ın oğlu Mehmet'in tasarruflarında defter-i atige kaydedilmiştir. Padişah beratıyla Mahmud Fakih, Hacı Ahmet, Halil ve Süleyman'ın ortak tasarruflarına kaydedilmiştir. Daha sonra yine padişah beratıyla Ahi İlyas'ın oğlu Safer Şah ve Mahmud ve Hacı Ahmet'in oğullarının tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 müezzin, 3 berat-ı sahip ve 11 belirsiz toplam 15 nefer

⁵⁴⁰ KKA TD, nr. 575, v. 88b-89a.

⁵⁴¹ KKA TD, nr. 575, v.89b-90a.

kaydedilmiştir. Ahi Mahmut Zaviyesi'nin yıllık geliri 400 akçe olarak kaydedilmiştir.

Ahi Mahmut Zaviyesi'ne Altı Ahur karyesinde bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakfın tasarrufu evvela İmam Mustafa Fakih'in tasarrufundayken Mehmet Fakih'in oğlu Ali'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 zaviyedâr, 1 belirsiz toplam 2 nefer ve vakfın hâsılı 200 akçe olarak kaydedilmiştir. Yine Ağız Viran karyesinde İbrahim'e ait bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Çiftliğin yıllık hâsılı 120 akçe olarak kaydedilmiştir. Ahi Mahmut Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 520 akçe olduğu tespit edilmiştir⁵⁴².

Şeyh Zâde Zaviyesi

Pınar Başı karyesinde bulunan zaviye tarikat mensupları tarafından kurulmuştur. Şeyh Zâde Zaviyesi, Fatih Sultan Mehmet zamanında Şah Çelebi, Efendi ve İsmail'in tasarruflarındayken timara verilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Şah Çelebi ve İsmail'in oğlu Ahmet'e sadaka olunmuştur. Padişah beratıyla vakfın tasarrufu Abdi'ye sonra padişah beratıyla Mustafa'ya sadaka olunmuştur. Daha sonra da Mustafa Şeyh Zade'nin evlatlarının tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 3 sahip vakfi, 4 haymana ve 1 belirsiz 8 nefer kaydedilmiştir.

Şeyh Zâde Zaviyesi'nin yıllık hububat gelirleri; hinta 6 akçe, şa'ir 5 akçe, alef 10 akçe, burçak 10 akçe, ades 12 akçe, resm-i zemin 15 akçe, tapu-ı zemin 25 akçe hâsılı 1.100 akçe olarak kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelediğimizde hububatların toplamı 83 akçe hesaplanmıştır. Zaviyeye çok fazla çift vakfedilmiştir. Karaağaç karyesindeki 2 çiftlik yer Şeyh Zâde Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Vakıf evvela Şeyh Dursun'un tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde çiftliğin tasarrufu Şeyh Dursun'un oğulları İsmail, Durmuş, Dursun ve Ali'nin tasarruflarına verilmiştir. Padişah beratıyla Veli Fakih'e sonra Mustafa, İsa ve Yusuf'un ortaklığında yürütülürken Yusuf'un oğlu Ali'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfa kayıtlı 1 zaviyedâr beratı, 12 belirsiz toplam 13 nefer ve yıllık hâsılı 550 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁴³.

⁵⁴² KKA TD, nr. 575, v. 90b.

⁵⁴³ KKA TD, nr. 575, v. 91a.

Zaviyeye Ümid Paşa karyesinde Şeyh Çoban oğlu Ali Fakih'in tasarrufunda bir yer vakfedilmiştir. Vakıf, Fatih Sultan Mehmet'in zamanında dervişlerin tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde gelen geçen yolculara hizmet edilmesi için gelirler ayrılmıştır. Evkaf defterine göre 1 zaviyedâr, 9 sahip vakfı, 3 berat-ı sahip, 1 alemzâde, 2 sipahizâde, 3 haymana, 2 muaf ve 12 belirsiz toplam 33 nefer kaydedilmiştir. Vakfin hububat ve diğer yıllık gelirleri ise hınta 540 akçe, şa'ir 360 akçe, mahlûd 80 akçe, öşr-i bostan 25 akçe, öşr-i küvvâre 20 akçe, resm-i zemin 20 akçe, deşbâni 20 akçe, tapu-ı zemin 35 akçe, kiralık yerlerden ise 90 akçe, değirmenden 15 akçe, bâd-ı hevâ ve resm-i arusâne 90 akçe yekûn 1.275 akçe kaydedilmiştir. Evkaf defterini incelediğimizde yekûn 1.295 akçe olduğu tespit edilmiştir⁵⁴⁴.

Barçınlı'nın Baverdi karyesinden çiftlik zaviyeye vakfedilmiştir. Vakıf, evvela Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla Hacı Bali ve Ulu Bey'in tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde vakfiyesinde Bali, Hacı, Hacı Ali, Hacı Bey ve Ulu Bey'in tasarruflarına karar kılınmıştır. Padişah beratıyla vakfin tasarrufu Ali Fakih, Mehmet ve Seydi Bayezid'in tasarrufundayken tekrar padişah beratıyla Ali Fakih'in oğlu, kardeşi Süleyman ve Seydi Ramazan'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 evlad, 24 belirsiz toplam 26 nefer ve vakfin yıllık hâsılı 500 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁴⁵.

Hisarcık karyesinden de bir çiftlik yer zaviyeye vakfedilmiştir. Vakıf evvela Fatih Sultan Mehmet'in beratıyla Ali Fakih ve Hamid Fakih'in tasarrufunda kaydedilmiştir. Daha sonra mütevellî olan Şeyh Çelebi ve Kutlu Han'ın tasarrufuna kaydedilmiştir. Şeyh Çelebi vefat ettiğinde vakıf Kutlu Han, Kemal ve Yusuf'a sadaka olunmuştur. Padişah beratıyla Derviş Mustafa, (?) ve Abdi Fakih'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 10 berat-ı sahip, 3 zaviyedâr, 6 belirsiz toplam 19 nefer ve vakfin yıllık hâsılı 600 akçe olarak kaydedilmiştir. Yine Barçınlı nahiyesinde (?) karyesinde bir çiftlik yer zaviyeye vakfedilmiştir. Vakıf, Hasan'ın tasarrufunda olup sonradan Elvan'a sadaka olunmuştur. Padişah beratıyla vakıf Mehmet'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Çiftliğin yıllık geliri 300 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁴⁶.

⁵⁴⁴ KKA TD, nr. 575, v. 91b.

⁵⁴⁵ KKA TD, nr. 575, v. 91b-92a.

⁵⁴⁶ KKA TD, nr. 575, v. 92a.

Bir de zaviyeye Derviş Çelebi'nin tasarrufunda mezra vakfedilmiştir. Timara çevrilen mezra daha sonra yeniden vakfa çevrildiğinde Derviş'in oğulları Ahmet ve oğlu Mehmet'in tasarrufunda sonra da Derviş (?) tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterinde 1 evlad-ı sahip, 2 haymana, 17 belirsiz toplam 20 nefer ve vakfın yıllık hâsılı 1.000 akçe olarak kaydedilmiştir. (?) ve Ak Çayır(?) karyeleri Mevlânâ Musluhiddin'in tasarrufunda olup sonra Derviş Ali'ye sadaka olunmuştur. Daha sonra Hacı Veli'nin oğlu Mevlânâ Seydi'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 6 haymana, 4 belirsiz toplam 10 nefer ve vakfın yıllık hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir. Şeyh Zâde Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 4.728 akçe olarak hesaplanmıştır⁵⁴⁷.

Ahi Yakup Zaviyesi

Piri karyesinde bulunan zaviye ismini kurucusundan almış olup kişi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Ahi Yakup Zaviyesi'ne çoğunlukla çiftlik vakfedilmiştir. Çiftlik, evvela Fatih Sultan Mehmet zamanında İsmail, Yusuf ve Ahmet'in tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Ahmet Fakih, Hüseyin, (?), Hasan ve 2 hissesi de Mehmet'in tasarrufunda olup padişah beratıyla Mehmet'in oğlu İbrahim Derviş'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Zaviyeye 1 evlad, 1 zaviyedar, 1 berat-ı sahip ve 11 belirsiz toplam 14 nefer ve vakfın hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir.

Bazarcık karyesinde çiftlik zaviyeye vakfedilmiştir. Vakıf, Fatih Sultan Mehmet zamanında Ahi (?)'nin tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde oğulları Yusuf ve Musa'ya sadaka olunmuştur. Padişah beratıyla Hasan, Musa, Hamza, Bali ve İvaz'ın tasarruflarına ortak olup defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 4 nefer ve vakfın hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁴⁸.

Ali Yenice karyesinde 5 çiftlik yer zaviyeye vakfedilmiştir. Vakfı, Sultan Murat zamanında Yenice oğulları vakfetmiştir. Vakıf evvela Şeyh Mustafa'nın tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Mevlânâ Sinan ve Şeyh Hızır'a ve evlatlarının tasarrufuna kaydedilmiştir. Hızır vefat ettiğinde oğlu Mehmet'e sadaka olunmuştur. Padişah beratıyla vakıf Arif'in oğlu Mustafa'nın

⁵⁴⁷ KKA TD, nr. 575, v. 92b.

⁵⁴⁸ KKA TD, nr. 575, v. 94a.

tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 6 belirsiz, 2 çift ve 2 mücerred toplam 10 nefer kaydedilmiştir. Vakfın gelirleri; hınta 420 akçe, şa'ir 200 akçe, mahlûd 80 akçe, adet-i ağnâm 6 akçe, deşbâni 6 akçe, resm-i zemin 30 akçe, öşr-i küvvâre 12 akçe, öşr-i bostan 8 akçe, resm-i çift mücerred 78 akçe, bâd-ı hevâ ve resm-i arusâne 30 akçe yekûn 870 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁴⁹.

Zaviyeye (?) karyesinden çiftlik vakfedilmiştir. Hoca'nın evladı İlyas ve onda bir hissesi de kızının tasarrufunda kaydedilmiştir. Vakıf evvela padişah beratıyla Pir Burak'a onun oğlu Hasan'a daha sonra da Ahmet'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 10 belirsiz nefer ve vakfın yıllık hâsılı 350 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁵⁰. Kay karyesindeki çiftlikte zaviyeye vakfedilmiştir. Çiftlik, Şeyh Polat oğullarının tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Çiftlik yeniden vakfa çevrildiğinde İlyas'a sadaka olunmuştur. Padişah beratıyla Mustafa'nın tasarrufunda kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre vakfa 12 nefer ve yıllık 390 akçe kaydedilmiştir⁵⁵¹.

Akçahisar karyesinden çiftlik vakfedilmiştir. Fatih Sultan Mehmet döneminde timara çevrilerek yeniden vakfa dönüştürülmüştür. Vakıf evvela padişah beratıyla Abdullah Çelebi'nin sonra Yusuf'un tasarrufuna daha sonra da Halil oğlu Cemal Fakih'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 5 nefer ve vakfın yıllık hâsılı 300 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁵². Barçınlı nahiyesindeki İhtiyar karyesinden çiftlik vakfedilmiştir. Ahi Yusuf'un oğullarının tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Ahi Yusuf'un oğullarının tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 41 nefer ve vakfın yıllık hâsılı 350 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁵³.

Zaviyeye Karabaşlı karyesinde 5 çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakıf evvela Hızır ve Tatar'ın tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Hızır ve Tatar vefat ettiğinden Mehmet'in oğullarının tasarrufuna kaydedilmiştir. Padişah beratıyla Salih Fakih ve Halil'in tasarruflarına sonra da evlatlarının tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın yıllık geliri gelen geçen yolculara hizmet etmek amacıyla kullanılmıştır. Evkaf defterine göre 6 nefer ve

⁵⁴⁹ KKA TD, nr. 575, v. 94b.

⁵⁵⁰ KKA TD, nr. 575, v. 95a-b.

⁵⁵¹ KKA TD, nr. 575, v. 95b.

⁵⁵² KKA TD, nr. 575, v. 96a.

⁵⁵³ KKA TD, nr. 575, v. 95a.

vakfın geliri 600 akçe, değirmenlerden 160 akçe hâsıl 760 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁵⁴.

Zaviyeye İsa Şeyh karyesinde 2 çiftlik yer vakfedilmiştir. Vakıf evvela Musa ve Hasan'ın tasarruflarındayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Mevlânâ Veli'ye sadaka olunarak Durak'ın tasarrufuna sonradan da Abdi'nin oğlu Recep'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterinde 2 nefer ve vakfın hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁵⁵.

Yine zaviyeye Derzi Bahşi karyesinden de çiftlik vakfedilmiştir. Vakıf evvela Musa Bey'in oğlu Cemal'in tasarrufunda kaydedilmiştir. Vakıf timara çevrilip yeniden vakfa dönüştürüldüğünde Mehmet Fakih'in tasarrufuna kaydedilmiştir. Vakıf padişah beratıyla Seydi Sinan ve Seydi Mehmet'in tasarruflarına ortak olup daha sonra Mevlânâ Musluhiddin'in oğulları Mehmet ve Ahmet'e ve evlatlarının tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 8 nefer ve hâsıl 300 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁵⁶.

Zaviyeye (?) karyesinde bulunan değirmeni Ahmet'in oğlu vakfetmiştir. Padişah beratıyla Süleyman'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 15 belirsiz, 3 haymana toplam 18 nefer ve değirmenin yıllık geliri 350 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁵⁷. (?) karyesi zaviyeye kayıtlı olup Kaya Bey'in tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde vakfın mütevellisi oğlu Paşa ve vakfın tasarrufu Halil Fakih olarak kaydedilmiştir. Padişah beratıyla Yusuf ve İbrahim'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 3 nefer ve vakfın yıllık 400 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁵⁸.

Kadı Mevlânâ Kıdmeddin Ulu Selim'in Vakfı evlatlarına şart kılınarak zaviyeye vakfedilmiştir. Vakıf Kıdmeddin oğlu Abdi Çelebi'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın evkaf defterinde yıllık gelirleri ise bahçeden 50 akçe, 2 tane vakıf köyünden 400 akçe ve değirmenlerden 700 akçe hâsıl 1.150 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁵⁹. Ak Viran karyesinde bulunan çiftlik İmam Ahmet Fakih ve Derviş Mahmut'un tasarrufunda kaydedilmiştir. Vakıf, padişah beratıyla

⁵⁵⁴ KKA TD, nr. 575, v. 96a-b.

⁵⁵⁵ KKA TD, nr. 575, v. 96b.

⁵⁵⁶ KKA TD, nr. 575, v. 97a.

⁵⁵⁷ KKA TD, nr. 575, v. 95b.

⁵⁵⁸ KKA TD, nr. 575, v. 96a.

⁵⁵⁹ KKA TD, nr. 575, v. 94a.

Derviş (?)’nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 nefer ve vakfin yıllık hâsılı 300 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁶⁰.

Zaviyeye Barçınlı nahiyesinde bulunan mezra da vakfedilmiştir. Vakıf evvela Davut Paşa, Mustafa Paşa ve Ahmet Paşa’nın tasarruflarındadır. Padişah beratıyla Abdi Çelebi’nin oğlu Musluhiddin’in tasarrufunda olup vefat etiğinde Mevlânâ Abdullah’a sadaka olunarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 3 haymana, 5 belirsiz toplam 8 nefer ve vakfin yıllık hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir. Ahi Yakup Zaviyesi’nin yıllık toplam geliri 7.120 akçe olarak hesaplanmıştır⁵⁶¹.

(?) Zaviye

(?) karyesi (?) Zaviyesi’ne vakfedilmiş olup kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Vakıf, evvela Mustafa Fakih’in tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Mevlânâ Musluhiddin’e sonra Şeyh Hasan’ın oğlu Derviş Hüseyin’e sonra da Mustafa’ya daha sonra da padişah beratıyla Mahmut’un tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 4 nefer ve vakfin yıllık hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir. (?) karyesinde bir çiftlik yer zaviyeye vakfedilmiştir. Vakıf evvela İmam Fakih, Hamza, Veli ve Ali’nin tasarruflarındayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Ali’nin oğluna sonra da İmam Hızır’ın oğlu İsmail’in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 nefer ve vakfin yıllık hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁶².

Zaviyeye (?) karyesinden yine bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Çiftlik evvela Hacı’nın tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Hacı’nın oğulları Oruç Bey, Mahmut ve Hamza’ya sadaka olunmuştur. Padişah beratıyla Emrullah ve Ali’nin ortak tasarrufuna sonra İskender’e sadaka olunmuştur. Daha sonra da Ali’nin oğlu Mustafa’nın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 nefer ve vakfin yıllık hâsılı değirmenle birlikte 430 akçe olarak kaydedilmiştir. Zaviyenin yıllık toplam geliri 1.230 akçe olarak hesaplanmıştır⁵⁶³.

⁵⁶⁰ KKA TD, nr. 575, v. 96b.

⁵⁶¹ KKA TD, nr. 575, v. 94b.

⁵⁶² KKA TD, nr. 575, v. 97a.

⁵⁶³ KKA TD, nr. 575, v. 97b.

Taylalu Zaviyesi

Taylalu karyesinde bulunan zaviyenin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Taylalu Zaviyesi Cafer Bey'in tasarrufundan Mahmut'un oğlu Ali Emre'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 3 nefer kaydedilerek vakfın hâsılı belirtilmemiştir⁵⁶⁴.

1. 10. 3. Ticari ve İmar Vakıfları

Karavul Öyüğü Derbendi

Barçınlı nahiyesinde bulunana derbendin kurucusu hakkında bilgi bulunmamaktadır. Derbend gelen geçen yolculara hizmet eden yol güzergâhında bulunmaktadır. Derbend zaviyesinde görevli olan Mehmet, Mestan, Emre ve Derviş'in ortak tasarruflarına kaydedilmiştir⁵⁶⁵. Karakuyu karyesinde bir çiftlik yer derbende vakfedilmiştir. Vakıf evvela İbrahim Fakih'in tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Mehmet, Ahmet, Süleyman, Piri (?) ve Kaya'nın ortak tasarruflarında defter-i atige kaydedilmiştir. Padişah beratıyla vakfın tasarrufu Alâeddin oğlu Mehmet ve Arslan'ın oğlu Korkut'un tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 berat-ı sahip, 2 (?), 2 haymana, 24 belirsiz toplam 28 nefer ve vakfın yıllık hâsılı 350 akçe olarak kaydedilmiştir.

Akça Pınar karyesinde bulunan 3 çiftlik yer derbende vakfedilmiştir. Vakıf evvela Hüseyin'in oğullarının tasarrufunda kaydedilmiştir. Çiftlik timara çevrilip yeniden vakfa dönüştürülerek Musluhiddin'in oğluna sadaka olunmuştur. Padişah beratıyla Sefer Şah'a sonra Şeyh Hüseyin'in oğulları Hasan ve Mahmut'a daha sonra da Mahmut'un oğlunun tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın yıllık hâsılı 500 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁶⁶.

Alayundlu karyesinin gelirleri derbende vakfedilmiştir. Vakıf Hacı İlyas'ın tasarrufunda olup sonra Seyfeddin'in daha sonra da Halife Celal'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Vakfın yıllık hâsılı 500 akçe olarak kaydedilmiştir. Yozgat karyesindeki Hoca Ahi Çiftliği Mevlânâ Fazlullah'ın tasarrufuna derbende vakfedilmiştir. Vakıf evvela padişah beratıyla Kemal Dede oğlu Ali Kadı'nın

⁵⁶⁴ KKA TD, nr. 575, v. 100a

⁵⁶⁵ KKA TD, nr. 575, v. 92b.

⁵⁶⁶ KKA TD, nr. 575, v. 93a.

tasarrufuna kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 müezzin, 1 (?), 3 evlat-ı sahip toplam 6 nefer ve vakfın hâsılı 450 akçe olarak kaydedilmiştir.

Barçınlı nahiyesinde bulunan bir çiftlik yer Hacı Fakih'in tasarrufundan oğlu Mehmet Fakih ve onun oğlu Yakup'un tasarruflarına kaydedilmiştir. Padişah beratıyla Yakup Fakih'in evlatları Sadullah ve Musluhiddin tasarrufuna daha sonra Dursun Fakih'in tasarrufunda kaydedilmiştir. Vakfın hâsılı 350 akçe olarak kaydedilmiştir. Karavul Öyüğü Derbendi'nin yıllık toplam geliri 2.150 akçe olarak hesaplanmıştır⁵⁶⁷.

⁵⁶⁷ KKA TD, nr. 575, v. 93b.

1. 11. OYNAŞ NAHİYESİNDEKİ VAKIFLAR

Oynaş'da sadece 5 eğitim kurumu zaviye ve 445 nefer bulunmaktadır. Buradaki vakıf kurumlarına diğer gelirlerle birlikte 4 vakıf köyü, 10 çiftlik gelirler vakfedilmiştir.

1. 11. 1. Eğitim Vakıfları

Sultan Şüca Baba Zaviyesi

Oynaş nahiyesinin Kuyucak karyesinde bulunan zaviyenin kurucusunun Sultan Şüca Baba olduğu bilinmektedir. Sultan Şüca Baba Zaviyesi'ne 10 çift, 60 mücerred, 71 bennak, 35 nim-çift, 4 (?), 2 şeyh zaviye, 2 müezzin ve 19 belirsiz toplam 203 nefer kaydedilmiştir. Şüca Baba Zaviyesi'nin yıllık gelirleri; hınta 720 akçe, şa'ir 240 akçe, mahlûd 80 akçe, öşr-i küvvâre 5 akçe, öşr-i bostan 5 akçe, adet-i ağnâm 95 akçe, resm-i zemin 15 akçe, tapu-ı zemin 15 akçe, resm-i çift bennak mücerred 1.595 akçe, bâd-ı hevâ diğerleri 120 akçe, çiftlik 100 akçe, mezralardan 420 akçe, karyelerden 20 akçe, emlaklardan 350 akçe, (?) 120 akçe ve 2 değirmenden 200 akçe toplam 4.100 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁶⁸.

Zaviye dervişlerin tasarrufunda olup evlatlarının tasarruflarına kaydedilmiştir. Oynaş nahiyesindeki zaviyeye bir çiftlik yer dervişlerin tasarrufuna vakfedilmiştir⁵⁶⁹. Ayvalu karyesinin gelirleri de zaviyeye vakfedilmiştir. Evkaf defterine göre 12 çift, 43 mücerred, 12 bennak, 33 nim-çift, 3 (?) ve 5 belirsiz toplam 108 nefer kaydedilmiştir. Vakfın yıllık gelirleri; hınta 300 akçe, şa'ir 160 akçe, mahlûd 120 akçe, öşr-i bahçe 20 akçe, öşr-i bostan 15 akçe, öşr-i küvvâre 65 akçe, çayır-ı hassa 40 akçe, resm-i emlak 10 akçe, adet-i ağnâm 80 akçe, resm-i zemin 70 akçe, deşbâni 60 akçe, tapu-ı zemin 120 akçe, resm-i çift bennak mücerred 1.587 akçe, bâd-ı hevâ ve resm-i arusâne 120 akçe hâsıl 2.767 akçe olarak kaydedilmiştir. Sultan Şüca Baba Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 6.867 akçe olarak hesaplanmıştır⁵⁷⁰.

Ahi Devran Zaviyesi

Zaviye ismini kurucusundan almış olup kişi hakkında bilgi bulunmamaktadır. Zaviyeye Çekşeme karyesinde bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Ahi

⁵⁶⁸ KKA TD, nr. 575, v. 100b, 101a-b.

⁵⁶⁹ KKA TD, nr. 575, v. 102a

⁵⁷⁰ KKA TD, nr. 575, v. 102b-103a.

Devran Zaviyesi, evvela Ahi Kozan oğlunun tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Cafer'in oğlu Bali Bey ve Safer'in tasarrufuna kaydedilmiştir. Padişah beratıyla vakfin tasarrufu (?)'da defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 nefer ve vakfin yıllık hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir. Çor Öz karyesinin gelirleri Veli'nin tasarrufunda Ahi Devran Zaviyesi'ne vakfedilmiştir. Vakıf evlatlarına ve evlatlarının evlatlarına tasarrufunda kaydedilmiştir⁵⁷¹.

Ahi Koçi Zaviyesi

Hacı Viran karyesinde bulunan zaviye tarikat mensubu tarafından kurulduğu bilinmektedir. Zaviye evvela Ahi Mustafa ve Ahi Ali'nin tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Şah Veli, Bali ve Hamza'nın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 12 nefer kaydedilmiştir. Zaviyenin yıllık hububat ve diğer gelirleri; hınta 300 akçe, şa'ir 80 akçe, mahlûd 40 akçe, öşr-ı (?) 12 akçe, icare (?) 20 akçe, resm-i otlak 20 akçe, resm-i kışlak 95 akçe, değirmen 40 akçe, bâd-ı hevâ ve deşbâni 20 akçe yekûn 627 akçe olarak kaydedilmiştir.

Kuyucak karyesindeki vakıf köyü zaviyeye vakfedilmiştir. Vakıf köyü evvela Ahmet Paşa'nın kızı Ayşe'nin tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Mehmet, Mahmut ve evlatlarının tasarrufuna kaydedilmiştir. Padişah beratıyla Feyzullah, Murat ve Mehmet Fakih'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 evlat, 3 zaviyedâr ve 4 belirsiz toplam 9 nefer kaydedilmiştir. Vakfin yıllık hububat ve diğer gelirleri; hınta 360 akçe, şa'ir 80 akçe, mahlûd 20 akçe, resm-i (?) 60 akçe, öşr-i (?) 12 akçe, adet-i ağnâm 15 akçe, resm-i zemin 20 akçe, bâd-ı hevâ ve resmi duhan 13 akçe yekûn 580 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁷².

Yine zaviyeye vakıf köyü olan Doğan karyesi vakfedilmiştir. Ahi Mehmet, Ahi Ali, Ahi Süleyman ve Resul Fakih'in tasarruflarındayken timara çevrilmiştir. Karye yeniden vakfa çevrildiğinde Ahi Mehmet'in oğlu Mahmut, (?) Hoca ve Hacı (?)'nın ortak tasarruflarında defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 39 nefer ve değirmenle birlikte karyenin hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir.

⁵⁷¹ KKA TD, nr. 575, v. 103a.

⁵⁷² KKA TD, nr. 575, v. 103b.

Zaviyeye Yapıldak karyesinde bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Çiftlik evvela Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Hamid'e sadaka olunmuştur. Padişah beratıyla Ali'nin oğluna daha sonra Hamid'in oğlu ve Ali'nin tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 4 belirsiz, 3 zaviyedâr toplam 7 nefer ve vakfin yıllık değirmen ve çiftliğin hâsılı 250 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁷³.

Yine başka bir karyeden bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Çiftlik evvela Fatih Sultan Mehmet zamanında İmam Abdi Fakih'in tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde İmam Halil Fakih'e sonra da Nasuh oğlu İmam Hacı'nın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 3 nefer ve vakfin yıllık geliri 300 akçe olarak kaydedilmiştir. Çor Öz karyesinden de bir çiftlik yer imam olanların tasarrufuna vakfedilmiştir. Vakıf evvela Fatih Sultan Mehmet'in döneminde Veli Fakih, (?) ve Mehmet'in tasarrufunda kaydedilmiştir. Padişah beratıyla İmam İvacık(?) daha sonra İmam Dursun Fakih'in tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterinde vakfin yıllık hâsılı 400 akçe olarak kaydedilmiştir.

Doğan nahiyesindeki çiftliği zaviyeye vakfedilmiştir. Bu çiftlik zaviyenin tamiri için kullanılmıştır. Vakıf Seyit Musa'ya sadaka olunarak padişah beratıyla Mevlânâ Abdurrezzak'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 1 nefer ve vakfin yıllık hâsılı 300 akçe olarak kaydedilmiştir. Ahi Koçi Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 2.857 akçe olarak hesaplanmıştır⁵⁷⁴.

Gök Nebi Zaviyesi

Firuz karyesinde bulunan zaviyenin kurucusunun, zaviyeye ismini veren Gök Nebi olduğu bilinmektedir. Gök Nebi Zaviyesi, Gök Nebi neslinden Şah Veli'nin tasarrufuna kaydedilmiştir. Vakıf, Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Selman'ın tasarrufuna sonra da gelen geçen yolculara hizmet etmek için Şah Kulu'nun tasarrufuna kaydedilmiştir. Padişah beratıyla Şah Kulu'nun oğlu Sefer Şah ve Ali'nin oğlu Murat'ın tasarruflarında defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 2 çift, 5 mücerred, 3 bennak, 2 nim-çift, 5 zaviyedâr, 2 müezzin, 2 (?) ve 12 belirsiz toplam

⁵⁷³ KKA TD, nr. 575, v. 104a.

⁵⁷⁴ KKA TD, nr. 575, v. 104b.

33 nefer kaydedilmiştir. Gök Nebi Zaviyesi'nin yıllık hâsılı adet-i ağnam, resm-i çift bennak mücerred, bad-ı hevâ, resm-i arusâne, deşbâni, öşr-i küvvare 416 akçe ve resm-i zemin 84 akçe yekûn 500 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁷⁵.

Buk Özi karyesinde bulunan çiftlik zaviyeye vakfedilmiştir. Çiftlik evvela Hacı, Ömer ve Derviş'in tasarrufundayken timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa çevrildiğinde Ömer'e sadaka olunmuştur. Padişah beratıyla Süleyman ve Hacı Ahmet'in tasarruflarında sonradan Hüseyin, İsmail, Turgut, Osman ve Emrullah'ın tasarrufunda defter-i cedide kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 8 nefer ve vakfın yıllık değirmen geliri 1.300 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁷⁶.

Kırka karyesinde (?) Fakih'in tasarrufundaki bir çiftlik yer de zaviyeye vakfedilmiştir. Vakfa 1 imam, 1 belirsiz toplam 2 nefer ve çiftliğin yıllık hâsılı 250 akçe olarak kaydedilmiştir. Yine Oynaş nahiyesinde Sefer Bey'in tasarrufunda bir çiftlik yer zaviyeye 7 nefer kaydedilmiştir. Gök Nebi Zaviyesi'nin yıllık toplam geliri 2.050 akçe olarak hesaplanmıştır⁵⁷⁷.

Bahşayış Baba Zaviyesi

Karaboz Kilid derbendine Seyit Gazi tarafından inşa edilen Bahşayış Baba Zaviyesi bulunmaktadır. Evkaf defterine göre 12 nefer ve değirmenden 150 akçe gelir kaydedilmiştir. Zaviyeye imamın tasarrufunda bir çiftlik yer vakfedilmiştir. Çiftliğin yıllık hâsılı 620 akçe olarak kaydedilmiştir⁵⁷⁸.

⁵⁷⁵ KKA TD, nr. 575, v. 105a.

⁵⁷⁶ KKA TD, nr. 575, v. 105a-b.

⁵⁷⁷ KKA TD, nr. 575, v. 105b.

⁵⁷⁸ KKA TD, nr. 575, v. 106a.

1. 12. SANCAK DIŞINA VAKFEDİLEN VAKIF KÖYLERİ

Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'ndan farklı sancaklara vakıf gelirleri ayrılmıştır. Bunlar Kütahya Sancağı'ndaki 1 medreseye ve Bursa'daki 1 medreseye toplam 2 eğitim kurumuna gelir ve 133 nefer bulunmaktadır. Sancak dışına 3 vakıf köyü, 12 çiftlik vakfedilmiştir.

1. 12. 1. Eğitim Vakıfları

İŐhak Fakih Medresesi

Kütahya Sancağı'nda bulunan mescit, tekke ve medrese İŐhak Fakih'e ait olup Fatih Sultan Mehmet zamanında timara çevrilmiştir. Yeniden vakfa dönüŐtürölüp tevliyeti Hayreddin Çelebi'ye tasarruf olmuştur. Sonra Hayreddin'in oğlu Hasan Çelebi'ye tevliyeti tasarruf olunarak defter-i cedide kaydedilmiştir. Kütahya'daki İŐhak Fakih Medresesi'ne, Ulu Sincanlı'nın Kırka karyesinin gelirleri vakfedilmiştir. Evkaf defterine göre 10 çift, 16 mücerred, 17 bennak, 3 nim-çift ve 11 belirsiz toplam 57 nefer kaydedilmiştir.

Bu vakıf köyünün hububat ve diğer gelirleri ise; hinta 1.200 akçe, Şa'ir 400 akçe, öşr-ı bostan 35 akçe, öşr-ı küvvâre 50 akçe, öşr-ı keten 25 akçe, öşr-ı bahçe 22 akçe, resm-i yaylak 150 akçe, resm-i otlak 100 akçe, resm-i zemin 15 akçe, deşbâni 20 akçe, tabu-ı zemin 150 akçe, adet-i ağnam 12 akçe, resm-i çift bennak mücerred 645 akçe, bad-ı hevâ resm-i arusâne 66 akçe ve 2 tane değirmenden 45 akçe yekûn 2.855 akçe olarak kaydedilmiş olsa da evkaf defterini incelediğimizde 2.935 akçe olduğu tespit edilmiŐtir⁵⁷⁹.

Sandıklı nahiyesinin Şeyh Yazıcı karyesi Kütahya Sancağı'ndaki medreseye vakfedilmiştir. Vakıf evvela İŐhak Faki'nin tasarrufuna kaydedilmiştir. Daha sonra oğlu Muhyiddin Çelebi'nin tasarrufuna kaydedilmiştir. Muhyiddin Çelebi vefat ettiğinde medrese evlatlarına vakfedilmiştir. Evkaf defterine göre 5 çift, 1 mücerred, 4 bennak ve 3 belirsiz toplam 13 nefer kaydedilmiştir. Vakfın yıllık mahsul gelirleri; hinta 10 akçe, Şa'ir 10 akçe, alef 10 akçe, öşr-ı bostan 20 akçe, öşr-ı küvvare 28 akçe, resm-i çayır 267 akçe, resm-i zemin 31 akçe, bad-ı heva 100 akçe, resm-i çiftlik ve bennak 213 akçe kaydedilmiştir. Sandıklı'nın Çay Mahallesi'nde 5 kişi de çiftlikleri tasarruf etmektedir. Vakfın hâsılı 1.219 akçe

⁵⁷⁹ KKA TD, nr. 575, v. 37a-b.

olarak kaydedilmiştir. İshak Fakih Medresesi'ne Karahisâr'dan yıllık toplam giden gelir 4.154 akçe olarak tespit edilmiştir⁵⁸⁰.

Abdi Bey Medresesi

Kayırhisâr'ın Hoşnam karyesi eskiden salihler ve ulemaların tasarrufundan Ali'ye sonra da Mevlânâ Ahi Elvan'ın tasarrufuna verilmiştir. 1568 tarihinde Karahisâr kadısının arzıyla bu vakıf köyünün gelirleri Bursa'da bulunan Abdi Bey Medresesi'ne kaydedilmiştir. Evkaf defterine göre 15 çift, 17 mücerred, 12 bennak, 6 nim çift, 1 nazır zaviyesi, 1 cabi berat-ı hümayun, 3 sipahizadeler, 2 haymana ve 6 belirsiz toplam 63 nefer kaydedilmiştir.

Hariçten ziraat edilerek, öşür ve resim alınan 7 çiftlik yer kayıtlıdır. Vakfın hububat ve diğer gelirleri; hınta 1.800 akçe, şa'ir 640 akçe, mahlûd 320 akçe, öşr-ı bostan 60 akçe, öşr-ı çayır 150 akçe, deşbânî 50 akçe, 2 asiyab 120 akçe, adet-i ağnam 75 akçe, resm-i zemin 25 akçe, tabu-ı zemin 100 akçe, resm-i çift bennak mücerred 977 akçe, bad-ı hevâ ve resm-i arusâne 150 akçe toplam 4.467 akçe kaydedilmiştir⁵⁸¹.

⁵⁸⁰ KKA TD, nr, 575, v. 70b.

⁵⁸¹ KKA TD, nr. 575, v. 26a-26b.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Vakfin varlığı eski çağlara kadar dayanmaktadır. İslam dininin kabul edilmesiyle vakıf kültürü daha da gelişmiştir. Taşınabilir ve taşınamaz vakıflar hayatımızda maddi ve manevi izler bırakmıştır. Osmanlı Devleti'nden önceki Türk devletlerinde de vakıf kurumlarından sıkça bahsedilmiştir. Karahisâr-ı Sâhib bölgesindeki vakıflar stratejik, askeri, ticari anlamda büyük öneme sahiptir. Bölgedeki vakıflar toplumun sosyal, dini, iktisadi, kültürel ve eğitim alanlarında gelişmesine olanak sağlamıştır. Böylelikle Karahisâr'daki vakıflar, şehre kattığı güzelliklerle birlikte şehrin yapısına ve belediye hizmetlerine değinilmiştir. Bu unsurlar vakıf etrafında toplanarak şehirleri oluşturmaktadır. Bireylere de birlik, beraberlik, kardeşlik ve yardımlaşma duygularını aşılamaştır.

Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nda bulunan vakıf müesseseleri Selçuklu, Sahip Ataoğulları, Germiyanogulları Beylikleri ve Osmanlı Devleti'nde kurulmuş vakıfları kapsamaktadır. Bölgede ağırlıklı olarak dini ve eğitim kurumlarına öncelik verilmiştir. Toplumaya yapılan hizmet için vakıf aracı olarak görülmüştür. Devletler ve dinler ise toplumu hayır yapmaya teşvik etmişlerdir. Vakıflar devlet bütçesine dokunulmadan yapılmaktadır. Vakıf gelirleri devlet bütçesinden ayrı tahsil edilip kadı sorumluluğunda toplanırdı. Devletin bütçesi yetersiz kaldığı durumlarda buradan takviye yapılırdı.

Vakıflar sayesinde Osmanlı Devleti'nin ve Karahisâr'ın sosyal hayatı hakkında bilgi sahibi olmaktayız. Bu çalışmada Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın 1575 tarihli TD. 575 numaralı evkaf defterindeki vakıf eserleri incelenmiştir. Defter 106 sayfadan oluşup içerisinde boş sayfa ve ekler bulunmaktadır. Bölgedeki tek vakıf defteri olduğundan dolayı büyük öneme sahiptir. 16. yüzyılda Karahisâr'da bulunan vakıf eserleri kaza ve alanlarına göre ayrılmış olup gelir giderleri hakkında bilgi verilmiştir. Bölge pek çok vakfi ve milletleri içinde barındırarak şehrin kalkınmasında rol oynamıştır. Bunlar; Hristiyan ve Yahudiler olup kendi mahallerinde yaşamaktadırlar.

Vakıflar hizmet edecekleri alanlara göre ayrılmıştır. Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nda çoğunlukla hayri ve zürri vakıflara rastlanılmaktadır. Hayri vakıflar, insanları bu müesseseye teşvik eden vicdani sorumluluk hissiyle ortaya çıkmıştır. Allah'ın rızasını kazanıp ona daha yakın olmak için kişi mülklerini tahsis

etmektedir. Vakıflar, sahip olunan inanç doğrultusunda dünya hayatının geçici olması nedeniyle asıl varılacak nokta olarak görülen ahirete yatırım yapmak için vakıflara başvurulmuştur. Kur'an-ı Kerim ve hadislerde doğrudan vakıf geçmemektedir. Fakat hayır anlamında maddeler ve sadaka-i cariye olarak geçmektedir. Tüm bunların dışında siyasal ve sosyolojik baskı insanların vakıflara yönelmesinde de büyük etkindir.

Evlatlık veya zürri vakıflar, mülklerini gönül rızası içinde evlatlarına ve evlatlarının evlatlarına vakfetmeleridir. Böylelikle evlatlarına iş olanakları sağlanarak geçim ve geleceklerini garanti altına almışlardır. Evlatlık vakıflarının kurulmasının bir diğer sebebi ise ailelerin, mülkünü siyasi anlamda müsadere ve hukuki sıkıntılardan korumak istemeleridir. Böylelikle aileler vakıfları kendi soylarına bırakarak nesilden nesile aktarılmıştır.

Vakıfların görevlileri ise vakfın önemli yapısını oluşturmaktadır. Vakfın büyüklüğüne göre görevlilerin sayıları da artmıştır. Padişahlarla birlikte gelir düzeyi yüksek olan kişiler bu baskıdan kurtulmak ve hayırla anılıp toplumda yer edinebilmek için vakıf kurmuşlardır. Bölgede çoğunlukla devlet memurları, ilmiye sınıfı, esnaf ve zanaatkâr sınıfı, kadınlar ve halk hayra öncelik etmişlerdir. Bu kişiler vakıf kurmuş veya vakfa gelir sağlamıştır. Karahisâr'daki vakıf kurucuları Germiyanogullarından Timurtaş, Umur Bey, Osmanlı döneminde ise Gedik Ahmet Paşa, Sinan Paşa, Kasım Paşa gibi isimler buna örnektir. Bölgedeki vakıf kuran Hummar Ana da kadınlara örnektir. Hummar Ana'ya I. Murat tarafından arazi vakfedilmiştir. Böylelikle vakıf kurarak mütevellî görevini üstlenip sonradan vakfî zürriyetlerine bırakmıştır.

Bölgedeki vakıfların kurucuları hakkında unvan ve lakapları sayesinde de bilgi sahibi olmaktadır. Vakıfların kurucuları arasında tarikat mensupları da bulunmaktadır. Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'ndaki vakıflarda özellikle Ahi ve Şeyh en fazla geçen unvanlar arasındadır. Bunun nedeni Karahisâr'da sosyal yapı içinde büyük önem arz eden Ahi teşkilatlanması ve Mevlevilik tarikatının bölgede oldukça etkin olmasıdır. Bölgeye gelen II. Bayezid, Mevlevihane'yi ziyaret ederek ikramlarda bulunmasından tarikatların devlet tarafından desteklendiğini anlamaktayız. Yine bölgedeki vakıf köyleri, çiftlikler ve mezraların gelirlerinin çoğu Mevlevihane, medrese, külliye ve zaviyelere vakfedilmiştir.

Evkaf defterinde geçen şahıs vakıfları peygamber ve kişilerin ruhuna Kur'an-ı Kerim okunması ve mübarek gecelerde yemek dağıtılması için nakit para vakfedilmiştir. Bölgedeki vakıfların çoğunun tasarrufu imama veya müezzine cüz okunması şartı ile verilmiştir. Vakıflar sosyal ihtiyaçların yanı sıra dini hizmet sayılan Kur'an-ı Kerim hatmi, salavad, hadis, tefsir, fıkıh vb. hizmetler de verilmiştir. Böylelikle vakıflar dini ve dünyevi kaygıları bir arada barındırmaktadır. İslamiyet'le birlikte insanların maddi ve manevi yardımlaşma duygusuyla bölgenin mimari ve sosyolojik yapısı ortaya çıkmıştır.

Osmanlı Devleti'nin en önemli gelir kaynağı topraktır. Bölgedeki vakıfların devamlılıklarını sürdürmek için hububat ve diğer vergiler olan köy, çiftlik, mezra, zemin, bağ, bahçe, han, hamam, değirmen, çeşme, nakit para, imalat yerleri, kiralık dükkân işletmeleri gibi gelirler vakfedilmiştir. Bu vakıf gelirleri arasında Karahisâr'daki vakıflara çoğunlukla vakıf köyü ve çiftlik vakfedilmiştir. Vakıf köyü en fazla merkeze aktarılmış olup çiftlik ise en fazla Sandıklı nahiyesine gelir olarak vakfedilmiştir. Böylelikle sancakta iş alanları artmış ve vakfin gelirlerinden görevlilere maaş, tamirat, aydınlanma ve ihtiyaçlar için bütçe ayrılmıştır. Vakıfların gelir giderlerinin yanı sıra nefer sayıları da verilmiştir. Şehrabad nahiyesinin, Kışlaık ve Susuz köylerinin gelirlerinin yarısı vakfa yarısı timara verilmiştir. Böylelikle sancakta malikâne sistemi de görülmüştür.

Evkaf defterinde Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nda merkeziyle birlikte 11 kaza bulunmaktadır. Karahisâr'ın merkezinde 4'ü camii, 19'u mescit, 6'sı medrese, 10'u zaviye, 1'i külliye, 1'i Mevlevihane, 6'sı hamam, 2'si çeşme, 15'i şahıs vakfi olmak üzere toplam 64 tane vakıf kurumu ve 611 nefer bulunmaktadır. Şehrabad nahiyesinde 1'i camii, 3'u mescit, 8'i zaviye, 2'si şahıs vakfi toplam 14 tane vakıf kurumu ve 80 nefer bulunmaktadır. Kayırhisâr nahiyesinde 2'si camii, 2'si mescit, 9'u zaviye, 1'i çeşme toplam 14 tane vakıf kurumu ve 366 nefer bulunmaktadır. Ulu Sincanlı nahiyesinde 2'si camii, 3'ü mescit ve mescit ile anılan 1 muallimhane, 5'i zaviye, 1'i külliye, 1'i hamam, 2'si şahıs vakfi toplam 15 tane vakıf kurumu ve 582 nefer bulunmaktadır. Kii Sincanlı nahiyesinde 2 tane dini vakıf kurum ve 5 nefer bulunmaktadır.

Şuhud nahiyesinde 1'i camii, 9'u mescit, 9'u zaviye, 1'i medrese, 1'i bedesten, 3'ü hamam, 1'i han, 2'si şahıs vakfi toplam 27 tane vakıf kurumu ve 728 nefer bulunmaktadır. Sandıklı nahiyesinde 5'i camii, 20'si mescit, 36'sı zaviye, 1'i

muallimhane, 1'i kervansaray, 1'i hamam, 1'i derbend, 4'ü şahıs vakfı toplam 69 tane vakıf kurumu ve 662 nefer kaydedilmiştir. Çola nahiyesinde 1'i camii, 1'i mescit, 2'si zaviye toplam 4 tane vakıf kurumu ve 27 nefer bulunmaktadır. Bolvadin nahiyesinde 1'i camii, 9'u mescit, 1'i medrese, 6'sı zaviye, 1'i hamam, 1'i han toplam 19 tane vakıf kurumu ve 379 nefer bulunmaktadır. Barçınlı nahiyesinde 1'i camii, 1'i mescit, 10'u zaviye, 1'i derbend toplam 13 tane vakıf kurumu ve 779 nefer bulunmaktadır. Oynaş nahiyesinde 5 tane eğitim vakıf kurumu ve 445 nefer bulunmaktadır.

Bölgedeki vakıf kurumlarının en fazla olduğu kaza Sandıklı, en az olduğu kaza Çola'dır. Karahisar'ın merkezinde dini vakıflar ağırlıktayken kazalarda ise eğitim kurumları olan zaviyeler çoğunluktadır. Ekte belirttiğimiz tabloya göre 16. yüzyılda Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nda 18'i camii, 69'u mescit 87 tane ibadethane, 9'u medrese, 2'si muallimhane, 1'i Mevlevihane, 100'ü zaviye 112 tane eğitim kurumu, 25'i şahıs vakfı, 2'si külliye, 3'ü çeşme, 2'si derbend, 1'i bedesten, 2'si han, 12'si hamam 22 tane ticari ve imar kurumu bulunmaktadır. Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın dışında bulunan Kütahya'daki İshak Fakih Medresesi ve Bursa'da bulunan Abdi Bey Medresesi'ne vakıf gelirleri ayrılmıştır.

Vakıflara genellikle kurucuların ismi veya kuruldukları yerlere göre isimler verilmiştir. Bölgede 246 tane vakıf ve 4.797 nefer olup vakıfların gelir toplamlarında rakamsal hatalar bulunmaktadır. Bunun sebebi sonradan eklenen ya da zaman içerisinde kaybolan gelirlerin olmasıdır. Çoğunlukla gayrimenkul vakıfların gelirlerinde net bir rakam verilmemiştir. Bazen de vakıfta gelir olarak ismi anılıp yekûnu belli olmayan ya da vakıf gelirleri nereye vakfedildiği belirtilmemiştir. Evkaf defterinde tarımsal işletme, imalathane ve nakit yekûnlarda yanlış hesaplamalar yapılmıştır. Vakıf müessesesinde ayrıntılı bilgi içermeyen diğer vakıfların içinde geçen kervansaray, çeşme, han gibi yapılar da bulunmaktadır. Bundan dolayı Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın genel toplamı net olmadığından verilmemiştir.

Hayırseverlik çatısı altında hayatın her alanında karşımıza çıkan vakıflar zamanla suistimallere uğramıştır. Fatih Sultan Mehmet bu karışıklığı önleme adına bölgedeki vakıfların çoğunu tımara çevirmiştir. Bunun sebebi zaviyelerde olumsuz düşüncelerin yayılması, vakıf kurumlarında yolsuzluklara başvurulduğundan zirai ve askeri hayatı olumsuz etkilemesidir. Bunlarla birlikte ekonomik sıkıntılar ortaya

çıkıldığından dolayı araziler tekrar devlet denetimine girmiştir. Ancak II. Bayezid döneminde ise tımara çevrilen vakıflar, halkın baskısıyla yeniden vakfa dönüştürülmüştür. Kişilerin hayratını veya görevini kendi evlatlarına, akrabalarına bırakmaları ve vergiden muaf olmaları birçok ekonomik sıkıntıyı da beraberinde getirmiştir. Bir de İslam hukukuna göre vakıf olunan şey satılamaz, miras bırakılamaz sadece piyasaya fiyatlarından üç yılı geçmemek şartıyla kiraya verilebilirdi. Bu durum bozularak vakıflar kayd-ı hayat şartı ile verilmiştir. Bu sebepler vakıf müessesesinin sonunu hazırlayan etkenler olmuştur.

Zamanla artan usulsüzlükler ve yolsuzluklar vakıf kurumunu derinden etkilemiştir. Kötüye giden bu sürece engel olmak ve çözüm bulmak için 1826 tarihinde Evkaf Nezareti kurulmuştur. Vakfın idaresi devlet kontrolüne geçerek merkezileştirilmiştir. Ancak doğal afetler, tadilat işlemlerinin uzaması ve vakıf gelirlerdeki aksaklıklardan dolayı süreç uzamış vakıflar harap hale gelerek günümüze ulaşamamıştır. Bölge vakıflarından Çay Medresesi, Karahisar'ın merkezinde bulunan Ulu Camii, Gedik Ahmet Paşa Külliyesi'nin İmaret Camisi, Sinan Paşa Külliyesi gibi günümüzde varlığını hala sürdüren eserler de bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

Arşiv Belgeleri

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA): 438.

Tapu Kadastro Genel Müdürlüğü, Kuyud-ı Kadime Arşivi (TKGMA): 575.

Araştırmalar

Akgündüz, A., “Osmanlı Hukukunda Vakıflar, Hükümleri ve Çeşitleri”, *Türkler*, C. X, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 825-850.

Aksoy A., “13. ve 14. Yüzyılda Anadolu’da Ahi Teşkilatı Etkisi ve Siyaseti”, *Medeniyet ve Toplum Dergisi*, C. 2, S. 1, Konya, Bahar 2018, s. 19-35.

Alkan, M., “Osmanlı Vakıf Sisteminde Bozulma Üzerine Bazı Düşünceler”, *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı*, S. 166, İstanbul, Şubat 2007, s. 67-83.

_____; *Adana Vakıfları İnsan Vakıf ve Şehir*, TTK Yay., Ankara, 2014.

_____; *Adana'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Adana Sancağı Vakıflarının Analizi TÜSOKTAR Veri Tabanına Dayalı Bir Araştırma*, (Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.

Altaş, H., “Vakıflarda Evladiye ve Aile Vakıfları”, *Vakıf Medeniyeti Sempozyumu Kitabı*, VGM Yay., Ankara, 12-13 Mayıs 2003. s. 99-104.

Avcı, C., “Şeyh”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. XXXIV, TDV Yay., İstanbul 2010, s. 49.

Ay, A., *Afyonkarahisar İlinde Coğrafi Faktörlerin Örgün Eğitime Etkisi*, (Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2009.

Balık, İ., “Anadolu Selçuklu Medreselerinin İdareci ve Hizmetli Kadrosu”, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. III, S. II, Aralık 2001, s. 171- 182.

Bayartan, M., “Osmanlı Şehirlerinde Vakıflar ve Vakıf Sisteminin Şehre Kattığı Değerler”, *Osmanlı Bilimi Araştırmaları*, C. X, S. I, İstanbul, 2008, s. 157-175.

Binark, İ., *Vakıf Medeniyeti İslâmiyet'te ve Türkler'de Vakıf ve Yabancı Gözü ile Osmanlı Vakıfları*, Zâhir Yay., İstanbul, 2015.

Bulduk, Ü., *XVI. Asırda Karahisar-ı Sahib (Afyonkarahisar) Sancağı*, TTK Yay., Ankara, 2013.

Çevrimli, N., “Vakfiyelere Göre Vakıf, Bani, Bina Unvan ve Sıfatları”, *Sanat Tarihi Dergisi*, C. XXVI, S.II, İzmir, Ekim 2017, s. 193-219.

Çınar, H., “Osmanlı Toplumunda Vakıf Kuran Kadınlar”, *Tarihte Ankara Uluslar Arası Sempozyumu Bildiriler*, Ankara, 2012, s. 287-322.

Devellioğlu, F., *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitapevi, Ankara, 2015.

Eravcı, H. M., “Osmanlı Dönemi Afyonkarahisar Kazası Tekke ve Zaviyeleri”, *VII. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 18-20 Nisan 2005, Afyonkarahisar Belediyesi, N. 12, Ankara, 2007, s. 65-75.

Eyice, S., “Sincanlı’da Sinan Paşa İmaretı”, *Vakıf Dergisi*, C. X, VGM Yay., Ankara 2006, s. 303-331.

Gönçer, S., *Afyon İli Tarihi*, C. I, Karınca Matbaacılık, İzmir, 1971.

_____; *Afyon İli Tarihi*, C. II, Afyon, 1991.

Güler, M., “Osmanlı Devleti’nde Vakıflar ve Vakıf Müessesesi”, Gündüz, T. (Ed.), *Osmanlı Teşkilat Tarihi El Kitabı*, 3. Baskı, Grafiker Yay., Ankara, 2014, s. 319-344.

_____; *Osmanlı Devlet’inde Haremeyn Vakıfları (XVI.-XVII. Yüzyıllar)*, TATAV Yay., İstanbul, 2002.

Gürbüz, A., *Toprak-Vakıf İlişkileri Çerçevesinde XVI. Yüzyılda Amasya Sancağı*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1993.

İlgaz, Y., *Afyonkarahisar’da Mevlevilik*, Özer Baskı, Afyon, 1992.

İmam Nevevi, *Riyâzü’s Sâlihîn Peygamberimizden Hayat Ölçüleri*, Kandemir M. Y., Çakan, İ. L., Küçük, R. (Çev.), Erkam Yay, İstanbul, 2006.

İnalçık, H., *Osmanlı İmparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, Sezer R. (Çev.), Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2016.

_____; *Osmanlı Tarihinde İslamiyet ve Devlet*, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2018.

_____; *Osmanlı ve Modern Türkiye*, Timaş Yay., İstanbul, 2013.

İpşirli, M., “Cihet”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. VII, TDV Yay., İstanbul, 1992, s. 546-548.

_____; “Cabi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. VI, TDV Yay., İstanbul, 1992, s. 529-530.

Karaman, H., Özek, A., Dönmez, İ. K., Çağrııcı, M., Gümüş, S., Turgut, A. (Haz.), *Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 2014.

Karazeybek, M., “Osmanlı Taşra Teşkilâtında Karahisâr-ı Sâhib Sancağı’nın İdârî Yapısı”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 2, S. 1, Afyonkarahisar, Nisan 2002, s. 100-115.

Kayaoğlu, İ., “Selçuklu Vakıflarına Genel Bir Bakış”, *Vakıf Haftası Dergisi*, S. II, VGM Yay., Ankara, 3-9 Aralık 1985, s. 22- 25.

Koyuncu, M., *18. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Esnafı (İstanbul ve Bursa Örnekleri)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008.

Koyunoğlu, H. H., “Osmanlı’dan Günümüze Vakıfların Sivil Topluma Katkısı”, *Vakıf ve Sivil Toplum*, Başar, F. (Haz.), VGM Yay., Ankara, 2017, s. 93-110.

Köprülü, F., “Vakıf Müessesesinin Hukukî Mahiyeti ve Tarihî Tekâmülü”, *Vakıflar Dergisi*, S. II, Ankara, 1942, s. 1-35.

Kucur, S. S., *Sivas Tokat ve Amasya’da Selçuklu ve Beylikler Devri Vakıfları (Vakfiyelere Göre)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 1993.

Kurt, İ., “Vakıf Müessesesi XV ve XVI. Asır Vakıfları”, Özcan, A. (Ed.), *XV ve XVI. Asırları Türk Asrı Yapan Değerler*, İSAV Yay., Ensar Neşriyat, İstanbul, 1997. s. 501-535.

Küpeli, Ö., “Osmanlılar Döneminde Afyonkarahisar”, *Afyonkarahisar Kütüğü*, C. 1, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon, 2001, s. 133-147.

_____; “Selçuklu ve Beylikler Döneminde Afyonkarahisar”, *Afyonkarahisar Kütüğü*, C. 1, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon, 2001, s. 125-132.

_____; “XVI. Yüzyılda Sandıklı Kasabası”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XXV, S. 2, Aralık 2010, s. 503-526.

Odabaşı, Z., *Selçuklu Devleti’nde Mühtedi Vakıfları: Celâleddin Karatay Vakıfları Örneği*, (Basılmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya, 2012.

Orbay, K., “Vakıfların Bazı Arşiv Kaynakları (Vakfiyeler, Şerriyye Sicilleri, Mühimmeler, Tahrîr Defterleri ve Vakıf Muhasebe Defterleri)”, *Vakıflar Dergisi*, S. XXIX, VGM Yay., Ankara, 2005, s. 27-42.

Ortaylı, İ., *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*, Timaş Yay., İstanbul, 2015.

Özgüdenli, O. G., “Vakfiye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. XLII, TDV Yay., İstanbul, 2012, s. 465-467.

Öztürk N., “Mütevelli”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. XXXII, TDV Yay., İstanbul, 1992, s. 217-220.

_____; “İslâm ve Türk Kültüründe Vakıflar”, *Vakıflar Dergisi*, S. XXIX, VGM Yay., Ankara, 2005, s. 7-20.

_____; “Osmanlı Döneminde Vakıflar”, Güzel, H. C., Çiçek, K., Koca, S. (Ed.), *Türkler*, C. X, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 797-824.

_____; “Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Sosyal Yardımlaşma Kurumları”, *Vakıf Medeniyeti Sempozyumu Kitabı*, VGM Yay., Ankara, 12-13 Mayıs 2003, s. 53-75.

_____; *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, TDV Yay., Ankara, 1995.

Pakalın, M. Z., *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C.III, MEB Yay., İstanbul, 1983.

Sarıçam, İ., Erşahin, S., *İslâm Medeniyeti Tarihi*, TDV. Yay., Ankara, 2018.

Şahin, G., “XVII. Yüzyılın Sonlarında Afyonkarahisâr Sancağının İdarî ve Fizikî Yapısı (554 Numaralı Afyon Şer’iyye Sicili’ne Göre)”, *Türk İncelemeleri Dergisi*, C. XVII, S. 2, Aralık 2002, s. 39-57.

Şahin, N., *Batı Anadolu'da Tarihi Bir Kent Afyonkarahisar'da Gündelik Yaşam (568 Numaralı Şer'iyye Siciline Göre)*, Afyonkarahisar Belediyesi Yay., Afyonkarahisar, 2008.

_____; *XIX. Yüzyılda Karahisâr-ı Sahib Sancağı (Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Yapı)*, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2007.

Şensoy, F., "Osmanlı İmparatorluğu'nda Vakıfların Ekonomik Boyutları", *Muhasebe ve Finans Tarihi Araştırmaları*, S. X, Ocak 2016, s. 41-63.

Torun, A., "Osmanlı Dönemi Vakıf Araştırmalarında Kuyud-ı Kadime Arşivi'nin Rolü ve Önemi", *Balkanlarda Osmanlı Vakıfları ve Eserleri Uluslararası Sempozyumu*, İstanbul- Edirne, 9-10-11 Mayıs 2012, s. 305-310.

Uyan, M., *Anılarda Afyonkarahisar*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon, tarihsiz.

Ünal, M. A., *Osmanlı Müesseseleri Tarihi*, Kardelen Kitapevi, Isparta, 1999.

_____; *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Fakülte Kitabevi, Isparta 2017.

Ünal, M., "İrsadî Vakıflar", *Vakıf Medeniyeti Sempozyumu Kitabı*, VGM Yay., Ankara, 12-13 Mayıs 2003, s. 83-87.

Yediyıldız, B., "Türk Kültür Sistemi İçinde Vakfın Yeri", *Vakıf Dergisi*, S. XX, VGM Yay., Ankara, 1988, s. 403-409.

_____; "Vakıf İstılahları Lügatçesi", *Vakıf Dergisi*, S. XVII, Ankara, 1983, s. 55-60.

_____; "Vakıf", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. XLII, TDV Yay., İstanbul, 2012, s. 479-486.

_____; "Vakıflar ve Sivil Toplum Üzerine Bazı Düşünceler", *Vakıf ve Sivil Toplum*, Başar F. (Haz.), VGM Yay., Ankara, 2017, s. 15-32.

_____; *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi Bir Sosyal Tarih İncelemesi*, TTK Yay., Ankara, 2003.

Yıldırım, M. Z., *Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'nın İdarî, Sosyal ve Ekonomik Yapısı (1720-1750)*, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalı, Ankara, 2003.

Yüksel, H., "Anadolu Beyliklerinde Vakıflar", *Vakıflar Dergisi*, S. XXX, VGM Yay., Ankara, 2007, s. 35-50.

_____; "Türk Toplumunda Vakıf Aile İlişkisi", *Türkler*, C. X, Yeni Türkiye Yay., Ankara, 2002, s. 851-866.

_____; "Vakfiye", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C. XLII, TDV Yay., İstanbul, 2012, s. 467-469.

_____; *Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Hayatında Vakıfların Rolü (1585-1683)*, Dilek Matbaası, Sivas, 1998.

EK

Tablo: Karahisâr-ı Sâhib Sancağı'ndaki Vakıfların Sayısal Verileri

	Camii	Mescit	Medrese	Zaviye	Küllîye	Mevlevihâne	Bedesten	Han	Hamam	Çeşme	Derbend	Şahıs Vakıfları	Nefer
Karahisâr (Merkez)	4	19	6	10	1	1			6	2		15	611
Şehrabad	1	3		8								2	80
Kayırhisâr	2	2		9						1			366
Ulu Sincanlı	2	3		5	1				1			2	582
Kiçi Sincanlı		2											5
Şuhud	1	9	1	9			1	1	3			2	728
Sandıklı	5	20	1	36					1		1	4	662
Çola	1	1		2									27
Bolvadin	1	9	1	6				1	1				379
Barçınlı	1	1		10							1		779
Oynaş				5									445
Sancak Dışına Vakfedilen Vakıflar			2										133
Toplam	18	69	11	100	2	1	1	2	12	3	2	25	4.797

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER	
Adı Soyadı	Gamze ÖZDEMİR
Doğum Yeri ve Tarihi	Dereli/ 23.10.1994
EĞİTİM DURUMU	
Lisans Öğrenimi	Ordu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi	Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yeniçağ Tarihi
İLETİŞİM	
E-posta	ozdmrgamze28@gmail.com
Tarih	